

Vaderlandsche historie, vervattende de geschiedenissen der nu vereenigde Nederlanden, inzonderheid die van Holland, van de vroegste tijden af

<https://hdl.handle.net/1874/37240>

VADERLANDSCHE
HISTORIE.

AGTSTE DEEL.

VADERLANDSCHE
HISTORIE,

VERVATTENDE DE

GESCHIEDENISSEN

DER NU

VEREENIGDE NEDERLANDEN,

INZONDERHEID DIE VAN

HOLLAND,

VAN DE VROEGSTE TYDEN AF:

Uit de geloofwaardigste Schryvers en egte
Gedenkstukken samengefeld,

DOOR

JAN WAGENAAR.

Met Platen en Kaarten.

AGTSTE DEEL,

BEGINNENDE MET DE AANSTELLINGE VAN
PRINSE MAURITS, TOT HOOFD DES RAADS VAN
STAATE, IN 'T JAAR 1584; EN EINDIGENDE
MET DE OVERDRAGT DER NEDERLANDEN
AAN IZABELLA KLARA EUGENIA, DOG-
TER VAN SPANJE, IN 'T JAAR 1598.

TE AMSTERDAM, BY

JOHANNES ALLART.

M D C C X C I I.

*Met Privilegie van de Ed. Gr. Mog. Heeren Staaten
van Holland en Westfriesland.*

VADERLANDSCHE HISTORIE.

NEGENENTWINTIGSTE BOEK.

I N H O U D.

- I. *De vereenigde Staaten stellen eenen Raad van Staate, en Graaf MAURITS VAN NASSAU tot hoofd van denzelve aan.* II. *Berigtschrift voor hem en den Raad. Kollegie van Gekommitteerde Raaden opgerecht. Joos de Zoete, Heer van Villers, wordt Stadhouders van Utrecht.* III. *Staat der Nederlanden. Antwerpen benaauwd, door Parma. Hywint Dendermonde, Vilvoorden en andere Plaatsen.* IV. *Imbize onthalsd. Gend geeft zig over aan Parma. Aanslag op Kampen en Nieuwmegen. Hohenlo wordt algemeen Veldoverste. Bergen op Zoom verzekerd. Munitery te Oostende.* V. *t Beleg van Antwerpen wordt voortgezet. Telligni gevangen.* VI. *Keulsche Oorlog. Moeite met eenige Predikanten.* VII. *Handeling over de opdragt der Landen aan Frankryk.* VIII. *De handeling met Engeland wordt ook hervat. Geheime raadpleegingen over den handel met Frankryk. Vertoog van Graave Maurits.* IX. *Wydlustig Verloog van Gouda, tegen den Franschen handel. De meerderheid besluit tot de opdragt aan Frankryk. De Advokaat Buis legt*
VIII. D E E L. A zyn

zyn ampt neder. X. Handeling met den Engelschen Gezant Davidson. XI. Gezantschap naar Frankryk. Voorwaarden van de inhuldiging des Konings. XII. Brusjel geeft zig aan Parma over. De Koning van Frankryk weigert de Nederlanden te aanvaarden. XIII. Aanslag der Staatschen op 's Hertogenbosch. Krygsbedryven in Friesland. Hooge School, te Franeker, opgeregt. XIV. Twist met den Graave van Oostfriesland. Inval in de Veluwe. Zutfen en Nieuwmegen tot de Spaansche zyde overgebracht. XV. Kampen en Arnhem verzekerd. Doesburg wordt Spaansch. Verscheiden' Huizen verlooren. Nuis gewonnen. Maarten Schenk kiest de Staatsche zyde. Gevegt by Amerongen. Villers gevangen. XVI. Graaf Willems aanslag op Groningen. XVII. Parmas Schipbrug op de Schelde vernield. Mechelen veroverd door Parma. Antwerpen geeft zig aan hem over. Misnoegen op Aldegonde. XVIII. Treslong van zyne ampten verlaaten en vastgezet. Geslaakt. Zuiver verklaard. XIX. Bezending der Hanze Steden. XX. Nieuwe handeling met de Koninginne van Engeland. Zy wyst de Opperheerschappy der Nederlanden van de hand. Men sluit een Verdrag met haar, over 'tverleenen van bepaalden bystand. XXI. Nieuwenaar wordt Stadhouder van Utrecht. Bemagtigt twee schansen. De Spaanschen vallen in de Bommelerwaard. XXII. De Graaf van Leicester wordt Overste der Engelsche hulpbenden. Oogmerk van hem en van de Koninginne. Zyn geheim Berigtschrift. XXIII. Graaf Maurits wordt Stadhouder, Kapitein Generaal en Admiraal van Holland en Zeeland. Ontwerp van zyn Berigtschrift. XXIV.

XXIV. *Aanmerkingen over zyne aanstelling. Misnoegen van Leicester.* XXV. *Wankele staat der Regeeringe. Leicester wordt Opper-Landvoogd. Groot gezag hem in handen gefield.* XXVI. *De Koningin houdt zig, hierover, te onvrede.* XXVII. *Joan van Oldenbarneveld wordt Advokaat van Holland.* XXVIII. *Tassis valt in Friesland. Oproerige fchriften.* XXIX. *Wederzydsche Krygsbedryven. Parma wint Graave. De Heer van Hemert ont-halsd.* XXX. *Leicester geeft den Krygsbevel-hebberē ongenoegen. Venlo verlooren.* XXXI. *Parma verover't Nuis, stormenderhand. Mau-rits wint Axel. Rynberk belegerd.* XXXII. *Leicester wint Doesburg en de Schansen over Zutfen. Schenks aanslag op Nieuwmegeu. Dood van de gewezen Landvoogdesse en van den Kardinaal van Granvelle.*

De Staaten van Holland, te Delft ver-gaderd zynde, hadden de tyding van 's Prinzen dood gekreegen, een oogenblik na dat ze voorgevallen was, en gedroegen zig bedaarder en kloekmoediger, dan men, by zulk eene onverwagte en gewigtige ver-andering, zou hebben konnen hoopen. Zy kwamen, terstond, op 't Stadhuis byeen, en vaardigden, nog dien zelfden dag, aan den Graaf van Hohenlo, aan Graave Willem Lodewyk van Nasau, en aan de Bevelheb-bers van Oostende, Sluis, ter Neuze, Ber-gen op Zoom en andere Grensplaatsen, brie-ven en gemagtigden af, met ernstige vermaa-ningen, om 't Krygsvolk en de Vestingen in der Staaten eed en gehoorzaamheid te bewaa-

1584.

I.
Voor-
zorg der
Staaten
van Hol-
land, na
de dood
des Prin-
zen van
Oranje.

1584.

ren, onder belofte van spoedige betaaling der agterftallen (a). Des anderendaags, fchikte men ook brieven naar Antwerpen, dat nu, door Parma, begon benaauwd te worden; ftrekkende, om deeze Stad aan te moedigen, tot het handhaaven der onderlinge Vereeniging. Ook gaaven de Staaten, kort hierna, verlof, om eenige fchepen met Rogge derwaards te zenden (b). De Edelen en Steden werden, in grooten getale, te Delft befchreeven, om orde te ftellen op 's Lands Regeeringe, en zy verfcheenen allen, ten deezen einde, gelast: terwyl de Raad nevens zyne Doorlugtigheid verzogt en gemagtigd werdt, om, by voorraad, in dienst te blijven: ook, om de Brieven te openen, die aan zyne Doorlugtigheid komen zouden, en van 't gewigtige, daarin vervat, den Straaten, dien 't aanging, kennis te geeven (c). Men ftelde, vooraf, vast, de raadpleegingen op 't ftuk der Regeeringe geheim te houden, en de Leden verbonden elkanderen, om 't gevoelen der meerderheid op dit ftuk, voor deeze reize, te laaten gelden (d): wordende zulks noodig geoordeeld, om dat de tegenwoordige toefland der zaaken een spoedig befluit vorderde. Op den dertienden van Hooimaand, kwamen, behalve de Edelen, ter Dagvaart, de Gemagtigden der Steden Dordrecht, Haarlem, Delft, Leiden, Amfter-

- (a) Refol. Holl. 10 July 1584. bl. 370, 371.
 (b) Refol. Holl. 11, 13 July 1584. bl. 372, 376. BOR XIX. Boek, bl. 2 [453].
 (c) Refol. Holl. 13 July 1584. bl. 376. BOR XIX. Boek, bl. 3 [454].
 (d) Refol. Holl. 13, 15 July 1584. bl. 378, 404.

sterdam, Gouda, Rotterdam, Gorinchem, Schiedam, Schoonhoven, Briele, Alkmaar, Hoorn, Enkhuizen, Edam, Monnikendam, Medenblik, Purmerende, Naarden, Weesp, Muiden, Heusden, Oudewater, Woerden en Geertruidenberg. Men besloot, al ras, op den voet van de Vereeniging met Zeeland van den jaare 1576, een ontwerp op de Regeering te maaken tusschen Holland, Zeeland en Utrecht te famen, en tradt dus in onderhandeling met deeze twee gewesten (e). Daarna vindt men geraaden, met de overige vereenigde Gewesten, op dit stuk te handelen (f): en men kwam, eerlang, op den agttienden van Oogstmaand, overeen, om eenen Raad van Staate op te regten, aan welken, by voorraad, voor den tyd van drie maanden, de Regeering staan zou van Brabant en Vlaanderen, zo ver deeze Landfchapen nog by de Vereeniging gebleeven waren, en van Holland, Zeeland, Utrecht, Mechelen en Friesland (g). Graaf MAURITS VAN NASSAU, tweede Zoon van den overleeden' Prinse, werdt verzogt, zig te laten gebruiken tot Hoofd van deezen Raad, welken last hy, na drie dagen beraads, aannam (h).

De Vereenigde Gewesten stelden eenen Raad van Staate aan, en Graaf Maurits tot hoofd van denzelven.

Maurits bereikte, ten deezen tyde, om trent zeventien jaaren, zynde hy, op den dertienden van Slagtmaand des jaars 1567, te Dillenburg, in 't Graaffchap Nasau, geboor-

Ouderdom en opvoeding van Graave Maurits.

(e) Zie Resol. Holl. 17 Jan. 1585. bl. 40.

(f) Resol. Holl. 17, 22, 23, 24 July, 14, 29 Aug. 1584. bl. 404, 411, 427, 428, 431, 479, 521.

(g) Resol. Holl. 30 Aug. 1584. bl. 523.

(h) Resol. Holl. 29 Aug. 1584. bl. 521.

1584.

booren. Toen Anjou, in 't jaar 1582, in de Nederlanden was, schieen men voor te hebben, den jongen Graaf naar Frankryk te trekken: waarop de Staaten van Holland beslooten, hem, op 's Lands kosten, die jaarlyks twaalfduizend ponden beloopten zouden, op de Hoogeschoole te Leiden te zenden; alwaar hy, tot deezen tyd toe, gebleeven was. Holland betaalde zeventuizend ponden tot deeze kosten, latende de overige vyfduizend voor rekening van Zeeland en Utrecht (*i*). Die van Holland droegen zo veel zorg voor den jongen Graave, dat zy, in Oogstmaand des jaars 1583, toen Parma zig ter zee begon toe te rusten, zynen Hofmeester uitdrukkelyken last gaven van hem niet aan strand, te Katwyk of daaromrent, te laten komen, opdat hy geen gevaar liepe van door den vyand geligt te worden (*k*).

II.
Inhoud
van het
Berigt-
schrift
voor
Graave
Maurits
en den
Raad van
Staate.

't Berigtschrift voor Graave Maurits en den Raad van Staate, welk, door de Vereenigde Staaten boven genoemd, vastgesteld was, kwam, in de merkwaardigste punten, hierop uit: „ De Raad zou uit agttien Le-
„ den bestaan, drie van Brabant, twee van
„ Vlaanderen, vier van Holland, drie van
„ Zeeland, twee van Utrecht, een van Me-
„ chelen en drie van Friesland. Uit deeze
„ Leden zou een Thesaurier, en, maande-
„ lyks, een President gekoooren worden. Zy-
„ ne Genade, Graaf Maurits, en de Raaden
„ zouden de eendragt tuschen de gewesten

be-
(*i*) Resol. Holl. 22 Juny, 13 July, 29 Nov. 1582. bl. 309,
354, 564.

(*k*) Resol. Holl. 11 Aug. 1583. bl. 294.

„ bewaaren, de Privilegien handhaaven, de
 „ ingewilligde lasten doen ontvangen, en de
 „ penningen, ten gemeenen oorbaar, be-
 „ keeren, zonder dat de Staaten hierin iets
 „ te zeggen zouden hebben. 't Werven en
 „ afdanken van Krygsvolk en 't begeeven
 „ der Krygsampten zou ook staan aan zyne
 „ Genade en den Raad. Zelfs werdt het op-
 „ peropzigt over den kryg te water in hun-
 „ ne handen gesteld, met magt om Kollegien
 „ ter Admiraliteit op te regten, en zeeover-
 „ ften te kiezen. Zo 'er van de penningen,
 „ geschikt tot den oorlog te water, iet o-
 „ verschoot, zou de Raad het doen bestee-
 „ den tot den oorlog te lande. Schoot 'er,
 „ daarentegen, van de penningen tot den
 „ kryg te lande verordend iet over, men zou
 „ het tot den kryg ter zee gebruiken. De
 „ Steden zouden zig, by hoogen nood, te
 „ water mogen wapenen, mids daarvan,
 „ terstond, kennis geevende aan den Raad,
 „ voor wien zy ook begrooting van de kos-
 „ ten zouden moeten open leggen. Doch de
 „ regtspraak over veroverde perfoonen,
 „ schepen en goederen zou blyven aan de
 „ Admiraliteit. Graaf Maurits en de Raad
 „ zouden zorg draagen, dat de Krygsover-
 „ ften en soldaaten den eed van getrouwheid
 „ aan de verbonden' Landen dedden. Han-
 „ del met Spanje, vrede of oorlog, verbon-
 „ den aangaan en munten zou zyner Genade
 „ en den Raade niet vrystaan, buiten bewil-
 „ liging der Staaten, die, gewoonlyk, twee-
 „ maal 's jaars, op beschryvinge des Raads,
 „ vergaderen zouden. De geschillen tuscheu

1584.

„ de gewesten zouden, door onzydige Land-
 „ fchappen, of door derzelve Afgevaardig-
 „ den, beflist worden. Graaf Maurits zou
 „ zig, zonder bewilliging der Staaten, niet
 „ buiten de vereenigde gewesten mogen be-
 „ geeven. Hy en de Raaden hadden te zwec-
 „ ren, dat zy alleen het gemeen belang der
 „ bondgenooten, niet hun eigen, of dat der
 „ Landfchappen, waaruit zy gebooren of
 „ afgezonden waren, zouden behertigen:
 „ dat zy geene gefchenken ontvangen zou-
 „ den, noch deel neemen in verpagtingen
 „ van gemeene middelen. Elk der Raaden
 „ werden vyftienhonderd guldens, jaarlyks,
 „ toegelegd, waarop zy ten minften ééne
 „ dienaar moesten onderhouden, zonder iets
 „ daarboven, voor daggelden, vragten en
 „ diergelyke reiskosten, te mogen rekenen.”
 De Wedde van Graave Maurits werdt, daarna,
 van wege die van Holland, Zeeland en
 Utrecht alleen, op tweeduizend ponden van
 veertig grooten ter maand vastgesteld (l).
 „ t Verklaaren en veranderen van dit Be-
 „ rigtschrift hielden de Staaten aan zig.”
 Het was, op den agttienden van Oogstmaand,
 getekend (m): en de Landfchappen hadden
 verklaard, dat zy, door het beraamen van
 deezen nieuwen vorm van Regeeringe, niet
 begreepen wilden worden, zig, ten opzigte
 der gemeene befcherminge, en der midde-
 len, tot dezelve vereischt, te willen fchei-
 den

(l) Refol. Holl. 1 Sept. 1584. bl. 542.

(m) Zie Refol. Holl. 30 Aug. 1584. bl. 526. BOR. XIX. Boek.
 bl. 6 [457], en Auth. Stuk. II. Deel, bl. 58. Groot-Plakaath.
 V. Deel, bl. 28.

den van de andere Vereenigde Gewesten. Zeeland hadt ook, in de verheffing van Graave Maurits, bewilligd. Alleenlyk hadt Middelfburg, by deeze gelegenheid, wederom goedgevonden, zulks niet te doen dan met voorbehouden van het regt der Stad op de Privilegien; waarin zy zig, sedert de beroerten des jaars 1566, hielt verkort te zyn (n).

De Staaten van Holland vonden ook, omtrent deezen tyd, geraaden, eenen Raad van Staate voor hun gewest in 't byzonder op te regten, aan welken 't bestier des Landschaps en het uitvoeren der genomen' besluiten, wanneer de Staaten niet vergaderd waren, benevens de zorg voor de krygszaaken en voor het invorderen der gemeene middelen, staan zou. Men noemde deezen Raad het *Kollegie der Gekommitteerde* of Gemagtigde *Raaden der Staaten van Holland*. Onder deezen naam, was, reeds eenige jaaren geleeden, een Kollegie in Westfriesland en 't Noorderkwartier opgerecht (o), welk nog in stand bleef: waaruit volgen moest, dat het nieuw Kollegie, ten voornaamen deele, bewind kreeg, over de zaaken van 't Zuiderkwartier. Men hadt, te vooren, meermaalen, Gemagtigden aangesteld, om eenige zaaken af te doen, wanneer de Staaten niet vergaderd zouden zyn; doch, tot hiertoe, waren deeze Gemagtigden, in 't Zuiderkwartier, nog geen vast Kollegie geworden. Nu werden, by 't scheiden der Staaten, in Herfstmaand, eeni-

1584.
Opre-
ting van
het Kol-
legie der
Gekom-
mitteer-
de Raa-
den van
Holland.

(n) Regist. ten Raede van Midd. van XVI July 1584. f. 558.

(o) Zie VI. Deel, bl. 450.

1584. ge Leden benoemd, om, voor het nieuw Kollegie, een Berigtſchrift te ontwerpen (*p*). welk, eerst in Sprokkelmaand des volgenden jaars, vastgeſteld werdt. Het Kollegie beſtondt toen uit zeven Leden (*q*): waarby; federt, nog twee Leden gevoegd werden (*r*). 't Liep egter aan, tot in 't jaar 1590, eer het op den voet gebragt werdt, waarop het nog tegenwoordig beſtaat, uitgenomen dat het, daarna, nog met een tiende Lid vermeerderd is. Negen deezer Leden worden, uit de Edelen en uit ieder der agt eerst ſtemmende Steden, aangeſteld, waarby Schiedam, Schoonhoven en Briele, beurtswyze, het tiende voegen.

Joos de Zoete, Heer van Villers, wordt Stadhouder van Utrecht. Erſraad in de Stad Utrecht opgevegt.

De Staaten van Utrecht, inſgelyks bedagt, op het regelen der Regeeringe van hun Landſchap, verkooren, in Wynmaand, *Joos de Zoete, Heer van Villers*, tot Stadhouder over het zelve: onaangezien men, in Holland, gaarne gewild hadt, dat zy zig hiermede zo zeer niet gehaast hadden (*s*). In de Stad, werdt, ten zynen overſtaan, enen Erſraad van veertig Perſoonen opgeregt, die, gedurende hun leeven of bekwaamheid, dienen zouden. Niemand vermogt een Lid te zyn van deezen Raad, dan die een gebooren burger was, of gegoed binnen het Landſchap, en ten minſten tien jaaren burger en inwooner geweest: of een Riddermatig of

an-

(*p*) Refol. Holl. 3 Sept. 1584. bl. 566.

(*q*) Refol. Holl. 23 Juny 12 Oct. 1581. bl. 347, 625.

(*r*) Refol. Holl. 19, 20, 21 Febr. 19 Sept. 1585. bl. 115, 125, 133, 572. 3 Febr. 1588. bl. 32.

(*s*) Refol. Holl. 18 Oct. 1584. bl. 621.

ander aanzienlyk Perfoon, gebooren en ge- goed in eene der kleine Steden, of ten plat- 1584.
ten lande, midt hy vyf jaaren in de Stad ge-
woond hadt, of zo lang Burger geweest
was (t).

Ten zelfden tyde, hadden de Staaten van Friesland het Stadhouderfchap van dit ge- Graaf
west van nieuws opgedraagen aan Graave Willem
Willem van Nasfau, die, op hun verzoek, van Nas-
door de algemeene Staaten, in dit bewind, tau
bevestigd werdt (u). Wy hebben, te vooren word
(v), gezien, dat hy zynen Lastbrief tot dit Stadhou-
Stadhouderfchap van den overleeden' Prinse der van
gehadt hadt. Fries-
land, van
wege de
Staaten.

Graaf Maurits was zo dra niet aangesteld tot Hoofd des Raads van Regeeringe, of de Men be-
Staaten der Landfchappen kwamen overeen, willigt
om, tot de lasten des oorlogs, driehonderd tot het
duizend guldens ter maand, zo lang deeze draagen
Regeeringsvorm duuren zou, in te willigen: der ge-
die over de byzondere gewesten verdeeld meene.
werden. Holland, Zeeland en Utrecht droe- Lasten.
gen 'er tweehonderdduizend guldens van.
Vlaanderen verbondt zig alleen tot het be-
taalen der bezettinge van Gend, zo lang het
belegerd bleewe, en tot het opbrengen der
belastingen op de gemeene middelen; die
ook in de andere gewesten zouden ingevoerd
en den Raad van Regeeringe in handen ge-
steld worden: waarby men besloot, de ge-
lei-

(t) BOR XIX. Boek, bl. 9 [460], 34 [498]. Gr. Utr. Pla-
kaub. I. Deel, bl. 156, 158.

(u) BOR XIX. Boek, bl. 40 [527].

(v) VII. Deel, bl. 495.

1584.

leigelden te voegen, tot het onderhoud van den oorlog te water (w).

III. Dus bereidde men zig, om den kryg met vereenigde kragten te voeren, onder 't opperbeleid van den jongen Maurits, die, zonder ervaarenis, in eenen hagchelyken tyd, aan 't bewind kwam; doch van wiens wakkerheid en moed men zig, reeds voor eenen geruimen tyd, iets goeds beloofd hadt. Holland, Zeeland en Utrecht vondt hy uit- en inwendig in tamelyke rust. In Gelderland, lagen, daarentegen, de Leden der Regeeringe geweldig overhoop, zo dat 'er de Stadhouder, Graaf van Nieuwenaar, naauwlyks herstellen aan wist: 't welk de reden schynt geweest te zyn, waarom dit gewest zig niet onder 't opperbewind van Graave Maurits en den Raad van Regeeringe begeven hadt. Ook hielden 'er de Spaanschen nog eenige Steden bezet. Overysfel werdt, van den eenen kant, door Steenwyk, van den anderen, door Zutfen, Steden, die beiden in 'svyands handen gevallen waren, geweldiglyk benaauwd: hoewel Zutfen, en meer nog de schans daar tegen over op de Veluwe, van de Staatschen streng belegerd werd. In de Groninger Ommelanden en in Drente, speelde Verdugo den meester, die, daarenboven, uit de Zevenwolden en Oostergo, deelen van Friesland, zwaare brandfchattingen haalde, waarvoor Westergo, het overig deel deezes Landfchaps, door de schans te Otterdum, eenigszins bevryd werdt. Maar Vlaan-

de

deren, daar Gend nog belegerd gehouden, 1584.
 en dagelyks, door die van Brugge, tot afvallen gepord werdt, was zo goed als verlooren, voor de Staaten. In Brabant, welk ook reeds gedeeltelyk in 's vyands magt was, lag Brusfel genoegzaam geblokkeerd, tuschen de naaste verlooren Steden. Mechelen en Antwerpen waren, al federt eenigen tyd, door de bezettingen van Lier en Leuven, gekweld; Antwerpen, eerlang, met der daad, belegerd geworden. De overige Nederlandfche gewesten hadden, of nooit de Staatfche zyde gehouden, of zig, al voor lang, met den Spanjaard verzoend. Voorts rekende men, dat de vyand, behalve de bezetters, drieduizend Knegten en vierentwintig Kornetten paarden hadt leggen in den Gelderfchen oord: nog, omtrent Lillo, ter wederzyde van de Schelde, vyfduizend foldaaten in alles: rondsom Gend, drieduizend, en by Dendermonde, vyfduizend: zo dat hy, in 't geheel, meer dan agttienduizend man in 't veld hadt. Daarentegen, hadden de algemeene Staaten slegts drieduizend knegten en vyfentwintighonderd paarden in 't veld, die rondsom Zutfen lagen (x). In deezen stand der dingen, de befcherming der Staatfche partye te aanvaarden, tegen zulk een' loozen en bedreeven Krygsoverfte als Parma, was, zeker, meer dan mannenwerk, en fcheen te zwaar een last, voor de zwakke fchouderen van Graave Maurits. De gene-

(x) BOEK XIX. Boek, bl. 5 [456]. REYD III. Boek, b. 51.
 HOOFD XXI. Boek, bl. 927.

1584.

negenheid nogtans, die de meeste Leden van Holland, welk gewest thans het zwaarst droeg in de gemeene lasten, den overleeden Prinse hadden toegedraagen, was, agt ik, eene der voornaamste oorzaaken, waarom men hem 't opperbewind der tegenwoordige Regeeringe, die men wel voorzag, dat niet lang zou kunnen duuren, durfde opdraagen.

Wylen de Prins van Oranje droeg zorg tegen 't beleg van Antwerpen.

Van 't voorgenomen beleg van Antwerpen, hadt wylen de Prins van Oranje, omtrent eene maand voor zynen dood, reeds kennis gehad; en den Burgemeester Aldegonde en den Griffier *Willem Martini*, onder dekfel van den doop zyns jongsten zoons by te wonen, naar Delft ontbooden, om hun zynen raad mede te deelen. Hy hielt hun toen voor „ dat hy van zins was, de Stad, „ als ze belegerd zou zyn, binentwee maanden, met Gods hulpe, te komen ontzetten.”

Hy raadt tot het doorsteecken van den Blaauwgarendyk.

Voorts beval hy hun „ zorg te draagen, dat „ de Blaauwgarendyk, van den driesprong „ der Schelde af, tot aan 't hooge land van „ Bergen toe, zonder uitstel, geslegt werdt, „ also de stroom van Zierikzee en 't Haringvliet, regt op denzelven aanflaande, geschaapen stontt, met den vloed, diepte „ genoeg voor de vloote, tot ontzet geschikt, over of door den Kouwensteinschen dyk, tot voor de poorte van Antwerpen, te zullen brengen; terwyl men „ zig van de Hollandsche en Zeeuwsche Oorlogschepen bedienen moest, om den vyand „ van den dyk te houden, en hem, in 't „ maaken zyner schansen, te hinderen.” In „ gevolg van deezen raad, hadt Aldegonde, „ ter-

terstond na zyne te rugkomst, gedrongen, op het doorsteeken van den Blaauwgarendyk, en de toestemming der Wethouderen en Burgerhopluiden reeds weg. Doch 't Vleeschhouwers gild, uit het bederven van een plek weilands, waarop, jaarlyks, twaalfduizend Osfen vet gemaakt werden, groot nadeel te gemoet ziende, hadt 'er zig tegen gekant, met een Vertoog, waarin beweerd werdt, „ dat Parma de Schelde, gemerkt den sterken stroom, dien zy hadt, onmooglyk stoppen kon, waarom men het doorsteeken des dyks geheel noodeloos houden moest.” Aldegonde bragt hiertegen in „ dat de vyand, eene brug over den stroom leggende, dien, by gewoonlyk weder, geslooten zou kunnen houden: harden wind, dooijen of vriezen, daar de brug van zou kunnen te lyden hebben, hadt men in zyne hand niet. Wie wist ook, of Parma geene hegte vloten op balken zou weeten toe te stellen, die, leggende aan ankertouwen, welken men vieren of inhaalen kon, zouden ryzen en daalen met het water, zonder door wind of ysgang beschadigd te worden.” De Vleeschhouwers bleeven egter onverzetlyk: en eenigen hunner wisten zelfs, eerlang, de Burgerhopluiden te doen wankelen, zodat zy zig, eindelyk, lieten verluiden, het doorsteeken des dyks, zo 't ondanks hunne vertoogen ondernomen werdt, geweldigerhand te zullen beletten. Aldegonde en de overige Wethouders beslooten toen 't stuk eenige dagen uit te stellen, en 's volks hevigheid

1584.
—
Dat door het Vleeschhouwers Gilde belet wordt.
een

1584. een weinig te vieren. Doch op den derden van Hooimaand, kwam Parma, eene schans gelegd hebbende te Kallo, in 't Land van Waas beneden de Stad, zig legeren boven dezelve, te Kalbeek, tegen over S. Bernaards. Van hier zette hy een groot deel krygsvolks, onder Mondragon, over de Schelde, aan de Brabantsche zyde. Drie mylen beneden de Stad, te Lillo, hadden de Antwerpenaars een Blokhuis opgeworpen, tot beveiliging der Riviere. Tegen over het zelve, aan den Vlaamschen kant, hadden zy eene andere schans, *Liefkenshoek* genoemd, aangevangen; doch nog niet voltooid. Terwyl de Markgraaf van Rysburg deeze schans aantast en stormenderhand veroverft, op den tienden van Hooimaand, dag van Oranjes dood, rukt Mondragon, met omtrent zeventuizend man, agter Antwerpen om, naar de schans te Lillo, daar, behalve een vendel Franschen onder Hopman Gau, een goed getal Antwerpenaars binnen lag. Wat laater, kwamen 'er nog vier vendels Schotten uit Zee-land by, onder den Kolonel Balfour. De bezetting weerde zig zo wakkerlyk, met uitvallen en anderszins, dat Mondragon, na verloop van omtrent drie weeken, 't beleg opbreken moest, hebbende hy, aan den kant van tweeduizend man, voor de Vesting, verlooren. De huizen van Lillo en Kouwenstein en eenige andere plaatsen in deezen oord liet hy egter bezet, en onder deezen ook den Blaauwgarendyk, om welken door te stee-ken, men nu, te Antwerpen, te laat, verlos-ge-

Aanvang
der be-
naau-
wing van
Antwer-
pen.

Lief-
kens-
hoek
verloor-
ren.

Lillo ver-
geefs be-
legerd,
door
Mondra-
gon.

gegeven hadt, hebbende Parma zig, terftond na zyne aankomst hieromtrent, van de wegen derwaards meester gemaakt: waarmede de schoonfte kans, om Antwerpen en gantsch Brabant te behouden, fchandelyk verkeeken was (y). Heerentals ook, waaruit men, voorzigtelyk, de bezetting geligt hadt, om ze nader by Antwerpen te leggen, werdt, terftond daarna, ingenomen van de Koningfchen (z). Parma, dus eenen aanvang gemaakt hebbende van het belemmeren der vaarte naar Antwerpen, uit de fchans te Kallo en uit Liefkenshoek, toog, eerlang, voor Dendermonde, uit welke Stad, onlangs, insgelyks, een deel der bezettinge geligt was. Ook was de Overfte Ryhove vertrokken naar Holland om geld, hebbende hy 't opperbevel den Heere van Mortaigne in handen gelaaten, die, geen kans ziende, om de Plaats te houden, dezelve, by verdrag, overgaf, op den zeventienden van Oogstmaand (a). Twee dagen daarna, trok het Leger naar Willebroek, daar het twee Blokhuizen veroverde, en voorts alle de fchansjes aan de Brusfelfche vaart tot Vilvoorden toe, welke Stad, insgelyks zynde belegerd, op den zevenden van Herftmaand, opgegeven werdt (b).

Te Gend, alwaar Imbize, in Hooimaand, na vier maanden zittens, om zynen heimelyken handel met den vyand en andere euveldaaden, openlyk, onthalsd was (c), zat men

1584
Heerentals bezet door de Koningfchen. Parma neemt Dendermonde in.

Ook Vilvoorden en verfcieden fchansen.

IV. Imbize wordt onthalsd.

(y) BOR XIX. Boek, bl. 12 [466] enz.

(z) BOR XIX. Boek, bl. 14 [469].

(a) BOR XIX. Boek, bl. 14 [469].

(b) BOR XIX. Boek, bl. 15, 27 [470, 487].

(c) BOR XIX. Boek, bl. 15 [469].

1584. men nu, na 't overgaan van Dendermonde, in groote benaauwdheid, by gebrek van toevoer, die Parma geduuriglyk in handen viel; behalve dat Brabant genoeg met zyne eigene verweering te doen, en Holland, aan het beleg der schanse op de Veluwe, voor welke geduurige schutgevaarten voorvielen, de handen ook vol werks hadt, waarom men den Gentenaaren weinig onderstands kon toefchikken (*d*). Men besloot dan, eindelyk, met Parma te handelen, en gaf hem de Stad over, op den zeventienden van Herfstmaand, op zeer glimpige voorwaarden, uitgenomen ten opzigte van den Godsdienst, alzo de ingezetenen besluiten moesten, tot het oefenen van den Roomschen, of tot het ruimen der Stede. Ook weeken, sedert, veele treflyke Onroomschen naar Holland, Zeeland en andere oorden. Het afgeworpen Slot werd cerlang wederom herbouwd, op den ouden grond. De Heer van Champagnei, die, tot het overgaan der Stad toe, in ruime gevangenis gezeten hadt, werdt tot Overste derzelve verheeven (*e*). De Staaten van Holland, sedert, vernomen hebbende, dat de Baljuw van Sluis, een Vlaaming, hun beschuldigd hadt, als de eenige oorzaak van 't verlies van Gend, verzogten de algemeene Staaten hem, hierom, te verlaaten van zyn Ampt (*f*). Doch ik weet niet, of zulks geschied zy.

Gend
gaat over
aan Par-
ma.

Aanslag
op Kam-
pen.

Kort te vooren, hadt Verdugo voorgenomen, zig van Kampen meester te maaken, door

(*d*) Zie Resol. Holl. 30, 31 July, 6 Aug. 1584. bl. 448, 451, 461.

(*e*) Bor. XIX. Boek, bl. 33 [496] enz.

(*f*) Resol. Holl. 3 Oetob. 1584. bl. 606.

door verraad, ten welken einde, hy, uit Steenwyk, derwaards getrokken was, aan 't ^{1584.} hoofd van agthonderd man. Doch de verraa- der, *Jan Hendrikszoon* van Amsterdam, die aangenomen hadt, de Stad in den brand te steeken, raakte in hegtenis, en leedt de ver- diende straffe (g). Verdugo, naar Steenwyk te rug gekeerd, zegt, op den zevenden van Wynmaand, met het opengaan der poorte, Hasfelt te verrasfen; en sommigen waren reeds tot binnen de hameie gekomen, toen zy gewaar werden, dat men op zyne hoede was; waarop Verdugo weder aftrok (h). Op den zestienden van Slagtmaand, poogden de Koningschen den wal van Nieuwmegen te beklimmen. Ook raakten 'er eenigen bin- nen. Doch de Overste-Luitenant, geholpen van de burgerye, viel 'er op aan, en versloeg zesennegentig vyandlyke knegten; maar dagt, in den yver, niet om 't vangen van eenigen, waardoor 't geheim van den toeleg, besteken, naar allen schyn, met eenigen van binnen, be- dekt bleef (i).

en op
Hasfelt.

Nieuw-
megen
byna
verrast.

De algemeene Staaten, bespeurende hoe veel voordeels de vyand trok uit het platte Land van Breda, de Meierey van 's Hertogenbosch, Overysfel, Drente en 't Graafschap Zutfen, hadden, omtrent deezen tyd, het woonen in een goed getal van Dorpen in deeze oorden, by openbaaren Plakaate, verboden, en daar op bevel gegeven aan 't krygs- volk, om veele Kerfpelen te verwoesten.

Veele
Dorpen
worden,
op bevel
der Staa-
ten, ver-
woest.

Doch

(g) BOR XIX. Boek, bl. 34 [498].

(h) BOR XIX. Boek, bl. 34 [498].

(i) BOR XIX. Boek, bl. 42 [509].

1584.

Doch dit bevel werdt zo strengelyk uitgevoerd, dat 'er byftere klagten over vielen; waarom het, eerlang, in Overysfel en daaromtrent, wederom ingetrokken werdt, mids de Overysfelaars, maandelyks, zevenduizend eenhonderd guldens opbragten. De algemeene Staaten hebben, federt, deezen voet gevolgd, en 't platte Land in hunne befcherming genomen, onder zulk eene fchatting, als, van tyd tot tyd, bedongen werdt (*k*).

De Graaf van Hohenlo wordt, Generaal Veld-Overfte.

't Benaauwen van Antwerpen ging den Staaten van Holland en Zeeland zo zeer ter herte, dat zy den Graaf van Hohenlo uit Gelderland ontbooden, om zig naar Zeeland te begeeven, van daar een waakend oog te houden op 't gene in Brabant voorviel, en 't ontzet van Antwerpen te bevorderen. By deeze gelegenheid, onderzocht de Graaf, die nu, met 's Prinzen dood, van zynen dienst van Luitenant-Generaal ontslaagen was (*l*), by die van Holland, onder wat naam hy, voortaan, over 't Krygsvolk gebieden zou, welk, gelyk hy fchreef, tot nog toe, niet dan aan Graave Maurits en de Staaten van Holland hadt willen zweeren. Men begreep ligtelyk, dat hem, dien 't opperbewind over 't Krygsvolk der Vereenigde Gewesten in handen ftondt gefeld te worden, ook grooter titel toekwam, dan hy tot nog toe gevoerd hadt, waarom hy, met goedvinden van Graave Maurits en den Raad der Regeeringe, uit den naam van die van Holland en Zeeland, verzogt werdt, tot het aanvaarden

(*k*) Refol. Holl. 6 Aug. 1584. bl. 461. Bor XIX. Boek, bl. 35 [499].

(*l*) Refol. Holl. 10 Aug. 1584. bl. 469.

den van den last van algemeen Veldoverste, hem, door den gemelden Raad, op te draagen, op eene wedde van vyftienhonderd of ten hoogsten tweeduizend guldens ter maand. Het Krygsvolk zou den eed van getrouwheid aan die van de Regeeringe, dien van gehoorzaamheid aan den Graave doen (m). Hohento, zig latende genoeg met dit antwoord, en zig zelfs, naderhand, te vrede houdende met den titel van *Overste Veldheer of Luitenant-Generaal*, onder Graave Maurits en den Raad van Staate (n), vertrok nu, in alleryl, naar Zeeland, en van daar naar Bergen op Zoom, welke Plaats gevaar liep van aan Parma verraaden te worden, door den Overste *Beerwoud*, die, ziende dat men 't oog op hem hadt, overliep tot den vyand, waarna de Heer van Marquette Overste van Bergen op Zoom werdt; onder wiens beleid, de Staaten de Plaats merkelyk versterken deden (o). Wat laater, floeg de bezetting te Oostende aan 't muiten, en sprak van zig met Parma te verdraagen. Doch de Admiraal Treslong, reeds in Zomermaand aangesteld tot Overste der Plaats, begaf zig derwaards, en stilde de muitelingen, met betaling van eene maand folds. Voorts herstelde hy, na 't verwisfelen der bezetting, de rust in de Stad (p).

1584.

Hy verzekert
zig van
Bergen
opZoom.Muitery
te Oost-
ende ge-
stild.

Maar Parma, na 't bemagtigen van gantsch v. Vlaanderen, alwaar nu den Staaten niets o-
Belag
van Ant-
ver-
werpen,

(m) Bor XIX. Boek, bl. 39 [505].

(n) Resol. Ho'l. 29 Nov. 1. 10 Dec. 1584. bl. 739, 748, 778.

(o) Bor XIX. Boek, bl. 42 [509].

(p) Bor XIX. Boek, bl. 51 [522].

1584. verſchoot, dan Oostende, Sluis, de ſchans
 ter Neuze en eenige anderen, beſloot het
 beleg van Antwerpen ſterker voort te zetten,
 dan tot nog toe geſchied was. Hy deedt al
 't grof geſchut van Gend naar 't Slot te Be-
 veren brengen: en verzamelde, aldaar en op
 andere plaatſen, eenen grooten voorraad
 van krygs- en mondbehoeften. Tot hiertoe,
 hadt hy de vaart langs de Schelde, met ſchie-
 ten uit de ſchanſen, zo verre niet konnen
 belemmeren, of daar waren, meer dan eens,
 groote Vlooten met graanen voor de Stad
 gekomen, zonder dat 'er, boven een of twee
 vaartuigen, in zyne handen gevallen waren.
 Des rees 'er 't Koorn weinig, ſchoon men
 rekende, dat de inwoners, begroot op vyf-
 entagtigduiſend, jaarlyks, driehonderddui-
 zend viertels van agtendertig op 't laſt, en
 elk honderdentien pond weegende, noodig
 hadden. Doch toen de Overheid daarna prys
 op 't Koorn ſtelde, en 't opleggen verboodt,
 lieten de Koopluiden, oordeelende, dat hun
 't gevaar, dat zy liepen, niet naar behooren
 betaald werdt, het ſterk aanbrenge agter,
 waardoor de Stad, eerlang, in merkelyk ge-
 brek verviel. Ook gebeurde het, dat eeni-
 ge ſchippers zig willens neemen lieten, en
 hunne laading, om geld, den vyand lever-
 den, die, daarna, de ſchepen ten oorlog
 toeruſtte. *Fredrik Gianibelli* van Mantua, die
 lang te Antwerpen gewoond hadt, en ſchran-
 der in uitvindingen was, floeg een middel
 voor, om de Stad, voor langen tyd, van
 voorraad te voorzien. „Men moest, meen-
 „ de hy, een genootſchap van eerlyke bur-
 „ gers

1584.
 wordt
 voortge-
 zet.

Getal der
 Ingeze-
 tenen.

Koorn
 voor de-
 zelve
 vereiſcht.

Voorſlag
 van Gia-
 nibelli,
 om de
 Stad te
 voor-
 zien.

„ gers opregten, en hun zo veel gelds in
 „ handen stellen, als van den omslag eens
 „ honderdsten pennings komen kon. Dee-
 „ zen moesten, in Holland en elders, op
 „ weckelykche levering, voor zesendertig
 „ tonnen schats aan mondbehoefden koopen,
 „ een vierde gereed, drie vierde, over twee
 „ of drie maanden, te betalen. Voorts
 „ moest men dezen voorraad den gegoed-
 „ sten ingezetenen t'huis zenden, tegen ver-
 „ schot op dit pand van de penningen des
 „ inkoops, die zy, met de verhoopte winst,
 „ te rug te wagten hadden, wanneer het
 „ Genootschap ict verkogt; of beval te ver-
 „ koopen, terwyl zy, voor hunne huisge-
 „ zinnen, van genoegzaamen nooddruft ver-
 „ zekerd zouden kunnen zyn." Doch deeze
 voorflag vondt geenen ingang by veelen, die
 voor beter inzagen, dat men elk geboodt,
 zig, voor twee jaaren, van voorraad te voor-
 zien: waartoe nogtans de schamele gemeen-
 te onmagtig was. Doch veelligt beoogde
 men dezelve, met dit gebod ter Stad uit te
 dryven. De ryken nogthans voorzagen zig
 ook scharfselyk, vreezende, dat men hun,
 eerlang, het opgedaane mogt afhaalen.

Midlerwyl, was het Parma gelukt, wel
 twee-entwintig pleiten, van Dendermonde
 tot aan Burgt, en daar, door een gat in den
 dyk, over het Land, welk, door het door-
 steenen van den dyk by Zaaftingen, een werk
 der Zeeuwen, aan de Vlaamsche zyde, on-
 dergeloopt was, door een ander gat by Kallo,
 wederom in de Schelde te brengen. Van dee-
 ze pleiten wilde hy zig bedienen, tot het leg-

1584.

Parma
 bereidt
 zig tot
 het slaan
 eener
 Schip-
 brugge
 over de
 Schelde.

1584. gen eener fchipbrugge tusfchen twee fchanfen, ter wederzyde der Riviere opgeworpen, en S. Filips en S. Maria genoemd. Behalve deezē, ftigte hy nog eene andere fchans, benedenwaards tegen Lillo, die den Kouwenfteinfchen dyk dekte, welke men, uit de Stad, vergeefs zocht te bemagtigen. Hier, viel men ook aan 't maaken eener vlottende brugge; doch zy beantwoordde het oogmerk niet, welk men 'er mede bedoeld hadt. Ondertusfchen, begonden eenige welgeftelde Burgers, in Wynmaand, te fpreeken van met Parma te handelen, waarop groote beroerte, en een ftreng verbod van diergelyke taal volgde. Wat laater, fchikte Parma eenen minnelyken Brief aan de Wethouders, om hen over te haalen, tot handelen. Zy beantwoordden dien, in beleefde bewoordingen, te verftaan geevende, dat zy de vyandlykheden zouden willen ftaaken, zo Parma zulks ook van zyne zyde deedt, en hun vryheid van geweeten gunde (g). Doch men begreep ligtelyk, dat hy zo veel niet toegeeven zou. Ook vaardigde men, eerlang, den Heer van Teligni om onderftand af, naar Zeeland; doch hy hadt het ongeluk van in Parmas handen te vallen. Te Middelburg, werdt egter, met goedvinden of op aanraaden van den Graave van Hohenlo, beflooten, 't ontzet van Antwerpen by der hand te neemen. De benaauwde Stad kreeg nog eene vloot van honderd zeilen binnen, omtrent het einde des jaars, welk, aldaar, was doorgebracht met

Hy
fchryft
aan de
Stad.

Teligni
wordt
gevangen.

(g) BOR XIX. Boek, N. 35 [500] enz.

met byfter onderling ftribbelen van Wethou-
deren, Burgerhopluiden, Wykmeesteren en
Overluiden der gilden, die, elk om 't zeerft,
raaden en gekend zyn wilden (r).

1584.

Ten deezen tyde, werden de Staaten der
Vereenigde Nederlanden, te over belaa-
den met den oorlog tegen den Spanjaard, nog
aangezocht, om zig te fteeken, in eenen uit-
heemfchen kryg. *Gebhard Truchfes, Aarts-
bifchop van Keulen*, verliefd geworden op *Ag-
nes*, Dogter des Graaven *Joan George van
Mansfeld*, hadt haar, in den aanvang des jaars
1583, ter vrouwe genomen, en federt ge-
poogd, zyne waardigheid, onaangezien zyn
Huwelyk, te behouden, en den Onroomschen
Godsdienst, in zyn Aartsbifdom, in te voe-
ren. Doch 't Kapittel kante zig hiertegen,
en wift, door Parma onderfteund, *Ernst*,
Zoon des Hertogs van Beyeren, tot Aarts-
bifchop te doen verheffen, dien men, fe-
dert, ook hielp aan de Bifdommen van Luik,
Munfter en Hildesheim. Midlerwyl, hadt
Truchfes de wapenen opgevat (s), en den
Hertoge *Joan Kazimir* en den algemeenen
Staaten om onderftand aangezocht. Ook wer-
den hem, van wege de Staaten, eenige
penningen, manfchap en krygsbehoefften be-
loofd, zo dra *Kazimir* een Leger te velde
gebracht zou hebben (t). Doch de ondernee-
mingen van den gewezen Aartsbifchop
flaagden zo kwalyk, dat hy zig genoodzaakt

VI.
Keulfsche
Oorlog.

zag,

(r) Refol. Holl. 15, 23 Octob. 1584. bl. 642, 643, 645, 649.
BOR XIX. Boek, bl. 41 [507] enz. 52 [523].

(s) BOR XVIII. Boek, bl. 3 [366] enz.

(t) Refol. Holl. 15 Sept 1583. bl. 365

1584.

zag, de wyk te neemen naar Holland. De Staaten namen, daarna, een gedeelte van zyn volk in dienst (u). Hy hieldt zyn verblyf te Delft, daar men hem, na, of veel- ligt al voor de dood des Prinzen van Oranje, de eer deedt van 't wagtwoord by hem te laaten haalen. Ook fchynt hy 'er vrydom van eenige lasten te hebben gehad. Daarenboven, leenden de Staaten van Holland, in Hooi- maand, hem geld en geloof, om eenige mondbehoefsten te koopen en af te zenden naar Rynberk en Urdingen, welke Steden nog voor hem hielden (v). Vervolgens, liet men zig nog verder met hem in, gelyk wy, hierna, staan te melden.

Moeite met eenige Predikanten, in den Haage en te Medenblik.

De Wethouders van eenige Steden en de Staaten van Holland zelve hadden, in deez- en jaare, wederom eenige moeilykheid, met sommige Predikanten. *Jan Pieterszoon*, Predikant in den Haage, hadt, eenigen tyd herwaards, met zynen amptgenoot, *Hieronimus Hortensius*, Zoon van Lambert, voorheen Rektor te Naarden, over hoop gelegen. Hortensius stelde, naar 't oordeel van Pieterszoon, de waarde der goede werken te hoog, en zou geleerd hebben, dat God eenen, die voortging in 't zondigen, het eeuwig leeven niet geeven kon, al wilde hy schoon. Elk hadt zynen aanhang, en de twist liep zo hoog, dat men 'er geen flisen aan wist, dan door het plaatsen van Pieterszoon te Kastrikum, en van Hortensius te Wasfenaar, waar-
na

(u) Refol. Holl. 18 Febr. 1584. bl. 131.

(v) Refol. Holl. 12, 13, 17, 18 July, 10 Aug. 1584. bl. 375, 379, 400, 412, 469.

na men andere Leeraars, in hunne stede, be-
riep (w). Te Medenblik, was ook een he-
vige Kerktwist ontstaan. De Predikant *Ju-
riaan Henrikszoon*, voor zwaarer onheil be-
dugt, hadt zyn affcheid genomen van de
Gemeente. Sonoi zondt toen eenen anderen
Leeraar derwaards, die te Heerentals ge-
faan hadt. Doch de Magiftraat weigerde
hem te ontvangen, en verwierf, dat der
Gemeente *Petrus Hakkius* van Leiden, voor
den tyd van vier maanden, geleend werdt.
Een stout Prediker was deeze, hebbende hy
zig niet ontzien, tegen het laafte Huwelyk
van den overleeden' Prinse, uit te vaaren,
en deszelfs ongelukkigen dood aan te mer-
ken, als eene Hemelfche straf over de praal,
vertoond ter gelegenheid van den plegtigen
Doop zyns jongften Zoons (x). Men bragt
hem egter op ftoel te Medenblik, tegen den
zin des Kerkenraads en van Sonoi, die den
Hopman der bezettinge last gaf, om Hak-
kius te doen weeren. De onlust, die hier-
uit ontfontd, werdt niet gefild, voor dat
Sonoi, op bevel van Graave Maurits en den
Raad van Staate, honderd knegten in Me-
denblik bragt, die den Leeraar aanpakten,
en vertrekken deden. De Slotvoogd, Rys-
wyk, en de Burgemeesters vielen toen den
Staaten klagtig, over 't fchenden hunner
agtbaarheid. Doch de Staaten hielden, in
dit geval, Sonoi de hand boven 't hoofd. Men
vindt egter niet aangetekend, hoe de twist
by-

1584.

(w) Bor XIX. Boek, bl. 43 [510] enz.

(x) Refol. Holl. 24 Sept. 1584. bl. 583a

1584.
Oproerig
prediken
van Pe-
trus Da-
thenus
buiten
Gouda.

bygelegd werdt (y). Petrus Dathenus en nog een Leeraar, na 't overgaan van Gend, herwaards geweeken zynde, hadden zig verftout, de eerfte buiten Gouda, de andere te Leiden, te prediken tegen den handel met Frankryk, en tot lof van den Prinfe van Parma. De Staaten, dit vernomen hebbende, fchreeven den Wethouderen der Steden ernftelyk aan, dat zy geene Predikanten, uit Gend of Brugge komende, zouden hebben te ontvangen, dan met bewilliging der Staaten. Voorts, gaven zy den Advokaat Fiskaal bevel, om Dathenus van Gouda naar den Haage te brengen. Doch deeze, hiervan, naar 't fchynt, de lugt gekreegen hebbende, was geweeken naar Viane, meenende, veelligt, aldaar veilig te zullen zyn. Hy werdt 'er egter aangevat (z), en, by handtasting, ontfiaagen zynde, andermaal gegreepen, te Vreeswyk aan de Vaart. Men bragt hem, eerlang, naar Utrecht, daar hy, eenigen tyd, op Haazenberg zat; doch in Wintermaand onder borgtogt geflaakt werdt. Sedert, niet befchuldigd wordende, ontfloeg het Geregte van Utrecht hem van den borgtogt: waarop, hy, deeze Landen verlaatende, met der woon vertrok naar Elbing, daar hy overleeden is (a). Men bedient zig nog van zyne beryming der Pfalmen, in de Hervormde Kerken deezer Landen.

Ten

(y) Refol. Holl. 17 Febr. 1585. bl. 102. BOEK XIX. Boek, bl. 46 [515] enz.

(z) Refol. Holl. 12, 13 Octob. 3 Novemb. 1584. bl. 625, 630, 636.

(a) BOEK XIX. Boek, 14. 48 [518].

Ten deezen tyde, raakten ook eenige Priefters in hegtenis, om het prediken en oefenen van den Roomfchen Godsdienst. Onder anderen werdt, te Haarlem, gevat Meester *Henrik Talefius*, en, op uitdruklyken last der Staaten, gebragt op de Voorpoorte van den Hove in den Haage. De Wethouders van Haarlem, dugtende, dat dit vervoeren ftrekken mogt tot krenking van de Privilegien der Stede, begeerden, dat de gevangen te rug gezonden werdt, om voor Schepenen gevonnist te worden. Doch de Staaten begrepen, dat die Privilegien alleenlyk zagen op gefchillen, welken de burgers onderling hadden, niet op zaaken, die, gelyk deeze, den gemeenen Landftand betroffen. Talefius werdt egter geflaakt, na eenige maanden zittens; doch kreeg bevel, om zig buiten Haarlem te houden, en de Plakkaaten, op 't ftuk van den Godsdienst gemaakt, naar te komen. Ook moest hy de kosten der gevangenisfe voldoen. Zyn Vonnis was door de Gekommitteerde Raaden geveld (*b*). Doch daarna werdt hy, mids den eed van getrouwheid en gehoorzaamheid doende, wederom in Haarlem toegelaaten (*c*).

Midlerwyl, hadt het verlies van het grootste deel van Vlaanderen, en het gevaar van Brabant, waaraan dat van Holland en Zeeland verknogt was, de algemeene Staaten doen haaken, naar een voordeelig einde der begonnen' onderhandeling met Frankryk, van

1584.
Henrik
Talefius,
Priester
te Haar-
lem, ge-
vat.

VII.
Handel-
over de
opdragt
der Lan-
den aan
Frank-
ryk.

(*b*) Refol. Holl. 27 July, 7, 14 Decemb. 1584. bl. 4, 6, 772, 784.

(*c*) Refol. Holl. van 24 July tot 1 July 1586. bl. 256.

1584. van welke ons nu de uitkomst te verhaalen staat.

Kort na het overlyden des Hertogs van Anjou, hadden de algemeene Staaten de Heeren *la Mouilliere* en *Aseliers* naar Frankryk gezonden, om Koning Henrik de heerschappy der Landen aan te bieden, op dezelfde voorwaarden, als waarin de Hertog, zyn Broeder, bewilligd hadt. Na 's Prinsfen dood, voegde men hierby een nieuw verzoek, dat het, naamlyk, zyner Majesteit gelieven mogt, eenen agtbaaren Overste herwaards te zenden, om 's Prinsfen plaats te bekleeden. 't Scheen, in 't eerst, dat de Gezanten, zonder gehoor te hebben kunnen verwerven, afgeweezen zouden geworden zyn. Doch 's Prinsfen dood maakte eenige verandering. Men begon zig nu, ten Hove, te verbeelden, dat Holland en Zeeland, ligtelyk, besluiten zouden, zig, zo wel als de andere gewesten, aan den Koning te onderwerpen. De gezanten dan, ter gehoor geleid by de Koninginne Moeder, werden minzaam bejegend, en kreegen voor bescheid, dat de Koning zyne meening, door zynen Gezant Pruniaux, den Staaten zou bekend maaken. Zy verzogten, om eenen spoedigen onderstand van zes- of zevenduizend man, tot ontzet van Antwerpen, en van Gend, welk toen nog niet over was; welke troepen te Oostende en te Sluis konden aankomen, en deeze Steden, tot verzekering zyner Majesteit, inhouden. Doch de Koninginne Moeder verklaarde hun, dat de Koning vastgesteld hadt, zig niet in de Nederlandsche zaaken te steeken, voor dat

Pru-

Bejeganing der Nederlandsche Gezanten door de Koninginne Moeder.

HENRIK DE III. *Koning*
van Frankryk en Polen.
GESTORVEN DEN 2 AUGUSTUS
MDLXXXIX.

Pruneaux zou te rug gekeerd zyn. Voorts toonde zy zig verwonderd, dat men van Oostende en Sluis gewaagd hadt, daar zy in 't zeker bericht zeide te zyn, dat men deeze zelfde Steden en nog eenige anderen der Koninginne van Engeland aangeboden hadt; 't welk de gezanten verklaarden niet te kunnen gelooven. Sedert, vernamen zy, dat de Koning de Nederlanden, zonder Holland en Zeeland, niet zou willen aanvaarden, en dat Oostende en Sluis, in zyn oog, veel te klein een onderpand waren, om, op het zelve, de bescherming der Landen te onderneemen. In Oogstmaand, keerden zy wederom herwaards, en deden, te Delft, verslag hunner verrigtingen. Pruneaux, die met hen gereisd was, verscheen, den twee-entwintigsten, in der Staaten Vergadering, en verklaarde, kortelyk, gekomen te zyn, om te verstaan, op welke voorwaarden, men zig werpen wilde in de armen zyner Majesteit, en welk een' invloed de verandering, onlangs gebeurd, op dezelve gehad mogt hebben. Voorts hadt hy te verstaan gegeven, dat hy van byzonderen last aan die van Holland en Zeeland voorzien was.

1584.

Zy keeren te rug. Pruneaux komt uit Frankryk herwaards. Zyn voorstel.

Het voorstel van Pruneaux, des anderen daags, by de algemeene Staaten overwoogen zynde, verklaarden die van Brabant zig gezind, om den Koning, mids hy hun vryheid van Godsdienst en behoudenis der voorregten toestondt, en hielp, naar vereisch des tegenwoordigen noods, al het gezag der voorige Hertogen op te draagen. De Gelderschen verzogten eerst verslag te mogen

Bedenkingen der algemeene Staaten op het zelve.

gen

1584. gen doen. De Vlaamingen stemden met Brabant. Holland en Zeeland konden zig niet uiten, voor zy den Heer van Pruneaux, die byzonderen last aan hun hadt, in 't byzonder, gehoord hadden. De Utrechtschen bragten by, dat zy nooit gelast geweest waren, om met den Hertoge van Anjou, of met den Koning, zynen Broeder, te handelen, en derhalve noodwendig verflag moesten doen. De Mechelschen vielen Brabant en Vlaanderen toe. De Priezen zeiden, dat het hun, die verre agter af gelegen waren, niet voegen zou, zig te verklaren, voor dat de voorleggende Landschappen zig geuit hadden. De Overysfelfchen spraken met die van Utrecht uit eenen mond.

Pruneaux, daarna, aan die van Holland en Zeeland, elk een' geloofsbrief behandigd hebbende, deedt een Vertoog in de Vergadering van Holland, uitkomende, in kragt, op het gene hy den algemeenen Staaten hadt voorgehouden. Hy voegde 'er alleenlyk by, dat hy geloofde, dat de Koning, ook met Holland en Zeeland, over 't groote punt, zou willen handelen, en deeze gewesten aanvaarden, op gelyken voet als de overigen, in de hoedanigheid van Oppervorst, niet van Beschermheer (*d*). Dus kwam het dan, in Holland en Zeeland, aan, op het aan- of afstemmen van een punt, dat, naar het oordeel van het Lid der Edelen, zyns gelyken niet gehadt hadt in gewigt, federt den

Ernstige raadpleegingen op zynen voorflag.

(*d*) Refol. Holl. 23, 28 Aug. 5, 7 Sep. 1584. Bl. 507, 508, 518, 558, 562.

den aanvang des oorlogs. Men besloot, hierom, allen die van edelen geslagte waren, zelfs de jonger zoonen op dit punt te beschryven, tegen den tweeden van Wynmaand (e): wanneer ook de Gemagtigden van alle de Steden het besluit hunner Vroedschappen zouden hebben in te brengen. Zelfs verzogt men, tegen dien tyd, het gevoelen van den Hoogen Raade, van den Hove van Holland en van de Graaslykheids Rekenkamer, op dat men, in eene zaak van zo veel aangelegenheid, niet dan na ryp overleg, zou besluiten.

Intusschen, trok Pruneaux, van gewest tot gewest, ja van Stad tot Stad, om de Regenten over te haalen, tot een besluit, overeenkomstig met het gene hy voorgaf te zyn de begeerte zyns Meesters (f), wiens zugt tot de Nederlanden hy verhief, met keur van woorden; schoon veelen oordeelden, dat de Koning, zelfs ten deezen tyde, weinig trek hadt tot de heerschappy, die hy schein te zoeken; en dat hy, met dit gezantschap, niet anders bedoelde, dan te verhinderen, dat men zig verdroeg met Engeland.

Zeker, de onderhandeling met dit Ryk was, op het voorbeeld van wylen den Prinsse, die altoos met Engeland en Frankryk te gelyk plag te handelen, reeds voor eenigen tyd, door die van Brabant, en terstond na de aankomst van Pruneaux, door de algemeene Staaten, en door die van Holland in

Pruneaux reist door 't Land, om de Leden tot het inroepen des Konings over te haalen.

VIII. De onderhandeling met Engeland wordt hervat.

(e) Resol. Holl. 26 Sept. 1584. bl. 589.

(f) Ber. XIX. Boek; bl. 10 [462] enz.

1534.

t byzonder hervat: waartoe de Advokaat
 Buis, die zig sedert, meen ik, in persoon,
 naar Engeland begaf (g), sterk hadt geraa-
 den: Die van Brabant, zittende met het
 vuur voor de scheenen, hadden alleenlyk
 geldligting en werving, en begunstiging des
 Franschen handels verzogt: waarop de Ko-
 ningin te verstaan gegeven hadt, dat men
 haar geene nieuwe kosten behoorde te ver-
 gen, zonder haar eenige Plaatsen, ter haa-
 rer verzekering, aan te bieden. De Hervorm-
 de Gemeenten te Londen, Walsche en Duit-
 sche, hadden nogtans negenduizend vyfhon-
 derd guldens geschooten, waarvoor vyftien-
 honderd knechten, onder den Kolonel Mor-
 gan, geworven waren (h). De algemeene
 Staaten vaardigden *Joachim Ortel*, voorheen
 Agent der Staaten van Holland in Engeland,
 af, met eenen lastbrief, op hem en op *Ja-
 kob de Gryze*, weleer Hoogbaljuw van Brug-
 ge, en nu, van wege die van Brabant, naar
 Engeland geschikt. Volgens twee byzonde-
 re Berigtschriften, den vierentwintigsten van
 Oogstmaand gedagtekend, moesten zy der
 Koninginne „ de tegenwoordige gelegenheid
 „ des Lands en der onderhandeling met
 „ Frankryk openen, en haar verzoeken, om
 „ onverwylden en kragtdaadigen onderstand
 „ van zesduizend knechten en drieduizend
 „ ruiters, nevens driehonderdduizend pon-
 „ den buskruids, mids de algemeene Staa-
 „ ten, of eenige byzondere Steden, ter haa-
 „ ter

Voorstel
 der alge-
 meene
 Staaten.

(g) Resol. Holl. 6 Aug. 1584. bl. 461.

(h) BOR. XIX. Boek, bl. 15 [470].

„ rer keure , haar schuldbrieven leverden , 1584.
 „ voor het beloop haarer verschooten' pen-
 „ ningen ; en men zig , daarenboven , ver-
 „ bondt , geen Verdrag met Spanje of ee-
 „ nige andere Mogendheid te zullen aangaan ,
 „ dan met haare bewilliging.” Hierbenevens
 hadt Ortel byzonderen last van de Staaten van
 Holland , om te beproeven , wat de Koningin
 voor hun , en voor die van Zeeland ,
 Friesland en Utrecht , zou willen doen , en
 op welke voorwaarden.

en der
 Staaten
 van Hol-
 land.

De Koningin gaf Ortel , die haar den last
 van die van Holland , buiten bywezen van
 iemant , dan den Geheimschryver Walsing-
 ham , opende , voor bescheid „ dat zy ge-
 „ zind was , een magtig Leger , onder eenen
 „ treflyken Overste , herwaards te zenden ,
 „ en te toonen , dat zy het belang van Hol-
 „ land en van de drie andere gewesten , bo-
 „ ven dat der overige Nederlanden , beher-
 „ tigen wilde , indien men haar eenige vas-
 „ te Plaatsen , tot haare verzekering , wilde
 „ afftaan.” Het antwoord , dat de Gryze en
 Ortel te famen , als Gemagtigden der al-
 gemeene Staaten , ontvingen , kwam hierop
 uit : „ dat de Koningin geenszins verstaan
 „ kon , tot het afzenden van zo veel man-
 „ schap , tegen den winter , op zulke gerin-
 „ ge verzekeringen , als de schuldbrieven
 „ der Staaten waren , van welken zy 'er nog
 „ veelen in handen hadt , die niet werden
 „ afgelost. Dat zy egter volharden wilde ,
 „ in haare genegenheid tot de Landen , en
 „ ten bewyze van dezelve , gezanten zenden
 „ naar Boulogne , om te beproeven , wat men

Ant-
 woord
 der Ko-
 ninginne
 aan die
 van Hol-
 land ,

en aan de
 algemeene
 Staa-
 ten.

1584. „ met Frankryk zou kunnen sluiten; kon-
 „ nende de Staaten, insgelyks, gemagtig-
 „ den derwaards schikken, met volkomen
 „ last; om, met haar, zo 't met Frankryk
 „ niet gelukken wilde, te verdraagen.” De
 algemeene Staaten, en die van Holland in 't
 byzonder, berigt gekreegen hebbende van
 het antwoord der Koninginne, bespeurden
 de laaften, dat men, hoe noode ook, kom-
 men zou moeten tot het overleveren eeniger
 vaste Plaatsen, zo men zig van Engelsche
 hulpe verzekeren zou willen. Men was eg-
 ter nog geheel ongerced hiertoe (i), en ver-
 genoegde zig, met de Koningin beleefdelyk
 te bedanken voor haare aanbieding, zonder,
 voor eerst, iet te reppen van de voorwaar-
 de, op welke zy gedaan was (k).

Men
 dringt de
 algemeene
 Staaten, en
 vooral
 die van
 Holland,
 tot het
 voort-
 zetten
 des Fran-
 schen
 handels.

Ondertusfchen, hadden die van Gend, wel-
 ke Stad zig toen nog niet verdraagen hadt
 met Parma, voor het einde van Oogstmaand,
 by de algemeene Staaten, en die van Brusfel,
 wat laater, by de Staaten van Holland, sterk
 gedrongen op het voortzetten des Franschen
 handels. Mechelen en die van Brabant hiel-
 den 'er, insgelyks, op aan. De Heeren van
 den Hoogen Raade, van het Hof en van de
 Graaflykheids Rekenkamer bragten hun ge-
 voelen in, op den zesden van Herfstmaand
 (l), hierop uitkomende, dat zy nergens wis-
 sen onderftand zagen te bekomen, dan van
 Frankryk. De Staaten van Zeeland fchree-
 ven

(i) THUANUS *Libr. LXXX. p. 614 A.*

(k) *Resol. Holl. 28 Sept. 7 Octob. 1584. bl. 597, 615. Boek
 XIX. Boek, bl. 23 [482] enz.*

(l) *Resol. Holl. 11 Sept. 1584. bl. 569.*

ven, den vyftienden, dat zy reeds diergelyk ^{1584.}
 een befluit genomen hadden (m). De redenen, met welken men die van Holland, tot dezelfde gedagten, en tot kort beraad zocht te beweegen, kwamen, voornaamlyk, hierop uit: „ Dat Frankryk niet tot handelen
 „ over te haalen zou zyn, immers veel Redenen, welken men
 „ zwaarer voorwaarden vorderen, wanneer ken men
 „ gantsch Brabant en Vlaanderen, waar hiertoe
 „ voor met reden te dugten was, in 's vyands gebruikte.
 „ magt gevallen zouden wezen. Dat men
 „ den Spanjaard, na 't afloopen der twee ge-
 „ noemde gewesten, in Gelderland en Utrecht te wagten hadt. Dat de dood des
 „ Prinzen van Oranje Holland beroofd hadt
 „ van een Hoofd, welk men volstrektelyk
 „ behoefde, om de gewesten vereenigd en
 „ 't Krygsvolk tot 's Lands dienst genegen
 „ te houden. Dat zulk een Hoofd uit Duitschland niet te bekomen was. Dat Engeland
 „ zig ook te koel hieldt, en geschapen stondt,
 „ by een onverwagt overlyden der Koninginne, in bystere verwarringen te storten.
 „ Dat, uit den voorflag van Elizabet, om
 „ de zaak der Nederlanden, in maatschappy
 „ met Frankryk, te aanvaarden, ook duidelyk te bespeuren was, dat zy haare eighen kragten mistrouwde. Dat men hierom
 „ gedrongen werdt, zyne toevlugt tot Frankryk te neemen, en den raad te volgen,
 „ door den Prinse, hoogloffelyker gedagtenise, zo dikwils gegeven. Frankryk lag
 „ gereed, om den vyand den toevoer af te
 „ sly-

(m) Resol. Holl. 17 Sept. 1584. bl. 376.

1584.

„ snyden, en om den kryg naar den Wal-
 „ fchen bodem te trekken, ten minften dien
 „ te houden van de Hollandfche grenzen.
 „ De agtbaarheid des Konings van Frank-
 „ ryk zou de Zondfche tollèn kunnen doen
 „ affchaffen. De Godsdienst, dien hy toeliet
 „ in zyn Ryk, zou hier niet van hem te ly-
 „ den hebben: veeleer zou hy, mistrouwen-
 „ de de Roomfchen, als gezind tot den Span-
 „ jaard, de Onroomfchen tot Ampten en
 „ Magiftraatschappen vorderen. Dat hy de
 „ Steden den Spanjaard zou leveren, of de
 „ Nederlanden, met hem, verwifelen, te-
 „ gen Milaan en Napels, of een van beide,
 „ was geenszins te wagten. Hadt hy 't eerfte
 „ in den zin gehad; nooit zou hy geweigerd
 „ hebben, Oostende en Sluis te bezetten.
 „ Ook waren hem de Nederlanden veel ge-
 „ legener dan eenige Staat in Italie. Som-
 „ migen vreesden voor krenking van 's Lands
 „ vryheden: doch hiertoe zou, zo hy 't al
 „ voorhadt, Krygsvolk vereischt worden;
 „ welk hy, onmogelyk, in alle Steden,
 „ zou kunnen leggen. In allen geval, zou
 „ men nooit zoo veel dwang van hem te wag-
 „ ten hebben, als ons, door den Spanjaard,
 „ gedreigd werdt. Ook wagtte de Kroon,
 „ na zyn overlyden, op den Koning van Na-
 „ varre, die den Hervormden Godsdienst
 „ beleedt. Eindelyk, de hooge nood drong
 „ tot handelen met Frankryk, wilde men
 „ Brabant en Vlaanderen behouden. De dank-
 „ baarheid jegens den Prinfe, hoogloffely-
 „ ker gedagtenisfe, zou elk zekerlyk beweeg-
 „ gen, om Graaf Maurits tot Opperheer te
 „ ver

„ verheffen , ware hy magtig de Landen te 1584.
 „ befchermen; doch de Vader zelf hadt ons
 „ naar Frankryk geweezen , daar men mid-
 „ del te over hadt , om de kinderen , met
 „ eenigen ftaat , te vereeren: en mogt hy
 „ opzien , hy zou Holland , Zeeland en U-
 „ trecht den zelfden raad geeven , naardien
 „ de Koning de andere Nederlanden , zon-
 „ der deezen , niet aanvaardten wilde (n).”

Alle deeze redenen en meer diegelyken , vervat in verſcheiden' Vertoogen , werden , in de Vroedſchappen der Hollandſche Steden , rypelyk , overwoogen: ook ter Dagvaart , alwaar de Leden elkanderen , by eede , verbonden hadden , om de raadpleegingen op dit ſtuk geheim te houden (o). Midlerwyl , ontbrak het in Holland niet aan zulken , die in den handel met Frankryk merkelyke zwaarigheden zagen. De Advokaat Buis was 'er één van. Ook leverde Graaf Maurits , den vierentwintigſten van Herſtmaand , een Ver- toog ter Hollandſche Staatsvergaderinge over (p) , waarin hy , zonder den Franſchen handel af te keuren , nogtans te bedenken gaf „ dat men dien niet te haartig behoorde „ door te dryven.” Voorts herinnerde hy den Staaten van Holland „ hoe ver zy , met „ wylen zyne Doorlugtigheid , gevorderd „ waren , over de opdragt der Graaflykheid , „ verzoekende , dat zy , hierop , in 't handelen „ met Frankryk , geliefden bedagt te zyn , „ op dat hy en zyn Huis , daarby , niet ver-
 geten

Geheime
raadplee-
gingen ,
over 't
werk van
Frank-
ryk.

Ver-
toog
van Graa-
ve Mau-
rits , ter
Vergade-
ring van
Holland.

(n) BOEK XIX. Boek. bl. 16 [170]. enz.

(o) Reſol. Holl. 23 Aug. 24 Sept. 1584. bl. 513, 584.

(p) Reſol. Holl. 26 Sept. 1584. bl. 533.

1584.

„ geten werden ; maar veelcer in ſtaat ge-
 „ ſfeld , om zig eenigszins te redden uit de
 „ zwaare ſchulden , met welken zyn Vader
 „ den boedel hadt belast gelaaten.” Hy be-
 „ floot „ met eene beleeſſde aanbieding van
 „ zynen dienſt , in alles , waartoe men hem ,
 „ die zig nog te jong en te onervaaren kende ,
 „ om de vereiſchte hulp by te brengen , ten
 „ minſten eenigermaate , bekwaam mogt oor-
 „ deelen : alzo hy vaſtelyk gezind was , alle
 „ zyne handelingen aan te leggen , tot wel-
 „ vaart van den Lande (g).”

Onder-
 zoek naar
 het oog-
 merk van
 hetzelve.

’t Is niet geheel zeker , of Maurits , met
 dit Vertoog , beoogd hebbe , de Staaten te
 vermaanen , om , by den handel met Frank-
 ryk , alleenlyk eenige voordeelen , in geld of
 goederen , voor zyn huis te bedingen ; dan
 of hy verder hebbe gezien , en begeerd , dat
 zy het Graaffchap van Holland niet aan
 Frankryk zouden aſtaan , maar voor hem
 behouden. Voor deeze laaſte gedagten is
 eenige ſchyn , als men aanmerkt , dat het
 Vertoog zo omſtandiglyk ontvouwt , hoe ver
 men , met het opdraagen der Graaflykheid
 van Holland aan den overleeden Prinſe , ge-
 vorderd ware. Op het Graaffchap van Zee-
 land , kon nu geen bedenken vallen by Graa-
 ve Maurits , alzo de Staaten van dit gewest ,
 die den vyand ook na aan hunne grenzen
 begonden te krygen , zig zo rondelyk voor
 den handel met Frankryk verklaard hadden.

IX.
 Wydluſ-
 tig Ver-

Ook drongen de Zeeuwſche gemagtigden ,
 ſedert , zo ſterk als die van Brabant , op het
 be-

(g) Zie *At* Vertoog by BOR XIX. Boek, bl. 27 [488].

besluit tot dien handel, in de Staaten van Holland (r). Doch dit besluit wilde, by alle de Leden, niet vlooten. Amsterdamb en Monnikendam verklaarden 'er zig tegen. Doch op verre na zo ernstig niet, als die van Gouda, welke een wydluftig Verdoog ter Dagvaart inleverden, waarvan het merg hierop uitkwam. Vooraf verklaard hebbende, dat zy beslooten hadden, nimmer in den handel met Frankryk, te bewilligen, gavenze, voor redenen van dit hun besluit: „ dat zy, „ die deezzen handel dreeven, 's Lands nood „ te zwaar scheenen te weegen: en het middel te ligt, welk men gebruiken wilde, „ om uit dien nood verlost te worden. Drie „ wegen waren 'er maar, om aan een einde „ van den oorlog te geraaken: Verdrag met „ Spanje, bescherming met eigen' magt, of „ aanzoek van uitheemschen bystand. De „ eerste weg moest, dit erkenden ze, volstrektelyk gemyd worden. De tweede was „ vol zwaarigheden; maar behoorde nogtans gekooren te worden, gelyk in 't begin van den oorlog geschied was, zo de „ derde niet open stondt. 't Was waar, dat „ men, uitheemsche hulp inhaalen willende, „ nergens magtiger dan in Frankryk vinden „ zou; maar zo deeze magt, naderhand, „ diende, om ons van onze vryheid te berooven, wie zou ze willen inroepen? Immers „ gedroeg zig de Koning yverig Roomschegezind, en zou, derhalve, onzen Godsdienst niet kunnen handhaaven, zo lang „ heep

1584.
 ———
 toog van
 Gouda
 tegen
 den handel met
 Frankryk.

(r) Resol. Holl. 27 Sept. 3 Octob. 1584. bl. 592, 606.

1584.

„ hem de zyne ernst was. Dat hy, in Frank-
 „ ryk, de Hervormden gedoogde, geschied-
 „ de flegts uit nood, en om ftaatkundige re-
 „ denen, tot dat men ze handelde, als op den
 „ S. Bartholomeus dag des jaars 1572. De
 „ Koning hadt het voorbeeld van Karel den
 „ IX, zynen Broeder, van Henrik den II,
 „ zynen Vader, voor zig. Hy was, door
 „ zyne Moeder, Katharina de Medicis, op-
 „ gewiegd in Italiaanfche fchalkheid, en
 „ zou 't verbond tot uitrooijinge der Kette-
 „ rye, in 't jaar 1558 opgeregt, en, zo men
 „ zeide, onlangs, vernieuwd, gewisfelyk,
 „ vroeg of laat, gedagtig zyn. Zyne looze
 „ Moeder, die nu deezen handel voornaam-
 „ lyk dreef, wat fchyn, dat zy 't ernstig met
 „ ons meende? De onderneeming van An-
 „ jou tegen Antwerpen, en tegen wylen den
 „ Prinfe, kon ons leeren, wat men van Frank-
 „ ryk te wagten hadt. 't Vleijen zelfs van
 „ Pruneaux, die herom trok, om Steden en
 „ Perfoonen te winnen, moest ons doen om-
 „ zien. Men behielp zig, te vergeefs, met
 „ het oordeel van den overleeden Prinfe,
 „ die tot den handel met Frankryk geraaden
 „ hadt. Want, om niet te zeggen, dat dee-
 „ ze doorzigtige Vorst zig, met Anjou, be-
 „ droogen hadt gevonden; wanneer toch
 „ hadt hy gewild, dat men, nevens de an-
 „ dere gewesten, ook Holland en Zeeland
 „ aan Frankryk opdraagen zou? Immers
 „ hadt hy deezen twee, altoos, tot eene vei-
 „ lige wyk, voor zig behouden: niet uit
 „ ftaatzugt, zeker! daarvan hielden ze zyn
 „ gemoed zuiver geweest te zyn; maar om
 „ „ dat

„ dat hy den Franſchen de gantſche zaak ^{1584.}
„ niet durfde toevertrouwen. Zo men dan
„ 't oordeel zyner Doorlugtigheid volgen
„ wilde, nimmer moest men Holland en
„ Zeeland aan deeze Kroone onderwerpen.
„ Men roemde, wyders, 's Konings Regce-
„ ring, deugd en trouw, en bragt by, dat
„ zyn belang hem noopen zou tot de beſcher-
„ ming der Nederlanden. Doch 't ontbrak
„ niet aan blyk, dat de vrede, zo dikwyls
„ gemaakt met de Hervormden, niet te
„ naauwkeurig onderhouden was van 's Ko-
„ nings zyde, tot zo verre, dat de Koning
„ van Navarre, zyn Schoonbroeder, zig,
„ tot op deeze uure toe, nog niet van 's
„ Konings vriendschap verzekeren durfde.
„ Weinig was 'er ook te tellen op de belof-
„ ten van eenen Vorst, die 't, veelligt, meer
„ eer zou rekenen, ons dan den Spanjaard
„ te bedriegen; dewyl toch een van beide
„ geſchieden moest. Zeker, aan Spanje was
„ hy, door de oude verbonden, pligt, eed en
„ godsdienst, verknogt. 't Breeken der nieu-
„ we verbindtenisse aan ons zou hy verde-
„ digen konnen met de uitſpraak der Kerk-
„ vergaderinge van Constans, dat men den
„ Ketteren geen woord behoeft te houden.
„ En wy zouden ons regte loon hebben, ver-
„ raaden wordende van hem, dien wy, te-
„ gens zynen eed, tot verraad poogden te
„ verleiden. De ondervinding moest ons
„ leeren, dat Frankryk gezind was, 't Ver-
„ bond, met Spanje gemaakt, geſtand te
„ doen. Hoe ligt zou 't hem anders geval-
„ len hebben, de Nederlanden te overhee-

„ ren,

1584.

„ ren, in de jaaren agtzenzeventig, negenen-
 „ zeventig, tagtig en eenentagtig, toen zy
 „ in hun geheel waren, en Spanje daar bui-
 „ ten. Zou hy toen Anjou met ons laten
 „ handelen, of zynen Broeder zo flauwelyk
 „ ondersteund hebben, hadt ons belang hem
 „ ter herte gegaan? Gewisfelyk, Frankryk
 „ en Spanje verftonden elkanderen, en trok-
 „ ken eene lyn. De dag van S. Bartholo-
 „ meus, de neêrslag van den Heere van
 „ Jenlis, de aanflag op Antwerpen, het o-
 „ verleveren van Duinkerken en andere
 „ voorvallen beweezen, hoe ernstig zy 't
 „ met ons meenden, en hoe fraai zy elkan-
 „ deren in de hand werkten. Men dreef wel,
 „ dat wy den misflag des Hertogs van An-
 „ jou door de vingeren zien moesten. Doch
 „ dit mogt de Koning van Spanje doen, die
 „ begreep, dat het hem slegts aan beleid ge-
 „ faald hadt, en die den toeleg, om Ant-
 „ werpen en den Prins in Spaanfche handen
 „ te leveren, goedkeurde; niet wy, die 'er
 „ al de schade van gehad zouden hebben, en
 „ ons hierom wagten moesten, dat men ons,
 „ ten tweede maale, 't net niet over 't hoofd
 „ freek. Nog, bragt men by, dat wy zulke
 „ voorwaarden zouden konnen bedingen van
 „ zyne Majesteit, dat alle vrees voor 't kren-
 „ ken van 's Lands vryheid zou behooren te
 „ verdwynen. Maar de Koning hadt im-
 „ mers nog niet meer dan algemeene belof-
 „ ten gedaan. Brabant ook, gewonnen, naar
 „ 't scheen, door Pruneaux, dreef, dat men
 „ op geene al te naauw bepaalde punten
 „ dringen moest: waaruit te vermoeden was,
 „ dat

„ dat de Koning zig de handen niet zou laa- 1584.
 „ ten binden. Maar genomen, dat hy ons
 „ de voorwaarden liet stellen naar onzen
 „ zin; wat men 'er aan hebben zou, was aan
 „ Anjou gebleeken. Hadt een handvol Ant-
 „ werpenaars zig niet beter geweed, dan
 „ de blyde Inkomst van Brabant; men zou
 „ nu zo klaar begrypen, wat kragt bedon-
 „ gen' voorwaarden hebben, als de Hüge-
 „ nooten het vonnis van den S. Bartholo-
 „ meusdag. Hoe ligt zou de Koning de ge-
 „ legenheid waarneemen, om Anjous mis-
 „ slag te verbeteren, en eenige sterke Plaats
 „ bemagtigen? Of al deedt hy dit niet, zo
 „ hy flegts eene wyle tyds wel regeerde, zou
 „ men hem van zelve aan de hand gaan, en
 „ zyne bezetting, gewisfelyk, ten minsten
 „ in eenige voornaame Steden, ontvangen.
 „ Een Huwelyk, kwaad in zig zelf, was,
 „ door de beste Huwelyks-voorwaarden,
 „ niet goed te maaken. De wyste en ervaren-
 „ ste Prins was bedroogen uitgekomen met
 „ Anjou, en meenden wy verder te konnen
 „ zien? wy, Hollanders, onbedreeven in
 „ de hoofche strecken der Franschen? En
 „ genomen wy waren zo voorzigtig, dat de
 „ Koning geen voordeel op ons kreeg; zou
 „ hy ons niet, na ons onze geldmiddelen te
 „ hebben afgemelkt, ten prooye laten van
 „ den Spanjaard, en als men hem maande
 „ om het volbrengen zyner beloften, nog
 „ klaagen, dat men hem geene volle onder-
 „ daanigheid beweezen hadt? Men scherm-
 „ de met het Utrechtsch Verbond; maar dat
 „ verpligte de gewesten niet, om zulk een'

„ Vorst

1584.

„ Vorst aan te neemen, als een of twee zou-
 „ den mogen goedvinden. En of de nood
 „ Brabant en Vlaanderen al dwingen mogt,
 „ om, uit vertwyfeldheid, al op een te zet-
 „ ten, moesten wy, die nog zo veele schoo-
 „ ne sterkten hadden, ons, daarom, met hen,
 „ ten verderve laten sleepen? Zy, die dit
 „ dreeven, mogten wel een ander hert in Hol-
 „ land komen haalen, daar het arme Gouda
 „ twee of drie jaaren omringd geweest was,
 „ zonder te kreuken; daar het kleine Alk-
 „ maar al de magt van Spanje gestuit hadt,
 „ daar de Leidsche burgery, gesmolten tot
 „ op de helft, door honger en elende, egter
 „ standvastig gebleeven was. Steunden wy
 „ toen op Koninglyken bystand? En hadden
 „ wy zo veel geleeden, om aan de Franschen
 „ geleverd te worden? De nood der Steden
 „ Brusfel, Mechelen en anderen was egter
 „ onloochebaar. Maar al verdroeg men
 „ zig, op dit oogenblik, met Frankryk, zy-
 „ ne hulp zou, gelyk Pruneaux zelf beken-
 „ nen moest, te laat komen, om deeze Ste-
 „ den te verlossen. En zo wy ze, met eigen
 „ magt, tot in den nazomer behouden kon-
 „ den; waarom ook niet langer, en tot in
 „ den volgenden winter? Onze magt was,
 „ voorwaar! zo klein niet, als men ze maak-
 „ te. Zy hadt het, in den aanvang des krygs,
 „ ter zee en te lande, vyf jaaren uitgehou-
 „ den, tegen den Spanjaard; en zou ons nu
 „ 't gerugt van zyne aankomst, en dat Pru-
 „ neaux de schouders optrok dermaate ver-
 „ baazen, dat wy hem zelv', als een Fransch-
 „ man vermomd, gingen inhaalen? Dan
 „ moest

„ moest het Gode geklaagd zyn, dat de vroom- 1584.
 „ me Prins van Oranje en zo menig eerlyk
 „ man zyn leeven gelaaten hadt, voor eene
 „ zaak, die wy niet tot het uiterste toe zou-
 „ den durven handhaaven? Ondertusfchen,
 „ ontkenden ze den hagchelyken staat der
 „ gemeene zaake niet. Maar die was, groot-
 „ tendeels, veroorzaakt, door den Franschen
 „ handel, waarby, 't gezag zyner Doorlug-
 „ tigheid, van welk onze verdediging zeer
 „ veel afhing, merkelyk geknakt was. Zo
 „ men nu nog zo veel wilde opbrengen, als
 „ men, ten tyde van Anjou, beloofd, en
 „ Holland uitgevoerd hadt; men zou ons, uit
 „ Brabant, niet om het naarkomen onzer
 „ beloften behoeven te maanen. Reden was
 „ 'er wel, om te dugten, dat de gemeente
 „ eens oorloogens en geevens moede wor-
 „ den zou. Doch dit zou niet beteren, met
 „ den Franschen handel. Men gaf, uit liefde
 „ tot de vryheid of tot den Godsdienst. Wie
 „ zou dit doen kunnen, onder eenen Vorst,
 „ die beide verdrukt hadt? Zou men de
 „ goedwilligheid en standvastigheid der ge-
 „ meente niet verliezen, die meer toege-
 „ bragt hadt, tot het steunen van ons bouw-
 „ vallig werk, dan het kloek beleid der Re-
 „ geeringe in 't gemeen, waarop weinig te
 „ roemen viel. Maar, zeide men, Koning
 „ Henrik mogt het ons kwalyk afneemen,
 „ zo wy nu te rug liepen: hy mogt zelfs met
 „ Spanje famenspannen, tot ons bederf.
 „ Vreemd bescheid! Zouden wy zyne *bemin-*
 „ *de en groote vrienden* zyn? zou hy, om ons,
 „ met Spanje breeken; en zou dit zo ras kon-

„ nen

584.

„ nen omflaan? dan ware het ons dubbel
 „ ongeraaden, goed en bloed, op zulk eene
 „ ongestadigheid, te waagen. Zy beslooten
 „ dan, dat, van de drie voorgestelde we-
 „ gen, die van bescherming met eigen' mid-
 „ delen, voor tegenwoordig, de heilzaamste
 „ was, tot dat zig hoop op beter' uitheem-
 „ fchen bystand opdeedt. Alleenlyk, moest
 „ 'er goede orde op 's Lands zaaken gesteld
 „ worden. Voor 't overige, waren zy zo
 „ begeerig als iemand naar 's Lands verlos-
 „ sing, en zouden den Vorst, van wien men
 „ ze met grond wagten kon, de eerste te ge-
 „ moet gaan. Zy zouden 't zelfs Frankryk
 „ doen, zo zy van de gegrondheid der ge-
 „ geven' redenen hiertegen niet ten volle
 „ overtuigd waren. Hiertoe bragt hen geen
 „ eigen belang. Zo Holland beoorloogd
 „ werd, Gouda hadt den eersten aanstoot
 „ te wagten. Van de nadeelen, te dugten
 „ uit den Franschen handel, zou deeze Stad
 „ eerst na anderen haar deel krygen. Doch
 „ geene vrees voor gevaar hadt haar belet,
 „ uit de borst te spreken, op dat men nader
 „ op 't stuk zou letten, en zig, door de
 „ meeningen van den Hoogen Raad, van 't
 „ Hof, van de Zeeuwfche Staaten, of van
 „ de voorzittende Leden niet laten innee-
 „ men. Dit smeekte men dan op 't ernstigst.
 „ Werden de gegeven' redenen te zwak ge-
 „ keurd; men hadt ze te houden voor het laat-
 „ ste bewys van vryheid en openhertige ge-
 „ meenschap, begeerende zy, ten loon hun-
 „ ner trouwhertigheid, niets anders, dan
 „ met een gerust geweten af te wagten, 't
 „ gene

„ gene hun de Allerhoogste mogt toefchik-
 „ ken, terwyl zy zig onfchuldig hielden aan
 „ de nadeelen, die den Landen uit deezen
 „ handel over 't hoofd hingen: om welken
 „ af te weeren, zy de Hemelfche genade
 „ aanriepen (s).”

1584.

Zo ernstig een Vertoog verhinderde egter
 niet, dat de Edelen en Steden van Holland,
 Amsterdam, Gouda en Monnikendam uitge-
 nomen, in 't begin van Wynmaand, befloot-
 ten „ dat men Frankryk en Engeland ver-
 „ zoeken zou, om de befcherming der Lan-
 „ den gezamenlyk op zig te neemen; en zo
 „ de Koning van Frankryk zulks weigeren
 „ mogt, dat men hem dan, met kennis en
 „ bewilliging der Koninginne van Enge-
 „ land, voor Prins en Heer zou ontvangen,
 „ op zulke voorwaarden, als de Vereenigde
 „ Gewesten zouden goedvinden, mids men ze
 „ vooraf in beraad leide met Zeeland, Fries-
 „ land en Utrecht” waartoe terftond eenige
 Heeren gemagtigd werden. Gouda verklaar-
 de zig, in 't byzonder, openlyk, voor den
 handel met Engeland: en volhardde hierby.
 Doch Amsterdam en Monnikendam vielen,
 eerlang, der meerderheid toe (t). Men fchik-
 te Gemagtigden naar Gouda, om deeze Stad
 te verzoeken, dat zy het overgeleverd Ver-
 toog tegen den handel met Frankryk gelief-
 de in te trekken, en agter te houden (u).
 Doch my is niet gebleeken, of zulks gefchied
 zy. 't Gevoelen van Holland werdt, te ge-

De mees-
 te Leden
 van Hol-
 land be-
 fluiten
 tot de
 opdragt
 der Lan-
 den aan
 Frank-
 ryk.

Ook de
 lyk algeme-

(s) Bor XIX. Boek, bl. 28 [489] enz.

(t) Refol. Holl. 1 Dec. 1584. bl. 746.

(u) Refol. Holl. 6, 11 Oit. 1584. bl. 611, 621.

1584. lyk met dat van Zeeland, ter algemeene Staatsvergaderinge ingebracht: waarop men aldaar besloot, de hooge Overheid der Landen op te draagen aan den Koning en Kroone van Frankryk, op voorwaarden, nader te beraamen. Gelderland bewilligde ook in dit besluit. Doch niet Overysfel. Zelfs vindt men, dat eenige Jonkers in dit gewest den Koning van Frankryk vrye oefening van den Roomfchen Godsdienst lieten aanbieden, beoogende hiermede, het fluiten des handels te vertraagen, alzo zy wel wisten, dat de andere gewesten zo veel niet toestaan zouden (v).

De Advokaat Buis legt zyn Ampt neder. Terwyl 't zig, in Holland, fchikte tot den handel met Frankryk, lei de Advokaat Buis, wien deeze handel zeer tegenftondt, zynen dienst neder (w). Sommigen meenen, dat hy onvoldaan was over zyne wedde of berigtfchrift. Anderen, dat hem 't hoofd hing naar den dienst des Konings van Deenemarke (x). Doch 't is waarfchynlyker, dat zyn ongenoegen uit den handel met Frankryk ontftaan zy. Graaf Maurits, wien deeze handel, ongetwyfeld, ook niet naar den zin was, heeft 'er zig, zo ver men naargaan kan, niet openlyk tegen verzet. 't Is egter te vermoeden, dat hy, door die van Gouda, gewerkt hebbe, welke Stad nooit van handel met Frankryk gehouden hadt. Zy hadt thans eenen bekwaamen Pensionaris, Meester *François Franken*, die, vermoedelyk, de opsteller geweest

(v) *Don XIX. Boek, bl. 32* [495]. *HOOFD XXI. Boek, bl. 953.* [*eigenlyk 945*].

(w) *Refol. Holl. 1 Sept. 1584. bl. 543.*

(x) *Don XIX. Boek, bl. 32* [495].

weest is van het nadruklyk Vertoog, welks inhoud wy, hierboven, te boek gefeld hebben, en die, naderhand, bleek, een groot vriend te zyn van Graave Maurits.

De Fransche Gezant Pruneaux, kennis gekreegen hebbende van het Besluit der Staaten, keerde, nog voor 't einde van Wynmaand, naar Frankryk, beschonken met eenen gouden keten, ter waarde van tweeduisend guldens. Brabant betaalde tot den zelve vierhonderd guldens; Holland, Zeeland en Utrecht samen twaalfhonderd; Gelderland tweehonderd; Friesland tweehonderd; en Mechelen 't fatsoen (y).

Men besteedde het overig gedeelte des jaars met het verkiezen van gezanten naar Frankryk, en met het beraamen der voorwaarden, op welken men den Koning stondt in te huldigen. En men was hier nog niet gereed mede, toen de Koningin van Engeland den algemeenen Staaten, door haaren Gezant, *Robert Davidson*, eeniglyk ten deezen einde herwaards gezonden (z), op den agtften van Wintermaand, deedt voorhouden „ dat haare Majesteit gaarne de bescherming der „ Nederlanden, gezamenlyk met Frankryk, „ aanvaard zou hebben; doch dat zy den „ Koning hiertoe niet hadt konnen bewee- „ gen: dat zy, hierom, hem, *Davidson*, „ herwaards geschikt hadt, om den tegen- „ woordigen staat van 's Lands zaaken te „ verstaan, en op wat wyze men ze best zou

1584

Pruneaux
keert
naar
Frankryk.

x.
Davidson
komt, uit
Engeland,
herwaards.

Zyne
bood-
schap.

kon-

(y) Resol. Holl. 24 Octob. 1584. bl. 651.

(z) RBYD IV. Boek. bl. 53.

1584.

„ kunnen redden : waartoe haare Majesteit
 „ gaarne de behulpzaame hand zou bieden,
 „ zonder dat zy van zins was, het werk met
 „ Frankryk, zo men daarin iets meer ge-
 „ daan hadt, te veragteren, of zig ter Heer-
 „ schappy over de Landen in te wikke-
 „ len (a).”

Ant-
 woord
 op dezel-
 ve.

Of deeze bezending te wege gebragt wa-
 re, door zulken hier te Lande, wien de Fran-
 sche handel tegen de borst was, dan of de
 Koningin, uit eigen' beweging en vrees,
 dat men te diep met Frankryk verzeilen mogt,
 Davidson herwaards geschikt hadt, mag men,
 met reden, in twyfel trekken. De Staaten,
 de Koningin hooglyk bedankt hebbende voor
 haare genegenheid, benoemden terstond Ge-
 magtigden, om den Gezant nadere opening
 te doen, terwyl zy orde stelden, om hem, op
 's Lands kosten, te huisvesten en te onthaa-
 len (b). De Gemagtigden der Staaten ver-
 klaarden den Gezant, eerlang, op zyn ver-
 zoek „ dat men, met kennis der Koningin-
 „ ne, in onderhandeling getreden zynde,
 „ over de opdracht der Nederlanden aan
 „ Frankryk, op gelyken voet, als Keizer Ka-
 „ rel dezelve bezeten hadt, doch met be-
 „ houdenis van Godsdienst en Voorregten;
 „ federt ook de overige voorwaarden der
 „ inhuldiging beraamd hadt, zo dat de Ge-
 „ zanten, naar Frankryk geschikt, reisvaar-
 „ dig waren, wagtende alleenlyk op goeden
 „ wind. Voorts, gaven zy te verstaan, dat
 „ zy

(a) Resol. Holl. 8 Dec. 1584. bl. 773.

(b) Resol. Holl. 10, 27 Dec. 1584. bl. 780, 300.

„ zy nog evenveel fchepen en volk van oor-
 „ loge in dienst hadden, als zy, voor eeni-
 „ ge maanden, aan haare Majesteit hadden
 „ verklaard. Doch zy waren nogtans, fe-
 „ dert de dood zyner Doorlugtigheid, der-
 „ maate gekrenkt, dat zy de hulp haarer
 „ Majesteit hoognoodig hadden, weshalve
 „ zy 'er op 't vuurigst om smeekten.” Da-
 „ vidson gaf hierop voor bescheid „ dat hy
 „ geen' last hadt om der Staaten zaaken in
 „ verwarring te brengen, waarom hy, be-
 „ speurende, hoe ver men met Frankryk ge-
 „ vorderd ware, geene nadere opening be-
 „ hoefde te doen van 't gene de Koningin,
 „ zyn Meesteres, met de Staaten, zou heb-
 „ ben willen handelen: dat hy haare Maje-
 „ steit van 't gehoorde verwittigen zou, en
 „ haaren naderen last hier blyven afwagten.”
 Veelen namen goed genoeg in zyn bescheid,
 en vooral in zyn verblyf, zig beloovende
 dat het den Koning van Frankryk rekkely-
 ker zou maaken in 't bewilligen, of ten
 minsten doen spoeden, met het uiten zyner
 meening, over de beraamde voorwaarden (c).

Weder-
 ant-
 woord
 van Da-
 vidson.

Midlerwyl, hadt het ontwerpen en vast-
 stellen deezer voorwaarden den Staaten veel
 werks gekost. In Holland, waren de kleine
 Steden Woerden, Oudewater, Heusden,
 Geertruidenberg, Naarden, Weesp en Mui-
 den, op dit stuk, ter Dagvaart beschree-
 ven (d). Doch de raadpleegingen en beslui-
 ten bleeven geheim (e). Men vindt alleen-
 lyk,

XI.
 Raad-
 pleegin-
 gen opde
 Voor-
 waarden
 van 's
 Konings
 inhoudi-
 ging.

(c) Bon XIX. Boek, bl. 42 [509].

(d) Resol. Holl. 25 Octob. 1584. bl. 655.

(e) Resol. Holl. 5 Nov. 1584. bl. 683.

1584.

lyk, dat die van Dordrecht, op het negende en zestiende Lid der voorwaarden, waarby bedongen werdt „ dat de Amptenaars, „ Regters, en Regenten, door den Prinsc „ van Oranje aangesteld, in dienst mogten „ blyven” verklaard hebben, dat zy hieronder niet begreepen den Hoogen Raad, in Holland opgerecht, noch de orde op den zelve, by voorraad, beraamd (f). Oock verbonden de Staaten der Vereenigde Nederlanden, te weten Brabant, Gelderland, Vlaanderen, Zeeland, Utrecht, Friesland en Mechelen, (Holland vind ik hier niet genoemd) zig onderling, dat de byzondere Gewesten, in de eischen, welken zy op elkanderen hebben mogten, niet zouden begreepen worden verkort te zyn, by het gene men met Frankryk sluiten mogt (g). De Edelen en de Steden Dordrecht, Haarlem, Delft, Leiden, Amsterdam, Rotterdam, Schiedam, Briele, Schoonhoven, Alkmaar, Hoorn, Enkhuizen, Edam, Monnikendam, Medenblik, Woerden, Oudewater, Heusden, Geertruidenberg en Purmerende, zig sterk maakende voor de overige kleine Heerlykheden en Dorpen van Holland en Westfriesland, hadden Arend van Dorp en Leonard Casembrood benoemd, om, van hunnen wege, naar Frankryk te gaan, met volmagt, om met den Koning te sluiten, op de voorwaarden, by de algemeene Staaten beraamd (h). Men meende, hierom, dat zy van ge-

(f) Resol. Holl. 22, 23 Novemb. 1584. bl. 706, 707.

(g) Resol. Holl. 23 Nov. 1584. bl. 708.

(h) Resol. Holl. 1 Dec. 1584. bl. 746.

nen byzonderen last voorzien zouden worden. Nogtans gaven de Staaten van Holland hun een heimelyk Berigtschrift mede, betreffende, onder anderen, de vryheid, die men den Koning toestaan zou, om den Roomschen Godsdienst, hier te lande, in zyne Kapel, te doen oefenen, voor zig zelv' en zyn Hofgezin alleen: ook, dat men hem, tot zyne verzekering, geene andere Steden dan Oostende, Sluis en Bergen op Zoom, Brussel of Mechelen zou mogen in handen stellen (i). Doch de algemeene Staaten, eenige kennis van dit geheim Berigtschrift gekreegen hebbende, hielden 'er zig gebelgd over, tot dat die van Holland hun verzekerden, dat hunne gezanten volstrekten last hadden, om zig, naar het Berigtschrift der algemeene Staaten, te gedraagen, en dat hun geen heimelyk bevel, hiermede slydig, was medegegeven. Te gelyk, belastten ze van Dorpen en Casembrood nergens iet van hun geheim Berigtschrift te laten uitlekken (k).

1584.
Punten uit het heimelyk Berigtschrift der Gezanten van Holland.

De gezanten, naar Frankryk geschikt, waren *Richard van Merode*, Heer van Oorschot, *Joan Hinkaart*, Heer van Dohain, *Joan van Straaten*, Heer van Merxem, die, voor zyn vertrek, overleedt, en Meester *Kornelis Aarsens*, Pensionaris van Brusfel, uit Brabant: de Kanselier *Elbert Leoninus*, Joan van Gend, Heer van Ooye en de Raadsheer *Gerardus Voet*, uit Gelderland: Noël van Karon, Heer van Schoonewal, uit Vlaanderen:

Naamen der Nederlandische Gezanten.

(i) Resol. Holl. 30 Nov. 1 Dec. 1584. bl. 741, 749.

(k) Resol. Holl. 17 Dec. 1584. bl. 750.

1584. ren: Arend van Dorp, Heer van Maasdani,
 en Meester Leonard Cafembrood, Raadsheer
 van den Hove, uit Holland; doch Cafem-
 brood werdt ziek in den Briele, en ontschul-
 digde zig van de reize (1): voorts Meester
Jakob Valke, Raadsheer van Staate, uit
 Zeeland: *Godard van Reede*, Ridder, Heer
 van Amerongen, uit het Stigt van Utrecht;
 doch deeze werdt, ook in den Briele, van
 eenige kwaale bezogt; waarom twee ande-
 ren, *Joan Rengers* en *Amelis van Amstel van*
Mynden, in zyne stede, gekoooren werden:
 uit Friesland kwam *Jelger Feitsma* en *Hesfel*
Aisma, Prefident van den Hove. Van Me-
 chelens wege, waren die van Brabant ge-
 last, nevens *Antoni van Lalaing*, Heer van
 la Mouilliere, en *Quintyn Taffyn*, Heer van
 la Pré. *Levyn Kaluart* was Geheimschryver
 van 't gezantichap (m). Het vertrok te wa-
 ter, op den derden van Louwmaand, bege-
 leid van veertien Oorlogfchepen, die, door
 tegenwind, te Boulogne inliepen. Van hier,
 floegen de gezanten op weg naar Parys; doch
 zy kreegen, op reize, last van den Koning,
 om zig veertien dagen te Senlis op te hou-
 den, alwaar zy, den vierentwintigften, aan-
 kwamen, wordende, alomme, zeer heusch
 bejegend, en op 's Konings kosten onthaald
 (n). Terwyl zy te Senlis vertoefden, zocht de
 Spaanfche Ambaffadeur, Don Bernardyn de
 Mendoza, den Koning te beweegen, om
 hun

Zy ver-
 trekken
 naar
 Frank-
 ryk.
 1585.

(1) Refol. Holl, 22, 27 Dec. 1584. W. 795, 797.

(m) BOR XIX. Boek, bl. 32 [495].

(n) THUANUS Libr. LXXX. p. 714. BOR XIX. Boek, W. 58
 [324].

hun gehoor te weigeren, voorgeevende, 1585.
 „ dat hun, als muitelingen, zo veel eers niet
 „ toekwam.” Doch Henrik voegde hem
 toe „ dat hy ze aanzag als verdrukten, die
 „ heul kwamen zoeken in Frankryk, daar
 „ men 't zig, van ouds, tot eer rekende,
 „ vreemdelingen, en mishandelde volken,
 „ zo wel als vervolgte Vorften, goedertie-
 „ renlyk te bejegenen (o).” Hy deedt, ver-
 volgens, de Nederlanders, met eenen aan-
 zienlyken fleep van koetsen en ander rytuig,
 afhaalen van Senlis, en verleende hun, op
 den dertienden van Sprokkelmaand, gehoor.
 De Gelderfche Kanfelier Leoninus voerde het
 woord, ontvouwende, beknoptelyk, de ge-
 legenheid der Landen, welken zy zyner Ma-
 jesteit kwamen aanbieden, en die hy zeide,
 nog van negentig vaste Steden, behalve
 veele andere fterkten, een ontelbaar getal
 van fchepen, bootsvolk en bekwaame ree-
 den, havens en froomen, voorzien te zyn.
 Hy merkte aan, dat het enkel beletten van
 toevoer over Calais en Mezieres zeer veel
 toebrengen zou, tot krenkinge van den Span-
 jaard, dien zyne Majesteit, derhalve, het
 overheerde deel der Nederlanden ligtelyk
 zou kunnen ontweldigen. Hy smeekte, ein-
 delyk, den Koning de befcherminge en heer-
 fchappy te willen aanvaarden van volken,
 die, meestendeels, van ouds, Leden geweest
 waren van Frankryk (p). De Koning hoorde
 en beantwoordde zyne aanfpraak met toege-
 ne-

Zy kry-
 gen ge-
 hoor by
 den Ko-
 ning.

(o) BOR XIX. Boek, bl. 53 [525]. TRUANIUS Libr. LXXXI.
 p. 7, 8.

(p) BOR XIX. Boek, bl. 54 [526].

1585. negenheid, en beval den gezanten, hunnen last, schriftelyk, over te leveren, op dat hy 'er zig op zou mogen beraaden (q).

Zy tree-
den in
onder-
hande-
ling, over
de voor-
waarden
van de
Opdragt
der Ne-
derlan-
den aan
den Ko-
ning.

Vervolgens, traden zy met Pruneaux in gesprek, over de beraamde voorwaarden, welken, schoon merkelyk ruimer dan die men van Anjou bedongen hadt, hem en anderen, in styl en stoffe, veel te schor scheenen, om den Koning te worden voorgehouden, zo men den handel niet plottelyk wilde zien afbreeken. De punten vorderden, naamlyk „ den Hervormden Godsdienst te hand-
„ haaven; geenene andere in te voeren; een-
„ nen Onroomschen Landvoogd herwaards
„ te zenden; dien toe te voegen eenen Raad
„ van Onroomsche inboorlingen, aange-
„ naam den Staaten; geene uitheemschen
„ noch Roomschen tot Wethouderschappen
„ of Regter-ampten te beroepen; vryheid
„ voor de byzondere Staaten, om, onbe-
„ schreeven, en zo dikwils als 't hun goed-
„ dagt, te vergaderen, en meer diergelyke
„ voorregten”, die, zo de Fransche Hee-
ren verklaarden, den Koning zeer aanstootelyk zouden schynen. De Staatschen beschaafden en veranderden de punten, zo verre als 't hun byzonder Berigtschrift toeliet; of nog verder (r), en stelden ze, eindelyk, niet bedingender maar smeekenderwyze in, waarna ze op deezen zin uitkwamen:

Inhoud
der zel-
ven.

„ I. Zyne Majesteit neeme de Vereenig-
„ de

(q) THUANUS *Libr. LXXXI. p. 9.*
(r) BOR XIX. *Boek, bl. 55 [528.]*

- „ de Nederlanden, Brabant, Gelderland, 1585.
 „ Vlaanderen, Holland met Westfriesland
 „ (1), Zeeland, Friesland, Zutphen, U-
 „ trecht en Mechelen aan, gelyk ze Keizer
 „ Karel bezeten heeft. Hy handhaave der-
 „ zelve voorregten, en beschermte ze tegen
 „ elk, zonderling tegen den Spanjaard.
 „ 2. Hy bewaare de Landzaaten by de
 „ oefening van den Hervormden Godsdienst,
 „ zo als ze thans plaats heeft, zonder op ie-
 „ mants geloof onderzoek te doen.
 „ 3. Tot algemeenen Landvoogd stelde hy
 „ eenen Vorst van zynen Bloede, of eenen
 „ anderen Heer van aanzien, nevens eenen
 „ Raad van Staate, voor twee derde uit in-
 „ boorlingen, voor een derde uit Franschen
 „ of anderen bestaande, wordende zyne
 „ Majesteit ootmoedelyk gebeden, hiertoe
 „ te kiezen perfoonen, den Staaten aange-
 „ naam.
 „ 4. 't Berigtschrift voor deezen Raad
 „ worde opgesteld, door zyne Majesteit, by
 „ goeddunken der Staaten. De Raaden heb-
 „ ben

(1) De naam van *Westfriesland* begon, omtrent deezen tyd, wederom in gebruik te raaken, om te betekenen het Noordelyk gedeelte van Holland, welk, van ouds, gedeeltelyk, *Westfriesland* genoemd werdt. De Steden van dit Kwartier zогten, voornaamlyk, om haar byzonder Kollegie van Gekommitteerde Raaden te behouden, zig te doen aanmerken, als een Landfchap op zig zelf: zy wilden, hierom, in de handeling met Frankryk, niet, onder den gemeenen naam van *Holland*, vervangen zyn; maar hadden uitdrukkelyk begeerd, dat men haar, met den naam van *Westfriesland*, beschreeve, als gevoegd aan Holland.

1585.

- „ ben op hetzelfde eed van getrouwheid en
 „ van zuivering af te leggen.
- „ 5. Het behaage den Koning de tegen-
 „ woordige byzondere Stadhouders in hun-
 „ ne ampten te laten, op berigtschriften,
 „ als ten tyde van Keizer Karel.
- „ 6. By 't openvallen eens Stadhouder-
 „ schaps, vervulle hy het, met een' agt-
 „ baar' en den gewesten aangenaam' Perfoo-
 „ naadje.
- „ 7. Hy legge nergens bezetting, buiten
 „ goedvinden der Staaten des Landfchaps,
 „ dan by dringenden nood, en in zulk een
 „ geval, by goeddunken des Raads van
 „ Staate. Hy herbouwe geene geflegte,
 „ noch ftigte nieuwe Kasteelen.
- „ 8. Hy doe 't Geregt, op dezelfde wyze
 „ en door dezelfde Perfoonen, bedienen, als
 „ tegenwoordig, ten ware de Staaten hierin
 „ eenige verandering begeerden. Hy begee-
 „ ve de Regterampten en Magiftraatschap-
 „ pen aan eerlyke en bekwaame inboorlin-
 „ gen, aangenaam den Staaten.
- „ 9. Hy ftelle niemant in zulk een' dienst,
 „ die, ten tyde der beroerten, t'eeniger
 „ plaatfe uitgezeid of gebannen is, of 'svy-
 „ ands zyde gehouden heeft.
- „ 10. Hy aanvaarde 's Lands Domeinen,
 „ zo als ze zyn, met de lasten, en ftelle gee-
 „ ne nieuwe tolln op, buiten wettig verlof
 „ der Staaten.
- „ 11. Hy veroorlove den algemeenen Staa-
 „ ten, tweemaal 'sjaars, en den byzonderen,
 „ zo dikwils als zy 't goedvinden, te verga-
 „ deren.

„ 12.

- „ 12. Hy gedooge, dat de Plaatsen, die nu
 „ in 's vyands magt zyn, herwonnen wor-
 „ dende, wederkeeren tot hun voorig Regts-
 „ gebied, en dat 'er de Hervormde Gods-
 „ dienst geoeffend worde.
- „ 13. Hy hegte de Landen onaffcheidelyk
 „ aan de Kroone van Frankryk.
- „ 14. Ten opzigte van het Regt van *Au-*
 „ *baine*, en andere voorregten, den Koop-
 „ handel betreffende, handele hy de Land-
 „ zaaten, als inboorlingen zyns Koningryks.
- „ 15. Hy keure goed, 't gene de algemeene
 „ en byzondere Staaten vastgesteld en ver-
 „ rigt hebben, en moeije niemant, om 't
 „ gene, federt de beroerten, is voórgeval-
 „ len.
- „ 16. Hy bevestige, 't gene wylen de
 „ Prins van Oranje, met verlof en uit magt
 „ der algemeene of byzondere Staaten, en 't
 „ gene de Prins van Espinoi, uit last der al-
 „ gemeene Staaten, verrigt heeft.
- „ 17. Hy ita den algemeenen en byzon-
 „ deren Staaten het heffen toe van allerlei
 „ fchattingen, waarin zy zullen bewilligd
 „ hebben.
- „ 18. Hy brenge te wege, dat de afgezon-
 „ derde Landfchappen, onder zyne gehoor-
 „ zaamheid gebragt zynde, in de reeds ge-
 „ maakte gemeene fchulden draagen.
- „ 19. Hy bevestige de giften van eenige
 „ Landen en Heerlykheden, gedaan aan wy-
 „ len den Prinfe van Oranje, ten aanzien van
 „ de zwaare fchulden, by hem, ten dienfte
 „ der Landen, gemaakt.
- „ 20. Hy vergenoege den Huize van Nas-
 „ sau

1585.

„ fau, waaraan de Landen zig grootelyks
 „ verpligt rekenen.

„ 21. Hy onderhoude vriendschap met het
 „ Roomfche Ryk, met Engeland, Schotland,
 „ Deenemarke, de Duitfche Vorften, de
 „ Hanze-Steden en de Keizerlyken, bene-
 „ vens de andere gebuuren en bondgenoo-
 „ ten der Vereenigde Nederlanden: ook alle
 „ verbonden, niet ftrydig met dit Verdrag.

„ 22. Hy ontvangt ook het Landfchap
 „ van Overyffel onder zyn gebied, wanneer
 „ het hierom bidt.

„ 23. Hy fta, na 't ontvangen der Lan-
 „ den op deeze voorwaarden, geene anderen
 „ aan eenigen derzelve toe, dan by bewilli-
 „ ging der overigen.

„ 24. De voorwaarden by zyne Majesteit
 „ bezwooren zynde, zullen de Stadhouders,
 „ Amptenaars, Wethouders en ingezetenen,
 „ ook de krygsoverften en foldaaten den Ko-
 „ ning, by eede, trouwe en gehoorzaamheid
 „ belooven.

„ 25. 't Verdrag zal te boek gefield wor-
 „ den, in alle de hooge Geregthoven van
 „ Frankryk, en in de Geregthoven der Ver-
 „ eenigde Landfchappen.

„ 26. Ook doe de Koning het, ter eerfter
 „ gelegenheid, bekrachtigen, door de alge-
 „ meene Staaten zyns Koningryks (s).”

Aanmer-
 kingen
 overdee-
 ze voor-
 waarden.

De gezanten vertoonden wyders volmagt,
 om den Koning, zo dra hy deeze punten aan-
 nam, den eed van getrouwheid te doen. Men
 ziet, met eenen opflag, hoe zeer ze verschilden

(s) Zie Bok XIX. Boek, bl. 55 [52°].

den van de punten, bedongen by het Verdrag met Anjou. Ook waren de Nederlanden nu in veel nadeeliger omftandigheden dan toen, en men handelde toen met een Hertog, nu met eenen magtigen Koning. Voorts fcheen het drie-entwintigfte punt eeniglyk gerigt, om te voorkomen, dat die van Holland, niet wederom, by een heimelyk *Renverfaal*, iets byzonders bedongen: hoewel, hiertoe, tegenwoordig, mids het groot verloop der zaaken in Brabant en Vlaanderen, al hadt dit punt niet in 't Verdrag geftaan, geheel geen kans zou geweest zyn. Men ziet, uit het negentiende en twintigfte punt, hoe weinig men thans voor den Huize van Nafau durfde vorderen. Graaf Maurits hadt zelfs te verwagten, dat hy geen Hoofd van den Raad van Staate zou blyven, zo dit Verdrag getroffen werdt. Alleenlyk, mogt hy zig, uit hoofde van het vyfde punt, het Stadhouderfchap van Holland, en veelligt ook dat van Zeeland toeleggen; indien men befloot, hem, voor het bekrachtigen van 't Verdrag, met deeze waardigheid, te vereeren. En dit was, ten minften in Holland, te wagen, alwaar men hem, al federt eenigen tyd, *als Stadhouder van Holland*, dus luidt de *Resolutie*, de konynen toegewezen hadt, die den Stadhouderen, van ouds, plagten geleverd te worden (†).

Na 't befchaaven der voorwaarden, traden de Gezanten tot nadere opening van den ftaat der Landen, waarover zy, door den Kanfeler

(†) Refol. Holl. 3 Nov. 1584. bl. 687.

1585. lier *Cheverni*, ondervraagd werden. By deeze gelegenheid, drongen zy op het ontzetten van Brusfel, waartoe *Cheverni*, in geene twee maanden, kans zag. Voorts zegt hy, in 't byzonder, te weeten, wat de Landen zouden kunnen opbrengen. Men zeide hem, voor 't eerste half jaar, tweehonderdenvyftigduizend guldens ter maand toe, mids daarnit vooraf de bezettingen betaald werden. Dit bod scheen den Kanselier te gevallen. De beraamde punten waren, midlerwyl, den Koning ter hand gesteld, zonder dat men vernam, dat hy 'er iets tegen hadt. De handel stondt dan, meende men, op eenen goeden voet (*u*), en de tyding hiervan waaide, al ras, herwaards over (*v*). Ik vind, dat Jonkheer Arend van Dorp: op het stuk der verzekering, wegens Holland, met den Koning in eene byzondere onderhandeling getreden was, waarvan hy den Staaten, schriftelyk, berigt deedt. Doch wat hy gehandeld hebbe, is niet tot myne kennis gekomen, alzo men, ter Staatsvergaderinge, besloot, het zelve geheim te houden (*w*).

XII.
Brusfel
geeft zig
over aan
Parma.

Midlerwyl, zag Brusfel, dus lang vergeefs gehoopt hebbende op ontzet uit Frankryk, zig genoodzaakt, met Parma, overeen te komen. 't Verdrag werdt gerekend, op den tienden van Lentemaand. De Onroomschen kreegen, by het zelve, verlof, om nog twee jaaren in de Stad te mogen blyven, mids zy zig stil hielden en geene ergernis gaven. De be-

(*u*) Bok XIX. Boek, bl. 56 [530].

(*v*) Resol. Holl. 23 Febr. 15 Maart 1585. bl. 141, 182.

(*w*) Resol. Holl. 12 Maart 1585. bl. 165.

bezetting, van buiten ingekomen, verwierf
vryheid, om uit te gaan. Voorts verklaarde de
Prins van Parma, dat hy de Steden Antwer-
pen, Bergen op Zoom, Mechelen en ande-
ren, op gelyke voorwaarden, ontvangen wil-
de. 's Daags na het tekenen derzelven, reedt
Hohenlo, met negen of tien Kornetten, uit
Bergen op Zoom, om Brusfel te spyzigen;
doch onder weg verneemende, dat de Stad
over was, bragt hy den voorraad binnen Me-
chelen, welk ook, met een naauwer beleg,
gedreigd werdt (x).

Het overgaan van Brusfel scheen den Fran-
schen handel agteruit te zetten. Men verklaar-
de den Nederlandschen Gezanten „ dat de
„ Koning zo ras geen bekwaam heir wist op
„ de been te brengen, ten ware de Staaten
„ meer gelds konden verschaffen; dat de
„ Spanjaard sterk aan 't werven was, en dat
„ het zyner Majesteit niet was te raaden,
„ zyne agtbaarheid in de waagfschaal te stel-
„ len, zonder den Landen eenig nut te kon-
„ nen doen.” De Gezanten baden „ dat
„ de Koning; ten minsten, een deel volks,
„ in scheapen, die de Staaten verschaffen zou-
„ den, naar Vlaanderen, Zeeland en Brabant
„ wilde schikken, om de Plaatsen, die 't nog
„ hielden, te bewaaren: ook, dat het hem
„ behaagen mogt, de wegen van Calais en
„ Mezieres, waar langs de Spanjaard zynen
„ toevoer kreeg, te sluiten (y).” En Che-
„ verni nam aan, dit zyner Majesteit nog eens
voor

De Ko-
ning van
Frank-
ryk weigert de
Neder-
landen te
aanvaar-
den.

(x) BOEK XX. Boek, bl. 10 [567].

(y) BOEK XIX. Boek, bl. 56 [531] enz.

1585: voor te slaan. Kort hierna, verklaarde hy den Nederlander, uit 's Konings naam, dat zyne Majesteit, hoe sterk zyne zugt ook ware, om de Landen by te slaan, vooreerst, hiertoe geen' kans zag. Men vervoegde zig toen, nog eens, met een smeekfschrift, aan den Koning, waarby eenige onderftand, in geld of manschap, verzogt werdt. Doch hierop kwam beleefd, maar weigerend antwoord. Toen onderftonden de gezanten, of de Koning van Navarre, de Prins van Condé en andere Hoofden der Onroomschen hun ook een getal van vier- of vyfduizend knechten konden byzetten. Doch deezen hadden thans werks genoeg met hunne eigen' zaaken. De Gezanten dan, openlyk affcheid genomen hebbende van den Koning, van zyne Gemalinne, en van de Koninginne Moeder, keerden, op den zeventienden van Lentemaand, naar huis (z). Op den negenden van Grasmaand, deden zy, in den Haage, verflag van hun gezantschap, en werden, schoon onverrigter zaake te rug gekeerd, staatswyze, voor hunne moeite en dienst, bedankt (a).

De gezanten
keeren
naar huis.

Oorzaak van 's Konings weigering. Dus liep deeze handel te niet, die de Vereenigde Nederlanden, voor altoos, aan de Fransche Kroon zou onderworpen hebben. Men was 'er toen, in 't algemeen, rouwig over; schoon men 'er, naderhand, den Hemel, vuuriglyk, voor gedankt heeft. De waare reden, waarom Koning Henrik deeze gelegenheid, om de heerschappy der Nederlan-

(z) BON XIX. Boek, bl. 50 [534] enz.

(a) Resol. Holl. 9 April 1585. bl. 201.

landen te bekomen, van de hand wees, schynt, 1589.
 kortelyk, deeze geweest te zyn. De Koning
 van Spanje, ziende Koning Henrik zig stee-
 ken in de zaaken der Nederlanden, hadt, om
 hem hiervan te doen afzien, en hem in zyn Ryk
 de handen vol werks te geeven, het verbond,
 eenige jaaren geleeden, geflooten met den
 Huize van Guize, onlangs, vernieuwd, en
 den Kardinaal van Bourbon en andere grooten
 van de Roomfche party in het zelve weeten
 te betrekken (b). Men gaf voor, den
 waaren Godsdienst te willen verdedigen tegen
 de Hugenooten, en vooral tegen den
 Koning van Navarre; doch men dagt, inderdaad,
 deezen te verfteeken van de Kroon, die na 's
 Konings affterven op hem komen moest, en
 dezelve, in 't geflagt van Guize, over te
 brengen. Terwyl de Nederlandfche gezanten
 te Parys waren, kreeg men, van alle kanten,
 tyding, dat die van Guize zig wapenden,
 en, op den dertigften van Lentemaand,
 kwam 'er eene Oorlogsverklaring in 't licht,
 tegen den Koning van Navarre, op den naam
 des Kardinaals van Bourbon (c). Hierop volgde
 een inlandfche kryg in Frankryk, die Koning
 Henrik verhinderde, om te zien naar de
 Nederlanden.

De Krygsbedryven deezes jaars waren, van XIII.
 de Staatfche zyde, begonnen met eenen Aanflag
 op 's Hertogenbosch, ondernomen, met der Staatfchen
 overleg van den Graave van Hohenlo, door op 's Hertogen-
 Hopman *Juliaan van Klerhaage*, die, den bosch.
 twin-

(b) THUANUS *Libr. LXXX. p. 715. Libr. LXXXI. p. 5, 6.*

(c) BOR XIX, *Boek, bl. 62, 63 [535, 539].*

1585. twintigften van Louwmaand, met het opénen der Poorte, van omtrent zestig man verzeld, ter Stad in trok, en, spoedig van een goed deel volks onder Hohenlo ingevolgd zynde, geschaapen schieen de Plaats te zullen overmeesteren, zo niet een hoop Ruiters, 's daags te vooren binnen gekomen tot geleide eeniger Koopluiden, en nu, by toeval, opgezeten, om wederom uit te trekken, den schrik gebragt hadt onder de Staatschen, die waanden, dat hun toeleg ontdekt, en die van binnen op hunne hoede waren. De Koningschen kwamen, eerlang, in merkelyken getale, in de wapenen, en de Staatschen werden, eerst door de poorte, en toen die geslooten was, over de wallen, met verlies van ruim vierhonderd man, ter Stad uit gedreeven. Kleerhaage, die langst stand gehouden hadt, sprong, eindelyk, van den kruistooren, in de graft, en bergde zig ook, door de vlugt (d).

Verdugo valt in Schooterbuurum. De Friezen in de Marne.

In Friesland, werwaards Parma eenen merkelyken hoop voet- en paardenvolk gezonden hadt, werdt de schans te Otterdum nog benaauwd door Verdugo, onaangezien twee zyner schansen, om deeze Plaats opgeworpen, door onweder en hoogen vloed, veel geleeden hadden. Ook viel hy, op den agtewintigsten van Sprokkelmaand, te Schooterbuurum, in de Kerk; doch werdt 'er, door eenig volk, dat 'er lag, zo ontvangen, dat hy, met verlies, wyken moest. Van de andere zyde, rukten de Friezen in de Marne, daar zy den brand flaken in eenige wooningen,

(d) Bon. XX. Boek, bl. 3 [558].

gen, om de Landluiden dus te dwingen, tot het opbrengen der gevorderde fchattingen (e). Doch midden onder dit woelen der wapenen, vonden de Staaten van Friesland raadzaam, eene Hoogeschool op te regten te Franeker, die nog in bloei is, en veele geleerde mannen heeft uitgeleverd (f).

De Staatfche zaaken, hieromtrent, liepen wat agterwaards, doordien de Graaf van Oostfriesland, voorgeevende, zig onzydig te willen houden, een Keizerlyk bevel hadt weeten te verkrygen; waarby, aan beide de oorloogende partyen, 't verblyf in zyn Graafschap verbooden werdt. Hy rustte, daarna, eenige Oorlogfchepen uit, zo 't heette, tot beveiliging van den Eemsftroom en van den Koophandel op Embden (g). Doch fommingen meenden, dat hy voortdadt, den Koningschen Steden mondbehoefsten toe te voeren, en zyne havens voor haar open te houden. In 't najaar, deeden de Staaten, die ook eenige fchepen op de Eems hielden (h), om den toevoer naar Groningen te beletten, eenige Embder fchepen aanhouden, die, door de Oorlogfchepen van den Graave, fors genoeg, te rug geëischt werden. Men weigerde ze egter te ontfiaan: doch een opkomende storm, die de Staatfche vloot verftrooide, verwierf hun de vryheid. De twist met den Graave, die zo hoog liep, dat Sonoi, in Lentemaand des volgenden jaars, last kreeg,

1585:

Hooge
School te
Franeker
opge-
regt.

XIV.
Twist
met den
Graave
van Oost-
friesland.

(e) BOR XX. Boek, bl. 4, 6 [560, 562].

(f) BOR XX. Boek, bl. 91 [672].

(g) BOR XX. Boek, bl. 7 [563].

(h) Refol. Holl. 18 *Mars*, 5 *Dec.* 1585. bl. 194, 750.

1585. kreeg, om zig van Embden en andere sterkten daaromtrent te verzekeren, werdt, eindelijk, bygelegd, door een Verdrag, waarby de Graaf zig verbondt den Spanjaard, voortaan, geene krygs- of mondbehoeften te zullen toevoeren (i).

Inval in de Veluwe. Naar de Veluwe was, zo wel als naar Friesland, eenig Spaansch Krygsvolk gezonden, dat zig meester maakte van verscheiden schansen: onder anderen van eene, bezet met honderd Amsterdamsche knegten, onder Hopman *Herman Roodenburg*. Harderwyk en Elburg, waarvoor men bedugt was, werden, nog by tyds, van bezetting voorzien, door de Stad Amsterdam, aan welke, de Staaten van Holland vergoeding van haar verschoot beloofden (k). Midlerwyl, werdt Zutfen geweldig gefoold, door de Spaansche bezetting, tot dat Parma der Stad, in Sprokelmaand, eenen bepaalden vergifnisbrief toezondt, waarby zy, in haare voorregten
 „ hersteld werdt, tot wederopzeggens toe,
 „ uitgenomen, dat het veranderen der jaarlyksche Wethouderfchap, welk door de
 „ Vroedschap plag te geschieden, aan Stadhouder en Raaden van Gelderland gesteld
 „ werdt. Ook moest men de Roomsche Regenten wederom inhaalen, en de Kerken
 „ en Godshuizen herbouwen. Voorts werden verscheiden Perfoonen uitgeslooten
 „ van deezen zoen, en Parma behieldt het
 „ uitleggen, veranderen en maatigen van
 „ den-

Zutfen verzoect zig met den Koning.

(i) BOR XXI. Boek, bl. 15 [694] suz.

(k) BOR XX. Boek, bl. 4 [559].

„denzelven geheellyk aan zig (1).” Wat laater, viel hem Nieuwmegeu van zelf in 1585. handen.

De Roomschegezinden hadden hier, onlangs, volgens den inhoud der Geloofsvrede, eene sierlyke Kerk verzogt. De Graaf van Nieuwenaar en Meurs hieldt dit voor eene stoutheid, daar mogelyk meer agter school, en besloot, hierom, de Stad, daar maar tweehonderd Ruiters en driehonderd Kuegten in lagen, te voorzien van meer volks. De Roomschegezinden, hiervan de lugt gekreegen hebbende, zogten 't te beletten, door het houden van scherpe wagt aan de poorten. Toen wendde de Graaf het over eenen anderen boeg. Hy kwam in de Stad, en zogt eenigen der voornaamste belhamels daar uit te doen zetten. Doch deezen, 't gemeen hebbende diets gemaakt, dat men zig van bezetting behoorde te ontslaan, om, gelyk 's Hertogenbosch, op zig zelyen te zitten; waren hem te sterk, en kreegen zo veel toeloops, dat het hem zyn leeven gekost zou hebben, zo hy zyn voorneemen hadt willen voltrekken. Hy zag 't werk dan aan, dat eindelyk, den vyftienden van Lentemaand, op het verjaagen der Staatsche Ruiteren en Kuegten uitliep. Ten zelfden dage, zette men de Onroomsche Regenten af, en Roomschen in de plaats. En toen leedt het niet lang, of de nieuwe Wethouders, vergeetende de belofte van onzydig te willen blyven, met welke men 't volk gemompt hadt, traden, door

Nieuwmegeu wordt, door list, aan 's Konings zyde overgebragt.

(1) Bon XX. Boek, bl. 5 [560].

1585.

door bemiddeling van den Heere van Hau-
tepenne, 's Konings Stadhouder over Gel-
derland, in onderhandeling met den Prinse
van Parma, die de Stad, op den vyftienden
van Grasmaand, in genade ontving, onder
beding, dat zy, niet dan by nood, met andere
foldaaten, dan die zy reeds tot haare bescher-
ming hadt aangenomen, bezwaard zou wor-
den. Den Onroomschen ingezetenen werd
twee jaaren vergund, om tot de Roomsche
Kerke weder te keeren, of de Stad te verlaa-
ten (m).

XV.
Kampen
en Arn-
hem ver-
zekerd.

Does-
burg ont-
vangt
Spaan-
sche be-
zetting.

't Omflaan van Nieuwmegen bragt de
naaste Steden in gelyk gevaar. Te Kam-
pen liepen de Spaanschgezinden te hoop, op
den zeventienden van Lentemaand. De Staat-
sche burgers greepen ook naar 't geweer,
en 't raakte eerlang uit de schede, van we-
derzyde. Doch Hopman *Maarten Wolfwin-
kel* tilde den oproer gelukkiglyk. Sedert,
kreeg men 'er meer Krygsvolks binnen, en
zulken, die 't meest in 't oog liepen, werd
de Stad ontzeid. De Graaf van Nieuwenaar
wist ook behendiglyk volk te krygen in
Arnhem, daar men gelyken toeleg als te
Nieuwmegen gesneed hadt. Maar te
Doesburg, gelukte het den Roomsche-
gezinden, met hulp van eenen grooten
hoop boeren, kwanswys uit deernis
binnen gelaaten, de Staatliche bezet-
ting de Stad te doen ruimen, op den
dertigften van Lentemaand, waarna zy
bezetting, van 's Konings wege, innam (n).

Mid-

(m) Refol. Holl. 20 Maart, 15 April 1585. bl. 192, 216.
BOR XX. Boek, bl. 7 [563].

(n) BOR XX. Boek, bl. 9 [566].

Midlerwyl, werdt de Veluwe deerlyk afgeloopt door Joan Baptista Tassis. Hy bemagtigde 't Huis te Hakfoort, daar de bezetting, op éénen schryver na, deerlyk vermoord werdt. 't Slot te Nieuwbeek viel hem ook in handen: doch hier liet hy de knegten loopen, maar de bevelhebbers ophangen. In Grasmaand, viel hy in Gooiland, plonderde Emmenes, Huizen, Blarikom, Laren, Hilversom en Ankeveen, en zo veele gevangenen medesleepende, dat hun losgeld meer dan een tonne schats beliep. Van vee, huisraad en geld hadt hy, daarenboven, een' grooten buit behaald. Hy keerde, digt voorby Naarden en Amersfoort, naar Zutphen; waaruit vermoeden rees, dat hy 't oog ook op deeze twee Steden hadt, en heimelyk verstand hieldt, met die van binnen. Wat hiervan zy, de Heer van Villers, Stadhouders van Utrecht, kwam, kort hierna, te Amersfoort, en deedt 'er zesentwintig Roomschegezinde Burgers ter Stad uit leiden (o).

Tassis, die zig geene rust gunde, vermeesterde, in Bloeiimaand, 't Huis te Regteren en 't Huis te Schuilenburg: waartegen Graaf Willem van Nassau, die tot bewaaring van de Veluwe afgezonden was, verder zynde voortgetrokken, de schansen Slykenburg en Oldemarkt, waaruit Verdugo de Zevenwolden kwelde, innam (p). In Zomermaand, vertoonde Tassis zig wederom op de Veluwe, met zestienhonderd man, zig

1585.
Tassis bemagtigt de Huizen te Hakfoort en Nieuwbeek. Hy valt in Gooiland.

De Huizen te Regteren en Schuilenburg verloren. Graaf Willem overmeestert twee schansen

(o) Bor XX. Boek, bl. 9 [566].

(p) Bor XX. Boek, bl. 54 [624].

1585. nederlaande by Wouwenberg, in 't Stigt van Utrecht. Twee mylen verder, by Amerongen, lagen de Staatschen, onder den Graave van Nieuwenaar, den Heere van Villers, en andere Bevelhebbers.

Nieuwenaar ver- naam van Truchses, verdreeven Keurvorst
rast Nuis. van Keulen, met omtrent duizend man, eenen inval gedaan in dat Aartsbisdom, en 't was hem gelukt, Nuis te verrassen, op den tienden van Bloei maand (q). Terwyl hy zig hier ophieldt, was, met hem, over het wisselen van partye, in onderhandeling getreden Maarten Schenk van Nideghem: en op den twintigsten, kwam men, binnen Gelder, overeen, dat Schenk zyn Huis, Blyenbeek, den Staaten leveren zou, en voorts hunne zyde houden, mids zy hem eene Veldmaarschalks plaats, in hunne Legers, opdroegen, en hem een ander Huis, in de plaats van het zyne, verzorgden, of vierduizend guldens in 't jaar, zynde het beloop der inkomsten van Blyenbeek. Na het sluiten van dit verding, ruimde Schenk zyn Slot, en bemagtigde, nog voor het einde der maand, het Slot te Overasfelt, by Graave (r).

Gevegt by Ame- Thans hadt hy zig ook, te Amerongen, rongen. by Nieuwenaar en Villers gevoegd. Tassis overviel hier de Staatschen, met zyne mees- te Ruitery, op den drie-entwintigsten, laattende twee Kornetten een stuk wegs agter zig, met al het voetvolk. De Staatschen, daar-

(q) BOR XX. Boek, bl. 54 [624].
(r) Refol. Holl. 5 July 1585. bl. 353. BOR XX. Boek, bl. 53 [613].

daarentegen, rukten aan, met alle Vaanen te gelyk; doch hadden geen' dienst van hun voetvolk. De ftryd duurde eene wyle, met wederzydsch voordeel of fchade: tot dat honderdenvyftig welgeflooten' paarden, geleid door de jonge Graaven van den Berge, Oswald en Herman, op de Staatfchen kwamen inftorten, waardoor hunne matte Ruitery terftond in wanorde geraakte. Het voetvolk van Tassis, midlerwyl genaderd, valt op de Staatfche knegten, die zig, gedeeltelyk, dapper weerden; doch eerlang te kort fchooten, en met merkelyk verlies ruimen moesten (s). Nieuwenaar ontkwam 't, binnen Amersfoort, Schenk, binnen Wyk te Duurfte. Villers, gewond zynde in 't hoofd, werd't gevangen genomen, en, na lang zitten, niet dan om hoog losgeld, geflaakt. De tyding deezer nederlaage bragt den fcluik in de naaste Steden, die flegt voorzien waren. Men vreesde voor eenen inval in 't Stigt en in Holland; doch Tassis, zig te zwak hiertoe kennende, week, eerlang, met grooten buit, weder naar Zutfen. Midlerwyl, hadt men, in alleryl, het Dorp Vreeswyk van bezetting voorzien, en begonnen te befchanfen. Ook werden de fluizen aan de vaart geopend, en 't land daar door ondergezet. Naarden, Weesp en Zwol werden ook voorzien van eenige Amfterdamsche foldaaten, en de verftrooide benden herzameld, en in Amersfoort, Wyk te Duurfte en Reenen gelegd (t),

waar

1585.

De Heer
van Villers
wordt ge-
vangen.

(s) Refol. Holl. 24 Juny 1585. bl. 329.

(t) Bok XX. Boek, bl. 55 [624].

1585. waarmede men zig, aan deeze zyde, dit jaar, genoegzaam beveiligd rekende.

XVI.
Graaf
Willems
aanflag
op Gron-
ningen
mislukt.

Omtrent deezen tyd, smeedde Graaf Willem van Nasfau, aangezet door *Roelof Ketel* van Groningen, eenen aanflag op deeze Stad, die kwalyk uitviel. Ketel, van eenigen geholpen, nam aan, eene poort te overweldigen, en den Graaf, door dezelve, ter Stad in te laaten. Ten bestemden tyde, was Graaf Willem, met vyftienhonderd man, in Drenthe gekomen. Van hier, moest hy, voorby de schans Noorich, naar Groningen trekken: en om dit te doen, zonder dat het in de Stad gemerkt werdt, stelde hy, des nagts, eene hinderlaage toe, welke hy beval, des morgens; ten negen of tien uuren, op te ryzen, en de koeijen weg te dryven: op dat men, in de Stad, na 't gerugt over het rooven der beesten, 't gerugt van zyne aankomst verneemende, denken zou, dat het nog 't zelfde werk was. Doch de laag werdt ontdekt, door een' boer, die 'er, op Nyenoord, kennis van gaf. Terstond trekt 'er Hopman *Henrik van Delden* op af; doch hy werdt bejegend door den grooten hoop, die hem noodzaakt, de wyk te neemen binnen Noorich. Graaf Willem omringt de vesting terstond met honderd man, zo dat 'er niemant uit kon, om de Groningers te waarschuwen. Doch een serjant, last krygende om eenige soldaaten, die onder de vesting liepen schermtufelen, af te haalen, leidt, uit misverstand, al de manschap weg. Van deeze gelegenheid bedient zig Henrik van Delden, en rent spoorflags naar de Stad. Ketel verneemt

neemt hier, haast, dat men op zyne hoede is, en schikt twee soldaaten naar buiten, om Graave Willem hiervan te verwittigen; doch zy vallen den Spaanschen in handen, die hen, met den brief, welke ongetekend en hun niet door Ketel behandigd was, naar de Stad te rug zenden. De luiden, die de poort overweldigd zouden hebben, waren, midlerwyl, ter Stad uit gevlugt. Doch Ketel, hun uitgeleide gedaan hebbende, was wederom stedewaards gekeerd, waanende, dat op hem geen bedenken vallen zou. De soldaaten, schoon zwaar gepynigd, wisten niemant te noemen, zynde hun ook van 't geheim des aanslags niets anders gemeld, dan dat het overweldigen der poorte dienen zou, om eenen Koopman te ligten, die daar buiten plag te gaan wandelen. Evenwel liep Ketel by sommigen in 't oog. Den Burgemeester, *Joachim Ubbena*, die hem hierover aansprak, onder vier oogen, meende hy met praaten gepaaid te hebben; doch hy werdt, den volgenden nagt, van 't bedde geligt, voorts, door pynigen, tot bekentenis gebragt, onthalsd en gevierendeeld. De briefbrengers raakten vry, met eene geesfeling. 't Mislukken van deezen aanslag deedt Graave Willem besluiten, nooit meer te bouwen op verstand met luiden van binnen; maar zig van andere Krygslisten te dienen, om Steden te verrasfen (u).

Doch 't was, ook te vooren, op het einde van Lentemaand, den Spaanschen mislukt,

XVII.
Vrugte-
looze
aanlag

(u) REYD IV. Boek, bl. 67 enz.

1585.

lukt, Oostende, by verrasping, in te neemen. De Heer de la Motte, die binnen Grevelingen geboodt, was reeds in de oude Stad, daar hy zig begon te sterken en op meer volks wagtte. Doch de Staatfchen gunden hem hiertoe geenen tyd, dedden eenen fel- len uitval, en dwongen hem de plaats te rui- men (y).

Parma
voltrekt
zyne
felip-
brug op
de Schel-
de.

Lief-
kens-
hoek en
andere
fchanfen
gewon-
nen.

Antwerpen, tot in Oogstmaand benaauwd zynde geweest, moest, eindelyk, bukken voor de Spaansche overmagt. De Prins van Parma hadt de fchipbrug over de Schelde, al vroeg in 't voorjaar, voltooid gezien. Zy bestondt uit tweeëndertig pleiten, verbonden door masten, draagende eenen vloer van planken, en leggende tusfchen twee hoofden van paalwerk, die, van de wederzydsche oevers af, naar 't midden der riviere, lie- pen, en insgelyks met planken gedekt wa- ren. De brug en de pleiten waren behoor- lyk voorzien van gefchut. De Staaten, dien 't buiten de gifping ging, dat dit werk zo fpoedig en gelukkig voltrokken werdt, za- gen, te laat, dat zy 't eer moesten verhin- derd hebben. Nu gaven ze den Graave van Hohenlo en den Admiraal Justinus van Nas- sau last, om Liefkenshoek aan te tasten, en ware 't mogelyk te herwinnen, op dat men de brug, van daar, zou kunnen vermeen- sten. 't Gelukte. De Vesting werdt opgegeven by verdrag, en verscheiden' andere fchanfen in deezen oord, in den aanvang van Grasmaand (y).

Te

(y) *Boek XX. Hoek, bl. 12 [570].*(y) *Boek XX. Hoek, bl. 31 [595].*

Te Antwerpen, alwaar men begreep, dat de behoudenis der Stede afhing, van het vernielen van Parmas fchipbrug, spitte elk de zinnen, op het uitvinden van middelen, hiertoe dienftig. Gianibelli ftelde, eerlang, eene foort van brandfchepen toe, die, zo hy zig verzekerd hieldt, de brug moesten doen in de lugt vliegen. Tien pleiten en twee fchepen werden, behoorlyk voorzien, op den vierden van Grasmaand, des avonds, naar beneden gezonden. Doch een der twee fchepen bereikte de brugge niet, maar raakte vast onder weg, fprong daar, en doodde eenige Spaanfche foldaaten, leggende in eene fchans, aan den oever. Het ander fchip, gedreeven tot aan de brug, deedt heviger werking. Het borst, met zo geweldig een' flag, dat de aarde, drie mylen in 't ronde, fchudde, en de Schelde, over haare oevers gevloogen, de fchans S. Maria en de naaste landen onder water zette. De zwaare zerk-en andere fteenen, de yzeren bouten, nagels en fchakels, die 't brandfchip uitwierp, kwetften en doodden veele Spaanfchen, die met den flag niet gefneuveld waren. De brug werdt zeer zwaar befchadigd. Parma zelf, die 'er, nog even te vooren, op geweest was, en zig nu omtrent eene boogfcheut wegs van den dyk bevondt, werdt, door den flag, ter aarde gefmeeten. Vyfhonderd of meer Spaanfchen zyn 'er, by deeze gelegenheid, gefneuveld, en onder dezelfen, de Markgraaf van Rysburg, de Heer van Billi en andere luiden van naame. Dat de Staatfche en Antwerpfche Vloot toen niet, terftond, van bo-

1585.

De Antwerpenaars breekten de brug, door middel van brandfchepen.

1585. ven en van beneden, aankwam op den vyand, wylt men aan de onkunde der Antwerpenaaren van de uitwerkinge der brandfchepen, waaruit zy, eerst op den derden dag, gered werden, door fchryven van den Graave van Hohenlo, hebbende de luiden, die zy hadden afgezonden, zig niet na genoeg aan 't gevaar durven begeven, om behoorlyk te kunnen berigten, wat 'er, met de brandfchepen, ware uitgevoerd. Dit draalen gaf Parma gelegenheid, om de brug te hermaaken, dat hy in drie dagen deedt (x).

Zy wordt hermaakt.

Aanval-
len op
den Kouwenstein-
fchen
dyk.

Hohenlo ondernam, federt, des nagts na den zesden van Bloeimaand, eenen aanflag op den Kouwensteinfchen dyk; doch, door zeker misverftand, een weinig te vroeg, 't welk oorzaak was, dat hy, met fchade, wyken moest. Parma zig toen, van nieuws, gesterkt hebbende op dien dyk, ondernamen de Antwerpenaars het breeken der brugge wederom; doch een en andermaal, met ongelukkigen uitflag. Toen, een Spaansch fchansje te Lillo bemagtigd hebbende, doen de Staatsfchen, des nagts na den vyfentwintigften, eenen tweeden aanval op den Kouwensteinfchen dyk, die in 't eerst fcheen te zullen gelukken. Doch Parma, zelf op den dyk verfcheenen, blies den zynen zo veel moeds in, dat de Staatsfchen aan 't deinzen, en mids het vallen des waters en 't vertrekken der fchepen, die hen aan den dyk hadden opgezet, geheel aan 't zwigten raakten. Zy lieten 'er meer dan veertienhonderd man,

OR-

(x) *BER. XX. Boek, bl. 32 [596].*

onder welken, Filips de Zoete, Heer van Hautain, in volle rusting, van den dyk gesprongen zynde, verfinoorde in den modder. Des anderendaags, veroverde Parma een houten blokhuis, door de belegerden gestigt, op een vlot van balken, en geschikt om de brug, op 's vyands schansen daar uit te beftoken. Zy hadden 't den naam van *Fin de la Guerre*, of *Einde des Oorlogs*, gegeven. Doch Parma deedt het, terftond, als nutteloos, floopen (y).

In de Stad, werdt nu de leeftogt dagelyks fchaarfer, des men, by de Wethouders en onder de Gilden, begon te fpreken van handelen met den vyand. Aldegonde verzette zig hiertegen; doch bewilligde, eindelyk, dat men, by Parma, bedektelyk onderftaan zou, of hy de Stad, op algemeene voorwaarden, met toelaating van den Hervormden Godsdienst, zou willen ontvangen. Aldegonde zelf fchreef hem hierover; doch kreeg geen antwoord. De gemoeden der Ingezetenen, vooral der Roomschegezinden, raakten, midlerwyl, hevig aan 't gisten. Men dreigde Aldegonde de dood, zo hy zig niet verdroeg met den Prinse van Parma. Hy en eenige anderen werden dan naar 't Leger gezonden, met last om over eene algemeene verzoening der vereenigde gewesten te handelen. Doch Parma wilde niet gedoogen, dat het Verdrag met de Stad, door dit algemeen Verdrag, welk nog veele voeten in de aarde hebben moest, vertraagd zou worden.

1585.

De Heer van Hautain (nuevelt).

Nood en verwar- ring bin- nen Ant- werpen.

Aanvang des han- dels met Parma.

Men

(y) BOR XX. Boek, bl. 33 [597] enz.

1585. Men scheidde dan vrugteloos. De algemeene Staaten en de Staaten van Holland lieten, ondertusfchen, niet na, der benaauwde Stad, door brieven en gezanten, moed in te fpreeken en ontzet te belooven. Doch 't be-
 Meche- len ver-
 overd
 door
 Parma.
 magtigen van alle de fterke huizen rondsom de Stad, van verfcheiden' fchanfen omtrent Mechelen, en eindelyk van Mechelen zelve op den negentienden van Hooimaand (z), deedt de Wethoudersfchap, eerlang, besluiten, om, op zig zelve, met Parma te handelen. Aldegonde en nog twintig anderen, uit de Wet, de Gilden en Schutteryen, werden, ten deezen einde, naar 't Leger afgevaardigd. Op den twaalfden van Oogstmaand, fchreef Graaf Maurits en de Raad van Staate den Antwerpenaaren aan, dat zy binnen twaalf dagen ontzet te wagten hadden. Ook maakte men de vloot hiertoe vaardig (a).
 Antwer- Doch op den zestienden, floot de Bezetting, pen geeft
 zig over,
 by ver-
 drag. en des anderendaags, de Stad het verdrag met den Prinfe van Parma, waarby Antwerpen, na zulk eene langduurige belegering, wederom onder 's Konings gehoorzaamheid overging. Ten opzigte van den Godsdienst, werd hier ook bestemd, dat men den Roomschen oefenen, of de Stad ruimen moest, zonder dat men egter iemand, binnen vier jaaren, in 't geloof onderzoeken zou. De Stad moest, om 't Krygsvolk eenigszins te vergenoegen, vierhonderdduizend guldens opbrengen. Aldegonde beloofde, binnen 't
 jaar,

(z) BOR XX. Boek, bl. 41 [606].

(a) BOR XX. Boek, bl. 43 [601-610].

jaar, de wapenen niet tegen den Koning te zullen voeren (b). Doch hy bragt zig, door het sluiten van dit verdrag, in zulk eene kleinagting by de Staatschen, dat men hem, uit Zeeland, werwaards hy zig dagt te begeeven, riedt, zig daar niet te vertoonen (c). Als hy, hierop antwoordende, Parmas deugden en de Spaansche magt ten hoogsten verhief, en driftiglyk riedt tot vrede, liep het zo ver, dat hem de Vereenigde Nederlanden verbooden werden. Evenwel, verftoutte hy zig, naderhand, in Zeeland te verschynen. Doch hy werdt hier, in zyn huis, gegyzeld (d), en schoon hy, zig voor de algemeene Staaten verdedigd hebbende, ontheeven werdt van de gyzeling, heeft men hem eger, sedert, genoegzaam niet gebruikt in zaaken van Regeeringe. Men nam hem, onder anderen, zeer kwalyk, dat hy de eerste aan Parma hadt geschreeven. Ook liep het in 't oog, dat hy van Parma bedongen hadt, zyne goederen, niet slegts voor vier jaaren, gelyk de andere Onroomschen, maar voor altoos, te mogen blyven bezitten. Men besloot hieruit, dat hy te zeer helde over de Spaansche zyde (e), en deeze oude boezemvriend van wylen den Prinse van Oranje raakte, maar ruim een jaar na 't overlyden zynere Doorlugtigheid, t'eenemaal buiten bewind van Regeeringe. De Griffier van Antwerpen, Willem Martini, te Dordrecht geko-

1585.

Groote
ondank,
hier door
behaald,
by Alde-
gonde.

(b) BOR XX. Boek, bl. 43 [610].

(c) Zie Resol. Holl. 18 Aug. 1585. bl. 484.

(d) Resol. Holl. 21 Nov. 1585. bl. 711.

(e) BOR XX. Boek, bl. 46-50 [614-618].

1585. komen, was, van daar, naar den Haage ontbooden, alwaar hy ook, ruim veertien dagen, vast zat, en toen bevel kreeg, om 't Land te ruimen (f).

XVIII. Doch eenige maanden te vooren, was nog een ander oud dienaar van den Staat en van zyne Doorlugtigheid verlaaten van zyne Ampten. De Admiraal Willem van Blois van Treslong, ongenoegd op eenige Leden der Admiraliteit in Zeeland, welken, onder anderen, verzuimden, lastbrieven uit te geven aan twee Hopluiden, door hem benoemd, hadt zulks, fcherp genoeg, te kennen gegeven aan Graave Maurits en den Raad van Regeeringe te Middelburg, en onder anderen gezeid, dat hy den Lande geen dienst wilde doen, zo de Raadsman *Heins* en de Advokaat Fiskaal *Valerius* niet werden afgezet. Dit werdt zo hoog genomen, dat Treslong, op eenen voorflag van Graave Maurits en den Raad van Regeeringe, van alle zyne Ampten verlaaten, en, op 's Graavensteen, te Middelburg, in hegtenis gezet werdt, op den zevenentwintigften van Sprockelmaand. De Staaten van Holland, hiervan kennis bekomen hebbende, verzogten terftond aan Graave Maurits en den Raad, dat men hem als een Edelman wilde handelen; en zyne voorgaande dienften gedagtig zyn, zo veel zulks naar Regte gefchieden mogt (g). Zyne Huisvrouw, verfcheiden' anderen, zelfs de Graaf van Hohenlo vervoegden zig aan Graave

(f) Refol. Holl. 2, 3, 12, 29 Oct. 22 Nov. 1585. bl. 593, 603, 629, 646, 713.

(g) Refol. Holl. 11 April 1585. bl. 102

ve Maurits en den Raad, verzoekende, dat hy, voor zyne behoorlyke vierschaar, mogt te regt gesteld worden. Doch Graaf Maurits en de Raad oordeelden „ dat de zaak „ hun aanging, en dat zy 'er Regters over „ stellen konden : anders mogt men zig tot „ de algemeene Staaten keeren.” Treslong werd, eindelyk, in Grasmaand, te regt gesteld voor 't Geregt van Middelburg, daar de Baliuw, *David Zomer*, hem Majesteitschennis en andere snoode misdaden aantygde, en zynen hals en goederen eischte. Hy, ondertuschen, in geheel Zeeland, niemant hebbende kunnen vinden, die herts genoeg hadt, om voor hem te pleiten, moest, daartoe, éenen Advokaat uit den Haage doen komen, die hem, in zyn afwezen, deftig verdedigde, dingende, by voorraad, op ontslag onder borgtogt. Terwyl men de zaak fleepende hieldt, riedt hem de Cipier te ontvlugten, en boodt hem daartoe gelegenheid aan, mids hem vooraf duizend, en na 't ontkomen nog eens duizend guldens betaald werden. Men sloot den koop : dien de Cipier, met eenen schriftelyken eed, bevestigde. Doch alles was geschied, met voorkennis van den Baliuw, die de duizend guldens naar zig streek, zo dra ze den Cipier, door Treslongs Huisvrouw, gebragt waren, schoon ze zyne erfgenaamen, naderhand, in gevolge van een vonnis des Hof van Holland, met de instrest, wederom hebben moeten uitkeeren. Voorts, maakte hy veel ophefs van Treslongs voorgenomen' vlugt, en vorderde hem aan de palcije. Doch dit ontleiden zyne Advoka-

1585.

Beschuldiging ten zynen laste.

De Cipier bedriegt hem.

1585. kaaten. De zaak bleef dan fteeken. De gevangen klaagde vast, dat zyne Regters, meest Koopluiden, over Krygszaaken, waarop zyne voornaamfte beschuldigingen liepen, niet konden oordeelen, verzoekende hy, hierom, voor den Krygsraad, gesterkt met gemagtigden uit de algemeene Staaten, of voor den Hove van Holland te regt te mogen ftaan; doch dit, en zelfs het fchryven der Engelsche Koninginne, by welke hy veele vrienden hadt, mogt hem niet baaten. Hy zat op 's Graavenfteen, tot na de verkiefing van den Graave van Leicester tot algemeenen Landvoogd, waarvan wy terftond fpreeken zullen. Deez' gaf hem eerst zyn huis, daarna den Haage tot eene gevangenis, en eindelyk, in Slagtmaand des jaars 1586, verlof om te reizen, werwaards hy wilde, mids by eede belovende, op alle vermaaning, voor den Hove van Holland, te zullen verfchynen. Daarna, met Leicester, naar Engeland getrokken, en, met nieuw voorfchryven der Koninginne, te rug gekeerd zynde, dagvaardde hy den Baljuw Zomer voor 't Hof, welk deezen egter ontfloeg van de verfchyning. De Wethouders van Middelburg felden ook het overzenden van de ftukken des gedings, van tyd tot tyd, uit. In 't jaar 1588, verzogt Treslong, dat de Advokaat Fiskaal en Prokureur Generaal van Holland zyne zaak mogten ter hand nemen; doch deezen verklaarden, geene ftof van beschuldiging tegen hem te vinden. Treslong befloot, ten laaftten, elk, die iets tegen hem hadt, voor 't Hof te dagvaarden, en alzo niemant ver- fcheen,

Hy be-
komt zy-
ne vry-
heid.

Hy
wordt
zuiver
ver-

scheen, werdt hy, op den negentienden van 1585.
 Zomermaand des jaars 1595, van alle mis-
 daaden zuiver verklaard; waarvoor hem
 ook de Staaten van Holland erkenden. Doch
 zyn Ampt van Admiraal van Zeeland was,
 al terstond na dat hy, in 't jaar 1585, aan-
 getast was, gegeven aan Justinus van Nasfau,
 natuurlyken Zoon van den overleeden Prin-
 se. Ook werdt hy, in geene Krygsamp-
 ten, meer gebruikt. Maar zyne Genade,
 Graaf Maurits, stelde hem, eerlang, by
 goeddunken der Staaten, aan tot zynen Lui-
 tenant Groot-Houtvester en Valkenaar van
 Holland: in 't bekleeden van welke hoflyke
 waardigheden, hy het overschot zyns leevens
 heeft doorgebracht (h).

klard
 van alle
 misdaad,

en, door
 Graave
 Maurits,
 Luite-
 nant-
 Houtves-
 ter en
 Valke-
 naar ge-
 maakt.

XIX.
 Bezen-
 ding der
 Hanze-
 Steden
 aan de al-
 gemeene
 Staaten.

In de Lente des jaars 1585, waartoe wy
 nu wederkeeren, zonden de Hanze-Steden,
 binnen Lubek vergaderd, hunnen Geheim-
 schryver, *Adolf van Osnabrug*, aan de alge-
 meene Staaten, om te verzoeken, dat de
 Regten op de inkomende en uitgaande goe-
 deren werden vernietigd. Zy voegden 'er
 eenen raad by tot vrede met Spanje, schoon
 men al geene gewenschte voorwaarden mogt
 kunnen bedingen. De Staaten vaardigden
 den Geheimschryver af, met eenen beleef-
 den Brief, waarin zy egter te verstaan ga-
 ven, dat de Hanze-Steden, die haaren raad
 tot vrede, in dreigende bewoordingen, had-
 den doen voordraagen, regt nog gezag had-
 den, om hun regel van oorlog of vrede voor
 te schryven. Voorts gaf men goede woor-
 den,

(h) BOEK XX. Boek, bl. 12-31 [576-594].

1585.

XX.
Nieuwe
hande-
ling met
de Ko-
ninginne
van En-
geland.

den, zynde thans het groot belang van den Staat, zig geene nieuwe vyanden te maaken (i).

Na 't afbreeken van den handel met Frankryk, in Grasmaand, waren de algemeene Staaten, eenen geruimen tyd, in overweeing geweest, op het hervatten van den handel met de Engelsche Koninginne. Weinige uren, na dat de Gezanten, uit Frankryk te rug gekeerd, verslag hunner verrigtingen gedaan hadden, leverde de Heer de Gryze, die, van Brabants wege, in Engeland geweest was, den algemeenen Staaten eenen Brief over, waarby de Koningin hen beklaagde, dat zy zig van Fransche hulpe verfteken zagen, te gelyk betuigende, hoe haare zorg voor hunnen welstand, door den tyd, niet af- maar toegenomen was. De Gezant Davidson hadt ook te verstaan gegeven, dat zyne Meesteres genegen schein, tot bystand der Staaten. Men besloot dan, zig van deeze opening te bedienen, en de byzondere Staaten te doen vergaderen, om te overleggen, of men der Koninginne de Opperheerschappy zou aanbieden, of met haar over eene altoosduurende bescherming der Landen handelen (k). De raadpleegingen hierover duurden, tot in den aanvang van Zomermaand. De Staaten van Holland hadden, al terstond, aan die van Zeeland geschreeven, om hunne gemagtigden, op dit gewigtig stuk, waarop ook alle de Edelen en de kleine Steden van Holland beschreeven waren,

met

(i) Bok XX. Boek, bl. 55 [625].
(k) Bok XIX. Boek, bl. 62 [539]. XX. Boek, bl. 3 [558],
59 [629] enz.

met volkomen last, herwaards te schikken (*l*). En de Edelen en meeste Steden beflooten, op den agttienden van Grasmaand, der Koninginne de Opperheerschappy aan te bieden, of, zo zy ze afwyzen mogt, haar om onderstand te verzoeken, onder behoortlyke verzekerdheid. Amsterdam, Gouda en Alkmaar maakten, in 't eerst, zwaarigheid, om zig te voegen by de overige leden (*m*). Amsterdam en Alkmaar lieten zig egter spoedig overhaalen. Doch Gouda kon alleen bewoogen worden, om in 't verzoek van onderstand te bewilligen, niet in de opdracht der Opperheerschappye (*n*). Wyders beloofden alle de Steden, behalve Gouda, welke Stad slegts Brieven van verzekerdheid wilde aangeboden hebben (*o*), dat zy Engelsche bezetting inneemen zouden, zo de Koningin eene of twee Hollandsche Steden, tot haare verzekering, vorderen mogt (*p*). Men ontwierp twee volmagten, op den naam van Ridderchap, Edelen en groote en kleine Steden, vertoonende de Staaten, en zig sterk maakende, voor de andere kleine Steden, Heerlykheden en Vlekken van Holland en Westfriesland. In de eerste, waarin de naam van Gouda niet gespeld werdt, werden de gezanten, tot de aanbieding der Opperheerschappye; in de andere, tot het verzoeken van onderstand gemagtigd (*q*). Doch in Zee-land

1585.

Raad-
pleegin-
gen hier
over ter
Vergade-
ringe van
Holland.

(*l*) Resol. Holl. 17 April 1585. bl. 206, 207.

(*m*) Resol. Holl. 18 April 1585. bl. 227.

(*n*) Resol. Holl. 25 April 1 May 1585. bl. 239, 245.

(*o*) Resol. Holl. 8 May 1585. bl. 259.

(*p*) Resol. Holl. 2 May 1585. bl. 246.

(*q*) Resol. Holl. 8 May 1585. bl. 263.

1585. land was men zo spoedig niet gereed. 't Liep aan tot den aanvang van Zomermaand, eer dit Gewest zig, met Holland en de andere Landen, vereenigde (r). Die van Holland vonden zig toen, om 't werk door te zetten, gedrongen, te verklaaren, dat zy, over geene zaaken van belastinge of Regeeringe, begeerden te raadpleegen, zo lang de Gezanten naar Engeland niet werden afgevaardigd (s). Kort hierna, vertrokken de Gezanten, te weeten Jakob de Gryze, van Brabant; *Rutgert van Haarfolte*, Burgemeester van Harderwyk, van Gelderland; Noël van Karon, Heer van Schoonewal, van Vlaanderen; Joan van der Does, Heer van Noordwyk, *Joost van Melyn*, Pensionaris van Dordrecht, Joan van Oldenbarneveld, Pensionaris van Rotterdam, en François Maalzon, Pensionaris van Enkhuizen, van Holland en Westfriesland; Jakob Valke, Raadsman van Staate, van Zeeland; Paulus Buis, voorheen Advokaat van Holland, van Utrecht; Jelger Feitsma, Raadsman van Staate, Hessel Aisma, Prefident van den Hove, en *Laas Jongema* van Friesland (2). Zy staken, op den agtienden, in zee; doch moesten, wel tweemaal, door tegenwind, wederom inloopen (t). Terwyl zy verwagt werden, kreeg men,

(r) Resol. Holl. 4 Juny 1585. bl. 305.

(s) Resol. Holl. 3 Juny 1585. bl. 299.

(t) Bou XX. Boek, bl. 63 [1635]. Remonstr. van Oldenbarneveld in de Waar. Hist. bl. 176.

() Men vindt de Volmagten voor die van Gelderland, Vlaanderen en Utrecht, en de Volmagt, den Gezanten in 't gemeen, door de algemeene Staaten, medegegeven, in de *Ad. Publ. Angl.* Tom. VI. P. IV. p. 182, 183.

men, in Engeland, tyding, dat Filips de Hollandfche en Zeeuwfche niet flegts; maar ook de Hoogduitsche, Oosterfche en Engelfche fchepen, in Spanje, hadt doen beflaan (u), 't welk fommigen Engelfchen aanleiding gaf, om de Koningin fterk te raaden, tot het aanvaarden der Heerfchappye over de Nederlanden: waartegen anderen haar voorhielden, dat zy zig 't bedryf der Nederlanderen, die men niet hooger dan miltelingen te agten hadt, niet behoorde aan te trekken. 't Gevoelen der eerften, die dreeven, dat men openlyk met Spanje breeken moest, werdt ten minften in zo verre gevolgd, dat de Koningin ook op alle Spaanfche fchepen beflag deedt leggen (y). Op den zesden van Hooimaand, kwamen de Staatsche gezanten in Londen. De Koningin gaf hun den negenden gehoor. Menyn voerde het woord, boodt der Koninginne de Opperheerfchappy der Nederlanden aan, en leverde, te gelyk, de punten over, waarop zy verzogt werdt, dezelve te ontvangen. Zy beriedt zig, maar weinige dagen, en wees toen de aanbieding der hooge Overheid van de hand. Vervolgens, zocht men, met haar, over een te komen, op eene altoosduurende befcherming der Landen. Doch hiernaar lusterde zy even weinig. Men tradt dan, eindelyk, in onderhandeling, over bepaalden onderftand, geduurende den oorlog. De Staat

1585.

De Koningin van Engeland wylt de Opperheerfchappy der Nederlanden van de hand.

Ook de altoosduurende befcherming.

(u) Refol. Holl. 4, 20 July 1585. M 350, 389. BOR XX. Boek, bl. 58 [622].

(y) STRADA Dec. II. Lib. VII. p. 397. HOEFT XXIII. Boek, bl. 1026.

1535.

Staatschen verzogten tienduizend knechten en tweeduizend paarden, en daalden allengskens tot op de helft, het uiterste van hunnen last, biedende zy haarer Majesteit de Steden Briel en Vlissingen aan, tot een onderpand voor haar verschot. De Staaten van Holland en Zeeland hadden, eindelyk, moeten besluiten, tot het geeven deezer verzekering, die altoos de grootste zwaarigheid in den handel met Engeland gemaakt hadt (y). Doch de Koningin begeerde niet meer dan vierduizend knechten en vierhonderd ruiters herwaards te zenden: welk aanbod de Gezanten, op 't believen hunner meesteren, omhelsden. Te vooren, hadt zy reeds andere vierduizend knechten, voor den tyd van drie maanden, toegeestaan, om 't ontzet van Antwerpen, dat toen nog niet over was, te vorderen: waartegen haar Sluis en Oostende, ten onderpand, aangeboden waren (x). Ook waren, in 't begin van Oogstmaand, reeds een goed deel deezer knechten in Zeeland en vervolgens in Holland aangekomen (y). Doch zy hadden 't overgaan van Antwerpen niet kunnen beletten. Over den nieuwen onderstand, werdt, federt, een verding gemaakt van den volgende inhoud.

Men verdraagt zig met haar over 't verleen van bepaalden bystand.

Voorwaarden van dit Verdrag.

„ De Koningin belooft, ten dienste der
 „ algemeene Staaten der Vereenigde Neder-
 „ landen, te zullen onderhouden vierduizend
 „ Knechten en vierhonderd Ruiters, zo lang
 „ de oorlog duurt, behalve nog zevenhon-
 „ derd

(w) Zie Refol. Holl. 1 Juny 1585. bl. 291.

(x) Van XX. Boek, bl. 63 [635] enz.

(y) Refol. Holl. 27 July, 9, 12 Aug. 1585 bl. 429, 460, 464.

„ derd man , te leggen in de plaatfen van 1585.
 „ onderpand : over welk Krygsvolk zy een
 „ nen Overfte van naam en van den waaren
 „ Christelyken geloove zal aanftellen. Bin-
 „ nen 't jaar na 't treffen der vrede , zullen
 „ de Staaten der Koninginne voldoening
 „ geeven van haar verſchot , in 't eerfte jaar
 „ gedaan , het overige betaalende , binnen
 „ de vier volgende jaaren , in gelyke dee-
 „ len. Binnen eene maand na 't voltrekken
 „ van dit Verdrag , zullen de Staaten den
 „ Overfte , door de Koninginne te ſtellen ,
 „ overleveren de Stad Vliſſingen met het
 „ Slot Rammekens , in Walcheren , en de
 „ Stad Briel , met de twee ſterkten , daarby
 „ behoorende , in Holland , om voor haar
 „ bewaard te worden , tot zy van haar ver-
 „ ſchot voldaan zy. Een deel des gemelden
 „ Krygsvolks zal , op verzoek der Staaten ,
 „ ook in andere Steden gelegd mogen wor-
 „ den. De Plaatfen van onderpand moeten
 „ van geſchut en andere Krygsbehoefſten be-
 „ hoorlyk voorzien zyn , mids men daarvan
 „ aantekening houde , en verantwoording
 „ doe. De Staatſche bezetting alleen en gee-
 „ ne andere Perſoonen zullen , uit de gemel-
 „ de Plaatfen , moeten vertrekken : en de
 „ Overften der Koninginne binnen dezelve
 „ zullen zig niet moeijen met de Burgerlyke
 „ Regeering. Ook zullen zy en de knegten
 „ onder hen geene gemeenſchap mogen hou-
 „ den met de vyanden der Staaten. Voorts
 „ zullen de gemelde Plaatfen , by de Veree-
 „ niging met de algemeene en byzondere
 „ Staaten , en by haare voorregten en ge-
 „ woon-

1585.

„ woonten , de verpanding niet raakende ,
 „ bewaard worden , zonder , van wege haa-
 „ re Majesteit , met eenige beden of andere
 „ lasten , te mogen worden bezwaard . De
 „ bezettingen zullen toll en lasten draa-
 „ gen , gelyk de andere bezettingen van
 „ den Staat ; doch niet zonder verlof van
 „ den algemeenen Stadhouder haarer Ma-
 „ jesteit , van nieuws , mogen bezwaard wor-
 „ den . De Koningin zal bezorgen , dat de
 „ bezettingen in de verpande Plaatsen
 „ wel betaald en in goede krygstugt gehou-
 „ den worden . De gemelde Plaatsen zullen ,
 „ na 't voldoen der verschooten' pennin-
 „ gen , aan de Staaten , en aan niemant
 „ anders , behoorlyk wederom geleverd
 „ worden . De Oversten , aldaar gesteld ,
 „ midsgaders de Hopluiden , Bevelhebbers
 „ en soldaaten , zullen der Koninginne en
 „ den algemeenen Staaten trouwe zwee-
 „ ren , en dat zy de Plaatsen behouden zul-
 „ len , by den waaren Christelyken Gods-
 „ dienst , zo als die in Engeland en hier ge-
 „ oefend wordt . Ook zullen de burgers en
 „ inwooners den eed van getrouwheid doen
 „ aan haare Majesteit . Het Engelsch Krygs-
 „ volk , te velde leggende , zal men , ten
 „ redelyken pryze , herbergen en spyzigen ,
 „ en niet boven 't ander Krygsvolk van den
 „ Staat belasten . De soldy der bezetting in
 „ de verpande Plaatsen zal , van maand tot
 „ maand , agt of tien dagen onbegreepen , aan
 „ de Bevelhebbers , betaald worden . De O-
 „ versten en bezettingen zullen , in elke
 „ Stad , eene Kerk hebben , om den Gods-
 „ dienst ,

„ dienst , op de Engelsche wyze , vryelyk 1585.
 „ te oefenen. Voorts zal men hen , in huis-
 „ vesting , onderhoud en verzorging , han-
 „ delen , gelyk de Engelsche bezettingen ,
 „ hier te Lande , plagten gehandeld te wor-
 „ den. 't Zal haarer Majesteit vrystaan ,
 „ boven haaren algemeenen Stadhouder , nog
 „ twee haarer Onderdaanen , luiden van
 „ rang en van den gemelden Godsdienst , te
 „ stellen in den Raad van Staate , tot welken
 „ ook toegang zullen hebben de Oversten
 „ der verpande Plaatsen , om iets voor te
 „ draagen , de gemelde Plaatsen of den dienst
 „ haarer Majesteit betreffende ; zonder egter
 „ hierom geagt te worden voor Leden van
 „ den gemelden Raad. In den Krygsraad ,
 „ zal de Koningin , des noods , zodanige Per-
 „ soonen mogen stellen , als haar algemeene
 „ Stadhouder raadzaam zal vinden. Ook zal
 „ deeze , met den Raad van Staate , de mis-
 „ bruiken herstellen , in 't stuk der Impos-
 „ ten , de overtollige Amptenaars affnyden ,
 „ en 's Lands penningen , ten meesten oor-
 „ baar , doen besteeden. Haare Majesteit
 „ of haar Stadhouder en de Raad van Staa-
 „ te zullen ook bevorderen , dat de Krygs-
 „ tugt en de agtbaarheid der Regeeringe ,
 „ beide thans zeer vervallen , door de ge-
 „ lykheid van magt der Regeerders en de
 „ vermenging der Raaden , in den voorigen
 „ luister hersteld worden. De gemelde O-
 „ verste en de Raad van Staate zullen voor-
 „ zien op alles , wat de gemeene welvaart
 „ raakt , midts niets onderneemende tegen
 „ den waaren Godsdienst of de Privilegien.

„ De

1585.

„ De Staaten zullen niet met den vyand
 „ handelen, zonder kennis haarer Maje-
 „ steit, noch met eenige andere uitheem-
 „ sche Mogendheid, zonder kennis van
 „ haar of haaren Stadhouder. Zy gelievé
 „ ook met Spanje of eenigen anderen vyand
 „ der Staaten niet te handelen, van zaaken,
 „ de vereenigde Landen betreffende, buiten
 „ raad en toetstemming der algemeene Staa-
 „ ten, wettiglyk daartoe beschreeven. Al
 „ 't uitheemsch Krygsvolk, noodig tot be-
 „ scherming der Landen, zal, door den ge-
 „ melden Stadhouder en Raad van Staate,
 „ met bewilliging der algemeene Staaten,
 „ aangenomen en betaald worden. Tot O-
 „ versten der Landen of der Grensteden
 „ zullen de Staaten van 't gewest, daar ze
 „ noodig zyn, twee of drie Perfoonen noe-
 „ men: waaruit de gemelde Stadhouder en
 „ Raad van Staate eenen kiezen zullen. Zo
 „ haare Majesteit eenige schepen tusfchen
 „ Frankryk en Engeland, of tusfchen En-
 „ geland en de Nederlanden brengen wil-
 „ de, tegen 's vyands Vloote aldaar, zul-
 „ len 'er de Staaten een gelyk getal byvoe-
 „ gen, mids het bestek van den jaare 1584
 „ niet te boven gaande: en zal, in zulk een
 „ geval, de ganfche Vloot staan onder den
 „ Engelschen Admiraal; doch de buit gely-
 „ kelyk gedeeld worden. De wederzydsche
 „ Oorlogfchepen zullen elkanders havenen
 „ vryelyk inloopen, en zig aldaar van 't noo-
 „ dige voorzien mogen. De gefchillen tus-
 „ fchen de Nederlanden of eenige Steden
 „ derzelve, niet door den gewoonen weg
 „ van

„ van Regte konnende worden afgedaan, 1585.
 „ zullen, door haare Majesteit, of door haaren Stadhouder en den Raad van Staate, binnen de Vereenigde Landfchappen, beflist worden. De onderdaanen der Koninginne zullen de paarden, hier gekogt, onder betaaling der gewoone regten, vryelyk naar Engeland brengen; doch van daar nergens anders voeren mogen. Ook zullen zy, op enkel Paspoort van haaren Stadhouder, altoos wederom naar Engeland mogen keeren, mids het getal der beloofde Krygsluiden steeds vol gehouden worde, en de Staaten ongehouden blyven, tot de kosten der overvoeringe. De algemeene Overfte, Bevelhebbers en foldaaten zullen den gewoonlyken eed aan de Staaten der Landen doen, onverkort hunne pligt van hulde aan haare Majesteit (z).

De meeste gezanten keerden, met dit Verding, herwaards, om het te laten bekragtigen, door de algemeene Staaten: gelyk, op den tweeden van Wynmaand, gefchiedde (a). Doch Noordwyk, Valke, Buis en Aisma bleeven te Londen, en verwierven, na 't overgaan van Antwerpen, dat de Koningin den beloofden onderftand vermeerderde op vyfduizend knechten en duizend ruiters, boven de bezetting van den Briele en de twee naaste fchanfen in Holland, nu geffeld op vierhonderdenvyftig man, en boven die van Vliflingen en Rammekens in Zeeland, wel-

(z) Zie Bon. XX. Boek, bl. 68 [641].

(a) Refol. Holl. 10 Sept. 2 Octob. 1585. bl. 547, 600.

1585. welke nu op zevenhonderd man gebragt werdt : waartegen men der Koninginne toefaan moest, in ieder der andere Landfchappen, eene Stad of Sterkte te mogen kiezen, om ze met Engelfche knegten, uit de vyfduizend, te bezetten: aan al 't welke de algemeene Staaten, insgelyks, hun zegel hingen (b). De Engelfche hulpbenden kwamen, midlerwyl, van tyd tot tyd, herwaards, en werden, by voorraad, gelegd in verfcheiden Steden. In Wynmaand, namen ze bezit van de verpande Plaatsen (c). De Regeering van Briele en Vlisfingen en Graaf Maurits, als Markgraaf der laatstgemelde Stede (3), ontvingen Brieven van fchadeloosftelling van de Staaten van Holland en Zeeland en van de algemeene Staaten, wegens alles wat zy, ter oorzaake deezer verpandinge, mogten te lyden hebben (d). 't Krygsbevel over den Briele werdt, door de Koninginne, aan *Thomas Cecil*, dat over Vlisfingen aan *Filips Sidney* opgedraagen (e).

XXI. De Graaf van Nieu- De aangelande Engelfche hulpbenden kwamen al terftond te pas, tot het aantasten der

(b) BOR XX. Boek, bl. 57 [645].

(c) See the Cabala or Myfteries of State P. II. p. 2, 3, 34, 35. BOR XX. Boek, bl. 72 [647].

(d) Refol. Holl. 10, 30 Sept. 2, 3, 6, 11, 25 Octob. 1585. bl. 548, 588, 593, 595, 599, 603, 609, 623, 625, 642. BOR XX. Boek, bl. 74 [649].

(e) Act. Publ. Angl. Tom. VI. P. IV. p. 185. 185.

(3) De algemeene Staaten (dus lees ik, fchoon 't vreemd fchynt) hadden het Markgraaffchap van Veere en Vlisfingen, op verzoek van Graave Maurits, aan hem overgedraagen. Zie *Refol. Holl.* 6 Octob. 1585. bl. 609.

der schanse by Ysfeloord. De Graaf van Nieuwenaar en Meurs, die, door de Staaten van Utrecht, gedrongen door eenigen uit de Burgerye, op den eenentwintigsten van Herfstmaand, by voorraad, en geduurende de gevangenis des Heeren van Villers, tot Stadhouder van dat gewest verklaard was (f), kwam, omtrent veertien dagen laater, in de Betuwe, aan 't hoofd van eenige Engelsche en Duitsche vendels; belegerde en beschoot de schans te Ysfeloord, welke zig, eerlang, by verdrag, aan hem overgaf (g). Daarna bemagtigde hy eene schans by 't Bergsche hoofd, boven Heusfen, die onlangs was ingenomen, door Hautepenne. Hy en Schenk, heimelyk verstand houdende binnen Nieuwmegen, zогten zig ook, by verrasping, van deeze Stad meester te maaken. Doch de toeleg werdт ontdekt, 't welk eenen der meewustigen den hals kostte. Nieuwenaar, sedert, eene schans te Lent hebbende opgeworpen, kwelde de Stad, van daar, eenigen tyd, met schieten; doch regtte meer niet uit, dan dat hy, nu en dan, brand ontfak in eenige huizen, die egter spoedig gebluscht werdт. Ook deedт Hautepenne, met omtrent vyfduizend man in de Betuwe gevallen zynde, hem eerlang van daar verhuizen (h).

Omtrent den aanvang van Wintermaand, deedт Graaf Karel van Mansfeld, aan 't hoofd van vier- of vyfduizend man, overgescheept

1585.
wenaar
wordt, by
voor-
raad,
Stadhou-
der van
Utrecht.

Hy be-
magtigt
de schans
te Ysfel-
oord en
aan 't
Bergsche
hoofd.

Hy kwelt
Nieuw-
megen.

Inval der
Spaan-
schen
in de
van
Bomme-
lerywaard,

(f) Groor Utr. Plakaatb. I. Deel, bl. 157. BOR XX. Boek, bl. 57 [627].

(g) Resol. Holl. 27 Oef. 1585. bl. 644.

(h) BOR XX. Boek, bl. 72 [648], 74 [650].

1585

van 's Hertogenbosch, eenen inval in de Bom-
melerwaard. De boeren hadden kennis van
zynen toeleg gekreegen, en zig, te vooren,
met hunnen meesten voorraad, geborgen
binnen Bommel. Hohenlo, eenige vaartui-
gen op de Maaze gebragt hebbende, paste,
hier en daar, de dyken door te steeken, en
den Spaanschen 't water op 't lyf te jaagen.
Dit bragt hen, die met moeite de hoogte be-
reikt hadden, eenige dagen, by gebrek van
leeftogt, in de uiterste benaauwdheid, tot
dat een felle opgekomen vorst Hohenlo nood-
zaakte, af te zakken met zyne vloote, en
den Spaanschen gelegenheid gaf, om 't veer
op te byten, en daar over binnen 's Hertog-
genbosch te geraaken. Hier werden ze van
de burgers, met medelyden, ontmoet, geher-
bergd, en door goed onthaal verkwikt, hoe-
wel veelen, by het ongemak, op deezen togt
geleeden, het leeven inschooten, of vingers
of teenen, door de felle koude, verlooren (*i*).

XXII.
De Ko-
ningin
van En-
geland
stelt den
Graaf van
Leicester
tot alge-
meenen
Overste
haarer
hulp-
benden.

Terwyl de winter de verdere Krygsbedry-
ven eenigszins fremde, begon men zig, in
Holland, te bereiden, tot het ontvangen van
den algemeenen Overste der Engelsche hulp-
benden, die, dag aan dag, te gemoet ge-
zien werdt. De Koningin hadt deeze waar-
digheid opgedraagen aan ROBERT DUD-
LEI, GRAAVE VAN LEICESTER (*k*),
die, tot hiertoe, in de blaakende gunst haarer
Majesteit, gestaan hadt, en dien sommigen,
hierom, gaarne van de hand zagen, terwyl
hy,

(*i*) BOR XX. Boek, II. 87 [966]. REYD V. Boek, bl. 754
STRADA Dec II. L. br. VII. p. 390.
(*k*) Act. Publ. Angl. Tom. VI. P. IV. p. 184, 184.

ROBERT DUDLEY,
GRAAF VAN LEICESTER,
Gouverneur en Kapitein-Generaal
der Vereenigde Nederlanden.

Geveeld naar 't Enghelche Original

J. Heubraeken fecit

18. JUNE 1618.

hy, gestreeld door roem- en staatzugt, het
 aangeboden bewind greepiglyk aanvaard
 hadt. Maar eer wy voortgaan, tot het ver-
 haal zyner bedryven hier te Lande, moeten-
 we hem, zyne inzigten, en die der Kouin-
 ginne den Leczer een weinig nader doen
 kennen.

Hy was gesprooten uit een oud en aan
 zienlyk geslagt. Zyn Grootvader, Edmond
 Dudlei, die, onder Henrik den VII, veel
 deels aan de Regeeringe gehadt hadt, was,
 onder Henrik den VIII, openlyk onthalsd. 't
 Zelfde lot hadt zynen vader, Jan Dudlei,
 getroffen, onder Maria, om dat hy de Kroon
 op 't hoofd zyner Schoondogter, Joanna Gray,
 hadt tragten te zetten. Roberts Broeder,
 Gilford, gehuwd met Joanna, deelde in
 zyns Vaders ongeluk. Doch onder Elizabet
 verhieef zig het Huis van Dudlei wederom uit
 de laagte, waartoe het vervallen was. Onze
 Robert, de jongste der Zoonen van Jan Dud-
 lei, geraakte in haare gunst, werdt voor-
 zien met ampt op ampt, en eindelyk ver-
 heeven, tot Graave van Leicester (1). Doch
 deeze hoogheid werdt hem benyd door ande-
 re Hovelingen, die, hem vleijende met de
 eere van 't bewind over de Nederlanden,
 ligtelyk te wege bragten, dat hy eene waar-
 digheid aannam, welke hem verwyderde van
 't Hof. Sommigen hebben gemeend, dat hy
 zelf het oog hebbe gehad op de Opperheer
 schappy der Vereenigde Landen, die zyne
 meesteres van de hand gewezen hadt; doch

1585.

Wie dee-
ze was.Zyn in-
zigt.

(1) STRADA Dec. II. Libr. VII. p. 398.

1585.

't heeft ons, uit den gantschen loop zyner bedryven, toegescheenen, dat hy zig zelve alleenlyk de algemeene Landvoogdy heeft toegelegd, en verder willen voldoen aan de inzigten der Engelsche Koninginne, die zy gewoon was zeer bedekt te houden, en die men, hierom, niet dan by waarschylyke gisfingen, opmaaken kan, uit het gene, hier en daar, van dezelve gebleeken is.

Heime-
lyk oog
merk der
Engel-
sche Ko-
ningin-
ne.

Wy hebben, te vooren, gezien, dat de staatkundige Vorstin, de Opperheerschappy, en zelfs de altoosduurende bescherming der Nederlanden van de hand geweest hebbende, alleenlyk bepaalden onderstand, zo lang de kryg duurde, hadt willen belooven. 't Was, naamlyk, haar belang, Spanje, zo weinig te vertoornen als mogelyk was. 't Bewyzen van hulpe aan de Nederlanden kon nog verdedigd worden met de oude Verbonden, die, gelyk zy, in eene gedrukte verklaring (*m*), beweerde, meer met het volk dan met den Vorst, geslooten waren. Doch het openlyk aanvaarden der Opperheerschappye, door iemant, die geheel geen regt op de Landen voorwenden kon, was zo ligt niet goed te maaken, en zou den Koning van Spanje, ten minsten, zeer gestooten hebben. Daarenboven, wist men nog niet, of het oppergebied, of de altoosduurende bescherming der Nederlanden Engeland, door den tyd, niet in zwaare kosten inwikkelen zou; om dat men niet wist, of de Nederlanden zig met hunne eigen' middelen zouden kunnen be-

(*m*) Zie dezelve by BOEK XX. Boek, bl. 27 [667.]

beschermen, of niet. De Koningin vreesde, 1585.
 hierom, met reden, dat het haaren Onder-
 zaaten kwalijk genoeg zou, zo zy zig, in
 deeze onzekerheid, te diep ftak, in de Ne-
 derlandfche zaaken. Dat zy nogtans verder
 gezien hebbe, dan op het verleenen van on-
 derftand, en het verkrygen van zekerheid
 voor haar verfchot, is niet moeilyk te bespeu-
 ren. Het verding, op dien onderftand ge-
 maakt, toont zelfs, dat zy zig ook met de
 burgerlyke Regeering der Landen heeft wil-
 len moeijen „ dezelve herftellende in haare
 „ agtbaarheid, de Imposten regelende, en
 „ voorziende op alles, wat de gemeene wel-
 „ vaart betrof.” In 't Berigtschrift voor den
 Graave van Leicester, was hem niet flegts
 bevolen, „ na te vorfchen, wat bezettingen,
 „ door de Staaten, onderhouden werden, en
 „ op welk eene wyze; noch hoe hy zig dien-
 „ de van het op- en afzetten der munte,
 „ op dat de foldaat het geld niet hooger ont-
 „ vinge dan uitgave;” maar ook „ naarftig-
 „ lyk te verneemen naar 't vermogen der
 „ Landen, alzo haare Majesteit beraaden
 „ was, de Opperheerfchappy over dezelve
 „ te aanvaarden, zo men ze met hunne eigen
 „ middelen beschermen kon (n):” waaruit
 men zien kan, dat zy zo vreemd niet was
 van het aanvaarden der hooge Overheid, als
 zy zig hielt. Alleenlyk, heeft zy, ten min-
 ften, voor eerst, willen beproeven, of zulks
 gefchieden kon, zonder haare oude Onder-
 daanen te bezwaaren. Het gantsche beloop
 van

Punten
 uit Lei-
 cesters
 Berigt-
 fchrift.

(n) Zie HOOFD XXIII. Boek, bl. 1039, 1042.

1585. van Leicesters gedrag zal ons leeren, dat hy aan deeze inzigten der Koninginne heeft willen voldoen; en haar, door het naspoo- ren van het uiterste vermogen der Landen, door het oefenen van een volstrekt gezag in de Regeeringe, en vooral, door het bezet- ten en bemagtigen van verscheiden' sterke Plaatsen, den weg baanen, tot het veilig en voordeelig aanvaarden der Opperheerschap- pye over de Vereenigde Nederlanden, of over een voornaam gedeelte derzelven.

De Staa-
ten k-y-
gen ken-
nis van
Leices-
ters ge-
heim Be-
rigt-
schrift.

Maar de Staatfche Gezanten in Engeland hadden, by geluk of door behendigheid, kennis bekomen van den inhoud van Leices- ters Berigtschrift: en het punt, welk het aanvaarden der hooge Overheid betrof, als de Landen vermogens genoeg hadden om zig zelve te beschermen, hadt bystere ag- terdocht in hen verwekt. Oldenbarneveld hadt ook, van ter zyde, gerooken, dat Leicester op het Stadhouderschap van Holland vlam- de. En schoon 't een en 't ander, by de Ge- zanten, en by zulken onder de Staaten, wel- ken zy 'er kennis van gaven, onder een diep stilzwygen, bedekt werdt, heeft het nogtans te wege gebragt, dat men Leicester met loo- den schoenen naging, en zynen toeleg, zelfs eer hy hier was, zocht te dwarsboomen.

XXIII.
Graaf
Maurits
wordt
aange-
steld tot
Stadhou-
der Ka-

't Eerst dat men, ten deezen einde, on- dernam, was het opdraagen der Stadhoud- lyke waardigheid over Holland en Zeeland, aan Graave Maurits. De eerste voorflag hier- toe werdt door Oldenbarneveld gedaan, na dat men, ter algemeene Staatsvergaderinge, geraadpleegd hadt, om de Opperlandvoog- dy

dy der Vereenigde Nederlanden, op den zelfden voet, als die, ten tyde van Karel den V, bekleed was, aan den Graave van Leicester op te draagen. De schrandere Pensionaris begreep, naamlyk, dat, onder de algemeene Landvoogdy der Vereenigde Landen, ook de byzondere van Holland, zou kunnen geagt worden vervat te zyn, even gelyk het byzonder Stadhouderschap van Brabant, tot de algemeene Landvoogdy der Nederlanden, plag te behooren. Doch by en anderen oordeelden, dat het gezag van Leicester eer een weinig betoomd, dan zo hoog opgevyzeld behoorde te worden. 't Punt der aanstellinge van Graave Maurits tot Stadhouderschap werd, in Wynmaand, ter Vergadering van Holland, daar ook Gemagtigden van Zeeland waren, overwoogen. De meeste Leden neigden hiertoe. Zelfs hadden die van Holland hunnen Gemagtigden naar Engeland, reeds voorheen, gelast, dat zy, in geval haare Majesteit de Opperheerschappy wilde aanvaarden, ten opzichte der byzondere Stadhouders, bedingen moesten, 't gene men van Frankryk bedongen zou hebben (o): en zo de Koningin de naamen der Stadhouders begeerde te weten, zouden zy mogen verklaaren, dat Graaf Maurits voor Stadhouderschap van Holland en Zeeland gehouden werd (p). Nu, drongen ook die van Zeeland, dughtende, veelligt, dat men hun eenen Engelschen Stadhouderschap toe-

1585.

piteit.
Generaal
en Admi-
raal van
Holland
en Zee-
land.

(o) Zie hier voor, bl. 60.

(p) Resol. Holl. 5 Juny 1585, bl. 306.

1585.

schikken, op de aanstelling van Graave Maurits (q). In de Vergadering van Holland, viel 'er egter nog eenig geschil over. Men besloot 'er toe, met de meerderheid, op den eersten van Slagmaand (r). Te vooren, waren reeds eenige Leden der Vergaderinge gemagtigd geweest, tot het opstellen van een Berigtschrift: waarin Amsterdam, nevens Gouda, verzogt hebbende, dat het hunnen Vroedschappen mogt worden medegedeeld, nog eenige veranderingen maakte. Ook besloot men, te wege te brengen, dat Utrecht zig, gelyk eertyds, wederom onder het Stadhouderfchap van Graave Maurits begaf (s). Graaf Maurits deed den eed, en nam zitting in den Hove, op den veertienden van Slagmaand. Ten zelfden dage, werdt vastgesteld, dat hem de titel van *gebooren Prinsse van Oranje* gegeven zou worden (t): waarom wy hem, voortaan, ook Prins Maurits noemen zullen, schoon het Prinsdom van Oranje, eigenlyk, op zynen ouditen Broeder, Philips Willem, verstorven was. Zyn Lastbrief was gesteld op den naam der *Staatē van Holland en Zeeland* (u). Wat zyn Berigtschrift betreft, het werdt eerst opgemaakt, na dat hy den eed gedaan had (v), en ik vind niet, dat het immer vastgesteld is, hoewel men, in den jaare 1587, Prins Maurits meer gezags opdraagende, zig, op zyn Berigtschrift,

ZO

(q) Refol. Holl. 16 Sept. 1585. bl. 565

(r) HoofT XXIII. Boek, bl. 1039

(s) Refol. Holl. 6 Oct. 1, 14 Nov. 1585. bl. 609, 652, 655, 684.

(t) Refol. Holl. 14 Nov. 1585. bl. 685.

(u) Boek XX. Boek, bl. 85 [664].

(v) Refol. Holl. 26 Nov. 1585. bl. 724.

zo wel als op zynen lastbrief, beroepen heeft (w). Het ontwerp van dit Berigtschrift liep op deezen zin: „ De Stadhouder, Kapitein-Generaal en Admiraal zy gehouden, de „ hoogheid, voorregten en welvaart der „ Landen, ook de oefening van den Christelyken Godsdienst voor te staan, en te wege te brengen, dat Utrecht, gelyk voorheen, met Holland, Zeeland en Friesland, onder zyn Stadhouderfchap vereenigd worde. Hy doe regt aan elk, die 't hem verzoekt. Hy verleene *Provisien* van Regte, en doe alle *Ordonnantien* en *Vonnissen* uitvoeren, by goeddunken van den President en Raaden over Holland, Zeeland en Friesland. Hy zal, met der Landen Gekommitteerde Raaden, hem toe te voegen, de Burgemeesters, Schepens en Wet veranderen, naar behooren, en daar 't de nood vereischt; en de ampten, te vooren, ter begevinge der Stadhouderen, gestaan hebbende, begeeven aan getrouwe en bekwaame liefhebbers des Vaderlands; doch overgiften van Ampten van den een' aan den anderen zullen, niet dan by bewilliging der Staaten, worden toegelaaten. Ook zal hy, met de genoemde Gekommitteerde Raaden, by voorraad, en tot nader orde, verleenen alle Brieven van genade, vergiffenis, wettiging, uitstel van betaling en diergelyken, die, by den geheimen Raad te Brusfel, plagten verleend te worden, mids daarop, vooraf, verstaan-

„ de

1585.

Ontwerp
van zyn
Berigtschrift.

(w) Zie, hier na, XXX. Boek, §. XVIII.

1585.

„ de het goeddunken van den Officier en
 „ Magiftraat der Plaats, en mids de ver-
 „ kreenen' Brieven aldaar *geinterineerd* of
 „ wettig verklaard worden. Doch van voor-
 „ bedagte doodflagen en andere inoode mis-
 „ daaden zal geene vergiffenis worden ver-
 „ leend. Hy voorzie, wyders, met de Ge-
 „ kommitteerde Raaden, op de verzekering
 „ en befcherming der Landen, en gedraa-
 „ ge zig, te water en te lande, als een goed
 „ Stadhouder, Kapitein-Generaal en Admi-
 „ raal behoort: zo egter, dat hy eerbied toe-
 „ draage aan den algemeenen Landvoogd,
 „ door haare Majesteit van Engeland, her-
 „ waards te fchikken: en dat hy de bevelen
 „ van deezen en van den Raad van Staate,
 „ overeenkomstig met derzelve lastbrief en
 „ berigtschrift gegeven, in de Plaatsen van
 „ zyn Stadhouderfchap, doe ter uitvoeringe
 „ brengen. Eindelyk, behouden de Staaten
 „ van Holland de magt aan zig, om dit Be-
 „ rigtschrift, naar den nood en 's Lands oor-
 „ baar, te veranderen, te vermeerderen, of
 „ te verminderen (x).”

XXIV.
 Onder-
 fcheid in
 de aan-
 ftellinge
 van Prin-
 fe Mau-
 rits en
 der voor-
 gaande
 Stadhou-
 deren.

Prins Maurits werdt dus de eerste Stad-
 houder van Holland en Zeeland, die zynen
 lastbrief ontving van de byzondere Staaten
 deezer gewesten, welken, hierin, een der
 eerste en uitfteekendste blyken gaven, dat
 zy zig, voortaan, als hebbende de opperste
 magt over hunne byzondere Landfchappen,
 dagten te gedraagen. De voorgaande Stad-
 houders en Prins Willem zelf waren aange-
 fteld

(x) Zie Bor. XX. Boek, bl. 85 [665].

feld geweest, door de Graaven. De Staaten hadden hem, in de jaaren 1575 en 1576, niet het Stadhouderschap, maar *voor zo veel in hun was*, de hooge Overheid der twee Gewesten, geduurende den oorlog, opgedraagen. Na 't afzweeren van Filips, arbeidden de Staaten, om hem tot Graave, niet tot Stadhouder, te kiezen. Maurits was, derhalve, de eerste, die de waardigheid van Stadhouder, van wege de Staaten, bekleedde. 't Was, in de byzondere Landſchappen, in deezen onzekeren en wankelen ſtaat van 's Lands Regeeringe, met de aanfelling der byzondere Stadhouderen, op verſcheiden tyden, zeer ongelyk toegegaan, om dat men overal niet eenerlei begrip hadt van de opperste magt over elk Gewest. In Holland, daar de hoogſte Overheid den Prinſe van Oranje toegeſchikt werdt, ſelde hy, al vroeg, Stadhouders onder zig aan (y). Doch in Friesland en Groningen, werdt de Stadhouder aangefield, nu eens door de algemeene Staaten, dan door den Aartshertoge Matthias, in den tyd, dat deeze Opperlandvoogd was (z). Toen zelfs de Staaten van Friesland, na de dood van den Prinſe van Oranje, Graaf Willem Lodewyk tot Stadhouder verkooren, dedden ze hem bevestigen in deeze waardigheid, door de algemeene Staaten (a). Maar de Staaten van Gelderland ſelden zelven hunne Stadhouders, zonder de algemeene Staaten of iemand anders te kennen

(y) VI. Deel, bl. 61, 380.

(z) VII. Deel, bl. 127, 105, 365.

(a) Hiet voor, bl. 11.

1585.

nen (b). Zo deden ook die van Utrecht, na de dood des Prinzen van Oranje; den Heer van Villers, en na hem, den Graaf van Nieuwenaar, tot hunnen byzonderen Stadhouder, verkiezende (c), onaan gezien zy, te vooren, met Holland en Zeeland, onder éénen Stadhouder gestaan hadden, en het niet onbillyk schein, dat zy, in dit opzigt, met deeze twee gewesten, vereenigd bleven. Doch de verkiezing van Nieuwenaar, welke men den Staaten, in eenen oproer, afgedrongen hadt, was, mooglyk, bewerkt, door Engelschen of Engelschgezinden, die 't gezag, welk men Prins Maurits wilde opdraagen, paalen zогten te stellen. Ook drong meer en meer door het gevoelen, dat de Staaten der byzondere Gewesten, na 't verlaaten des Konings van Spanje, de hooge Overheid waren van elk gewest, en hunne byzondere huishouding, naar welgevallen, regelen mogten: 't welk men zag overeen te komen met den ouden onderscheiden' staat der byzondere Land schappen. De byzondere Staaten, met naame die van Holland, hadden, na 's Prinzen dood, ten blyke hunner opperste magt, meer dan eens, vergiffenis van misdaden verleend (d). Ook hadt men, in Holland, reeds voor cenigen tyd, vastgesteld, een nieuw zegel te doen maaken, met het omschrift, *Sigillum Ordinum Hollandie*, dat is, *zegel der Staaten van Holland*: wordende, ten zelfden

(b) VII. Deel, bl. 504.

(c) Hier voor, bl. 10 en 99.

(d) Resol. Holl. 9, 15 Jan. 4, 5 Maart, 12 April 1585.
bl. 13, 29, 142, 143, 209.

den tyde, vastgesteld, dat de vergaderde Le- 1585.
den deezen titel voeren zouden: *De Ridder-
schap, Edelen en Steden van Holland * vertoo- * repre-
nende de Staaten van den zelve Lande (e): sentee-
waaruit bleek, dat de vergaderde Edelen en rende.
Gemagtigden der Steden zig voortaan aange-
merkt wilden hebben, als 's Lands opperste
magt verbeeldende. En 't was op deezen voet,
dat de Staaten van Holland en Zeeland het
Stadhouderschap deezer gewesten aan Prinse
Maurits opdroegen.*

Doch de Graaf van Leicester, hiervan ken- Onge-
nis gekreegen hebbende, in Engeland, toon- noegen
de 'er zig zeer gestoord over, vragende, van Lei-
„ wat hy in Nederland te doen hadt, daar cester
„ een ander het Stadhouderschap van Hol- over
„ land en Zeeland bekleedde (f).” Ook Maurits
vondt hy vreemd, dat men Graave Maurits verhef-
den naam van *Prinse* gegeven hadt, als of fing.
men dien daarmede boven hem hadt willen
verheffen. Doch hy liet zig ter neder zetten,
toen hem vertoond werdt „ dat 'er, van
„ ouds, in elk gewest, een byzondere Stad-
„ houder plag te zyn, die onder den alge-
„ meenen stondt: dat ook de titel van
„ *Prinse*, naar de Duitfche wyze, Graave
„ Maurits toekwam, te meer, doordien
„ hem de Regeering des Prinsdoms Oranje,
„ geduurende de gevangenis zyns Broeders,
„ aanbevolen was (g).”

Midlerwyl, wankelde 's Lands algemeene XXV.
Regeering. De Raad van Staate, wiens last, Wankel-
van staat van
's Lands

(e) Resol. Holl. 9 Jan. 1585. bl. II.

(f) REYD. V. Boek, bl. 81.

(g) HOOFT XXXIII. Boek, bl. 1041.

1585. van drie maanden tot drie maanden, ver-
 lengd was, hieldt zig nu ontslaagen van 't
 Regeer- bewind, en was bezwaarlyk byeen te hou-
 ringe. den. Men arbeidde vast aan een nieuw Be-
 rigtschrift voor deezen Raad (*h*); doch men
 maakte 'er geen einde van, doordien Lei-
 ceester, binnen kort, te gemoet gezien werdt,
 wanneer 'er toch verandering in zou moeten
 vallen. Ook bestondt de vergadering der al-
 gemeene Staaten tegenwoordig slegts uit
 Gemagtigden van twee of drie Landfchap-
 pen; zo dat men 'er niets gewigtigs beslui-
 ten kon. Alleenlyk, werden Prins Maurits,
 de Graaven van Hohenlo en Willem Lo-
 dewyk, en eenige Leden der Vergaderinge
 van Holland verzogt, om zig, tot het ont-
 vangen van Leicester, naar Vlisfingen te
 begeeven (*i*). De Graaf, van eenen aanzien-
 lyken floet van Engelsche Heeren verzeld,
 landde hier, op den twintigsten van Win-
 termaand (*k*). Hy stak, na een kort verblyf,
 van daar, over, naar Dordrecht, en werdt,
 hier, en in andere Hollandfche Steden, zeer
 feestelyk ingehaald. De toefel van toonee-
 len, spiegelgevegten, triomfboogen, en
 andere praalgevaarten, met welken hy, in
 den Haage, vereerd werdt, muntte zo zeer
 uit, dat men eenen Vorst naauwlyks heer-
 lyker hadt kunnen ontvangen (*l*). Jonkheer
 Arend van Dorp, die geweigerd hadt, den
 Hof-

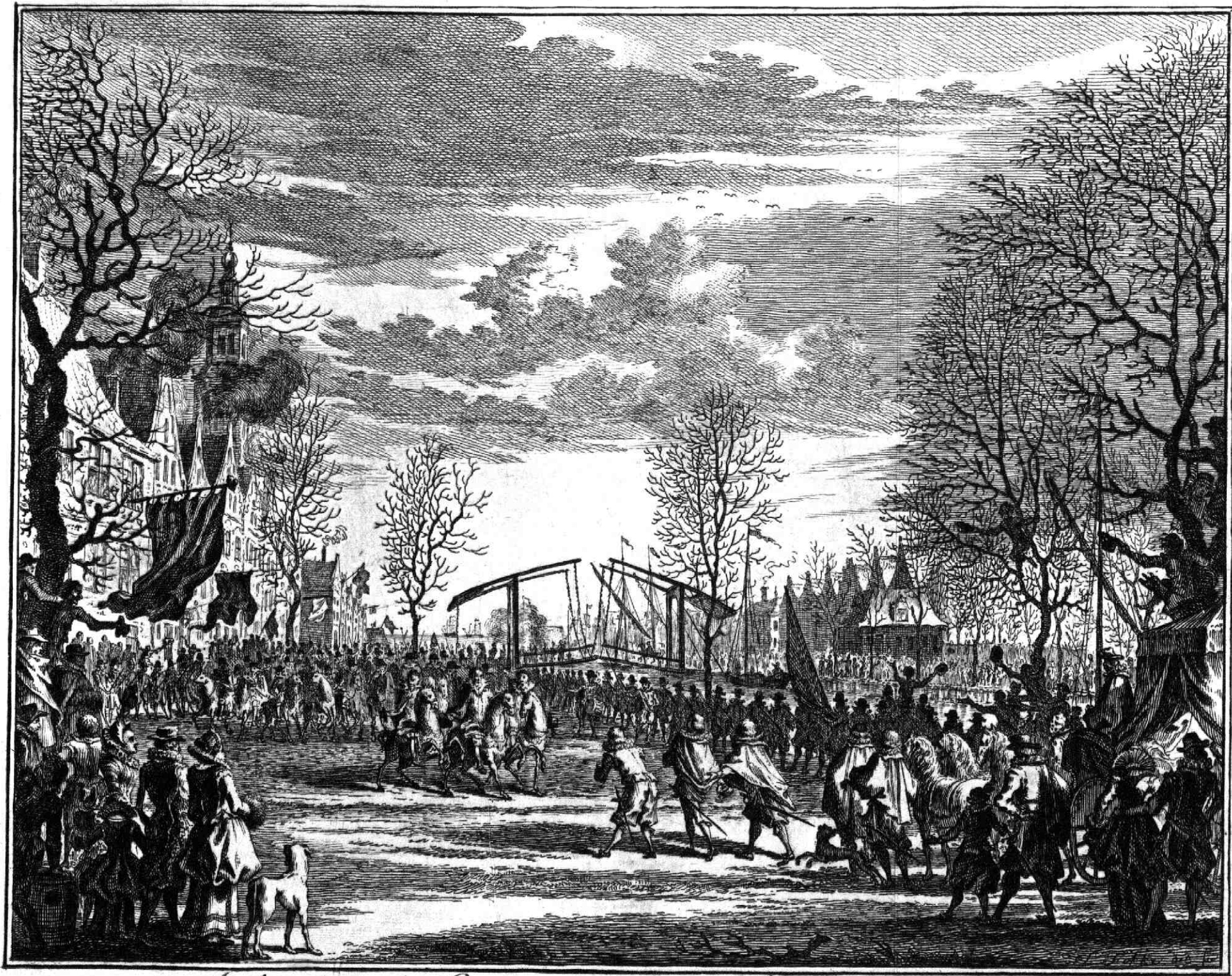
Aan-
 komst
 van Lei-
 ceester.

(*h*) Bor. XX. Boek, bl. 86 [86].

(*i*) Resol. Holl. 15 Nov. 1585. bl. 637.

(*k*) Resol. Holl. 22 Dec. 1585. bl. 774.

(*l*) Resol. Holl. 24, 25, 26 Dec. 1585. bl. 781, 784, 785,
 7 Januar. 1586. bl. 5.

Aankomst van den Graave van Leicester te Vlissingen, in't jaar 1585.

18. THURX wood.

Hofmeester des Graaven te huisvesten, werd 1585.
 daartoe, op uitdruklyken last der Staaten,
 door den Prokureur Generaal, Willem Maarten-
 zoon Kalf, genoodzaakt. Immers ik vind,
 dat men beslooten heeft, deezen zulk een' last
 te geeven (m). De Gemeente, vooral de
 Hervormde, toonde den Graave, allenthal-
 ve, uitbundige blyken van genegenheid,
 en verheugde zig, dat zy, in plaats van den
 Hertog van Anjou, dagelyks, ter Misfe te
 zien gaan, nu deezen Heer, openlyk, met
 haar, het Christelyk Avondmaal zou zien
 houden. Ook ging hy, inderdaad, vlytig
 ter Kerke. Men begon zig dan meer van hem
 te belooven, dan men van wylen den Prinse
 van Oranje genooten hadt: die, sprak men
 nu, veel te slap was geweest, in het bevoor-
 deren van de belangen der ware Kerke. Lei-
 cester zelf liet zig, somtyds, iets diergelyks
 verluiden, en gaf voor, dat hy, in 't voor-
 staan van den Godsdienst en van 's Lands
 welvaaren, niemant verschoonen zou (n).

Gene-
genheid
der Ge-
meente
te heim-
waards.

Op den zevenden van Louwmaand, werd De Op-
 hy, door den Kanselier Leoninus, verwel- perland-
 komd, met eene sierlyke rede, uit den naam voogdy
 der algemeene Staaten, die, op den tienden, wordt
 beslooten, hem de Opperlandvoogdy aan te hem op-
 bieden, op gelyken voet, als die, ten tyde gedraa-
 van Keizer Karel den V, bediend geweest gen.
 was (o). Doch Friesland had, in 't eerst, 1586.
 in deeze opdragt, niet komen bewilligen (p).

Ook

(m) Resol. Holl. 30 Jan. 1586. bl. 31.

(n) REYN V. Boek, bl. 74. HOOFD XXIII. Boek, bl. 1042.

(o) BOR XXI. Boek, bl. 4 [684] enz.

(p) Resol. Gener. 10, 11 Jan. 8 July 1586. by BOR Auct. Stuk. II. Deel, bl. 59, 60, 62.

1586.

Verskil
met hem
over den
Raad van
Staat.

Ook bedong Holland de behoudenis der Privilegien, en byzonderlyk, dat de geschillen, op 't stuk der belastingen, in Holland en Zeeland ontstaande, door Prins Maurits en eenigen uit den Hoogen en Provinciaalen Raade, zouden worden beslist. Het Noorderkwartier stondt op het behouden van zyn Kollegie van Gekommitteerde Raaden, en Gouda beweerde, dat men den Godsdienst en 't geweten niet aan 's Graaven gebied onderwerpen moest (q). Men hadt den Graave van Leicester op deeze waardigheid reeds in Engeland doen hoopen. Doch nu ze hem opgedraagen werdt, scheen hy, in 't aanvaarden derzelve, merkelyke zwaarigheden te vinden. Men wees hem aan, dat de staat der Landen zulk een Hoofd vereischte. En hy geliet zig te luisteren, tot dat men van eenen Raad van Staat sprak, by wiens goedunken, hy alles te verrigten hadt. Toen toonde hy zig wederom afkeerig van 't aanvaarden der Landvoogdye, niet schroomende, zo vroeg al te doen zien, dat hem alle inbinding zyns gezags mishagde. De Staaten hielden hem voor, dat de raad van luiden, die grondige kennis van 's Lands gelegenheid hadden, hem, die daar onlangs gekomen was, zeer nuttig zyn kon, en den last merkelyk verligten zou. Hy verklaarde, eindelijk, eenen Raad van Staat by zig te zullen gedoogen, mids dezelve bestondt uit twee Engelschen, volgens het Verdrag met de Koninginne gemaakt, en voorts uit inboor-

lin-

(q) Resol. Holl. 6, 8, 10 Jun. 1586. bl. 4, 8, 16.

lingen, by hem te kiezen, naar zyn welgevallen. De Staaten booden hem de keuze ^{1586.} aan uit een dubbel getal: waarop hy hernam, dat hy altoos wilde gebruiken, uit Gelderland, den Kanselier Elbert Leoninus, uit Vlaanderen, den President Adolf van Meeterke, uit Holland, Walraven, Heer van Brederode, uit Zeeland, Jakob Valke, en uit Utrecht, Paulus Buis: voorts mogt men bekwaame luiden voordraagen, waaruit hy 't overig getal vol maaken zou (r). Ondertuschen, kon hy niet verbergen, hoe zeer hem tegenstondt, dat men Oversten in eenige Landfchappen, en zelfs in gedeelten van Landfchappen, gelyk in het Noorden van Holland, hadt aangesteld. Voorts begeerde hy zelfs 't Berigtschrift voor den Raad in te stellen; doch, noch daaraan, noch aan eenig besluit des Raads gebonden te zyn; maar alleenlyk aan de bevelen der Koninginne. Philips Sidnei, Zoon zyner Zuster, die zig, zo men meent, het Stadhouderschap van Zeeland toegelegd hadt, dreef ook, dat Berigtschriften en bepalingen streeden met de waardigheid van Opper-Landvoogd, die men Leicester wilde opdraagen. Zeer hard dagt dit den Staaten; doch bevroedende, dat men hem nu ingehaald hadt, en op de beste wyze vergenoegen moest (s), floot men, op den eersten van Sprokkelmaand, een verding met hem, op den volgenden voet: „De Staaten zouden, behoudens 't Verdrag met
 „ haa- ^{Verding met hem gelcoaten;}

(r) Bon XXI. Boek, bl. 5, 3 [685, 690]

(s) Hoofr XXIII. Boek, bl. 1043.

1586.

„ haare Majesteit gemaakt, hem aannee-
 „ men tot algemeenen Landvoogd der Ver-
 „ eenigde Gewesten, te weten, Gelderland
 „ en Zutphen, Vlaanderen, Holland en West-
 „ friesland, Zeeland, Utrecht, Friesland,
 „ en de anderen, met deezzen, door bond-
 „ genootschap, verknogt. Hy zou het op-
 „ perst en * volstrekt gebied hebben over
 „ * *absolut.* „ zaaken van oorloge, zo te water als te
 „ lande. Gelyk gezag zou hy hebben, in
 „ zaaken, de burgerlyke regeeringe en regts-
 „ oefening betreffende, volgens de wettige
 „ gewoonten der tyden van Keizer Karel den
 „ V. De renten en lasten, en de wedden
 „ der Amptenaaren zouden betaald worden,
 „ uit de Domeinen van elk gewest, zo ver
 „ ze reikten. 't Overige zouden de Staaten
 „ verzorgen. De voornaamste Ampten van
 „ Regeeringe en Regte, die ter begeevinge
 „ des algemeenen Landvoogds plagten te
 „ staan, zou hy begeeven aan Persoonen,
 „ te kiezen, uit een twee- of driedubbel ge-
 „ tal, benoemd door de Staaten van 't ge-
 „ west, daar 't voorviel. Hy zou, uit vee-
 „ le bekwaame inboorlingen, by de Staaten
 „ te noemen, eenen Raad van Staate opreg-
 „ ten, die, met de twee Raadsheeren, te
 „ magtigen door haare Majesteit, zyner
 „ Doorlugtigheid bystaan zouden, in het
 „ beleiden van 's Lands zaaken. De alge-
 „ meene Staaten zouden, ten allen tyde, ver-
 „ gaderen, daar hy 't goedvondt. Ook zou-
 „ den zy en de Staaten der byzondere ge-
 „ westen zo dikwils byeenkomen mogen,
 „ als zy zulks zouden geraaden vinden. Al-
 „ „ le

„le Regten, vryheden, verdingen, orde- 1586.
 „ningen, keuren en gewoonten der Landen
 „zouden in volle kragt blyven: waarop zy-
 „ner Doorlugtigheid zou gelieven den ver-
 „eischen eed te doen, geiyk de Staaten be-
 „reid waren, hem hulde en trouw, van we-
 „ge der Landschappen, te zweeren (t).”

Na 't maaken van dit Verding, ontving de Graaf van Leicester zynen lastbrief van de algemeene Staaten, waarby hy ook tot het invorderen van alle ingewilligde en nog in te willigen lasten van den kryg gemagtigd werd. Voorts werden hem de middelen op de verteering in Gelderland en in de Brabantfche en Vlaamfche Steden, die 't nog met de Staaten hielden, en de brandfchattingen ten platten lande, daar men geene middelen op de verteeringe kon heffen, in handen gesteld. Holland, Zeeland, Utrecht en Friesland beloofden hem, daarenboven, voor een geheel jaar, ingegaan met den tienden van Louwmaand, tweehonderdduizend guldens ter maand, benevens alle de middelen, die men, geduurende den zelfden tyd, uit Overysfel, Drente, de Ommelanden en andere vyandlyke Plaatsen, zou kunnen trekken. Men bewilligde, eindelyk, ook in het aanhouden der gelei- en verlofgelden op de uit- en ingaande waaren, voor den zelfden tyd, tot onderhoud der gewoone Oorlogfchepen en der zulken, die de Koningin, uit kragte van het verding, zou mogen vorderen (u). Doch

Midde-
len, hem
in han-
den ge-
steld.

(t) Zie Groot-Plakaatb. IV. Deel, bl. 81. BOR XXI. Boek, bl. 6 [686].

(u) BOR XXI. Boek, bl. 3 [600].

1586. toen dit alles, ter Vergaderinge van Holland, overwoogen werdt, hadt Amsterdam verklaard, dat deeze Stad niet voor de schulden van andere Steden of Gewesten, en ook niet verder dan voor lasten, die zy zelve ingewilligd hadt, verbonden wilde zyn. Ook hadden Gorinchem en Schiedam begeerd, over de verdeeling der ingewilligde lasten, gehoord te worden. Hierop werdt, van wederzyde, de eed gedaan, op den vierden van Sprokkelmaand (v); en de aanneeming des Graaven, by Plakaat van den zesden, den volke bekend gemaakt (w).

Zyn na-
der voor-
stel.

Leicester nogtans, oordeelende dat hem nog te weinig was ingewilligd, deedt, terstond hierna, verzoeken, om het leggen eener nieuwe belasting van vyftig guldens op het honderd fyn Zouts, van twee stuivers op de tonne biers, en van twaalf stuivers op de tonne zeeps. Voorts begeerde hy nadere opening van den staat der gemeene middelen, en van die van ieder Landschap, hem toegevoegd, ook van de lasten, op de Geleigelden staande, en, eindelyk, ook vyfentwintig Oorlogschepen, met Hopluiden van vermogen voorzien (x). Dit voorstel was, in de Fransche taale, geschied, en werdt den Staaten schriftelyk behandigd. Zy antwoordden „dat „ zy de belastingen op het zout en de andere „ waaren zelveen noodig hadden, om de twee „ tonnen schat ter maand uit dezelveen te „ vin-

Ant-
woord
der Staa-
ten.

(v) Resol. Holl. 4 Febr. 1586. bl. 37, 38.

(w) Groot-Plakaatb. 1. Deel, kol. 47. BOR XXI. Boek, bl. 692.

(x) Zie BOR XXI. Boek, bl. 9 [691].

„ vinden. Doch hoopten zy de Landfchap- 1586.
 „ pen te verwilligen, tot eene belasting op
 „ de Lakens, te betaalen, door den eerften
 „ kooper; zo haare Majesteit wilde toetfaan,
 „ dat de Engelsche Lakens, op hier of naar
 „ 't Oosten gefchikt, in ééne van de Steden
 „ der Vereenigde Gewesten gebragt werden,
 „ mids op het inkomen niets betaalende. Het
 „ opmaaken der lasten op de Geleigelden had-
 „ den zy den ouden Raaden van Staate aanbe-
 „ volen. En om op het uitrusten der Oorlogs-
 „ fchepen te mogen letten, baden zy hem,
 „ te willen verklaren, van welke foort hy
 „ ze begeerde (y).”

Onder dit handelen, werdt hem een ont- Groot
 werp van een Berigtſchrift voor den Raad gezag,
 van Staate behandigd; doch hy begeerde het aan Lei-
 te hervormen naar zyn welgevallen. En men cesterop-
 moest, hierin, na veele redenen over en gedraa-
 weder (z), bewilligen, ja hem zelf verklaa- gen.
 ren, dat men hem niet, maar den Raad al-
 leen, aan dit Berigtſchrift dagt te binden,
 en dat hy zig niet naar de meeste ſtemmen
 zou behoeven te ſchikken; maar, den Raad
 gehoord hebbende, zelf mogen beſluiten, 't
 gene hy, ten dienſte der Landen, heilzaamſt
 oordeelde. Toen veranderde hy 't Berigt-
 ſchrift (a): welk de algemeene Staaten, ſe-
 dert, op hunnen naam, uitgaven, en dat een
 jaar zou ſtand houden. Voorts koos hy de
 Le-

(y) Refol. Holl. 12 Febr. 1586. bl. 60 enz. BOR XXI. Boek,
 bl. 9 [691].

(z) Zie ook Refol. Gener. 6, 20, 21, 22, 25 Jan. 1536 by
 Bor Auth. Stuk. II. Deel, bl. 60, 61, 62.

(a) Zie het by BOR XXI. Boek. bl. 7 [688].

1586.

Leden des Raads, uit de benoeming van een ruim getal door de Staaten; die hem, ten opzichte der Perfoonen van Leoninus, Meetkerke, Brederode, Valke en Buis, ook te wille waren. Daarna deedt hy den Graave van Hohenlo het algemeen Luitenantfchap over 't Krygsvolk van den Staat onder hem aanbieden. Doch deeze bedankte voor zulk eene eer, en verkoor, de Staaten van Holland en Zeeland, die hem, tot Luitenant van hunnen byzonderen Kapitein-Generaal, hadden aangenomen, liever, tot zyne Betaalheeren, te hebben (*b*). Maar Prins Maurits zelf en Graaf Willem Lodewyk namen, tot hunne byzondere Stadhoudersfchappen, lastbrieven van den Graave van Leicester (*c*), die zig nu ernstelyk begon te zetten, tot het fchikken der zaaken van Regeeringe, naar zynen zin.

XXVI.
De Koningin houdt zig te onvrede, over 't opdraagen der Landvoogdye aan Leicester.

Doch, kort hierop, kwam 'er fchryvens uit Engeland, aan hem en aan de algemeene Staaten, waarby de Koningin zig hielt, zeer misnoegd te zyn op beide, over 't opdraagen en aanneemen der Opper-Landvoogdye, 't welk, buiten haare kennis gefchied zynde, haar of haaren Onderzaat nogtans byna fcheen in te wikkelen ter hooge Regeeringe deezer Landen, die, door haar, van de hand gewezen was. De Staaten, die wel begreepen, dat de Koningin zo fchryven moest, om de gevoeglykheid, voor de weereld, en, vooral, voor Spanje, te bewaaren, zo lang het mogelyk ware; gelieten zig haare vein-

ze-

(*b*) BOR XXI. Boek, bl. 14 [698].
(*c*) HOOFD XXIII. Boek, bl. 1045.

zery niet te bemerken, en antwoordden haar, beleeftelyk „ dat het gebied, aan Leicester opgedraagen, niet verder ging dan dat der algemeene Landvoogden, van ouds, plag te gaan. Dat het woord * *volstrekt* fiegts * *absolut*. diende, om hem, boven de byzondere Stadhouders, te doen uitfteeken, en, ten fcherpften genomen, niet verder getrokken kon worden, dan tot het beleid des oorlogs (4). Dat de hoogfte Overheid bleef by de Staaten der byzondere Gewesten, en by gevolge ook de magt om Leicesters lastbrief, wanneer 't hun goeddagt, te herroepen.” Welk fchryven een regelregt antwoord was op de fchynklagten der Koninginne, en te gelyk eene fchrandere bepaaling van het uitgebreid gezag, welk men Leicester fcheen opgedraagen te hebben. De Graaf zelf fchreef ook aan de Koninginne, in de eerbiedigfte en deerlykfte bewoordingen; waarmede zy zig, ten laaftten, naar 't fcheen, zoetelyk, paaijen liet (d).

Ten

(d) Bor XXI. Boek, bl. 14 [697, 698]. HOOFD XXIII. Boek, bl. 1046.

(4) Zo fchreeven de Staaten, zonder 't Verding, met Leicester gemaakt, behoorlyk te hebben nagelezen, of, mogelyk, in verwagting, dat de Koningin het niet ten fcherpften naleezen zou. Want wy hebben, hier voor (bl. 116) gezien, dat aan Leicester gelyke magt, in zaaken van Regeeringe, als in zaaken van Oorloge, opgedraagen was. De woorden van het oorspronglyk Verding zyn zeer nadruklyk. Dus luiden ze: *Item fal zyn Excell. volle macht en absoluut geweld hebben in de voorsz. Provincien en van baer gefocieerde, in 't ftuck van de Politie en Juftitie.* Zie Bor XXI. Boek, bl. 6 [686]. en Groot-Plakaatb. IV. Deel, bl. 81.

1586.

XXVII.
Joan van
Olden-
barne-
veld
wordt
Advo-
kaat van
Holland.

Ten deezen tyde, vonden de Staaten van Holland geraaden, in de plaats van Paulus Buis, tot 's Lands Advokaat, te beroepen Meester JOAN VAN OLDENBARNEVELD, thans Pensionaris van Rotterdam; doch te Amersfoort gebooren, en, te vooren, reeds, in verscheiden' gewigtige Staats-handelingen, gebruikt. Hy maakte eenige zwaarigheden tegen het aanvaarden van deezen dienst; doch nam dien eindelyk aan, onder beding, dat hy terstond ontslaagen zou zyn, in gevalle van handel om 't Land aan Spanje te brengen, waarvoor hy bedugt was; en dat hy, buiten zyne bewilliging, in geene uitheemsche bezending, gebruikt zou worden (e). Hy deedt den eed, den agtten van Lentemaand, op den lastbrief en het Berigtschrift, den zesden ingesteld, waarby zyne jaarlyksche wedde, op twaalfhonderd ponden van veertig grooten, bepaald was (f). Ten zelfden dage, beslooten de Hollandsche Staaten, aan Leicester en den Raade, geene Verdoogen te doen, dan in de Nederduitsche taale: ook, hem te verzoeken, zyne voorstellen aan hun te willen doen, in de zelfde spraake (g): gelyk, sedert, meen ik, altoos geschied is.

XXVIII.
De Over-
ste Tassis

De Krygsbedryven deezes jaars werden, van de Spaansche zyde, byna met den aantevang van het zelve, begonnen. De Overste Tas-

(e) Remonstr. van J. v. OLDENBARN. in de Waar. II t. bl. 150. BOR XX. Boek, bl. 72 [647]. XXI. Boek, bl. 16 [700]. HOOR XXIII. Boek, bl. 1347.

(f) Retol. Holl. 11 Febr. 6 Maart 1586. bl. 55, 86, 88 enz.

(g) Retol. Holl. 7 Maart 1586. bl. 105.

Tasfis viel, in het afzyn van Graave Willem, op den drie-entwintigsten van Louwmaand, in Friesland, met vyfentwintighonderd knechten en vierhonderd Paarden, liep de Zevenwolden af, en wendde zig vervolgens naar de hoogte van de Bilt. Graaf Willem, in alleryl, naar Stavere gekeerd, zag zig, ongelukkiglyk, afgesneeden van een deel zyns volks, onder Stein van Malfem, die, zig te Buxum nedergeslaagen hebbende, door de Koningfchen, overvallen, en, met groot verlies, op de vlugt gejaagd werdt. Graaf Oswald van den Berge, zig van een Friesch Vendel meester gemaakt hebbende, werdt, hier, door de zynen, voor een' staatsfchen Vendrig aangezien, en, uit misverftand, doorfeken (*h*). Zyn broeder, Herman, werdt gewond. Voorts waren 'er, ook van de Spaansche zyde, een goed getal gefneuveld. Een opkomende stofregen, die Tasfis bedugt voor dooijen maakte, dreef hem, daarna, met agterlaatinge van alle zyne dooden en van de veroverde Veldftukken, ten lande uit (*i*). Doch deeze togt baarde zo veel schriks, door gantsch Friesland, dat beide Steden en Dorpen Brieven van Vrywaaringe kogten van Verdugo, en deeze geheele oord in eene foort van verzoening raakte met de Koningfchen. Verdugo, die heet was op lof van heuschheid, boodt, federt, Graave Willem de brandfchatting der Ommelanden

1586.

valt in Friesland.

(*h*) REYD. IV. Boek, bl. 68. STRADA Dec. II. Libr. VII. p. 206.

(*i*) BOR XXI. Boek, bl. 10 [692], HOOFD XXIV. Boek, bl. 1057.

1586.

den aan, mids deeze hem die van Friesland liet toekomen. Doch de Graaf, dugtende dat de luiden, eens aan de rust gewend, niet wederom tot het weigeren van brandfchatting zouden te krygen zyn, floeg deeze aanbieding van de hand. Hy gaf, daarna, bevel tot het houden van goede wagt, in alle bezette Plaatsen; ook tot het uitzetten van verdagte Perfoonen, tot het optekenen der eetwaaren, en tot het openbyten der bevrooren' wateren. Voorts werdt de derde man uit de huisluiden opontbouden, 't welk, in Friesland, drieduizend koppen kon uitleveren (k).

Oproerige
fchrijft
ten in
Friesland
ge-
ftrooid.

Doch, terwyl Graaf Willem zig dus te weerftelde, deedt Verdugo, door zekeren *François Bodemond*, weleer Geheimfchryver des Prinzen van Oranje, daarna Griffier des Hofes van Friesland, doch nu tot de Spaanfche zyde overgegaan, boekjes in Friesland ftrooijen, waarin de Staaten werden uitgemaakt „ voor baatzugtige luiden, die, om in 't be-
„ wind te blyven, 't volk ftreelden met de
„ fchoone naamen van Vryheid en Gods-
„ dienst, en met Nasfaufche Hoofden, wien
„ niet 's Lands welvaart, maar eigen glorie
„ ter herte ging. Voorts riedt men den Frie-
„ zen, zig te houden van den handel met
„ Engeland, daar eindelooze flaaverny en
„ geduurige oorlog uit te wagten ftondt.
„ Veeleer behoorde de Gemeente zig te ver-
„ zoenen met haaren Koning, daar meer niet
„ toe

(k) BOEK XXI. Boek, bl. 22 [709]. REYD IV. Boek, bl. 69, 70. HOOFD XXIV. Boek, bl. 1058, 1059.

„ toe vereischt werdt, dan dat men eenigen
 „ blooden boeven” (dien naam kreegen de
 Staaten) „ den kop kloofde.” Eenige hon- 1586.
 derden van deeze boekjes werden te Oost-
 merhorn, in een Embder schip, aangehaald,
 en Graave Willem toegeschikt (1).

Terwyl Friesland dus ontrust werdt, lie-
 pen andere oorden niet vry. De Koning-
 scken, twee Sloten by Venlo bemagtigd heb-
 bende, toogen, omtrent het midden van
 Louwmaand, naar Lottum, en zonden, van
 daar, tweehonderd oude Spaansche soldaa-
 ten, over de Maaze, die 't Klooster Beeters-
 waard innamen. Doch hier overviel hun
 Schenk, wien 't onlangs gelukt was, de Kor-
 net van *Appio Conti* te slaan, en die nu 't
 Klooster in den brand stak, en de meeste
 Spanjaards versloeg: 't welk hunne spitsbroe-
 ders, te Lottum, derwyze verbitterde, dat
 zy eenige Staatsche gevangens in koele bloe-
 de van 't leeven beroofden (m). Maar Schenk
 en *Herman Fredrik Kloet*, Overste van Nuis,
 bestonden, op lastbrief van den verdreeven
 Keurvorst Truchses, Werle in Westfaalen
 te verrassen, in den aanvang van Lentemaand.
 't Slot aldaar weigerde men egter op te gee-
 ven. Ook zondt Hautepenne, weinige dagen
 laater, den regeerenden Aartsbisshop eenige
 benden te hulpe, waar door Schenk bewoo-
 gen werdt, de Stad leêg te plonderen en te
 verlaaten, gelyk op den agttienden van Len-
 temaand geschiedde. Hy begaf zig toen naar

XXIX.
 Weder-
 zydsche
 Krygs-
 bedry-
 ven.

Schenk
 Lei- wordt

(1) REYD IV. Boek, bl. 70. HOORT XXIV. Boek, bl. 1060.
 (m) BOR XXI. Boek, bl. II [693].

1586.
 Ridder
 geflaa-
 ren.
 Graave,
 door
 Parma
 belegerd.

Leicester, die hem Ridder floeg, en befchonk met eenen keten van tweeduizend guldens⁽ⁿ⁾.

De Stad Graave, binnen welke, *Lubbrecht Turk, Heer van Hemert*, geboodt, was, eenige weeken, belegerd geweest, door Graave Karel van Mansfeld, en ftondt nu over te gaan, door verraad, wanneer de fchelmery gelukkiglyk, ontdekt en geftraft werdt. In Grasmaand, wist Hohenlo eenigen voorraad in de Stad te krygen. Hy en Norrits werden, daarna, nog eens, door Leicester, ten zelfden einde, derwaards gezonden. Zy bemagtigden toen eene vyandlyke fchans, te Lithoyen; en federt de Huizen te Batenburg en te Empel, na 't houden van een fcherp gevegt, met eenen hoop Koningsfchen. Zy wisten de Stad toen van dertig of veertig fchuiten, met krygs- en mondbehoeften, te voorzien; des Parma, geenen kans ziende, om haar, door gebrek, te dwingen, op den twaalfden van Bloeimaand, zelf in 't Leger kwam, ftraks Batteryen opwierp, en de Plaats, van den overkant der Maaze, uit vierentwintig ftukken, befchieten deedt. Na 't maaken eener tamelyke opening, liet hy storm loopen, die egter mannelyk afgeflaagen werdt. Maar als zig, des anderendaags, het gantfche Leger in flagorde vertoonde, ging 'er zulk een byfter misbaar op in de Stad van vrouwen en kinderen, dat den soldaaten, den Wethouderen en den meesten bevelhebberen de moed ontzonk. De Heer van Hemert, die, 's daags te vooren, nog

aan

(n) BOR XXI. Boek. bl. 15, 16 [629, 700].

aan Leicester gefchreeven hadt, dat hy de Stad genoeg zag te verdedigen, liet zig nogtans nu, door eenige Hopluiden, overhaalen, om te beproeven, of Parma tot een billyk verdrag zou willen verftaan. Hopman *Denys de Charrette* was fchier de eenigfte, die zig tegen dit verhaast befluit verzettede. Men kwam dan te woorde met den vyandlyken Veldheer, die de Stad, op redelyke voorwaarden, overnam, den zevenden van Zomermaand (o). De tyding hiervan deedt de Staatfche bezetting verlopen uit Megen. Ook werdt Batenburg, kort hierna, wederom opgegeven aan de Spaanfchen. Leicester, opgetrokken, om Graave te ontzetten, en onder weg de fchanfen Knodzenburg en aan 't Bergfche hoofd bemagtigd hebbende, ontving de maare van het verlies der Stad, terwyl hy gereed ftondt, om, derwaards, over de Maaze, te zetten. Des keerde hy, met een verftoord gemoed, naar de Bommelerwaard, daar hy zyn Leger nederfloeg. Te Bommel, kwamen by hem de Heer van Hemert en eenige Hopluiden, om hun gedrag, in 't overgeeven van Graave, te verantwoorden. Hemert en eenige anderen werden terftond vastgezet. Leicester beriep eenen Krygsraad, te Utrecht, voor welken zy te regt gefield werden. Hemert en twee Hopluiden werden, om de beweezen' lafhertigheid in 't overgeeven der Stad, ter dood veroordeeld; doch men gedroeg zig, om-

1586.

De Stad wordt, by verdrag, opgegeven.

De Heer van Hemert wordt, om't opgeeven

(o) BOR XXI. *Boek*, bl. 15 [699]. 20, 21 [707, 708]. STRA-
WA *Dec.* II. *Libr.* VII. p. 403.

1586. omtrent het uitvoeren of vernietigen van 't vonnis, tot den Graave van Leicester: die zig egter niet bewegen liet, tot het bewyzen van genade. De Heer van Hemert, een jong Geldersch Edelman van aanzienlyken Huize, werdt staande onthalsd. Voor zyn sterven, verklaarde hy den volke, in twee taalen, dat hy zig van ontrouw zuiver kende; doch, uit mededoogen met kermende vrouwen en kinderen, tot bloedigheid vervallen was. De twee Hopluiden droegen dezelfde straf (p). Ik vind, dat de Staaten van Holland, onder anderen, sterk aangehouden hadden, dat men, met den Heere van Hemert, naar strengheid van Regte, wilde handelen (q).

XXX. In Bloemaand, hadden de Baron *William Loughy* en de Ritmeesters *Paulus* en *Marcellus Bax* een sterk Spaansch geleide, dat een grooten voorraad van graanen, uit Luikerland en het Kleeffche, naar Antwerpen voerde, verlaagen en beroofd (r). Hohenlo en de Engelsche Maarfchalk *William Pelham* dedden, daarna, eenen inval in Brabant, en plonderden de Langestraat. Ook overviel Hohenlo, op deezen togt, de Korneit van *Camillo del Monte*, by Breda, daar hy den Engelschen Hopman *Waltz*, die voor deezen Aalst verkogt, en sedert den vyand ge diend hadt, gevangen kreeg. Men zondt hem aan Leicester, in verwagting dat deeze hem, niet minder streng dan den Heer van

Leicester
neemt
een' En-
gelschen
overloo-
per in zy-
nen
dienst.

(p) BOR XXI. Boek, bl. 22 [708], 25 [712].

(q) Reful. Hell. van 24 Juny tot 1 July 1586. bl. 220.

(r) BOR XXI. Boek, bl. 23 [709].

van Hemert, zou doen handelen. Doch dit viel anders uit. Leicester schonk den ver-
raader niet flegts het leeven en de vryheid;
maar nam hem zelfs aan onder zyne Lyf-
bende (s). Hierdoor verwekte hy groot
mishocgen onder de luiden van oorloge:
veelen van welken, sedert, nog verdrieti-
ger werden, als zy hem het Regiment van
den Heere van Hautain, die aan den Kou-
wensteinschen dyk gebleeven was, aan zynen
Neeve, Filips Sidnei, zagen opdraagen. De
klagten, die twee-entwintig der voornaam-
ste Bevelhebberen hier over, schriftelyk, aan
den Graave van Hohenlo, gedaan hadden,
werden Leicester overgeleverd. Doch hy
hieldt zulks te smaaken naar muitery, en
wees het vertoog, met verontwaardiging,
van de hand (t).

1586.

Hy geeft
het Re-
gemen-
van Hautain
aan Sidnei.

Mishoc-
gen hier-
over.

Na 't innemen van Batenburg, zondt
Parma den Graaf van Mansfeld, om 't Huis
en de schans te Wel te overmeesteren. Hy
kreeg de schans, na 't slaaken van tagtig
schooten. Doch 't Slot flegts opgeëischt, en
van Hopman Splinter van Helmich, die 't
bewaarde, weigerend antwoord bekomen heb-
bende, rukte hy voor Venlo, dat toen, bei-
de van de Geldersche en Brabantsche zyde,
belegerd werdt. Schenk, kort te vooren,
uit Venlo getrokken, om eene schans te
stigten, op den hoek, daar de Waal uit den
Ryn schiet, zagt, een weinig te laat, door
het vyandyk Leger, te slaan, en zyne Ge-
maa-

Deschans
te Wel
verloor-
ren.

Venlo
belegerd.

(s) BOR XXI. Boek, bl. 51 [755].

(t) HOOFD XXIV. Boek, bl. 1065.

1586. maalin, die in de Stad gebleeven was, te verlossen. Nogtans drong hy door, tot aan de herberg van den Prinse van Parma. Doch toen 't gantsche heir in beweeging ziende, was hy genoodzaakt, te rug te keeren, en bragt het, niet zonder verlies, binnen Wagtendonk. Sedert, voltrok hy de begonnen vesting, die, naar hem, *Schenkenfchans* genoemd werdt (y).

Schenkenfchans gestigt.

Voor Venlo, in de Maaze, lag eene sterkte, op een Eilandje, waaruit de vyand zeer beschadigd werdt. Parma deedt, derhalve, een houten bolwerk stigten, op drie ponten, en bemannen met driehonderd knechten, die voet kreegen op 't Eilandje, en de Staatfchen, uit de sterkte, naar de Stad jaagden. De bezetting toonde egter herts genoeg, om 't beleg door te staan; doch werdt, eerlang, door de burgery, met de wapenen in de vuist, gedwongen, om zig met Parma te verdraagen, gelyk, op den agtentwintigften van Zomermaand, geschiedde. By 't Verdrag, werdt de vrye uittocht voor Schenks Huisvrouw en Schoonzuster bedongen, die 'er egter veel gelds laten moesten. Leicester gebodt, sedert, de goederen en Perfoonen der burgeren van Venlo aan te tasten, waar men ze in de Vereenigde Landen wist te agterhaalen (w).

Het Slot te Wel, door ontrouw, Na 't overgaan van Venlo werdt het Slot te Wel andermaal opgeëischt, door Hautepenne. De Bevelhebber van Helmich zocht de

(y) BOR XXI. Boek, bl. 24, 25 [711, 713].

(w) BOR XXI. Boek, bl. 26 [713]. STRADA Dec. II. Libr. VII. p. 412.

de Plaats te houden, ten minsten tot dat 'er 1586.
 behoorlyke bres gefchooten zou zyn; doch
 hy werdt, door ontrouw en miltzigt van zyn verloo-
 ren.
 eigen volk, genoodzaakt, tot verdrag met den
 vyand te komen. Hautepenne luisterde naar
 geene billyke voorwaarden. Nogfians beloof-
 de hy Helmich vryen uittogt met zyn paard.
 Doch hy hieldt zyn woord niet. De Hop-
 man en zyn gezin werden, na 't overleve-
 ren der Plaatse, naakt uitgeschud en van
 alles beroofd. Hy en een groot deel zyns
 volks kwamen te Utrecht, daar drie van de
 muiters, op zyne aanklagte, ter galge ver-
 weezen werden. Een dierzelfen, een Schous-
 man van geboorte, was niet by naame on-
 der de misdaadigen genoemd geweest; doch
 hadt, met de overigen, om de galg moeten
 looten, en een gelukkig lot getroffen (x).

Midlerwyl, werdt het Stigt Keulen en XXXI.
 Westfaalen, door Nieuwenaar, Schenk, Parma
 Kloet en anderen, in geduurige onrust, ge- belegert
 houden. Een deel Krygsvolk, 't zy Staatsch Nuis.
 of Keulsch, want dit is twyfelagtig, bestondt
 zelfs, op den derden van Hooimaand, eenen
 hoop van drieduizend menschen, die naar
 Keulen ter markt toogen, aan te tasten, ge-
 deeltelyk te verflaan, en van alles te beroo-
 ven. Wat laater, staken de Staatfchen den
 brand in omtrent vyftig Dorpen of Heeren-
 wooningen te gelyk (y). Diergelyke over-
 last bewoog den regeerenden Keurvorst,
 den Prinse van Parma aan te zoeken, om on-
 der-

(x) Bnr XXI. Boek, bl. 26, 27 [714, 715].

(y) Hoofst XXIV. Boek, bl. 1085.

1586.

derftand, tot het herwinnen van Nuis, voor welke Stad, deeze, op den tienden van Hooimaand, 't beleg floeg, met een Leger van zestienduizend knechten en omtrent vyfentwintighonderd paarden. De bezetting der Stede, over welke Herman Fredrik Kloet gebodt, was, daarentegen, maar zestienhonderd man sterk. Egter deedt zy meer dan eenen uitval, eer de belegeraars de batteryen gereed hadden. Toen deezen klaar waren, werdt de Stad opgeëischt. Men verzogt tyd van beraad, die vergund werdt, en te gelyk bestemd, dat men zig, midlerwyl, ter wederzyde, van daadelykheden onthouden zou. In deezen tusschentyd, tradt Parma zelf tot dicht onder de veste, en zig geelatende, eenen Gemagtigden te zyn van den Keurvorst, vermaande hy den belegerden, hun besluit niet te verwylen. Doch terwyl hy hier stondt, werdt 'er, van binnen en van buiten, hevig geschooten: en 't is twyfelagtig, van waar men eerst begonnen hebbe: schoon 'er reden is, om te vermoeden, dat de Stedelingen, den Spaanschen Veldheer beter kennende, dan hy waande, den oorlog hebben willen eindigen, met het verdelgen van zynen Perfoon; en dat zy, hierom, buiten weeten van Kloet, 't Bestand geschonden, en 't schieten begonnen hebben. Parma nogtans, schoon hem de kogels om de ooren snorden, kwam behouden in 't Leger te rug. De handeling werdt, hierop, afgebroken, en de Stad, des anderendaags, zo hevig beschooten, dat 'er twee wyde ope-

nin-

ningen in den muur door gemaakt werden. 1586.
 't Gemeen der belegeraaren toonde zig toen
 jookerig naar den storm. Doch Parma beval,
 dat men zig, voor den nacht, alleenlyk nog
 meester van een' tooren maaken zou, in 't
 verdedigen van welken, Kloet gevaarlyk ge-
 wond werdt. Met den dag, bereidden de
 belegeraars zig tot den aanval. Kloet zocht,
 daarentegen, te daadingen. Doch Parma
 antwoordde, dat het uur van genade voorby
 was. Soldaaten en burgers vertoonden zig,
 met gevouwen handen en geboogen knieën,
 in de bresfen. Vergeefs. De Spanjaards, 't
 zy met of buiten last van den Veldheer, vlie-
 gen de eersten ter breuke op. De Italiaanen
 en de anderen volgen. In een oogenblik zyn
 zy binnen. Tweehonderd bezettingen om-
 trent, de eenigsten die zig te weer stelden,
 werden allen verflaagen. Men riep, terstond,
 dat men geene mannen zou laten leeven.
 Doch vrouwen en kinderen werden, door de
 voorzorg van Parma, aan lyf en eere ver-
 schoond. Maar met de lyken der mannen lagen
 de straaten, alomme, of opgehoopt, of be-
 zaaid. Eenige Koningschen vielen in 't Huis
 van den Overste Kloet, die 't bedde hielt
 aan zyne wonde, en zeiden hem aan, dat
 hy, als in den Ryksban zynde, zig tot ster-
 ven te bereiden hadt. Wat hy hier tegen by-
 brengen mogt hielp niet. Men smeet hem,
 in 't byzyn zyner Vrouwe, eenen strop om
 den hals, scheurde hem van 't bed, worgde
 hem, en hing hem dus ten venster uit. On-
 dertusfchen, was de Stad in den brand geraakt,

De Stad
 wordt
 stormen-
 derhand
 ingenom-
 men.

1586. onzeker door wiens bedryf. De vlam hieldt den geheelen dag en den volgenden nagt aan, en verteerde de meeste huizen (z). Parma behaalde veel eers door dit inneemen van Nuis: en oordeelde men, dat hy, hieraan, alleen, verdiend hadt het eeregefchenk van een zwaard en eenen hoed, hem, in Bloei- maand te voeren, gedaan door Paus Sixtus den V (a). Kort hierna, kreeg hy Meurs in, en de Sloten van Alpen en Krakau. En Rynberk belegerd. op den dertienden van Oogstmaand, begon hy 't beleg van Rynberk, dat agthonderd man, Engelschen en anderen, onder Schenk en *Morgan*, inhadt, en van genoegzaamen voorraad voorzien was (b). Doch dit beleg werdt, in de volgende maand, in eene blokkeering veranderd.

Prins Maurits en Sidnei bemagtigen Axel. Terwyl Nuis belegerd was, deden Prins Maurits en Sidnei, op last van Leicester, eenen inval in Vlaanderen, en maakten zig, op den zeventienden van Hooimaand, meester van Axel en van eenige schansen in deezen oord. Parma, hiervan, voor Nuis, kennis bekomen hebbende, gaf den Heere van la Motte bevel, om, met eenige bezettingen, Axel, van alle kanten, te besluiten. Doch Prins Maurits belette 't hem, met het doorsteeken der dyken. En Sidnei zelf ondernam iet tegen Grevelingen; daar la Motte geboodt. Hy hieldt heimelyk verstand met eenige bezettingen der Plaatse; doch toen de

(z) BOR XXI. Boek, bl. 41 [737]. STRADA Dec. II. Libr.

VIII. p. 418 & seqq

(a) BOR XXI. Boek, bl. 43 [738].

(b) BOR XXI. Boek, bl. 44 [738].

de aanflag op 't punt ftondt van uitgevoerd te worden, kreeg Sidnei vermoeden, dat men hem dagt op te ligten; waarom hy onverrigter zaake te rug toog (c). 1536.

Leicester, federt, den bloem der Nederlandfche Krygsmagt, ten getale van zeven- of agtduizend knechten en veertienhonderd paarden, byeen gerukt hebbende, floeg zig, den zesden van Herfstmaand, by Elten, in 't Kleeffche, neder, van zins, om Parma te dwingen, tot het verlaaten van Rynberk. Ten deezen einde, vondt hy geraaden, Doesburg aan te tasten, en begon, op den dertienden, de Stad te befchieten, die zig, terftond overgaf, en Engelfche bezetting in- kreeg (d). Van Doesburg toog Leicester naar Zutfen, bemagtigende onderweg de Huizen Hakvoort, Boksbergen en Nieuwbeek. Zutfen was flegt voorzien, 't welk Parma be- woog, Rynberk geblokkeerd te laaten, en, met het gros zyns Legers, Leicester te volgen. De Graaf, midlerwyl, berigt beko- men hebbende, dat Deventer neigde naar den Spanjaard, verzekerde de Stad, wer- waards hy zig in perfoon begaf, met eenige meerdere bezetting. Met zyne wederkomst, vondt hy zyn Leger, op de tyding van Par- mas naderen, eenigszins bewald: 't welk hy, zig door Hopman *Roeland Fork*, die wel eer in Spaanfchen dienst geweest was, hebbende laaten diets maaken, dat de Spanjaards, in 't vlakke veld, tegen de Engelfchen, niet op- mog-

XXXII.
Leicester
trekt op,
tot ont-
zet van
Ryn-
berk.

Hy be-
magtigt
Does-
burg.

Hy bele-
gert Zut-
fen.

(c) BOR XXI. Boek, bl. 43 [738].

(d) BOR XXI. Boek, bl. 51 [750].

1586.

Gevegt
by
Warns-
feld.Sidnei
sneuvelt.Leicester
verlaat
Zutfen;
doch be-
magtigt
de fchan-
fen over
de Stad.

mogten, fchier hielt, zyne eere te na te gaan. Aan Jorks raad, die verre goldt, boven dien der Overften, welken, te vooren, in Staaten foldy geflaan hadden, werdt ook toegefchreeven, dat men de toegangen naar Zutfen niet aan alle kanten floot; waardoor het Parma, eerlang, gelukte, eenigen voorraad in de Stad te brengen. Hy ondernam het, voor de tweede reize, op den tweewintigften van Herfstmaand, en zondt, tot geleide der behoefte, omtrent tweeduizend man made. By Warnsfeld, viel, tusfchen dit volk en de Engelfchen, een fcherp gevegt voor, waarin, van wederzyde, eenige manfchap sneuvelde: onder anderen, werdt Filips Sidnei hier gewond in de dye, waaraan hy, na eenige weeken lydens, ftierf. De voorraad geraakte binnen Zutfen, welk, binnen weinige dagen, nog eens gefpysd werdt. Op den negenentwintigften, hielt men wederom eenig fchutgevegt, aangevangen, naar 't fcheen, van de Spaanfche zyde, om de Engelfchen in eene laage te lokken, voor welke deezen zig egter wisten te hoeden (e). Eindelyk bragt Parma, den twaalfden van Wynmaand, wel honderd wagens met voorraad in de Stad, 't welk Leicester deedt afzien van het bemagtigen derzelve. Hy tastte, federt, de drie vyandlyke fchanfen tegen over Zutfen aan, veroverde 'er twee, stormenderhand: waarna de derde en grootfte verlaaten, en zonder flag of floot ingenomen werdt. By 't beftormen der
twee.

(e) BOR XXI, Boek, bl. 52 [750, 751].

tweede schanse, kreeg Hohenlo eene wonde in 't aangezigt, die mids 'er 't koud vuur in kwam gevaarlyk werdt. Hy genas 'er egter gelukkiglyk van. Voorts werdt Roeland Jork, door Leicester, tot Overste der groote schanse over Zutfen, *William Stanlei* tot Overste van Deventer, aangesteld, zeer tegen den zin der Staaten, alzo zy beide Roomschezind waren, en beide den Spanjaard gediend hadden (f). Ten deezen tyde, zegt Schenk, met eenige Engelschen, Hoog- en Nederduitschen, Nieuwmegen te verrassen. Hy toog op weg, by nacht, tot op eene halve myle aan de Stad, daar hy de Engelschen, eene poos, moest laten rusten. Doch toen het tyd was, om voort te trekken, kon hy ze niet wederom op de been krygen. Hy sluwde dan de andere knegten voort, waartegen de Engelschen, zelven de eer van den voortogt begeerende, zig kanteden met gevelde spietfen: 't welk zo veel verwarring baarde, dat de aanslag t'eenemaal te loor liep (g).

1586.

Schenks
aanlag
op
Nieuw-
megen.

Parma, Zutfen voorzien hebbende, lei zyn volk in de winterlegeringen, en begaf zig naar Brusfel, daar hy de uitvaart hieldt van zynen Vader, Octavio Farneze, die, op den agttienden van Herfstmaand overleeden zynde, hem de waardigheid van Hertoge nagelaaten hadt (h). Octavios Gemaalin, Margareet, de gewezen Landvoogdes, was, reeds voor hem, in Louwmaand deezes jaars, te

Doo I
van Parmas
Vader en
Moeder,

Or-

(f) BOR XXI. Boek, bl. 53 [752].
(g) HOOFD XXIV. Boek, bl. 1096.
(h) BOR XXI. Boek, bl. 54 [753].

1586. Ortona, in 't Ryk van Napels, gestorven (*j*).
 De Kardinaal van Granvelle, die, na zyn
 vertrek uit de Nederlanden, dit Ryk, als
 Onderkoning, bestierd, daarna, eenen tyd
 lang, te Rome gewoond, en eindelyk, aan
 't Hof te Madrid, in 's Konings blaakende
 gunste geleefd hadt, was ook, op den eenen-
 twintigsten van Herfstmaand, overleeden (*k*).
 Leicester vondt, na 't opbreken van het
 vyandlyk Leger, geraaden, ook het zyne de
 winterlegeringen te doen betrekken (*l*). Zelf
 begaf hy zig naar Utrecht, en eerlang naar
 den Haage; daar een nest van misnoegen te-
 gen hem broeide, waarvan wy de oorzaak
 en uitkomst, in 't volgende Boek, zullen
 ontvouwen.

en van
 den Kar-
 dinaal
 van Gran-
 velle.

Leicester
 breckt
 het Le-
 ger op.

(*j*) BOR XXI. Boek, bl. 11 [693].

(*k*) BOR XXI. Boek, bl. 54 [754].

(*l*) BOR XXI. Boek, bl. 53 [753].

VADERLANDSCHE HISTORIE.

DERTIGSTE BOEK.

I N H O U D

- I. Oorzaaken van het misnoegen tegen Leicester.
- II. Onlust tusſchen de Burgeryen van Utrecht en Amsterdam.
- III. Leicester houdt gemeenschap met Reingoud, Prounink en den Burggraaf. Hy doet muntten, te Amsterdam. Geeft een Plakaat uit op de Zeevaart. Vleit de Predikanten.
- IV. Kerktwist te Utrecht. Leerwyze van Huibrecht Duifhuis. Synode in den Haage. Kerkenorde.
- V. De Gekommitteerde Raaden ſchryven tegen 't Plakaat op de Zeevaart. Leicester regt eene Kamer van Geldmiddelen op. Reingoud wordt Theſaurier.
- VI. De Burger hoptuiden te Utrecht willen de opperſte magt van dit gewest Engeland opdraagen. Paulus Buis gevangen. Geſlaakt.
- VII. Dagvaart in den Haage. Buitengewoone Bede. Wedde van Leicester. Eenige Burgers uit Utrecht gezet. Verandering der Regeeringe aldaar. Leicester zoekt Oldenbarneveld in handen te krygen.
- VIII. Paret, Barbara Boots en Reingoud gevat. De laaſte ontkomt en loopt over tot den vyand. Agterdocht op Leicester.
- IX. Vertoog van Holland, Zeeland en Friesland tegen

gen hem. *Onderhandeling met hem.* X. *Prounink* geweerd uit de algemeene Staaten. Men poogt het Lid der Gekoorenen, te Utrecht, af te zetten. XI. *Leicester* wileen' keer naar Engeland doen. Hy maakt de Duitſche werving vrugteloos. Onderzoekt, waarom men, in Holland en Zeeland, de opperheerſchappy Engeland niet aanbiedt. XII. Hy draagt het bewind, in zyn afzyn, den Raad van Staate op. Bepaalt deszelfs gezag, heimelyk. XIII. De Staaten van Holland aanvaaraen de Kerkenorde. *Veranderingen in 't Stigt.* XIV. *Bezending naar Engeland. Handeling met de Koninginne.* XV. *Wouw* verkogt aan Parma. *Stanlei* en *Fork* verraaden *Deventer* en de ſchans over *Zuſen*. XVI. *Aanſlag van Norriſ* op *Deventer*. De Engeliſchen vallen in Holland. 't Plakaat op de Zeevaart ingetrokken. XVII. De algemeene Staaten ſchryven aan *Leicester*. *Verandering in den Raad van Staate.* XVIII. *Maurits* krygt meer gezags. *Waardgelders* geworven. Een *Deenſch* Gezant geligt. *Vredehandeling met Spanje* verworpen. XIX. *Twist met Sonoï*, die *Prins Maurits* en *Hohenlo* buiten *Medenblik* houdt. XX. *Prounink* woelt, om eenige gewesten met Utrecht te doen ſamenſpannen. *Byeenkomst te Utrecht.* XXI. *Voorſlog der Staatſche gezanten* aan de Koninginne van Engeland. *Leicester* begraaft hen. Zy vertrekken. *Verzierde Brieven.* XXII. *Twist in Friesland* over de bezending naar Engeland. *Handel tegen eenige Kerkelyken.* XXIII. *Leicester* ſtyft de tweedragt, hier te Lande, door brieven. XXIV. *Staat der Vereenigde en Spaanſche Nederlanden.* *Parma* belegert *Sluis*. *Gelder*

der verraaden. XXV. Leicester keert te rug. Verzoent zig, eenigszins, met de Staaten. Sluis gaat over. Nieuwe bezwaarpunten tegen Leicester. Hy staat den Vredehandel met Spanje voor. XXVI. Handeling tuschen Engeland en Spanje baart agterdogt. Leicesters dubbelheid. XXVII. Punten uit zyn geheim Berigtsch:rift. Hy zoekt Maurits, den Advokaat en anderen te ligten. XXVIII. Hy komt te Utrecht. Te Amsterdam. Zyne zonderlinge ontmoeting aldaar. XXIX. Twist onder de Stigtische Edelen. Leicester verandert de Wet te Utrecht. Hy trekt naar Hoorn. XXX. Eenige Predikanten, de Staaten vermaanende, worden scherp afgezet. XXXI. Vertoog over den staat der Regeeringe. XXXII. Beweeging te Dordrecht. Munitery te Leiden, door Leicester verwekt. XXXIII. Hy vertrekt naar Engeland, en doet afstand van 't bewind over de Nederlanden.

WY hebben, in 't voorgaande Boek, 1586.
de Krygsbedryven deezes jaars, en
wat deel 'er Leicester in gehad hebbe, kortelyk, verhaald. Nu staat ons te toonen, op wat wyze, hy zig hebbe gedraagen, in zaaken van Regeeringe en Regtsoefeninge, en welke de grond zy geweest van het ongenoegen, welk men, in Holland inzonderheid, tegen hem opgevat hadt. Doch om dit klaarlyk en met orde te doen, moeten wy de zaaken van wat hooger ophaalen.

De Graaf van Leicester was hier gekomen, om, volgens zyn Berigtsch:rift, het uiterste van

I.
Oorzaaken van het misnoegen tegen Leicester.

van

1586.

van 's Lands vermogen naar te vorfchen (a). De byzondere Staaten, met naame die van Holland, waren 'er, daarentegen, altoos op gefeld geweest, om dit hun vermogen, zo veel 't zyn kon, bedekt te houden. Hier kwam het van daan, dat zy, tot de lasten des krygs, wel bepaalde fommen toestaan; doch hunne gemeene middelen den Graaven of den Landvoogden zeer noode in handen fteffen wilden. Leicester moest zig, derhalve, groot gezag over 's Lands Regeeringe aanmaatigen, om hierin verandering te konnen maaken, en om aan het voornaam punt van zyn Berigtschrift te konnen voldoen. De Hollanders en Zecuwen, die, door hunne gezanten, zynen grond reeds in Engeland gepeild hadden, waren hem zeer in den weg geweest, met het verkiezen van Prinse Maurits, tot hunnen Stadhouder. Om 's Lands magt wel te kennen, moest hy vooral Holland en Zeeland wel kennen: en om 's Lands meeste magt in zyn geweld te hebben, moest hy, inzonderheid in Holland en Zeeland, het hoogfte gezag voeren. Doch dit was hem beide grootendeels belet, door de verheffinge van Prinse Maurits. Hy befloot ook, waarfchynlyk om deeze reden, zig, doorgaans, niet in Holland of Zeeland; maar in een der andere Gewesten op te houden. Utrecht was hem hiertoe ver het gelegenfte. De Vergaderingen der algemeene Staaten plagten in de Hoofdflad van dit gewest gehouden te worden. De Stadhouder over het zel-

Reden,
waarom
hy zyn
verblyf
te U-
trecht
noemt.

(a) Zie XXIX. Boek, bl. 103.

zelve zag Leicester eeniglyk naar de oogen, en was te gelyk Stadhouder over Gelderland, welk aan 't Stigt grensde; terwyl Friesland, welk anderszins ook te afgelegen was, onder 't bewindt stondt van eenen Stadhouder uit den Huize van Nasfau. Voeg hier by, dat de Burgery van Utrecht thans zeer gestoofd was op de Hollanders, met naame op die van Amsterdam. Zie hier, om welke reden.

De algemeene Staaten, aangepord door Prins Maurits en den regeerenden Raad, hadden, in Oogstmaand des voorleeden jaars, tot krenkinge des vyands, die groot gebrek aan spyze hadt, den uitvoer van alle eetwaaren verboden. De Staaten van Holland, vreezende voor verloop des handels, hadden, daarentegen, in Herfstmaand, den uitvoer van spyze, uit hun gewest, graanen, kaas en boter uitgenomen, naar Breemen en verder oostwaards, vry gesteld, onder borgtogt, dat de Haring en 't zout niet naar den vyand gevoerd zouden worden. De sroomen bleeven nogtans geslooten. Doch dit verdroot dien van Dordrecht, alwaar men, hierom, sterk stondt op eene algemeene sluiting. De Staaten werden op nieuws beschreeven. En terwyl zy zaten, werdt den Ontvanger der Geleigelden te Amsterdam, door Prins Maurits en den Raad, gelast, geenerlei eetwaaren te laten uitgaan. Zeer kwalik kwam dit den Amsterdammers, die, steunende op het verlof der Staaten van Holland, eene groote menigte gelaaden' s chepen gereed hadden leggen, welken, bebal-

1586.

II.
Ontlust
tusfchen
de Bur-
gery van
Utrecht
en de
Stad Am-
sterdam.

ven

1586. ven eetwaaren, ook veele toegelaaten' Koopmanschappen inhadden, en, voor den winter, met graanen, uit de Oostzee, te rug keeren moesten. Zy vertoonden dit den Raad van Regeeringe, die hen wees aan de algemeene Staaten. Terwyl de zaak dus stont, staken zig, in dezelve, de Burger-hopluiden van Utrecht, zig, zonder hunne Wethouderschap gekend te hebben, vervoegende aan den regeerenden Raad, met een verhoog, waarin zy imaadelyk spraken van de Amsterdammers, als of deeze de agtbaarheid des Raads en der algemeene Staaten met voeten getreden hadden, om dat zy te verstaan hadden gegeven, dat zy zig aan het besluit der Staaten van Holland wilden houden. Voorts booden de Utrechtschen den Raad en den algemeenen Staaten hunnen dienst en de middelen der Stad en des Lands van Utrecht aan, begeerende, ten besluite, dat men naar Engeland zonde of schreeve, om de herwaardskomst van den Graave van Leicester te doen spoeyen; en dat men, midlerwyl, den verboden uitvoer scherpelyk verhinderde. Men antwoordde hun, dat hun verhoog, schoon zy 't wel aan hunne Wethouderschap of aan de Staaten van Utrecht hadden behooren te rigten, egter in 't goede genomen werdt. Doch Amsterdam stiet 'er zig zeer aan, en schreef 'er over aan de algemeene Staaten en aan de Wethouderschap van Utrecht. Ook verdedigde de Stad zig, schriftelyk, ter Vergadering van Holland (b). Daarna, raakten de

(b) Resol. Holl. 24 Dec. 1535. bl. 780.

de Utrechtsche en Amsterdamsche Hopliiden, over dit stuk, aan 't wisselen van eenige brieven, die nogtans heuschelyk ingesteld waren, en tot eendragt rieden. Hiertoe werden partyen ook vermaand, by schryven van Prinsse Maurits en den regeerenden Raad. En alzo het besluit der algemeene Staaten, zo ver het met dat der Staaten van Holland streedt, geschorst bleef, liep de twist, voor dien tyd, niet hooger (c). Het ongenoegen tusfchen de Utrechtsche burgerij en Holland bleef egter duuren, en was, naar allen schyn, eene der redenen van Leicester's verblyf binnen Utrecht.

Doch derwaards schynt hem ook te hebben getrouwd *Jakob Reingoud*, die, voor veele jaaren, den ouden Graave van Egmond, voor Geheimschryver; gediend hebbende, naderhand, onder Granvelle, Alva en Requensens, Kommiss der Geldmiddelen geweest; doch, na de Gentsche Vrede, van ontrouw in 't handelen der gemeene penningen beschuldigd, en van zyn ampt verlaaten was. Sedert, waren 'er verscheiden' jaaren verloop, zonder dat hy in iets van belang gebruikt werdt. Doch, eindelyk, was hy de Staatsche Gezanten naar Frankryk gevolgd, en hadt zig daar zo diep weeten te dringen in de gunst der Fransche Grooten, dat men hem het Berigtschrift der Gezanten vertoonde, en toeliet, dat hy 'er aanmerkingen op maakte, welke beweezen, dat hy den handel

III.
Leicester
houdt
gemeen-
schap
met on-
rustige
men-
schen: in-
zonder-
heid met
Jakob
Rein-
goud,

(c) Bon XX. Boek, bl. 76 [652] etc.

1586. in den grond verfondt. Eindelyk, volgde hy ook de Staatfche Gemagtigden naar Londen, en, zig tot nog toe Roomsch gedraagen hebbende, keerde hy den rok om, en ging, te Utrecht te rug gekomen, ftipt ter Hervormde Kerke. Na de herwaardskomst van Leicester, nam hy 't zelf zo naauw, dat hy geene dienftboden huurde dan die Lidmaaten der Kerke waren (d). Hy hieldt gemeenfchap met Gerard van Prounink, genoemd Deventer, en met Daniel de Burggraaf, de eerfte van 's Hertogenbosch, de andere uit Vlaanderen herkomstig: en 't waren deeze drie luiden, die, te Utrecht, eenen aanhang maakten van vleijers van Leicester en misnoegden op de Staaten, welken men, federt, *Reingoudisten* genoemd heeft (e). De Koningin van Engeland hadt ook, al voor Leicesters aankomst, eenen vriendelyken Brief aan de Staaten van Utrecht gefchreeven, waarin zy betuigde, met genoegen verftaan te hebben, dat dit gewest haar, onder alle de Vereenigde Gewesten, eene byzondere agting toedroeg. Zy voegde 'er by, dat zy den Graave van Leicester, hierom, uitdruklyk gelast hadt, die van Utrecht, voor anderen, by te ftaan, met zynen raad (f). Uit al het welke, wy zien, dat de Koningin en Leicester beoogden, meest door die van Utrecht te werken.

Leicester doet Roozenobels
Leicester dan begaf zig, na een kort verblyf in Holland, naar Utrecht, daar hy, den eerften van Grasmaand, aankwam. 't Eerst, dat

(d) REYD V. Boek, bl. 75.

(e) REYD V. Boek, b. 76. HOOFD XXIII. Boek, bl. 1050 enz

(f) Zie den Brief by Bok XX. Boek, b. 91 [671].

dat hy ondernam, was het opregten van een Munt te Amsterdam, over welke hy 't bewind aan eenen *Hans de Vlaming* gaf, die 'er eerlang, dubbele Roozenobels sloeg, met het wapen van Engeland; welken wel veertig stuivers boven de waarde werden uitgegeven. De Staaten in 't algemeen, en vooral de Stad Dordrecht, die alleen, in Holland, 't Regt der Munte oordeelde te hebben, waren 'er zeer te onvrede over (g). Te Dordrecht, weigerde men, om deeze reden, den eed te doen aan den Graave van Leicester (h). Doch het munten te Amsterdam hadt geen gevolg. Op deeze nieuwigheid, volgde het uitgeeven van een Plakaat, den vierden van Grasmaand gedagtekend, waarby aan een' iegelyk, ingezeten of vreemdeling, het voeren van eenigen voorraad van mond of oorloge, naar Landen onder den Spaanjaard staande, ten scherpfsten verbooden werdt (i). Hy beoogde, met dit Plakaat, de Spaansche Nederlanden, daar 't gebrek aan mondbehoefsten dagelyks toenam, en zorgelyke beroerten begon te veroorzaaken, t'eenemaal in 't naauw te brengen. Ook hadt hy, reeds in Wynmaand des voorleeden jaars, den algemeenen Staaten vermaand, den uitvoer van eetwaaren naar den vyand te beletten (k), en kort na zyne aankomst hier te Lande, eenige schepen, met Boter en Kaas, in Noord-

1586.

munten
te Am-
sterdam.Hy geeft
een Pla-
kaat uit
op de
Zeevaart.

(g) Refol. Holl. 7-17 Maart 1586. bl. 108 enz. METELEN XIV. Boek, f. 219. versf.

(h) Refol. Holl. 9-19 April 1586. bl. 155.

(i) BOR XXI. Boek, bl. 17 [702] enz.

(k) BOR XX. Boek, bl. 75 [651].

1586.

Ongenoegen hierover in Holland.

holland gelaaden, het uitloopen verboden (1). En hiermede, maar vooral met het Plakaat, streelde hy de Utrechtsche Gemeente, die, gelyk wy te vooren zagen, ook op 't verhinderen van den uitvoer gesteld was. De Landen, die zig met de scheepvaart geneeren, waren 'er, daarentegen, zeer misnoegd over. „ 't Plakaat sprak, meenden ze, „ als of Leicester de gantsche zee in zyn „ geweld hadt, en onze Koopluiden niet „ slegts, maar ook de Franschen, Schotschen, „ Deenschen en Oosterschen wist te doen „ pasfen op zyne bevelen. 't Zou, oordeel- „ den ze, strekken, om de Oosterlingente doen „ famenspannen tot ons bederf, en het her- „ waards voeren stremmen van waaren, die „ wy hier meest behoefden.” De Staaten zelven, welken hy, gelyk wel behoorlyk geweest was, op zo gewichtig een stuk, niet geraadpleegd hadt, hielden Leicester deeze en diergelyke zwaarigheden voor; doch hy sloeg ze in den wind, eindelyk, alleen het voeren van eenige geringe eetwaaren, naar Hamburg, Breemen en verder Oostwaards, veroorlovende. Reingoud en de zynen, van welken hy zig tot agterraad diende, maakte hem diets, dat de Oosterlingen, op de Spaansche Nederlanden willende handelen, zyne Paspoorten zouden komen koopen, en dus eenen tol opbrengen, tot ondersteuning des Krygs (m). Doch de Graaf begreep niet, dat dit de vaart en handel uit Holland en Zeeland verjaagen zou,

(1) Bou XXV. Boek, bl. 11 [693].

(m) Bou XXI. Boek, bl. 19 [704].

zou, terwyl de vyand, niet minder dan voorheen, voorzien zou worden. Ook gedoogden Reingoud en de zynen, die hem geduurig op zyde hingen, niet, dat hy hiervan meerder begreep. Zy maakten, dagelyks, hun werk van 's Lands Staaten by hem zwart te maaken: dezelve afmaalande als eenen hoop Koopluiden, die slegts op gewin uit waren; en hem raadende „ tot het in 't werk stellen „ van een onbepaald gezag: alzo hy toch niet „ gebonden was aan 't gevoelen des Raads „ van Staate; en veel minder nog de algemeene Staaten behoefde te hooren, die ten „ deele naar den Spanjaard en 't Pausdom helden, ten deele uit geringe luiden bestonden, „ welken weinig wisten, wat tot eene goede „ Regeeringe vereischt werdt (n).” En 't was hun niet genoeg, met zulke redenen, Leicester de ooren te vullen; zy zaaiden ze ook onder de Gemeente, die den Staaten de schuld leerde geeven van de ongelukken, welke den Landen, in de twee laatste jaaren, waren overgekomen, zonder dat men 'svyands groote magt, en de kleine middelen, om die te wederstaan, de eigenlyke oorzaken van 's Lands rampen, eens in aanmerking nam. De Graaf zelf scheen, in korten tyd, zo overtuigd van 't slegt beleid der Staaten, dat hy al wat zy voorstelden verdagt hielt, en hun de agting, die zy, by de deftigsten en bedagtzaamsten, nog behouden hadden, geheellyk zocht te beneemen (o). 't Plakaat op de zeevaart was hier

1586.

Leicester
laat zig
ophitsen
tegen de
Staaten.

669

(n) REYD V. Boek bl. 75.

(o) HOOFD XXIII. Boek, bl. 1049, 1050.

1586. één stap toe. De tweede was het vleijen der Predikanten, die, doorgaans, 't oor hebben der Gemeente, en zig, dikwils, gebruiken laaten, om haar diets te maaken, 't gene men hun van zaaken van Regeeringe ingeboezemd heeft. En Leicester, door zynen yver voor de Hervormde Kerke, de gunst van eenigen deezer luiden gewonnen hebbende, wist zig meesterlyk van hun te bedienen, tot bevordering zyner oogmerken.

IV. Verliefd op den eernaam van Voedster-
kerk-
twist te
Utrecht. heer der Kerke, bestondt hy, te Utrecht, een' Kerktwist te fluisen, die reeds eenige jaaren geduurd hadt. Na het treffen der Gensche Vrede, hadden de Calvinischen of Hervormden, gelyk ze zig, gemeenlyk, noemden, hier ter Stede, wederom, begonnen te prediken, met zo groot een' toeloop, dat de Wethouders geen herts genoeg hadden, om het te sluiten, en hun, eerlang, de Minderbroeders Kerk vergunnen moesten. Ten zelfden tyde, stondt 'er een Priester in S. Jakobs Kerke, Huibrecht Duifhuis genoemd, en van ons, reeds, by eene andere gelegenheid, gemeld; die, in 't jaar 1578, eenen afkeer van 't Pausdom kreeg, en, met verlof der Wethouderschap, zyn begrip der Hervorminge den volke zediglyk begon te leeren. Hy liet nogtans de beelden in de Kerke, en hieldt het witte Koorkleed aan, als hy predikte. Voorts, doopte hy eenvoudiglyk, vragende alleenlyk den naam van 't Kind, en de ouders of getuigen tot niet iets verbindende. Tot het Avondmaal ontving hy elk, op eigen' proeve, zonder iemant belydenis zyns geloofs af te vordede-

Leerwy-
ze van
den
Priester
Hui-
brecht
Duifhuis.

deren: ook zonder boek te houden van naamen. Van bannen wist hy niet, agtende, dat het der Christelyke Overheid toekwam, openbaare zondaars te beteugelen. Hy stelde hierom geen *Consistorie* of Kerkenraad aan, gelyk de andere Hervormden deden; maar bediende zig van de gewoone Kerk- en Armmeeesters, in zaaken, die de anderen aan Ouderlingen en Diakenen vertrouwden. Het trouwen voor de Magistraat, of in de Kerk, of in een byzonder huis, voor Ouders en Vrienden, mids 'er drie geboden of afkondigingen voorgingen, stondt hy toe, tot dat 'er de Staaten nader orde op zouden stellen. Voorts predikte hy, des Zondags, over de verdeelingen der Evangelien en Epistelen, by de Roomsche Kerke in gebruik, meest toeleggende, op het buigen der herten tot liefde en godzaligheid, zonder zig met geschillen en verborgenheden op te houden. De heilige schrift was, zeide hy, zyn Catechismus. Ook leerde hy geenen anderen. Doch toen de Wethouders, naderhand, de beelden uit de Kerke deden neemen, liet hy ook 't witte kleed af, en predikte in den langen zwarten tabbaard. De andere Hervormden, welken men die van de *Consistorie* noemde, gingen hem, cerlang, aan, om zig met hen te vereenigen. Hy hieldt dit nog ontydig; schoon hy verklaarde, in zaaken des geloofs, geen geschil met hen te hebben; doch toen hy, naderhand, vernam, dat eenigen hunner Predikanten niet vreemd waren van het straffen der Ketteren met de dood, weigerde hy hun,

1586. ronduit, zyne gemeenschap (o). Van dien tyd, viel men hem zo lastig, van de zyde der Consistorie, dat hy de Wethouderfchap om ontslag verzogt. Doch zy hieldt hem de hand boven 't hoofd (p). En de Prins van Oranje hoorde hem, in 't jaar 1580, met veel genoegen, prediken (q). Doch hy overleedt, op den derden van Grasmaand des volgenden jaars. Zyne gezindheid, hoe zeer 'er zig de andere Hervormden tegen kanteden, was egter niet met hem gestorven. Zy was zelfs zo aangegroeid, dat men haar eene tweede Kerk, die van S. Maria, naamlyk, moest toevoegen. En van de zeven Predikanten, die thans te Utrecht stonden, waren drie van Duifhuis gezindheid. Twee van deeze drie, lieten zig nu, tegen den zin der gemeente, op 't aanhouden van Leicester, door den Graave van Nieuwenaar, beweegen, om zig, onder zekere voorwaarden, te vereenigen met die van de Consistorie. De derde nam zyn afscheid (r). De Hervormden hadden veel gewonnen by deeze vereeniging. De gunst, welke Leicester hun bewees, maakte hen vrymoedig genoeg, om hem verlot te verzoecken, tot het houden eener Kerkelyke Vergadering, om de eenigheid in de Leere en Kerkentugt, daar 't, niet flegts te Utrecht, maar ook elders, hier te Lande, aan haperde, op eenen vasten voet te brengen. Hy bewillig-

(o) BOR XXI. Boek, bl. 106 [830] enz.

(p) BOR XIV. Boek, bl. 185 [160].

(q) BOR XXI. Boek, bl. 111 [832].

(r) BOR XXI. Boek, bl. 111 [838]. UYTENBOGAERT LEVCH
en Verantw. Cap. I. bl. 1 enz.

ligde hierin, zonder de Staaten te kennen (s), en schreef den Stadhouderen en Gerechtshoven aan, dat zy de Walsche en Nederduifche Kerken deezer Landen, tegen den twintigsten van Zomermaand, op de begeerde Kerkvergadering in den Haage, hadden te noodigen (t): gelyk geschiedde.

In deeze Synode of Kerkelyke Byeenkomst, werd de Vereeniging tusfchen die van de Confistorie en die van S. Jakobs Kerke te Utrecht bevestigd (u). Voorts werden 'er eenige geschillen over de Leere, met sommige Predikanten, verhandeld. Doch het voornaamste, dat hier verrigt werdt, was het instellen eener Kerken-ordening (v), die men, de Staaten voorbygaande, in Oogstmaand, Leicester aanbodt, en die, terftond, by voorraad, door hem, bekrachtigd werdt, zonder het oordeel der Staaten, welken hy ze nogtans gezonden hadt, daarover af te wagen. De Staaten en vele anderen vonden, ondertusfchen, deeze Kerken-ordening, in verscheiden' opzigten, aanfootelyk. Men hadt 'er in vastgesteld, alle drie jaaren, eene diergelyke Synode te zullen houden, zonder dat men gewag gemaakt hadt, van eerst verlof daartoe te verzoeken aan de Overheid. Men hadt den Wethouderen der Steden ook te weinig zeggens gelaaten, in de verkiezing der Predikanten, Ouderlingen en Diakenen, hoe-

1586.

Synode in den Haage gehouden.

Kerkenorde, aldaar gemaakt, door Leicester bevestigd.

(s) Resol. Holl. 24 Juny — 1 July 1586. bl. 234.

(t) Groot-Plakaatb. 111. Deel, bl. 445. BOR XXI. Boek, bl. 29 [718].

(u) BOR XXI. Boek, bl. 112 [829].

(v) Zie dezelve by BOR XXI. Boek, bl. 79 [796].

1586. hoewel men, aan eenen anderen kant, wederom schein gezorgd te hebben, voor het gezag der Magistraaten, vaststellende, dat zy een of twee uit de hunnen, Ledemaaten der Kerke zynde, in de Kerkenraden mogten zenden, niet slegts om te hooren, maar ook om mede te beraadslaan, over de voorvallende zaaken. Verscheiden' andere punten waren 'er, in deeze Kerken-ordening, die den Staaten kwalyk gevielen, waarom het 'er wel verre van af was, dat zy 'er hun zegel aan zouden gehangen hebben. Ook waren 'er verscheiden' Predikanten in 't Stigt, die, op den voet van S. Jakobs Kerke, gepredikt hebbende, de Sinodale besluiten weigerden aan te neemen, waarom zy, eerlang, van den dienst ontzet werden, en voor luiden van de Confistorie plaats maaken moesten (w).

V. Het ongenoegen tegen Leicester, die dus, in 't Kerkelyke en in 't burgerlyke, wetten maakte of bevestigde, buiten bewilliging der Staaten, vermeerderde vast, hand over hand. Die van Holland, verneemende, dat men hunne Gemagtigden in den Raad van Staate van de hand zondt, als men voorhadt, iet door te dryven, dat met het belang van hun gewest sreedt, schreeven denzelven aan, dat zy zig van alle bezigheden hadden te verschoonen, die 't meerderdeel van hun, zy waren drie in getal, beletten zouden, den Raad gestaadig by te wonen (x). Ten zelfden

(w) *Don XXI. Boek, bl. 112* [839].

(x) *Don XXI. Boek, bl. 39* [719].

den tyde, schreeven ze ook aan hunne afgevaardigden ter Vergaderinge der algemeene Staaten, dat zy hiervoor te zorgen hadden. En als deeze tweeërlei Gemagtigden nadere opening begeerden van 't gene, waarin hunne Meesters meenden beledigd te zyn, ontvingen de Afgevaardigden van Holland in de algemeene Staaten eenen wydluftigen Brief van Gekommitteerde Raaden, waarin ver- toond werdt „ dat men Holland niet of wei- „ nig schein te agten, schoon het meer dan „ het verschoot der Koninginne beliep moest „ opbrengen, dat het Engelsch Krygsvolk „ veelerlei moedwil pleegde, en de Brielsche „ bezetting zig verftoutte, onderzoek te doen „ op de in- en uitvaarende schepen; dat men, „ over zaaken, den Koophandel betreffende, „ besloot, in afzyn der Raadsluiden, uit Hol- „ land gemagtigd; dat eenigen vastfelden, „ dat het jongste Plakaat op de zeevaart geen' „ voortgang zou genomen hebben, zo de „ Hollandfche Raadsluiden daarover gekend „ waren. Dat men ook, zonder Holland, welk „ 'er 't meeste belang by hadt, te hooren, „ bepaald hadt, dat de Geleigelden betaald „ moesten worden, ter eerster Plaats, daar „ de goederen doorkwamen; waartegen Hol- „ land altoos beweerd hadt, dat zulks, ter „ Plaats, daar ze geladen of gelost werden, „ behoorde te geschieden. Voorts noemden „ ze andere byzondere zaaken op, die, ten „ nadeele van Holland, werden afgedaan, „ klagende, wyders, dat men de Hollan- „ ders, uit groote en kleine Ampten, schein „ te willen weeren, onaan gezien die van de „ Re-

1586. „ Regeering 't bewind over 't Hollandsche
 „ geld, en slegts over een tiende deel van
 „ 't Utrechtsche hadden; terwyl de Zeeuwen
 „ en Friezen de handeling van 't hunne be-
 „ hielden, en uit Gelderland, Brabant en
 „ Vlaanderen niet veel inkwam (y).” Doch
 Leicester dit Vertoog hielp weinig. Leicester ging zy-
 neren gang, zig, aan alle de schriften, die,
 van wege de algemeene Staaten, gezegeld
 moesten worden, behalve van 's Lands ze-
 genzegel, van zyn geheele wapen, tot tegenzegel,
 bedienende (z).

Hy onderneemt eene Kamer van geldmid- delen op te regten. Doch kort hierna, bestondt hy eene nieu- wigheid van grooter invloed, het opregten van eene Kamer van Geldmiddelen. Rein- goud, die op het algemeen Thefaurierschap vlamde, hadt hem hiervan smaak gegeven, dryvende, onder anderen, dat 'er, in dit stuk, groot misbruik schuilde, onder de Staa- ten en Ontvangers, welk men ontdekken en affchaffen moest; 't gene, allerbest, door zulk eene Kamer, geschieden kon. Leices- ter, hiervan, nu en dan, een woord ge- waagd hebbende, in den Raad van Staate, vertoont, eindelyk, op den zeventwintig- sten van Zomermaand, een Geschrift aan dien Raad, waarby deeze Kamer ingesteld, en tot Hoofd derzelve benoemd wordt de Graaf van Nieuwenaar. Voorts tot tweeden en derden Raadsheer *Henrik Killegrei* en *Rei- nard van Azewyn*, Heer van brakel; tot Thefaurier Jakob Reingoud, Heer van Kou- wen-

(y) BOEK XXI. Boek, bl. 30 [720].

(z) BOEK XXI. Boek, bl. 33 [724].

wenberge ; tot Kommiffen , Sebastiaan Loofen , *Joost Teeling* en Paulus Buis , tot Auditeur Daniel de Burggraaf . Vreemd kwam dit Gefchrift den Hollandfchen Raadsluiden voor , alzo 't ftreedt met het Berigtschrift des Raads van Staate : waarby deezen 't werk der geldmiddelen aanbevolen was . Men fprak 'er over met Killegrei , die fors befcheid gaf . Leicester , om 't opregten der nieuwe Kamer met kragt door te dryven , voerde , den tweeden van Hooimaand , zonder omvraag te doen , den Graaf van Kuilenburg in tot een nieuw Lid des Raads van Staate . Daarna de Hollandfche Raaden , Walraven , Heer van Brederode , Sebastiaan Loofen en Willem Bardes , by zig ontbooden hebbende ; vielen 'er hevige woorden , over 't opregten der nieuwe Kamer . Men bragt veel in tegen Reingoud , die , cen' vreemdeling zynde , onbevoegd gehouden werdt , tot het bekleeden van het ampt van Thefaurier . Men oordeelde ook , dat de Staaten , in dit ftuk , gekend moesten worden . Maar Leicester verklaarde , dat hy met het werk voort wilde , en 't by de Staaten , die ook niet ter goeder trouwe met hem gehandeld hadden , wel zag te verantwoorden . Des anderendaags , verfcheen hy , verzeld met de Graaven Willem Lodewyk van Nasfau en Adolf van Nieuwenaar , Killegrei , Teeling , Brakel , Reingoud en de Burggraaf , wederom in den Raad ; daar Killegrei , van nieuws , drong op het opregten eener Kamer van geldmiddelen , door welke , Reingoud , zeiden ze , den Lande fchat ten wist te verfchaffen . En deeze , vermaand

1586.

Wat
Rein-

tot

1586. tot opening van zynen vond, verklaarde, kans
 ————— te zien, om twintig tonnen gouds te trekken
 goud hier van de *Lorrendraaijers*, zo noemde men de
 mede be- luiden, die, tegen de Plakaaten, en onaan-
 doelde. gezien de borgtogten, by hen gesteld, den
 vyand goederen toegevoerd hadden. Doch
 hy begeerde, dat hem de borgtogten wer-
 den geleverd, en dat de zaaken, niet by de
 Magistraaten, maar voor onpartydigen, zig
 met geen Koophandel geneerende, en door
 zyne Doorlugtigheid gekooren, beregt wer-
 den. Den Graave van Leicester hadt hy reeds
 te verstaan gegeven, dat hy zig des werks
 troosten wilde, zo men hem Kommisen toe-
 voegde, en magt gave, om alle Ontvangers
 van Geleigelden en tolln niet slegts, maar
 Notarissen en Koopluiden, tot het overleve-
 ren hunner boeken en rekeningen, te be-
 dwingen. Hy hadt Requens, weleer, in
 gelyk geval, den zelfden raad gegeven, die
 toen, uit vreeze voor ondank en verbittering,
 verworpen was (a). Doch 't bleek haast,
 hoe veel ingang dezelve nu gevonden hadt
 by Leicester, also sommige Steden gedreigd
 werden met Amptenaars, die, op deezen
 voet, zouden waaken tegen de lorrendraai-
 jers. Te Gouda, vertoonde zig, eerlang,
 zekere *Nikolaas de Dryver*, die voorgaf, hier-
 toe, door Leicester, gemagtigd te zyn, en
 den bystand des Baljuws verzogt. Doch also
 hy weigerde zyn Berigtschrift te toonen, en
 eenen eed van getrouwheid te doen (b), deen-
 den

Toeleg
 van Ni-
 kolaas de
 Dryver,
 te Gouda.

(a) Bon XXI. Boek, bl. 51 [721] enz.

(b) Refol. Holl. 6 Febr. 1587. bl. 41.

den Burgemeesters hem de Stad, en de Staaten, daarna, gantsch Holland ruimen: 't welk zy ook begeerden, omtrent diergelyke luiden, in andere Steden, waargenomen te hebben (c). 't Straffen der Lorrendraaijeren werdt van elk in den Raad redelyk gekeurd, alleenlyk gaf Bardes in bedenking, of het zonder gevaar van oproer te doen ware. Doch over 't opregten eener Kamer van geldmiddelen merkte hy aan, dat alle nieuwigheid ongemak baarde, en dat hy 'er zo veel voordeels niet uit te haalen zag. In 't voorbygaan, liet hy iets merken van de klagten, die hem en zynen Amptgenooten uit Holland gedaan waren, over 't dringen van vreemdelingen in de Regeeringe, waarover Leicester zeer verstoord werdt. Bardes verzogt, dat men zyne woorden, als spruitende uit zugt tot voorstand van 's Lands vryheden, ten goede neemen wilde: waarop de Graaf hernam, *dat de woorden goed, maar de werken gering waren*. Maar met dit stribbelen tegen 's Graaven welbehaagen werdt niets gevorderd. De Kamer werdt opgeregt, en Reingoud Thefaurier gemaakt. Doch Buis weigerde, fierlyk, Kommiss onder hem te zyn; Leicester in 't aangezigt zeggende, *dat hy Reingoud niet tot zynen Kommiss zou begeeren, zo hy zig al bekwaam kennen mogt, tot het waarneemen van het Thefaurierschap; zo ver was 't 'er van af, dat hy, als Kommiss, onder Reingoud zou willen dienen* (d). Woorden, die den Graave en

1586.

Buis wil
geen
Kommiss
onder
Rein-
goud
zyn.

Rein-

(c) Bor XXI. Boek, bl. 56 [759].

(d) Bor XXI. Boek, bl. 31 [722].

1586.

Plakaat
van Leicester tot
afschaf-
fing der
Vrywaar-
ringen
ten plat-
ten Lan-
de.

Reingoud in den krop bleeven steeken, en Buis, eerlang, zuur genoeg opbraken.

Op den vyfden van Hooimaand, tekende Leicester wederom een Plakaat, waarby de Vrywaaringen, ten platten Lande van Brabant, Gelderland, Holland, Friesland en Overysfel, werden afgeschafft, en elk bevolen, zig, binnen tien dagen, naar eene verzekerde Plaats, te begeeven, onder bedreiging van daarna vyandlyk behandeld te zullen worden. Doch dit Plakaat, gelyk de voorigen van dien aart, verwekte zo zwaare klagten, dat het meest overal gefchorst, en in Brabant alleen flauwelyk ingevolgd werdt (e).

VI.
De Burger-
hop-
luiden
van U-
trecht
zoeken
de Op-
perste
mace van
dat ge-
west der
Koning-
inne van
Engel-
land zon-
dervoor-
waarde
te doen
opdraa-
gen.

Te Utrecht werkte men zo sterk, en met zo veel gevolg, onder de Burgerye, om aanhang voor Leicester te winnen, dat 'er, eindelijk, op den laaften van Zomermaand, door de Hopluiden, een fineekfchrift werdt ingeleverd, waar by den Raad der Stad verzogt werdt, by zyne Doorlugtigheid te willen bearbeiden „dat men, van wege de Stad, „ Steden en Landen van Utrecht, de gant- „ fche Regeering en volkomen magt over „ dit gewest, zonder eenige voorwaarde of „ bepaaling, opdroege aan de Koninginne „ van Engeland, behoudens alleenlyk den „ waaren Christelyken Godsdienst, en die „ voorregten, waarby het gezag haarer Ma- „ jesteit niet verkort werdt, aizo het hunne „ en aller vroomen wensch was, dat het be- „ ftier des gantschen Vaderlands in de magt „ der Koninginne gesteld werdt (f).” Som-
mi-

(e) BOEK XXI. Boek, M. 33 [724].

(f) BOEK XXI. Boek, M. 32 [723].

migen vermaanen van een Latynsch Geschrift van diergelyken inhoud, welk men Leicester zelv' zou hebben overgeleverd (g). De Vroedschap van Utrecht bewilligde in 't verzoek, zo veel in haar was. Zo deden ook die van Amersfoort en Reenen. Doch die van Wyk en Montfoort bedongen de behoudenis der voorregten in 't gemeen, zonder zulken uit te zonderen, die 't gezag der Koninginne deeren mogten. De Utrechtsche Burgerhopluiden, de eenigsten, die dit rad openlyk draaiden, zогten eerlang ook de burgerry van Gouda in hun verstand te trekken; doch dit mislukte. Ook vervoegden ze zig aan die van Friesland en Overysfel, en wy zullen, in 't vervolg, zien, hoe veel ingang zy hier vonden. Ondertusfchen, toonde hun handel, ten duidelykste, waar men 't van de Engelsche zyde op toegelegd hadt: want dat zy zo veel, binnen en buiten hun Landschap, ondernomen zouden hebben, zonder heimelyke bewilliging van Leicester, die, uit het gemelde Latynsch of een ander diergelyk Geschrift, gróndige kennis hebben moest van hunne inzigten, is buiten alle waarfchyntlykheid.

Wat zy zig, binnen Utrecht, durfden vermeeten, bleek op den negentienden van Hooimaand. Leicester was toen, met den dag, verzeld van den Raad van Staate en van die van de Geldmiddelen, vertrokken naar den Haaге. Doch hy was pas ter poorte uit, of *Jaques de Potter*, een Vlaaming, toen Sche-
 De Burgerhopluiden te Utrecht neemen Paulus Buis gevangen, op last, pen ze men

(g) REYD V. Boek, M. 86.

1586. pen der Stad, en zekere Kommies van Leicester, *Thomas Webbes* genoemd, begeeren voorgaf, van den Burgerhopman, *Kornelis Gysbrechtszoon van Kuilenburg*, het byeenroepen der Burgerhopluiden, welken zy iets, uit last van zyne Doorlugtigheid, hadden voor te draagen. 't Geschiedt. En Potter en Webbes verzoeken de hulp der Hopluiden, tot het vatten van Meester Paulus Buis, 't welk hun, zeiden ze, door Leicester, gelast was. De Hopluiden, zonder schriftelyk bevel te vorderen, begeeven zig, terstond, naar de wooning eens Oud-Burgemeesters, alwaar Buis t'huis was; dringen, met veel gedruisch, in zyne slaapkamer, daar hy nog te bedde lag, doen hem opstaan, verzege- len zyne papieren in ecne koffer, en brengen ze, op hunne Kamer; daarna op 't Hof, in bewaaring van den Graave van Nieuwe- naar. Buis werdt ook eerst naar de gemel- de Kamer; doch, drie of vier uren laater, naar de Stads Wynkelder gebragt. Hier werdt hy, tot op den vyftienden van Oogstmaand, door Burgers, bewaard. Toen bragt men hem op Haazenberg, de Stads gevangenis, daar hy zat, tot op den agtsten van Slagt- maand; wanneer hem vergund werdt, ten huize van den Onderfchout, op den plom- pen Tooren, gevangenis te houden, onder borgtogt van vyfentwintigduizend guldens, te verbeuren, zo hy ontvlugtte. Tot hiertoe, hadt hy geene aanspraak mogen hebben dan in 't byzyn van Potter of iemand anders uit de Wethouderfchap. Ook hadt hy pen noch
 inkt

inkt mogen gebruiken. Ondertusfchen, wist men zo weinig tot zyne bezwaarnis in te brengen, dat men zig behelpen moest, met een gesprek, by hem, in de gevangenis, gehouden, zo een enkele Prokureur verklaarde, en hierop uitkomende „ dat de Koningin „ van Engeland de Opperheerfchappy der „ Nederlanden nimmer aanvaarden zou, en „ dat Utrecht alleen haar die niet opdraa- „ gen mogt, alzo zulks ftreedt met de U- „ trechtsche Vereeniging; dat ook Leices- „ ter zelf, met het ontwerp van opdragt der „ onbepaalde heerfchappy aan haare Ma- „ jesteit, gegekt hadt.” Maar zo hem zulk zeggen tot misdaad toegerekend werdt, moest men, in Engeland, zoo vreemd niet zyn, als men voorgaf, van het aanvaarden der hoo- ge Overheid. 't Vatten van Buis werdt, mid lerwyl, in Holland, zo zwaar gewoogen, dat Leicester niet bekennen durfde, ja zelfs rond- uit loochende, dat hy 'er last toe gegeven hadt. Zyne maagen drongen dan by den Graave op zyn onslag. Doch hy hieldt hen op den tuil. De Staaten van Holland zelveu zogten hem te beweegen, om Buis te regt te doen fstellen (*h*). Maar 't baatte even weinig. Elk hadt vast den mond vol van zulk eene hard- heid. Want fchoon Buis, in deftigheid van zeden, op de ftrengfte proef, niet beftaan kon; fchoon hy ook, naar veeler oordeel (*i*), Leicester, in 't eerst, veel te veel hadt in- gewilligd, en hem, naderhand, flegts fcheen te-

1586.

Wat men
tegen
hem hadtLeicester
ontkent
last gege-
ven te
hebben,
om hem
te vatten.(*h*) Refol. Holl. 14 Oct. 1586. bl. 464.(*i*) Reyn V, Boek, bl. 80.

1586. tegen gevallen te zyn, om dat hy, in alles, geen doen en laten by hem was; hy hadt egter, meende men, te veel aan de Landen, en zelfs aan den Graave verdiend, om, zonder reden, dus mishandeld te worden. Doch de haat van Reingoud, die Leicester de ooren vol argwaans blies, deedt hem, dagt men, dezen bitteren pil verzwelgen (*k*). Hy zat, tot in 't begin des volgenden jaars, wanneer de Onderfchout, op aanschryven der gemeene Staaten, by welken zyne maagen voor vyfentwintigduizend guldens borg gesteld hadden, dat hy, des vermaand, altoos in Regte verschynen zou, hem ter sluik ontfloeg (*l*).

Hy raakt, na lang zittingen, los.

VII. Leicester was, in Hooimaand, naar den Dagvaart in den Haage vertrokken, om den Staaten van Holland en Gemagtigden van Zeeland, aldaar ter Haage. Dagvaart beschreeven, eene buitengewoone Leicester doet eene buitengewoone Bede, aan Holland en Zee land. Bede te doen van vierhonderdduizend guldens: ook te verzoeken, dat men hem de nieuwe middelen op het zout, het bier en de zeep in handen stelde, het aandeel van Holland en Zeeland in honderdduizend guldens, door hem geligt, op voorgegaan verlof, opbragt, en hem zyne wedde, waarop hy nog maar tienduizend guldens ontvangen hadt, maandelyks, betalen deedt (*m*). De Staaten stonden, in hun eerste antwoord op dit voorstel (*n*), den Graave van Leicester, de gevorderde vier tonnen schats toe, doch begeerden, dat hy een vierde deel der-
zelf-

Antwoord der Staaten.

(*k*) Bor XXI. Boek, bl. 24 [725].

(*l*) Bor XXII. Boek, bl. 26 [883] enz.

(*m*) Refol. Holl. 22 July — 9 Aug. 1586. bl. 298.

(*n*) Refol. Holl. als boven, bl. 302-310.

zelve heffen deedt, uit den tol op de Lakens, dien zy, voor een jaar, in zyne handen stelden, en zelfs, naar zyn welgevallen, verhoogen wilden, zo hy den stapel der Engelsche Lakenen, alleen in de Vereenigde gewesten, deedt houden. Als de Raad van Staate hun rekening deedt van ontvangst en uitgaave, wilden ze ook orde stellen, op het afleggen der opgenomen' honderdduizend guldens (o). Van de wedde zyner Doorlugtigheid spraken zy niet; doch naderhand verklaarden ze, ter algemeene Staatsvergaderinge, dat dezelve op honderdduizend ponden van veertig grooten in 't jaar behoorde gesteld te worden, mids de onkosten der geheime kondschappen, zo lang ze niet boven de twintigduizend ponden beliepen, ten zynen laste bleeven (p). Ondertuschen, waren ze hem, op den tweeden van Oogstmaand, ten opzigte van het voornaamste gedeelte van zyn voorstel, nader te gemoet gekomen, en hadden, in het opbrengen van de volle vier tonnen, zo goed als bewilligd, zonder hem, voor een gedeelte der zelve, naar den tol op de Lakens te wyzen, mids hy billyk besluit name, op twee hunner Vertoogen, het eene, tegen het Plakaat op de zeevaart, het andere tot afdoening van eenige andere bezwaarnissen. Op het laatste Vertoog, gaf hy schriftelyk eenige voldoening. Doch op het eerste antwoordde hy, slegts by monde, *dat hy niets dan der Landen welvaart zagt, en dat men hem dit moest toevertrouwen.* Ook gaf hy, kort

1586.

Wedde van Leicester.

De Staaten geeven hem nader voldoening.

(o) Bon XXI. Boek, bl. 36 [723] enz.

(p) Resol. Holl. 12 Nov. 1586. bl. 507.

1586. kort hierop, twee Plakaaten uit, waarvan een het stuk der Munte betrof, en het ander op nieuws verboodt het handelen, op vyandlyke, niet slegts, maar ook op eenige onzydige gewesten, in Frankryk en Duitschland (*q*); doch dit laatste werdt, in 't begin des volgenden jaars, wederom ingetrokken.

Eenige aanzienlyke Burgers worden uit Utrecht gezet.

Terwyl de Staaten van Holland en Zeeland nog vergaderd waren, viel 'er, te Utrecht, iets voor, welk hun aan nieuw werk hielp. De Vroedschap aldaar bestondt, op 't aanhouden van een' Engelsch Heer, *North* genoemd, die ook gedreeven hadt, dat Buis naauw bewaard moest worden, en nu wederom, gelyk toen, uit Leicesters naam boodschapte, een groot getal ingezetenen van aanzien ter Stad uit te zetten. Onder dezelve, bevonden zig Jonkheer *Nikolaas van Zuilen van Draakenburg*, Schout der Stad, 's Lands Advokaat, *Floris Thin*, en *Jan Robertszoon van Dreunen*, die, geweeken naar Montfoort, den Staaten van Holland kennis gaven van hun wedervaaren. Deezen, hen houdende voor eerlyke luiden, verwierven vrygeleide voor hun van Leicester, en noodigden hen, en eenige andere uitgezeten naar Holland, om zig daar in Regte te komen verantwoorden (*r*). De Graaf, voorgeevende, dat hy slegts last gegeven hadt, om verdagte Perfoonen, geene trouwe liefhebbers des Vaderlands, uit te zetten, schreef den Graave van Nieuwenaar, der Wethouderfchap en

(*q*) *Don XXI. Boek, bl 45 [740], 46, [742], 47 [743], 48 [745], 50 [746].*
 (*r*) *Resol. Holl. 22 July — 9 Aug. 1586. bl. 313, 314.*

den Burgerhopluiden aan, dat zy hem hunne redenen, tot het uitzetten der voornoemde en andere Perfoonen, waarop hy vernam geen kwaad vermoeden te vallen, hadden bekend te maaken. De Hopluiden namen het antwoord op zig, doch voeren, in hunnen brief, zo vinnig uit tegen de Staaten van Holland, die zig, schreeven ze, moeiden, met het gene hun niet aanging, dat Leicester goedvondt, dien agter te houden. Midlerwyl, bragt Nieuwenaar de Utrechtsche Staaten en de Wethouderschap en Amptenaars der Stad, onder eenen nieuwen eed van getrouwheid aan de algemeene Staaten, aan Leicester als Landvoogd, en aan zig zelven, als Stadhouder over het Land van Utrecht. By deezen eed, die naderhand ook door de gantsche gewapende Burgery gedaan werdt, beloofde men, onder anderen, geen verstand altoos te zullen houden met de uitgezetten, en alle spraak van vrede met den Spanjaard, buiten eenpaarige bewilliging der Vereenigde gewesten, te zullen myden en ontdekken. Leicester, op den twaalfden van Oogstmaand, te Utrecht, te rug gekeerd zynde, werdt, door eenige uitgezetten, welken hy vrygeleide verleend hadt, verzogt „ dat hy hun onpartydige regters toetstaen, en hunnen partyen beveelen wilde, derzelver beschuldigingen, voor deezer regtbank, te openen, of ze hem, ten minsten, ter hand te stellen.” Doch zy kreegen geen gehoor. Men zondt hun zelfs briefjes t’huis, waarby hun, van nieuws, gclast werdt „ zig, binnen vyf dagen, te begeeven naar onpartyd-

1586.

Nieuwe en siche-
pe eed te
Utrecht
gevor-
derd.

De uit-
gezetten
verzoeken
regt.

Zy won-
den ge-
dreigd.

1586. „dige plaatfen,” waardoor zulken verftaan werden, die noch Spaansch noch Staatsch waren „anders zouden hunne goederen, tot „'s Lands gebruik aangeslaagen, en hunne „huizen geplonderd worden.” Zy vertrokken dan andermaal (s), en moesten, federt, zien, dat hunne ampten aan Brabanders, Vlaamingen en andere vreemdelingen gegeven werden. Hopman *Karel van Trillo* werd, kwanswys by voorraad, tot Schout der Stad, aangesteld: *Henrik Agileus*, van 's Hertogenbosch herkomstig, tot Raad en Prokureur-Generaal: en *Jaques Bellechere*, een Vlaamsche Waal, tot President 's Hof's van Utrecht. *Herman Wynhof* en *Jan van den Berge* werden Raaden; *Filips Rataller*, Griffier; de bovengenoemde de Potter Rentmeester der Stigtsche Domeinen. De Gekoorenen en Edelen keurden, op Leicesters verzoek, de gemaakte veranderingen goed, voor deeze reize. Doch de Vroedschap der Stad moest ook, buitens tyds, veranderd worden, zou men Trillo, eenen Vreemdeling, ten Schoutamp- te invoeren. Dit geschiedde dan insgelyks, op last van Leicester, die Jonkheer *Pieter Ruisch* tot eersten, en Gerard Prounink, gezeid Deventer, tot tweeden Burgemeester deedt aanstellen (t).

Verandering der Regeeringe te Utrecht.

Prounink wordt Burgemeester.

In Holland arbeiden ten voorde-

Doch terwyl, te Utrecht, de hekken der Regeeringe dus verhangen werden, zogten de Staaren van Holland Leicester te beweegen tot het hooren der uitgezeten: maar verwier-

ven

(s) BON. XXI. Boek, bl. 38 [731] enz.
(t) BON. XXI. Boek, bl. 40 [735].

ven anders niet, dan dat zy zig eenigen tyd in Friesland konden gaan onthouden (u). Zy bleeven nogtans in Holland; daar men van Zuilen, Heermale, Thin, van Dreunen, *Albrecht Fook* en *Robert van Hondhorst* in der Staaten hoede nam, hun zelf verlof geevende, om de schade, die hun mogt aangedaan worden, wettiglyk, te verhaalen op zulken, die 'er oorzaak van waren (v).

Leicester, die dit yveren voor de uitgezette Utrechtschen, voornaamlyk, weet aan den Advokaat Oldenbarneveld, zelv' een Stigtsman, ontboodt hem, met eenen Brief van den zeventwintigsten van Oogstmaand, by zig te Utrecht. Doch de Staaten van Holland, onder voorgeeven, dat zy hunnen Advokaat uit de Vergadering niet misfen konden, weigerden, heuschelyk, hem te laten vertrekken (w). Waarfchynlyk, vreesden zy iet ergers, en dat men hem, veelligt, by Buis plaatsfen mogt. Ook was 'er, ten deezen tyde, in Holland, iet ontdekt, welk de agterdogt tegen Leicester zeer deedt toeneemen.

Steven Paret, van Antwerpen, te Rotterdam, met der woon gekomen, werdt daar, weinige dagen laater, om 't voeren van oproerige taal, en op vermoeden, dat hy de opsteller was van zekere schimpfchriften tegen de Staaten, op last derzelven, met alle zyne papieren, in hegtenis genomen (x). Hy zat

(u) Bor XXI. Boek, bl. 40 [735].
 (v) Resol. Holl. 22 July — 9 Aug. 1586. bl. 327.
 (w) Resol. Holl. 22 July — 9 Aug. 1586. bl. 327. Bor XXI. Boek, bl. 51 [749].
 (x) Resol. Holl. 22 July — 9 Aug. 1586. bl. 328.

1586. zat zo dra niet, of Reingoud bragt te we-
ge, dat de Raad van Staate aan de Staaten
van Holland schreef „men hadt Paret, met
„zyne papieren, terstond naar Utrecht te
„zenden, op dat hy daar onderzocht wierdt.”
Doch met dit schryven werdt niet uitgerigt.
Men hadt, uit Parets schriften, reeds ont-
dekt, dat hy verstand met Reingoud hieldt,
en wat deezen twee zогten. Men zondt dan,
terstond, gemagtigden naar Utrecht, om
den Raad van Staate voor te leggen, 't gene
men gevonden hadt. Reingoud was, kort te
vooren, van daar vertrokken, naar 't Leger
voor Doesburg, om Leicester te spreken.
Doch zyne papieren werden agterhaald,
schoon hy ze hadt tragten te verdonkeren (y).

Ook Bar- Ik vind, dat men, wat laater, te Middel-
bara burg, in Zeeland, zekere *Barbara Boots* in heg-
Boots. tenis nam, die ook verstand hieldt met Rein-
goud. Zy hadt verscheiden' koffers met pa-
pieren en schimpfschriften by zig (z), en dee-
zen zyn, vermoed ik, een deel der papieren

Wat men van Reingoud geweest: uit welken, en uit
uit dee- die van Paret men ontdekte „dat zy kwaad
zer en „hadden zoeken te stooken, tusschen zyne
uit Rein- „Doorlugtigheid en de Staaten; dat zy de
gouds „gemeene middelen tot eene onmaatige
papieren „hoogte, en zo te niet hadden zoeken te
ontdek- „brengen; en dat zy zig hadden zoeken te
te. „verryken, ten koste der Landen (a).” Men
dien-

(y) Bor XXI. Boek, bl. 55 [755].

(z) Resol. Holl. 26, 27 Sept. 3, 4 Octob. 25 Nov. 1586. bl.
418, 420, 435, 436, 514.

(a) Resol. Holl. 27 Sept. 1586. bl. 420. Bor XXI. Boek,
bl. 55 [755] enz.

diende deeze punten Leicester aan, met verzoek, dat Reingoud 'er op gehoord, en, naar bevindtenis van zaaken, gestraft mogt worden. Doch de Graaf verschoof dit onderzoek. Nogtans kon hy niet voorby, Reingoud in verzekering te doen neemen, door den algemeenen Provoost. In Slagtmaand daaraan, drongen die van Holland zeer op zyne te regtstelling. Leicester, daarentegen, wilde hem eerst onder borgtogt doen ontfiaan, op dat hy zig, buiten hegtenis, verdedigen mogt; doch hy scheen, eindelyk, te bewilligen, in 't gene de Staaten op hem begeerden. Evenwel, zocht hy hem heimelyk den Geregte te ontfutfelen. De algemeene Provoost, een Engelschman, liet hem nu zonder wagt. De Staaten van Holland, dit verneemende, schikten den Prokureur-Generaal, met vier Boden, naar zyne Herberg. om toe te zien, dat hy hun niet ontfnapte. Maar de Provoost dreef de boden, met flagen, ter deure uit. Leicester verdedigde den Provoost, en, staande nu op zyn vertrek naar Engeland, beloofde hy den Staaten, Reingoud niet te zullen medeneemen, maar onder den Provoost, in den Haage, te zullen laaten. Doch terwyl de Graaf naar Dordrecht vertrok, paste Reingoud in den Briel te zyn. Van hier, zondt Leicester hem naar Utrecht, en bewilligde mondeling in de wederlevering zyner papieren, ten deele daar, ten deele in den Haage leggende. De eersten verkreeg hy eerlang, door toedoen van den Schout Trillo; doch naar de anderen, durfde hy niet komen vraagen. Midlerwyl, hadt

1586.

Reingoud
raakt in
hegtenis.

Hy ont-
komt.

Lei-

1586. Leicester die van Holland verzekerd, dat Reingoud, buiten zyn weten, naar den Briel gevoerd was; doch dat hy hem wederom naar den Haage zou doen brengen. Maar hier kwam niets van. Reingoud begaf zig, eerlang, met der woon, naar Vlisfingen, daar hy, onder de bescherming van den Engelschen Bevelhebber, leefde, tot dat Leicester afstand deedt van de Landvoogdye. Toen zag men dezen fynman, die geene dienstboden dulden kon, dan die van den Hervormden Godsdienst waren, overloopen naar Roomsche. Brusfel, daar hy zig, ter oorzaake zyners schuldeischen, verborgen houden moest, en eindelyk, in de belydenis van het Roomsche geloof, overleedt (b). Wat Paret betreft, hy zat tot in Zomermaand des jaars 1587, op de Voorpoorte in den Haage. 't Hof ontfloeg hem toen, onder beloften van, des verzogt zynde, binnen veertien dagen, wederom in Regte te verschynen (c). Twee jaaren laater, werdt hy, door 't Hof, gevonnist, om openlyk te verklaaren, dat hy berouw hadt van 't gene hy, ten laste der Staaten, hadt gesproken (d). Doch hoe 't met Barbara Boots affiep, is my niet gebleeken. De Staaten hadden van 't gene zy uit Reingouds papieren ontdekt hadden terstond kennis gegeven aan den Engelschen Raadsheer van Staate, *Thomas Wilkes*, die 'er zeer over geraakt scheen, en hun allen goeden dienst hierin beloofde (e). Doch 't bleef by

woor-

(b) BOR XXI. Boek, bl. 69, 70 [776, 777]. XXIV. Boek, bl. 85 [265].

(c) Resol. Holl. 25 Juny 1587. bl. 172.

(d) Resol. Holl. 21 July 1589. bl. 500.

(e) BOR XXI. Boek, bl. 57 [754].

woorden. De agterdocht tegen Leicester was, 1586.
 ondertusfchen, zo fterk toegenomen hier te
 Lande, dat men, naar fommiger verhaal, Kwaad
 hem, omtrent deezen tyd, en, veelligt, toen vermoeden op
 hy, uit het Leger, over Utrecht, naar den Leice-
 Haage reisde (f), te Amsterdam, wel met ster, te
 veel uiterlyke praal, ontving; doch eenige Amster-
 jonge fchutters, onder bevel van den Hop- dam.
 man *Jan Korneliszoon Hoofst*, uitmaakte, om,
 onder fchyn van hem tot lyfwagt te dienen,
 by dage en by nagte, op hem te pafsen: ja
 men plaatfte, op eene hangkamer, in 't ver-
 trek van 't Stadhuis, daar men hem onthaal-
 de, een goed getal fchutters, met gelaaden
 geweer, agter de tapyten, die op hem vuur
 geeven moesten, zo dra zy eenigen onraad
 van den kant der Engelschen vernamen. 't
 Schynt, dat men vreesde voor eene over-
 rompeling der Stad; doch men raakte met
 de vreeze vry (g).

Na 't eindigen van den veldtocht deezes IX.
 jaars, verfcheen de Graaf in den Haage, op Leicester
 den zesden van Slagtmaand. Hy werdt 'er wordt
 staatelyk verwelkomd, en, op dat men hem met een'
 de klagten, die men tegen hem dagt in te grooten
 brengen, te ligter zou doen verzwelgen, be- vergulden
 fchonken met een' zilveren vergulden kop kop
 van negenduizend guldens; die eens mans befchon-
 hoogte hadt, en van hem, dankelyk, aan- ken.
 vaard werdt (h). Men hadt, ter Vergaderin- Geheime
 ge van Holland, reeds federt eenigen tyd, raadplee-
 ge- gingen.

(f) Zie *XXIX. Boek, bl. 138.*(g) *Hoofst XXVI. Boek, bl. 1198.*(h) *Refol. Holl. 4 Octob. 9 Nov. 1586. II, 442, 493. BOR
 XXI. Boek, bl. 54 [754].*

1586. geraadpleegd, op het gene men tegen Leicester's Regeeringe zou inbrengen, en elkan-
 deren by eedé verbonden tot het geheim hou-
 den deezer raadpleegingen: ook beslooten,
 't gene iemand, binnen of buiten de Landen,
 over 't vrymoediglyk voorftelleu zyner mee-
 ninge ter Dagvaart, overkomen mogt, te
 zullen aanmerken, als betrof het den Staat in
 't algemeen (i). 't Gevolg deezer raadplee-
 gingen was het opstellen van een Vertoog,
 welk den Graave, kort na zyne aankomst,
 behandigd werdt. Men vertoonde hem, by
 het zelve, dat de Staaten van Holland, Zee-
 land en Friesland, uit welker naam het sprak,
 op hun jongste Vertoog wel gunstig befcheid
 gekreegen; doch geene verdere uitwerking
 vernomen hadden: en vorderde, wyders,
 „ het voltallig houden der Engelsche hulp-
 „ troepen, het monfteren en betaalen der-
 „ zelve, ten overftaan van Gemagtigden
 „ der algemeene Staaten: voorts, geene uit-
 „ heemfche werving te doen, dan by verlof,
 „ en geene Overften van Plaatsen te ftellen,
 „ dan op benoeming dier Staaten; het her-
 „ ftellen der krygstugt, vooral in de bezet-
 „ tingen der Grensplaatsen; geene omme-
 „ flagen te doen; zo als onlangs gefchied was,
 „ buiten der Staaten bewilliging; niemand
 „ buiten zyn gewest in Regte te betrekken,
 „ waarvan men ook reeds voorbeelden ge-
 „ zien hadt: de algemeene en byzondere Staa-
 „ ten en Wethouders der Steden, in derzel-
 „ ver agtbaarheid en voorregten, te Utrecht,

„ OR-

(i) Refol. Holl. Aug. — Orl. 1586. bl. 371.

„ onlangs zo zeer gefchonden, te herftellen; 1586.
 „ het Stadhouderfchap van Utrecht te doen
 „ bekleeden, door Prinfe Maurits van Nas-
 „ sau; den vryen handel op de Landen van
 „ bondgenooten en onpartydigen toe te ftaan:
 „ de zeezaaken Prinfe Maurits en den Raa-
 „ den ter Admiraliteit te beveelen; nieu-
 „ wigheid te weeren uit den ophef der ge-
 „ meene middelen; af te ftaan van den twist,
 „ aangeheeven over 't bewind der geestely-
 „ ke, verbeurdverklaarde en aangetekende
 „ goederen, waaruit eenige onrustige gees-
 „ ten zig hadden zoeken te verryken: ein-
 „ delyk, in zaaken van Regeeringe, belas-
 „ tingen en anderen, Holland, Zeeland en
 „ Friesland betreffende, geen gehoor te gee-
 „ ven aan luiden, die, in Brabant, Vlaan-
 „ deren of andere afgefcheiden' Landen, in
 „ Regeeringe geweest waren; maar zig, in
 „ alle zulke zaaken, te bedienen van den
 „ raad der Staaten: konnende de vertooners
 „ niet anders zien, of veele uitgeweeken'
 „ Brabanders en Vlaamingen, de vroomen
 „ niet te na gefproken, zогten het oor zy-
 „ ner Doorlugtigheid te winnen, om over
 „ Holland, Zeeland en Friesland te heer-
 „ fchen, naar hun welgevallen (k).” Lei-
 „ cester, dit Vertoog ontvangen hebbende,
 „ begeerde 'er, met gemagtigden der Staaten,
 „ nader over te handelen. Hiertoe werden
 „ benoemd de Advokaat Oldenbarneveld, *Ni-*
 „ *kafius van Silla*, Penfionaris van Amfter-
 „ dam, en *Reinier Kromhout*, van wege Hol-
 „ land; Gaspar van Vosbergen, van wege
 „ Zee-

(k) Zie Eov XXI. Boek, bl. 57 [760] enz.

1586.

Onderhandeling van Leicester en Gemagtigden der Staaten over verscheiden bezwaarnissen.

Zeeland, en voor Friesland; *Vitus van Kamminga*. De Graaf, met hen in gesprek getreden, verschoonde sommige punten van bezwaarnis, verdedigde anderen, en eischte, op anderen, nadere opening (1), die hem, gegeven werdt. By deeze gelegenheid, werdt geklaagd, over eenen breeden lastbrief, door den Graave, verleend aan Sonoï, en zig, ook over de burgerlyke Regeering van 't Noorderkwartier, uitstreckende. Doch hy stondt toe, dat de Staaten, Graave Maurits of 's Lands voorregten, by dien lastbrief, bena-deeld rekenende, daarop nader orde mogten stellen (m). Voorts sprak men van de Oversten, buiten bewilliging der Staaten, gesteld, over Oudewater, Viane, Gorinchem en Woudrichem: waarop weinig voldoening gegeven werdt. Over 't gebeurde te Utrecht, onderhieldt Oldenbarneveld den Graaf, met eene wydluiftige rede, waarin de Burgerhop-luiden en de Predikant *Herman Modet* niet gespaard werden: ook vermaand, dat zy 't waren, die Leicester bewoogen hadden, om den Predikanten van Gorinchem te schryven, „ dat zy den Overste Kleerhaage, in zyne „ aanslagen, met hunne gebeden en met der „ daad, zouden bystaan.” De Graaf antwoorde „ dat men hem, te Utrecht, ze- „ ker Geschrift hadt behandigd, spreekende „ van 't opdraagen der Heerschappy over „ dat gewest aan de Koninginne, en vertoo- „ nende, dat Buis zig, over dit punt, in „ En-

(1) BOR XXI. Boek, bl. 60 [763] enz.

(m) HOOFD XXIV. Boek, bl. 1101.

„ Engeland, niet behoorlyk van zynen last
 „ gekweeten hadt; hoewel hy Buis hadt ver-
 „ dedigd, tegen de Burgerhopluiden.” Hy
 voegde hierby „ dat het vangen van Buis,
 „ buiten zyne kennis, gefchied was; hoewel
 „ deeze zig, tegen haare Majesteit en tegen
 „ hem, vergreepen hadt; dat hy, Leices-
 „ ter, kennis gekreegen hebbende, dat de
 „ vyand heimelyk verftand hielt, in U-
 „ trecht, Amftterdam, Haarlem en Kampen,
 „ den Graave van Nieuwenaar gelast hadt,
 „ agt te geeven op verdagte Perfoonen bin-
 „ nen Utrecht; dat deeze hem hierop eene
 „ lyst van tagtig of honderd Perfoonen hadt
 „ toegefchikt, die, door hem, op een min-
 „ der getal gebragt waren; dat Nieuwenaar
 „ en de Utrechtschen beweerden, dat zy,
 „ voor welken de Hollanders fpraken, wel
 „ van de fchadelykften waren, en dat Mees-
 „ ter Floris Thin, na de neêrlaag by Ame-
 „ rongen, zelf ter Vergaderinge voorgeslaa-
 „ gen hadt, dat de tyd geboodt, met den
 „ vyand te handelen; hoewel hy dit van
 „ Thin niet gelooven kon. Voorts, verklaar-
 „ de hy, niet te weeten, van zulk een fchry-
 „ ven naar Gorinchem, als waarvan men
 „ vermaand hadt; begeerende, eindelyk, dat
 „ men hem de zorg voor de agtbaarheid der
 „ Regeeringe gerustelyk toevertrouwde.”
 De Advokaat hernam, hierop „ dat men
 „ niet gemeend hadt te zeggen, dat zyne
 „ Doorlugtigheid ict tegen de agtbaarheid
 „ der Regeeringe gedaan zou hebben; maar
 „ alleenlyk, dat zulks, door de Utrechtsche
 „ Burgerhopluiden, gefchied en ongeftraft
 VIII. DEEL. M „ ge-

2586.

„ gebleeven was. 't Stondt deezen, vervolg-
 „ de hy, buiten 't fluk der wagte, niet vry,
 „ den geringsten persoon, veel min eenen
 „ Raadsman zyner Doorlugtigheid, in heg-
 „ tenis te neemen. Hem vast te houden,
 „ tegen 't bevel zyner Doorlugtigheid, krenk-
 „ te de agtbaarheid der Regeeringe. En men
 „ behoorde hem te ontslaan, of voor den
 „ Raad van Staate te regt te stellen. Ook
 „ behoorde men de uitgezeten, met naame
 „ Thin, die zig altoos tegen den Spanjaard
 „ gekant hadt, voor hunne bevoegde Reg-
 „ ters, te hooren. De brief aan de Gorin-
 „ chemsche Predikanten was, onder 't ei-
 „ gen handteken zyner Doorlugtigheid, afge-
 „ vaardigd, tot groote droefenis der Wethou-
 „ deren, welker trouw men verdagt hielt,
 „ onaan gezien zy hunne Stad zo lang en dap-
 „ perlyk verdedigd hadden.” Leicester, bly-
 „ vende by zyn voorig antwoord, voer, hierop,
 „ heviger dan te vooren, uit tegen Buis, die,
 „ zeide hy, niet wettiglyk tot Raadsman ge-
 „ kooren was. Doch de zaak der uitgezeten
 „ wees hy aan de algemeene Staaten. Met den
 „ Brief aan de Predikanten van Gorinchem,
 „ hadt hy alleenlyk beoogd, de agtbaarheid
 „ van zo wakker een' Krygsman, als Kleerhaa-
 „ ge was, te styven. Tot de vereeniging van
 „ Utrecht met Holland en Zeeland onder een-
 „ nen Stadhouder, verklaarde hy zig genegen;
 „ doch hadt nu geen en tyd, om daarop orde
 „ te stellen. Brakel sprak hier tuschen, *dat*
 „ *men, als 't hier al toe kwam, den Utrechtschen*
 „ *Stadhouder, als eerder gekooren, het Stadhou-*
 „ *derschap over Holland en Zeeland behorde in te*
 „ *ru-*

ruimen. En 't is te vermoeden, dat Leicester dit, voor tegenwoordig, zo gaarne, als de Hollanders en Zeeuwen noode, gezien zou hebben. Daarna tradt men ook tot het overweegen der Plakaaten op de Zeevaart. Leicester merkte aan „ dat de uitvoer der eeten waaren, al voor zyne aankomst hier te Lande, verboden was geweest; dat hy dit verbod flegts vernieuwd hadt, om dat hy 't hielt voor 't eenig middel, om den vyand te krenken.” Hiertegen wees Oldenbarneveld aan „ dat men zyne Doorlugtigheid de zwaarigheden in dit verbod zo klaarlyk vertoond hadt, dat 'er een nieuw besluit op verworven was. Doch dat dit besluit, op 't aanhouden van eenige amptelooze luiden, meest vreemdelingen, vernietigd was, om Reingouds wille, waardoor de Landen, in dit jaar, by verval van neering, verloop van koophandel, fremming van zeevaart en verlies van fchepen, meer fchade geleeden hadden, dan in twaalf jaaren te vooren, gelyk men, by de flukken, kon doen blyken.” Dit verhaal fcheen den Graaf te treffen, en deedt hem bekennen, *dat de Landen, zonder zeevaart en koophandel, groeijen noch bloeijen konden.* Men ftribbelde, nog eene wyl, over de andere punten: en toen men tot het begeeven van ampten aan vreemdelingen kwam, fprak Leicester veel tot lof van Daniel den Burggraaf, dien hy tot buitengewoonen Geheimfchryver des Raads van Staaten hadt aangefield, beweerende voorts, dat het Christenen betaamde, luiden, uit hun Vaderland en goederen gezet, voort

1586.

„ te helpen.” Men antwoordde „ dat de Staa-
 „ ten meenden, dat zyne Doorlugtigheid zo
 „ groot een geloof aan Reingoud gegeven
 „ hadt, door aanraading van Meeterkerke en
 „ den Burggraaf, waarom deeze twee by
 „ hen verdagt waren.” Voorts verklaarde
 „ men „ de vreemdelingen gaarne te willen
 „ voorthelpen; doch zig niet van hun laa-
 „ ten beheerschen.” 't Gesprek werdt be-
 „ flooten met een ernstig verzoek, om gunstig
 „ antwoord op der Staaten verhoog; 't welk
 „ Leicester toezeide (n).

x.
 De Bur-
 gemees-
 ter Prou-
 nink, ter
 algemeene
 Staats-
 vergade-
 ringe af-
 gezon-
 den,
 wordtals
 een
 vreemde-
 ling ge-
 vraakt.

Doch terwyl men, in Holland, arbeide,
 om Leicester, tot het stellen van beter orde
 op het beleid der Regeeringe, te beweegen,
 raakte Utrecht, van nieuws, in roere. De
 Staaten van dit gewest hadden den nieuwen
 Burgemeester, Gerard van Prounink, an-
 ders Deventer, gemagtigd, om, van hun-
 nen wege, ter algemeene Staatsvergaderin-
 ge, zitting te neemen: en byzonderlyk, om
 die van Holland en Zeeland, daar, te over-
 reeden, tot het neemen van gelyk besluit,
 als by die van Utrecht genomen was, raa-
 kende de Opdragt der hooge Overheid aan
 de Koninginne van Engeland: waaruit men,
 in 't voorbygaan, wederom bespeuren kan,
 wat de toelig der Engelschgezinden, en ge-
 volgelyk ook het heimelyk oogmerk der Ko-
 ninginne geweest zy. Prounink vervoegde
 zig, op den elfden van Slagtmaand, in de
 Vergadering der algemeene Staaten. Doch
 men wraakte hem, als het Burgermeesterschap
 van Utrecht verkreegen hebbende tegen de
 Pri-

(n) HOOFD XXIV. Boek, bl. 1100-1107.

Privilegien, die aldaar geenen Brabander in de Regeeringe gedoogden. De Staaten van Holland beslooten zells, geene gemagtigden ter algemeene Staatsvergaderinge te zullen zenden, zo lang hun de wertigheid van Prouninks Burgemeesterfchap niet gebleeken was. Ook verklaarden zy, ten zelfden dage, te verstaan, dat men die van 't Vrye geene zitting meer, onder de algemeene Staaten, behoorde te gunnen (o). Prounink, ondertusfchen, zeer verfloord, dat men hem afgewezen hadt, klaagde het den Graave, die Oldenbarneveld en vyf anderen uit de algemeene Staaten by zig ontboodt, en hun afvraagde, wat men tegens Prounink hadt in te brengen? Zy zeiden 't: en Prounink, vervolgens, binnen geroepen, het zyne daar tegen. Eindelyk, gaven hem de algemeene Staaten tot affcheid, dat hy naar Utrecht hadt te gaan, om te bezorgen, dat een ander, in zyne plaatfe, wierdt afgevaardigd. Zeer fpeet dit hem en Leicester, die, op zyn verzoek, eerlang, eenen brief fchreef aan de Staaten van Utrecht, waarin hy verklaarde, Prouninks agtbaarheid te zullen handhaaven: begeerende, dat zy 't zelfde zouden doen (p).

Terwyl Prounink nog in Holland was, De Burgerhop- raakten de Burgerhopluiden, te Utrecht, wederom aan 't hollen: en, ophaalende 't gefchil van den jaare 1582, begeerden zy, de * Ge- * Geëli- koorenen in de plaatfe der Geestelykheid, geerden. uit

(o) Refol. Holl. 16 Nov. 1586. bl. 496.

(p) Bon XXI. Boek, bl. 76 [772] enz.

1586. uit de Regeering gezet, en het eerste Lid
 der Staaten vernietigd te hebben. De Vroedschap der Stad viel hun toe, besluitende tot
 affchaffing der Gekoorenen, op den eerften
 van Wintermaand. Hierop, kwam Prounink te rug uit den Haage, en verzogt, op
 den derden, verslag van zyn wedervaaren
 aldaar te mogen doen, aan de Edelen en
 Steden, zynde het Lid der Gekoorenen af-
 wezig. Doch de Edelen verklaarden zig on-
 gezind, om hem te hooren, zo lang men de
 Gekoorenen buiten sloot. De Stad stelde zig
 tegen 't gevoelen der Edelen, die 'er nog-
 tans by bleeven. Prounink deedt dan alleen
 der Vroedschap verslag, klaagende, dat de
 Utrechtsche Gemagtigden zyne hardste par-
 tyen waren geweest, in de algemeene Staa-
 ten. 't Afzetten der Gekoorenen keurde hy
 nogtans af, duchtende, dat men 't niemand
 meer dan hem wyten zou. Hierop, werden
 de Utrechtsche Gemagtigden *Henrik Bath* en
Bartholomeus van de Waal, Heer van Moers-
bergen, op den naam der Steden, t'huis ge-
 roepen uit de algemeene Staaten. Doch de
 Gekoorenen en Edelen bevalen hun, daaren-
 tegen, hunnen dienst waar te noemen, en
 zelfs herstelling te vorderen van 't gene, te-
 gen 't verding met Engeland, tegen Leices-
 ters lastbrief, en tegen de Stigsche voor-
 regten, onlangs, gedaan of gehandeld was (q).

Onder dit scribbelen van de Leden der Staa-
 ten van Utrecht, waardoor Leicesters agt-
 baarheid geene geringe afbreuk leedt, stel-
 de

XI.
 De Bie
 in Rein-
 gouds

(q) *Boek XXX. Boek, bl. 68 [775].*

de hy, in Reingouds plaats, *Joris de Bie*, tot algemeenen Thefaurier, en *Filips Doublet* tot algemeenen Ontvanger: luiden, die deeze ampten, met zeldzaamen lof van getrouwheid, hebben waargenomen (r). Doch kort hierna, verklaarde de Graaf, dat hy van zins was, met den eerften, eenen keer te doen naar Engeland. Hy gaf, by de Staaten, voor, dat hy 't Parlement bywoonen moest, alwaar hy ook de Nederlandfche zaaken behertigen zou. Onder 't gemeen, werdt, vast, verspreid, dat hy vertrok, uit misnoegen op de Staaten (s). Dit werdt zelfs den volke, van de Predikstoelen, ingestampt: 't welk, den Graave zynde aangediend, hem dubbelzinniglyk deedt antwoorden „ dat men de „ Leeraars wel anders zou doen prediken.” Doch het eigenlyk oogmerk van zyn vertrek fchynt geweest te zyn, der Koninginne den staat der Nederlandfche zaaken, omftandiglyk, te ontvouwen, en veelligt eenige nieuwe middelen met haar te beraamen, tot bereiking van 't gene men voorhadt. Oldenbarneveld en andere Gemagtigden der algemeene Staaten zогten hem de reize te ont-raaden, of ten minften te doen uittellen. Doch hy liet zig niet verzetten, betuigende egter, byna met cede, dat hy niet vertrok, uit ongenoegen op de Staaten (t), fchoon hy zig ontvallen liet, dat hem het Vertoog der Staaten van Holland en eenige andere dingen wat tegen waren geweest. Op 't verzoek der

1586.
—
plaats tot
Thefaur-
rier,
Doublet
tot On-
vanger
aange-
fteld.
Leicefter
verklaart
dat hy
een' keer
naar En-
geland
wil doen.

Oog-
merk zy-
ner reize.

(r) MOEFT XXV. Boek, bl. 1112.
(s) Refol. Holl. 21 Nov. 1586. bl. 511.
(t) MOEFT XXV. Boek, bl. 1112.

1586.

Trek van
Leicester, om de
Duitfche
werving
vrugte-
loos te
maaken.

der algemeene Staaten, beloofde hy, 't bewind der Regeeringe, in zyn afwezen, den Raad van Staate in handen te zullen ftellen. Aan Norrits zou hy gaarne 't Opperbevel over 't Krygsvolk gegeven hebben; doch men verzogt hem, dat hy 't bewind der zaaken van oorloge ook aan den Raad van Staate ftellen wilde (v), gelyk hy, federt, in fchyn, deedt. De Graaf van Nieuwenaar was, eenigen tyd geleeden, door Leicester, naar Oostland gezonden, om tweeduizend ruiters, drieduizend knegten en duizend delvers aan te neemen. Dit volk was geworven, en 't geld, tot den optogt vereischt, byeen gebragt. Nogtans bleef het agter (w), zonder dat men, in eenen geruimen tyd, wist, waar 't haperde. Eindelyk, kreeg men blyks genoeg, dat Leicester, bedugt dat de Hoogduitschen, te zeer geneigd tot den Huize van Nasfau en den Graave van Hohenlo, hem, veelligt, over de hand zouden zyn, befteken hadt, dat zy niet opkwamen. Hierover viel ook gefprek, voor Leicesters vertrek. De Graaf fchreef het marren der Hoogduitschen, blaauw genoeg, toe aan zeker misverftand, waardoor Nieuwenaar, 't Klooster Lochem, by Brunswyk, voor Lochem, in Gelderland, daar de zamelplaats moest geweest zyn, genomen hadt. Voorts, drong hy de Staaten tot afrekening met Nieuwenaar en de Duitfche Overften, welken men, wat laater, met zeventigduizend guldens voldeedt (x).

Daar-

(v) Refol. Holl. 17 Nov. 1586. bl. 512. BOR XXI. Boek, bl. 77 [777] enz.

(w) BOR XXI. Boek, bl. 92, 52 [722, 751].

(x) BOR XXI. Boek, bl. 71 [779]. HOOFD XXV. Boek, bl. 1114.

Daarna vertoonde Leicester den algemeenen Staaten, dat Gelderland, Overysfel, Utrecht en Friesland haarer Majesteit de Opperheerschappy aangeboden hadden; doch de algemeene Staaten niet: ook niet die van Holland en Zeeland. Maar men gaf, hierop, te verstaan „ dat zulk eene opdracht, zo ze „ geschied was, voor 't bedryf eener muit- „ zieke gemeente gehouden moest worden; „ dat Holland en Zeeland hunne genegen- „ heid, om zig der Koninginne te onderwer- „ pen, meermaalen, betoond hadden, en „ nog de laatsten niet zyn zouden, zo dra „ zy wisten, dat haare Majesteit de heer- „ schappy, *op redelyke voorwaarden*, begeerde „ te aanvaarden.” Maar aan deeze voor- waarden haperde het, naar 't schynt, met de Koninginne; die 't hoog gebied, *zonder voorwaarden*, gelyk men 't, te Utrecht, begrepen hadt, liever zou hebben aangenomen. Den Graaf zig ook verwonderd getoond hebbende, dat men hem geene kennis gegeven hadt van eene voorgenomen bezending naar Engeland; behandigde men hem den Lastbrief en 't Berigtschrift, op deeze bezending ingesfeld, die hem niet kwalyk scheenen te gevallen (y). Doch hy begreep, dat men Graaf Maurits tot het hoofd der bezendinge stellen moest, en met hem naar Engeland laten reizen (z). De Hollandfche Edelen zagen hierin egter merkelyke zwaarigheid: ook lieten de Steden, schoon 'er de mees-

1586.
Leicester
onder-
zoekt
waarom
die van
Holland
en Zee-
land ha-
rer Maje-
steit de
Opper-
heer-
schappy
niet aan-
bieden.

Hy be-
geert dat
Graaf
Maurits
hem naar
Engel-
land ver-
zelle: 't
welk af-
geslaa-

(y) Bor XXI. Boek, bl. 72 [1580].

(z) Refol. Holl. 26 Nov. 9 Dec. 1586. bl. 407.

1586. meesten toe neigden, zig omzetten door Oldenbarneveld: waarop het, beicefdeijk, afgeflaagen werdt. Leicester was 'er zeer misnoegd over, en kon niet bedekt houden, dat hy de wyt van 't gemeen befluit aan Oldenbarneveld gaf. Ook borst zyn ongenoegen tegen de Staaten, van dag tot dag, nader uit; fchoon men hem, van der Staaten zyde, heufchelyk onderging. Midlerwyl, hadt hy den algemeenen Staaten zekere punten overgeleverd, raakende 't gene hy, ter zynere aankomst in Engeland, der Koninginne, van hunnen wege, hadt aan te dienen: de gewigtigften waren deeze twee: *Wat hoop hy haarer Majesteit geeven kon op bewilliging in zwaarer beden, voor twee, drie of vier jaaren? en, wat befluit zy neemen zouden, zo de Spanjaard hun of haarer Majesteit vrede aanbodt, en wat verftand zy begeerden dat met hem gehouden werdt?* Men antwoordde, op het *eerfte* punt „Dat men, federt eenigentyd, voor drie „ of zes maanden, en eindelyk voor een jaar, in „ de gemeene lasten, bewilligd hadt: niet „ om daarna de handen te fluiten; maar om „ te beter te zien, wat men zou konnen opbrengen. Op de veeljaarige Beden, eerstyds, den Nederlandfchen Vorften ingewilligd, moest men geen agt flaan; alzo dezelfen, in een geheel jaar, zo veel niet hadden uitgebragt, als de tegenwoordigen, in eene maand bedroegen.” Op het *ander* punt, werdt verklaard „ hoe men dikwils bevonden hadt, dat de uitrooijing van den waaren Godsdienst vast ware aan de verzoening met Spanje; waarom men zyne „ Door-

gen
wordt.

Hy
vraagt
befcheid
op zekere
punten.

Antwoord
der Staaten.

„ Doorlugtigheid badt, allen handel over 1586.
 „ verdrag met den vyand te willen verhoeden, also men daarin niet treden kon,
 „ zonder de gemeente onwillig te maaken,
 „ tot het draagen der gemeene lasten, of
 „ zonder de Overheid, by dezelve, in ver-
 „ denking te brengen (a).”

De Graaf stelde, wyders, op den vierentwintigsten van Slagtmaand, het bewind der burgerlyke Regeeringe en des oorlogs te Lande, gedurende zyn afzyn, den Raad van Staate in handē, latende het beleid van den kryg te water aan Prinse Maurits, als Admiraal, en aan de Kollegien ter Admiraliteit, alles, tot dat hy weder hier kwam, of tot op nader orde, te stellen by de algemeene Staaten (b). Des anderendaags, nam hy afscheid van de algemeene Staaten, hun, voor 't laatst, den Godsdienst en het invoeren der beraamde Kerkenorde, ernstelyk, aanbeveelende. Het wederzydsch misnoegen scheen nu geheel geflist. Men bejegende elkanderen, met veel heuschheid. Maar de Graaf, te Dordrecht gekomen, stelde daar zekeren *Joan Kouwai* tot Admiraal over den Vlaamschen oord, en regtte eene Admiraliteit op, te Oostende; hoewel dit werk haperde, willende die van Holland en Zeeland geene Admiraliteit in Vlaanderen gedoogen (c). Van Dordrecht, voer Leicester naar Zeeland: en toefde, twee weeken, te Vlisfingen, Zeeland.

(a) BOR XXI. Boek, bl. 73 [781].

(b) Groot-Plakaatb. IV. Deel, bl. 31. BOR XXI. Boek, bl. 74 [782].

(c) BOR XXI. Boek, bl. 75 [783].

1586. gen, naar den wind. Midlerwyl, maakte hy de bezetting van Veere op, tegen Prins Maurits (d), schreef verscheiden' brieven aan zyne vertrouwelingen, en beval zynen Requestmeester *Hotman*, dien hy hier liet, Sonoi en de Oversten der Plaatsen, by monde en by brieven, uit zynen naam, te liefkoozen. Eindelijk, ging hy onder zeil, en werdt, in Engeland, zeer feestelyk ontvangen, door de Koninginne. Men droeg zorg, dat de Burgerhopluiden te Utrecht hiervan terstond kennis kreegen, op dat zy 'er door aangemoedigd werden, om op den begonnen voet voort te gaan (e).

Hy wordt, in Engeland, wel ontvangen.

Leicesters dubbelheid brak, terstond na zyn vertrek van Zeeland, zichtbaarlyk uit. Hy hadt, op den zelfden dag, waarop hy 't be- wind over den kryg te Lande den Raad van Staate hadt opgedraagen, een Geschrift getekend, welk nu eerst voor den dag kwam, en waarby hy hun, in de gewigtigste Krygs- zaaken, de handen bondt. Zy mochten, by voorbeeld „geene Oversten van sterke Plaat- „sen af- of aanstellen, geene hooge Krygs- „ampnen vervullen, dan by voorraad, gee- „ne gevangenen ontslaan, geene uitgezetten „t'eeniger Stede inlaaten, dan by wege van „gewoonlyk Regt, niets doen in 't stuk der „verbeurdverklaarde goederen, buiten zyn „verlof, en de lystsen der Engelsche bezet- „tingen, by hem gemaakt, siptelyk vol- „gen (f).” Volgens deeze Lyfsten, van wel-
ken

(d) REYD. V. Boek, bl. 92.

(e) BOR XXI. Boek, bl. 76, 77 [787, 788].

(f) Groot-Plakaatb. IV. Deel, bl. 84.

ken men ook affchriften kreeg, wilde hy de Engelschen, die de Koningin betaalde, en de Engelschen en Ieren, die in der Staaten foldye stonden, verdeeld hebben, de eersten, in de Steden Arnhem, Wageningen, Tiel, Docsburg, Kuilenburg, Utrecht, Amersfoort, Reenen, Wyk te Duurstedede, Kampen, Zwol, Harlingen en Oostende: de anderen, in Harderwyk, Elburg, Hattum, Lochem, de schans voor Zutphen, Gorinchem, Viane, Deventer, Bergen op Zoom, Willemstad en Sluis (g): waaruit men zien kan, van welke vestingen de Graaf zig, door middel zyner Engelschen en Ieren, die tienduizend man sterk waren, dagt te verzekeren. Het geschrift, waarby 't gezag des Raads ingebonden werdt, was, door den Heere van Brakel, ontworpen (h). De Staaten keeken vreemd toe, toen het bekend werdt; en ondervonden 'er haast de schadelyke gevolgen van.

1586.

Het prediken tegen de Staaten ging, na Leicesters vertrek, niet minder dan te voren, in zwang. Men voer hevig uit, over 't weigeren van de bekragtiging der Kerkenorde, door de algemeene Staaten, die 'er egter nog geen last toe hadden van de Staaten van elk gewest. Die van Holland bewilligden, eindelyk, tot wederopzeggens toe, in de Kerkenorde, mids de Lidmaaten der Hervormde Kerke daarin alleen gehouden zouden zyn: en mids de Staaten, Edelen, Wethouders en anderen, in hunne voorregten, onverkort, en de Predikanten, Ouderlingen en

XIII.
De Staaten van Holland neemen de Kerkenorde aan, onder zekere voorwaarden.

(g) BOEK XXI. Boek. bl. 76 [786].

(h) BOEK XXV. Boek. bl. 1116.

1536

en Diakenen den Overheden onderworpen bleeven, gelyk de andere poorters en inwooners. Dordrecht alleen hieldt zig, omtrent de Kerkenordering, aan de verklaring van Leicester, betuigende egter, wel te mogen lyden, dat de andere Leden hierop zulk een besluit namen, als zy goedvonden (i).

Het eerste Lid der Staaten van Utrecht wordt, by voorraad, hersteld.

Voorflag der Gekoorenen en Edelen.

Ontflettenis daarover.

Rataller en Modet naar Engeland gezonden.

De algemeene Staaten, uit het afzetten des eersten Staats te Utrecht, dezelve na-deelen te gemoet ziende, die Gend, Nieuw-megen en andere Steden hadden doen ver-looren gaan, bewoogen, nog voor 't einde des jaars, den Graaf van Nieuwenaar, om 't, by de Vroedschap van Utrecht, zo ver te brengen, dat de Gekoorenen, by voorraad, in hunnen vorigen rang, hersteld werden, en de Dagvaart wederom bywoonden. Doch 't eerst, dat zy en de Edelen hier voordroegen, was, of men niet behoorde te beteren 't gene, eenigen tyd herwaards, tegen de verdingen met de Koningin en Leicester, en tegen de Utrechtsche Vereeniging, binnen de Stad en 't Land van Utrecht, was doorgedreeven. Déeze voorflag ontfelde de nieuwe Utrechtsche Regenten geweldiglyk. Prou-nink, die, te vooren, het afzetten van den eersten Staat mispreezen hadt, begon 'er nu, zo sterk als iemant, op te dringen. Hy bragt te wege, dat de Griffier, Filips Rataller, door de Vroedschap, naar Engeland gezonden werdt, om bekragtiging van 't gene in dit stuk gedaan was, by Leicester, te verwerven. De Predikant Herman Modet ver-zel-

(i) Bon XXI. Boek, bl. 31 [794].

zelve Rataller. De Kerkenraad hadt hem gelast, om de Koningin tot nadere ontferming over de benaauwde Kerke en tot spoedige herzending van Leicester te beweegen (k). Voorts weigerde de Stad met de andere Leden ter Dagvaart te zitten, zo men Buth en Moersbergen niet terstond uit de algemeene Staaten herriep. De twee andere Leden, zig hieraan niet kreunende, beslooten herstelling der bezwaarnissen, vervat in hun voorstel, aan de algemeene Staaten te verzoeken, en verbooden hunnen Geheimschryver, een afschrift van dit besluit te geeven aan die van de Stad. Prounink, dit niet konnende dulden, breekt, van eenigen uit den Geregte en eenige Burgerhopluden verzeld, de Sekretary open, en ligt 'er 't besluit uit. De twee eerste Leden, zig tot onderlinge handhaaving verbonden hebbende, gaan hunne Vergaderingen te Wyk te Duurstede beleggen. De Wethouderfchap verbiedt toen alle inwooneren, die tot de Gekoorenen of Edelen behoorden, ergens, buiten de Stad, ter Dagvaart te trekken, of daar weder in te komen, zo zy 't egter deeden. Leicester, hiervan verwittigd, door Rataller en Modet, benoemde eenige gemagtigden, om 't geschil, ten beste, by te leggen. Doch eer deeze twee te rug keerden, hadt de Graaf van Nieuwenaar eenige punten, by voorraad, ontworpen, volgens welken, de Vroedschap, die, ondertusfchen, ziende dat de Raad van Staate haar gedrag afkeurde, vry wat bedaar was,

1586.

Prounink
verkragt
de Sekre-
tary der
Staaten.

't Geschil
tusfchen
de drie
Leden
wordt, by
voor-
raad, by-
gelegd.

(k) Bor. XXII. Boek, bl. 2 [356] enz.

1587. was, geraaden vohdt, nevens de twee andere Leden, ter Dagyaart te verschynen. Kort hierna, week men nogtans wederom af van deeze punten, om zig aan 't Verdrag van den jaare 1582 te houden (l): waarmede de eendragt tusfchen de drie Leden van den Staat eenigszins hersteld was.

XIV.
Bezen-
ding der
Staaten
naar Eu-
geland.

Nu brengt de orde der geschiedenis ons tot de bezending naar Engeland, waarvan wy, reeds in 't voorbygaan, gewaagd hebben, en waarover lang by de Staaten geraadpleegd was, hebbende verficheid' Hollandische Steden, met naame Amsterdarn, Gouda en Rotterdam, zig niet of naauwlyks konnen laten beweegen, om haarer Majesteit de hooge Overheid op nieuws aan te bieden (m): waartoe de andere Leden neigden. Tot het aannemen van den last des Gezantfchaps lieten zig overhaalen Jonkheer Willem van Zuilen van Nyveld, Heer van 's Heeren-Arendsberge, Drosfaard van Muiden en Baljuw van Gooiland, Joost van Menyn, Pensionaris van Dordrecht, Nikasius van Silla, Pensionaris van Amsterdarn, Jakob Valke, Raadsman van Staate, en Vitus van Kamminga, Ridder. *Joan, Heer van Schagen*, verkooren om mede te gaan, sloeg het beleeftelyk af. Joachim Ortel, Agent der algemeene Staaten in Engeland, moest, in gelyke waardigheid van Ambassadeur, nevens de anderen, dienen. Nyveld en Valke waren, al in Wintermaand, te Londen geweest (n); doch

(l) Bor XXI. Boek, bl. 5 [858] enz.

(m) Resol. Holl. 3, 13 Oct. 18 Nov. 1586. bl. 446, 457, 527.

(n) Hoofst XXV. Boek, bl. 1125.

doch de overigen verscheenen 'er eerst op den eenentwintigsten van Louwmaand. Zy ^{1587.} werden ter gehoor ingeleid by de Koninginne, op den vyfden van Sprokkelmaand. Menyn voerde het woord. Na breede uitmeeting van de weldaaden der Koninginne, en van der Staaten dankbaarheid, verklaarde hy „ dat de vereenigde Landschappen nog „ bleeven hoopen, dat haare Majesteit, zig „ nader bedagt hebbende, de aangeboden „ Heerschappy over dezelve, *onder billyke „ voorwaarden*, eindelyk, zou gelieven te aangaarden, also zy dit hielden voor 't beste „ middel, tot redding hunner vervallen „ zaake.” Vervolgens, wees hy den staat derzelve beknoptelyk aan, en verzogt, dat haare Majesteit derzelve hulptroepen, tot op tienduizend knechten en tweeduizend paarden, geliefde te vermeerderen, en de Staaten te geryven, met zestigduizend ponden sterlings, tot het opregten van een Leger (o). De staat van 's Lands zaaken was breeder ontvouwd, in een geschrift, welk hy haarer Majesteit overleverde. By het zelve, bleek „ dat „ men, hier, in 't voorleeden jaar, boven Staat der „ de beloofde tweehonderdduizend guldens Krygs „ ter maand, nog vyf tonnen schats hadt kosten. „ opgebracht. Thans, diende men dertien- „ of veertienduizend knechten, en vyf- of zes- „ duizend Ruiters te velde te brengen. Tot „ het bewaaren der vaste plaatfen, werden „ zeventwintigduizend knechten, drieduizend speerruiters, en vyfhonderd ligtge-

(o) BOEK XXII. Boek, bl. 14 [372].

1587.

„ wapende paarden vereischt. Hiervan be-
 „ taalde haare Majesteit duizend man te paar-
 „ de, en vyfduizend te voet, behalve de
 „ bezettingen van den Briel, Vlisfingen en
 „ Rammekens, zo dat de Staaten twee-en-
 „ twintigduizend knekten, tweeduizend
 „ speerruiters, en vyfhonderd ligte paar-
 „ den ten hunnen laste hielden. De kosten
 „ beliepen twee-endertig tonnen gouds en
 „ zesenzeventigduizend guldens in 't jaar:
 „ waaruit volgde, dat de Staaten, aan hun-
 „ ne gewoonlyke schatting van tweehonderd-
 „ duizend guldens ter maand, tot het bezet-
 „ ten der sterkten alleen, agthonderdzesen-
 „ zeventigduizend guldens te kort kwamen.
 „ Doch als 'er een Leger te velde gebragt
 „ werdt, zou men, uit de bezettingen, zes-
 „ duizend knekten en drieduizend ruiters
 „ konnen ligten, waarby men zevenduizend
 „ knekten en tweeduizend ruiters zou behoo-
 „ ren te voegen, die, behalve de delvers en
 „ andere legerlasten, in vyf maanden, zes-
 „ honderdvyfentagtigduizend guldens kosten
 „ zouden (p).”

Bits ant-
 woord
 haarer
 Maje-
 steit.

Doch terwyl Menyn nog sprak, hadt men,
 in 't gelaat der Koninginne, duidelyke te-
 kens van verstoordheid konnen merken. Ook
 hadt hy naauwlyks gedaan, of zy begon he-
 vig uit te vaaren tegen de Staaten „ dezel-
 „ ven beschuldigende van ondankbaarheid
 „ tegen haar, van mishandeling des Engel-
 „ schen Krygsvolks en van schamperen hoon
 „ des Graaven van Leicester, dien zy af-
 „ ge-

(p) HCOFT XXV. Boek, bl. 1126.

„gezonden hadt, in verwagting, dat de
 „Staaten hem opening doen zouden van de 1587.
 „gelegenheid hunner geldmiddelen en schat-
 „tingen: doch dien men, met den naam
 „van algemeenen Landvoogd, gemompt,
 „en flegts een' fchyn, een fchaduw van ge-
 „zag gelaaten hadt, om welken te verkry-
 „gen, hy nog gevaar hadt geloopt van lyf
 „en goed, en 't gene hem meer waardig
 „was dan die beide, de gunst zyner Vor-
 „ftinne te verliezen. Slegter beraaden' Staa-
 „ten of volken dan de Nederlandfchen wa-
 „ren 'er, fprak ze, ja zwoer ze, by den lee-
 „venden God, niet op den gantschen aard-
 „bodem. Men ftrooide uit, vervolgte ze,
 „dat zy, buiten der Staaten kennis, van
 „vrede met Spanje wilde handelen. Ydel-
 „heid. De Staaten verftonden 't gedrag der
 „Vorften niet, die den een' en den ander'
 „konden hooren fpreken, zonder iemants
 „benadeeling. Zo zy iets meer voor de Staa-
 „ten doen zou, wilde zy eerbiediger beje-
 „gend zyn: ook meer weeten van de Neder-
 „landsche zaaken: waartoe zy gemagtigden
 „ftellen zou (q).”

Zo fcherp een antwoord was, meent men,
 niet flegts door 't oorblaazen van Leicester
 en de zynen verwekt; maar ook, door de
 netelige omftandigheden, waarin de Koningin
 zig toen bevondt; zynde zy bezig met te be-
 fluiten, tot het vonnifen van Maria Stuart,
 Koninginne van Schotland, die, negentien jaa-
 ren, in Engeland, gevangen gezeten hebbende,

wei-

(q) *Ver XXII. Boek, bl. 15* [874].

1587.

weinigte dagen hierna, beschuldigd van eenen aanslag tegen 't leeven en de regeeringe der Koninginne Elizabet, in 't openbaar, onthalsd werdt. De Staatsche gezanten, diep getroffen door het antwoord der Koninginne, beslooten tot het opstellen en overleveren eener schriftelyke Verdediging hunner meesteren; waarin vertoond werdt, dat de Staaten, aan de gemaakte Verdingen, behoorlyk, voldaan hadden (r). Doch de slegte tydingen, die men eerlang van hier ontving, stelden de onzen in staat, om zig zelyen nog ernstiger te verdedigen.

XV.
't Slot te
Wouw
wordt
aan Parma
ver-
kocht.

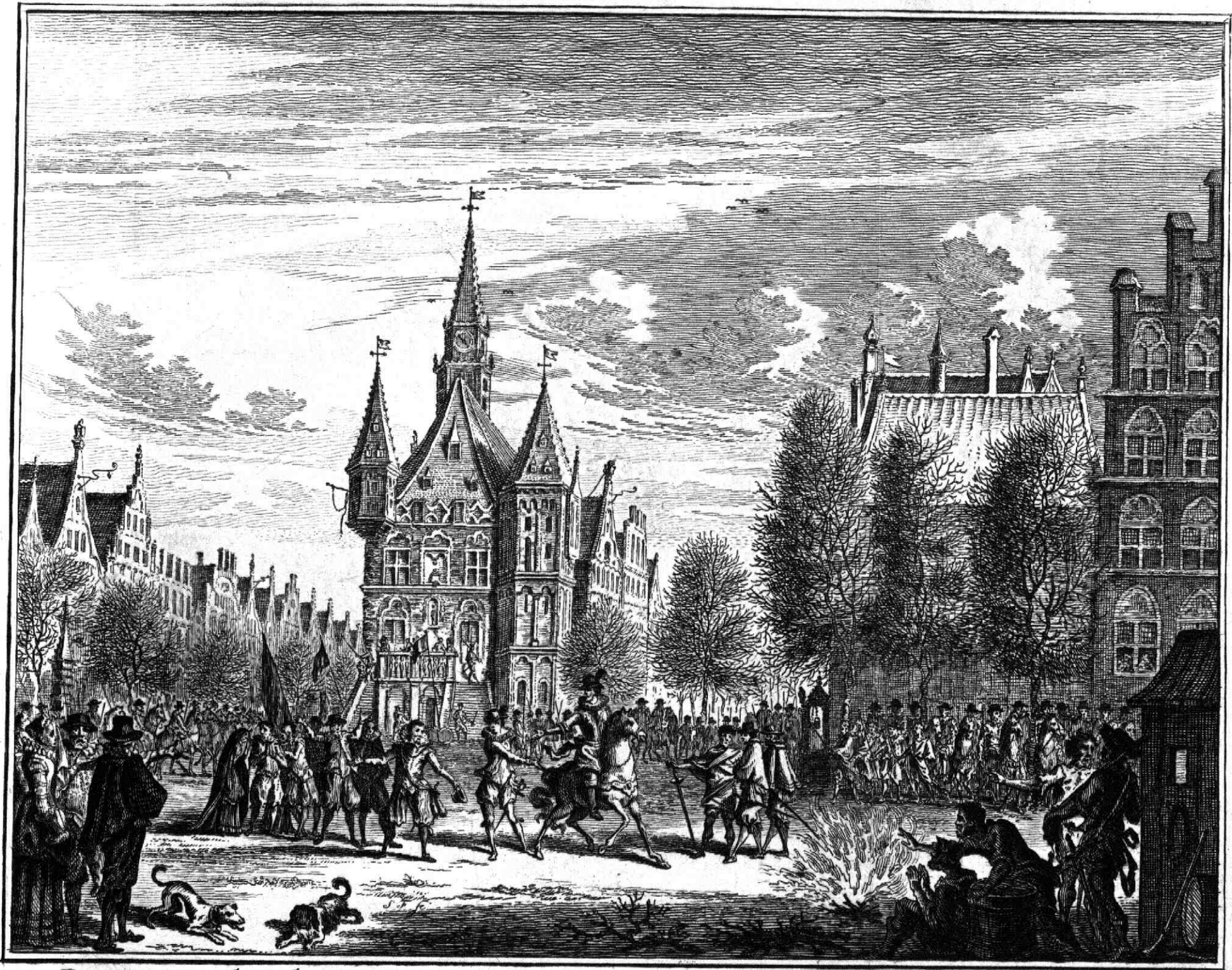
Het heimelyk Geschrift, waarby de magt des Raads van Staate bepaald was, hadt denzelven genoodzaakt, het Slot te Wouw, by Bergen op Zoom, te laten onder 't bevel van eenen Franschman, *Marchand* genoemd, die zeer verdagt was. Ook leverde hy 't Slot aan Parma, om tienduizend guldens voor hem, en drie maanden folds voor zyne knegten, op den zeventienden van Louwmaand (s). Om dezelfde reden, moest men William Stanlei en Roeland Jork 't bevel behouden laten over Deventer en de schans over Zutfen, welk hun, door Leicester, zeer tegen den zin der Staaten, was toevertrouwd. Men ontdekte, eerlang, eenige handeling tusfchen deeze twee en Joan Baptista Tassis, Overste van Zutfen. Ook gingen Stanleis Ieren, een woest volk, dat half naakt liep en van geene erbarming wist, dagelyks te Zutfen ter

Stanlei
en Jork
verraa-
den De-
venter en
de schans
over Zut-
fen.

mis-

(r) BOR XXII. Boek, bl. 17 [875].

(s) BOR XXII. Boek, bl. 18 [878].

DEVENTER, door den Overste WILLIAM STANLEY, verraaden aan de Spaanschen, in't jaar 1587.

Is. Thunex sculpsit.

misfe. De burgery te Deventer, die veel van hun te lyden hadt, en voor erger vreesde, verzogt Norrits, om eenige meerdere en vertrouwde bezetting. Hierdoor openbaarde zig 't broeiend kwaad te eerder. Stanlei, merkende dat hy der burgerye in 't oog liep, rydt, des nagts na den agtentwintigften van Louwmaand, met eenige paarden, ter Stad uit; hebbende hy der Wethouderschap diets gemaakt, dat hy een' aanslag voorhadt; en der bezetting, dat hy, ter haarer verzekering tegen de burgery, nog een of twee Engelsche Vindels ging haalen. In den morgenstond, omtrent vyf uren, keert hy te rug, met den Overste Tassis en negenhonderd man, die, binnen gelaaten, zig op de markt schaaren. De Wethouderschap, nog niet weetende wat 'er gaans ware, zendt eenen Burgerhopman naar de markt, om kondschap. Stanlei treedt hem tegen, spreekt hem moed in, en verklaart hem, dat niemant eenig leed geschieden zou. Voorts, brengt hy hem by Tassis, dien hy met naam en titel toespreekt, en den Hopman, zynen goeden vriend, aanbeveelt. Toen eerst raakte deeze uit den droom, en vergeetende, waar hy stondt, *ach!* sprak hy, *hoe zyn wy zo jammerlyk verslaaden!* Daar Tassis, bescheidenlyk, op antwoordde, *dat laat ik hem, dien 't raakt, verdedigen; ik dien den Koning, mynen Heer.* Voorts werdt de Wethouderschap vergaderd: voor welke Stanlei, flamelende en met een verbaasd gelaat, het overgeeven der Stad verantwoordde, zo goed als hy kon. Naderhand, gaf hy voor, nooit

1587.

in der Staaten, maar alleen in Leicesters eed geweest te zyn, die hem, by een Paspoort, welk hy toonde, ontslaagen hadt. Tassis deedt terstond met de trompet omblaazen, dat de Koning den ingezetenen lyf en goed schonk. Wie hem zweeren en in 't Roomfche geloof leeven wilden konden blyven: de overigen vertrekken, met een Paspoort, welk men hun leveren zou. Voorts handelde Tassis, in alles, zeer heuschelyk met de Ingezetenen. Eenige Ieren, die aan 't plonderen gevallen waren, deedt hy straffen met de galge. De Magiftraat werdt niet veranderd, voor den gewoonlyken tyd; doch toen uit enkele Roomschegezinden gekooren (t).

Ten zelfden dage, als Deventer aan Tassis geleverd werdt, gaf Jork 'er kennis van aan zyne soldaaten, daarby voegende, dat hy gezind was Stanleis voorbeeld te volgen; die hem byblyven wilden, zouden gelyke belooning genieten, als de bezetting van Deventer; de anderen mogten vryelyk vertrekken. Twee Hopluiden vlooden, hierop, met hunne vendels, ter schanfe uit; de overigen stelden ze, terstond, in de magt der Spaanschen (u). Omtrent deezen tyd, liepen ook eenige Engelsche knegten uit Zwol, en een Kornet uit Arnhem over tot den vyand (y).

De Raad van Staate stelt De overlevering van Deventer en de schans op de Veluwe baarde eenen byfteren roep door

(t) REYD V. Boek, bl. 83. VI. Boek, bl. 96. BOR XXII. Boek, bl. 19 [878].

(u) BOR XXII. Boek, bl. 20 [879].

(y) BOR XXII. Boek, bl. 20 [881].

door 't gantsche Land, vervulde elk met wan- 1587.
trouwen op de Engelschen, en strekte tot mer-
kelyke afbreuk der agtbaarheid van Leices- geld op
ter, die, na deezen tyd, veelen van zyne de lyven
aanhangeren verloor. De Raad van Staate van Stan-
stelde drieduizend guldens op de lyven van lei en
Stanlei en Jork; doch verboodt, te gelyk, Jork.
om 't misdryf van deeze twee, de Engel- Prounik
fchen in 't gemeen te lasteren (w): ook gaf verdedigt den
Prounik een boekje in 't licht, waarin hy, Engel-
om den haat tegen de Engelschen te koelen, fchen
door het ophaalen der verraaderyen van ver- Land-
scheiden' Nederlandsche Heeren, zocht te too- aart.
nen, dat men den gantschen Landaart niet
naar weinige schelmen behoorde te schat-
ten (x).

Norrits, verneemende dat Stanlei nog O- XVI.
verste binnen Deventer bleef, zocht hem te Aanflag
bekooren, tot het houden der Stad voor de van Nor-
Koninginne. Doch toen dit haperde, bestondt rits op
hy de Stad, by verrassing, te overvallen; maar Deven-
moest, met verlies, afwyken (y).

In Harlingen lagen, sedert eenige jaaren, Harlin-
twee vendels, welken door Holland betaald gen
werden. De Friezen, die, te vooren, Engel- neemt
sche bezetting in deeze Stad hadden afge- Friefche
weezen, wisten 't nu, met hunnen Stadhou- bezetting
der, zo te bestellen, dat zelfs de Hollandfche in.
bezetting voor Friefche verwisfeld werdt (z).

Doch de haat tegen de Engelschen nam Inval der
toe, ter oorzaake van eenen inval eeniger Engel-
ben. fchen in
Holland.

- (w) Bor XXII. Boek, bl. 22 [382].
(x) Bor XXII. Boek, bl. 22. [383].
(y) Bor XXII. Boek, bl. 24 [386].
(z) Bor XXII. Boek, bl. 28 [392].

1587.

benden Engelsche ruiteren in Holland, die de foldy, welke de Koningin hun schuldig was, in den Haage, wilden komen haalen. 't Gerugt liep, dat zy, door North en Brakel, waren opgemaakt. Men paaide hen, eindelyk, met agtduizend guldens. En na dat zy 't platte Land tusfchen Utrecht, Amsterdam en Gouda; benevens de Alblasferen Krimpenerwaarden afgeloopen hadden, keerden zy, door 't Stigt, daar hun de boeren op 't lyf vielen, naar hunne bezettingen, in Gelderland en 't Graaffchap Zutfen, te rug (a).

Leicesters
Plakaat
op de
zeevaart
wordt in-
getrok-
ken.

Omtrent het einde van Louwmaand, maakte men geene zwaarigheid, om Leicesters Plakaat op de zeevaart te herroepen, en den uitvoer van allerlei waaren, behalve wapenen, buskruid en falfpeter, naar onpartydige plaatsen, uitgenomen Calais en Embden, vry te stellen, by Plakaat; op den naam van Leicester en den Raad van Staate gegeven (b). De Staaten van Holland openden, wat laater, de vaart op Calais en Embden, insgelyks, alzo toch de Engelschen, Schotten en andere volken op deeze havens handelden (c).

XVII. De algemeene Staaten fchryven aan Leicester. Maar 't fluk van Stanlei en Jork hadt den algemeenen Staaten zo diep getroffen, dat zy beflooten, hierover, en over andere bezwaarnissen, eenen Brief te laaten afgaan aan Leicester. Zy zonden 'er een afschrift van aan de Koninginne, welk een gepast ant-

woord

(a) BOEK XXII. Boek, bl. 25 [186].

(b) BOEK XXII. Boek, bl. 25 [187, 188].

(c) HOOFD XXV. Boek, bl. 1132.

woord was, op de bitse beschuldigingen haarer Majesteit. Men hadt den Brief, die den vierden van Sprokkelmaand gedagtekend was, den Engelschen Raadsheer van Staate, Thomas Wilkes, eerst laten leezen, en hy hadt hem noodig geoordeeld. Doch hierom en om andere redenen, hieldt men hem, in Engeland, verdagt, dat hy te zeer heulde met de Staaten. Ook erkent hy, in eenen brief aan Leicester, die nog voorhanden is „ dat hy geen geloof plag te slaan, „ aan 't gene hem, by gerugte, ter ooren gekomen was van de gebreken der „ luiden, die men hier *Staaten* noemde.” Doch hy voegt 'er by „ dat hem de onder- „ vinding, sedert, desaangaande, meer ge- „ leerd hadt, dan veelen voor hem gewee- „ ten hadden, hebbende hy, in hen, niets „ gevonden, dat zyne goedkeuring verdien- „ de (*d*).” In eenen anderen brief, wat eerder geschreeven, onderrigt Wilkes Leicester, dat 's Lands inkomsten, van den aanvang zyns bewinds, tot op den tienden van Louwmaand des jaars 1587, drie millioenen, en de uitgaaven, daarentegen, vier millioenen guldens belooopen hadden (*e*). Doch wat den brief der algemeene Staaten betreft; de klagten over Leicesters agterraad van vreemdelingen, die hem den dubbelen Rozenobel, te Amsterdam, hadden doen munten, en ontrent veertig stuivers boven de waarde doen zetten; die hem ook 't geeven van het Plakaat

1587.

Inhoud
van hun-
nen Brief,
gedagte-
kend den
vierden
van
Sprok-
kel-
maand.

(*d*) Cabala or Mysteries of State. P. II. p. 5.

(*e*) Cabala P. II. p. 4.

1587.

kaat op de zeevaart hadden aangeraaden, werden 'er in vernieuwd: 't stremmen der Duitſche wervingen niet voorby gegaan: 't dringen van vreemdelingen in 't bewind afgemaald met de haatelykſte verwen. Ook verzuimde men niet, te klaagen, over 't heimelyk ſchrift, waarby 't gezag des Raads van Staate bepaald was, en welk de Staaten voor oorzaak hielden van het leveren van verſcheiden' ſterkten aan den vyand. Allermeeſt, werdt het verraad van Stanlei en Jork afgekeurd, en Leicester, in 't voorbygaan, herinnerd, hoe hy den eerſten tot algemeenen Veldheer hadt willen verheffen. Men beſloot, met een verzoek, dat het Krygsvolk, voortaan, beſtierd mogt worden, door de Raaden van Staate, by de algemeene Staaten te ſtellen, nevens twee Engelfchen, volgens het verding met de Koninginne (*f*). Doch deeze Brief werdt zeer kwalyk genomen, in Engeland. De Koningin voer 'er hevig over uit, tegen de Gezanten. Men liet afdrukfels van den Brief, hier te Lande loopen, onder 't volk, om het op te hitſen tegen de Staaten: alzo men elk inſtampte, dat alles, door hen, verzierd was, om Leicester en de Koningin van de Landen afkeerig te maaken, en zelve in 't bewind te blyven. 't Welk by de meeſten, gewoon het ergſte van hunne Overheden te vermoeden, geloofd werdt; en alleen by de doorzigtigſten geen ingang vondt (*g*).

Verande-

De tyd van den dienst des Raads van Staate

(*f*) BOR XXII. Boek, bl. 65 [1943].
 (*g*) BOR XXII. Boek, bl. 69 [1943].

te was, ondertusfchen, geëindigd : weshalve de algemeene Staaten beslooten, dat, by voorraad, voor den tyd van drie maanden, in den zelven te zitten hadden Leoninus, van wege Gelderland, Brederode, van Loosfen en Bardes, van wege Holland, Valke en Joost Ewoudszoon Teelink, van wege Zeeland; van Utrechts wege, Paulus Buis, of een ander, by de algemeene Staaten te kiezen, uit twee, door de Staaten van dat gewest, benoemd: van Frieslands wege, twee, uit vier, op gelyke wyze benoemd, te kiezen. Van Overysfels wege, de Doktor Dorri, of een ander, ook dus gekooren: voorts de byzondere Stadhouders, twee Engelsche Heeren, van wege de Koninginne, de Thesaurier, en niemand meer, als Lid des Raads (*h*). Door dit besluit werden Meetkerke en Brakel, en de Friesche gemagtigden Aisma en Feitsma, alle aanhangelingen van Leicester, uit den Raade geweerd. De algemeene Staaten gaven voor reden van het weeren der Friezen, dat hun nog niet gebleeken was, dat Friesland zig onder de Regeeringe van Leicester en den Raad begeven, en de twee gemelde Persoonen wettiglyk benoemd hadt (*i*).

De Staaten van Holland en Zeeland namen ook maatregels, om zig tegen den aanhang van Leicester te sterken, magtigende Prins Maurits „ om 't gezag hem, by Lastbrief en „ Berigtfschrift, als Stadhouder en Kapitein „ Generaal, opgedraagen, met derdaad te „ ge-

1587.

ring in
den Raad
van Staa-
te.

XVIII.

De Staa-
ten van
Holland
en Zee-
land gee-
ven Prin-
se Mau-
rits(*h*) BOR XXIV. *Boek. bl.* 28 [1892].(*i*) HOOP XXV. *Boek, pl.* 1136.

1587. „ gebruiken (*k*); om allen Oversten, bezet-
 „ ting houdende in de gemelde gewesten,
 „ lastbrief te geven, en zig en den Staaten
 „ gehoorzaamheid en getrouwheid te doen
 „ zweeren.” ’t Veranderen der bezettingen
 stelden ze aan hem of aan Hohenlo, zynen
 Luitenant, by goeddunken van de Staaten
 of derzelver gemagtigden. ’t Verleenen der
 Patenten, tot inlegering of doortogt, moest
 op gelyke wyze geschieden: en men stelde,
 staatswyze, vast, Prins Maurits en Hohen-
 lo, in dit hun opgedraagen gezag, te zul-
 len handhaaven. Dordrecht alleen kante zig
 een weinig, tegen deeze genomen’ maatre-
 gels (*l*).

Zy wer-
 ven tag-
 tig ven-
 dels.
 Voorts, besloot men, tagtig ven-
 dels knegten te werven, en onder ’t gebied
 van Prinse Maurits te stellen (*m*). Dit volk
 deedt den eed van getrouwheid aan de alge-
 meene Staaten, blyvende by de Unie en
 handhaving van den waaren Christelyken
 Godsdienst, met naame aan de Staaten van
 Holland, Zeeland en Westfriesland: dien
 van gehoorzaamheid aan Prinse Maurits, den
 Graave van Hohenlo, en den Hollandschen,
 Zeeuwschen en Westfrieschen Staaten en der-
 zelve Gekommitteerden Raaden, beloovende
 men, wyders, ook den eed, aan Leicester
 gedaan, te zullen naarkomen (*n*).

Waard-
 gelders in
 de Ste-
 denaan-
 Steden, tot verzekering derzelven, in ge-
 vol-

(*k*) Resol. Holl. 18 Febr. 6, 24 Maart 1587. bl. 56, 79, 9°.

(*l*) Resol. Holl. 5 May 1587. bl. 138.

(*m*) Resol. Holl. 16 July 1587. bl. 163.

(*n*) Groot-Plakaatb. IV. Déel, bl. 85. Bor XXII. Boek, bl.

volge van een besluit dier Staaten (o), eenige knegten, in waardgeld, aangenomen (p). De genoemde Staaten deden de benden van Kleeerhaage uit Gorinchem vertrekken, en stelden de Plaats onder bewind van Graave *Filips*, Broeder van Graave Willem Lodewyk van Nassau. Zy veranderden de bezetting van Woerden, en wisten *Joan Bax* van 't Slot te Muiden te krygen, welk hem, als de regte breidel voor Amsterdam, duur aanbevolen was, door Leicester (q). 't Zeeuwisch Regiment, over welk Sidnei geboden, en welk zig *William Rusfel*, zyn opvolger in 't bevelhebberschap over Vlisfingen, toegelegd hadt, werdt aan den Graave van Solms gegeven. De Baron van Hohenfaxen kreeg, by bewilliging des Graaven van Nieuwenaar, toezigt over de grenzen van Gelderland en Overysfel. Voorts stelde men, in Holland en Zeeland, ook orde op den kryg te water en op de goede betaaling van 't scheepsvolk, dat, onlangs, tweemaal, te Rotterdam aan 't muiten geslaagen, en niet dan met veele moeite wederom gestild was (r). Met al het welke, de byzondere Staaten toonden, hoe groot een gezag zy zig, elk in zyn gewest, toefschreeven, en welken weg zy dagten te houden, om 's Lands Regeering op eenen beteren voet te brengen. Men hadt, ten deezen zelfden einde, reeds te vooren, in
Hol-

1587.

geno-
men.
Hunne
verdere
maatregels.

(o) Resol. Holl. 31 Jan. 13, 28 Febr. 7 May 1587. bl. 34, 48, 67, 141.

(p) BOR XXII. Boek, bl. 879 van den tweeden Druk.

(q) REYD VI. Boek, bl. 101.

(r) BOR XXII. Boek, bl. 29 [893].

1587.

Holland, beslooten, de zaaken van Regeeringe, wanneer de Staaten niet zaten, door Gekommitteerde Raaden, te doen beleiden; gelyk in Zeeland, Utrecht en Friesland geschiedde: waardoor de kennis derzelve den Hove Provinciaal onttrokken werdt (*s*).

Kajus Rantsou, Staatfche Deensche Gezant, wordt, door de bezetting van Bergen op Zoom, geligt.

Midlerwyl, was het gebeurd, dat een hoop Staatfche Zoom, tusfchen Brusfel en Namen, eenige luiden van aanzien hadt opgeligt: en onderdezelve, een' jong' Edelman, *Kajus Rantsou* genoemd, die, van wege den Koning van Deenemarke, in Spanje, eenigen voorflag van Vrede, tusfchen Filips en Elizabet, gedaan, en daarvan ook, onlangs, met den Hertoge van Parma, gehandeld hadt. De foldaaten, hem, zo men, federt, voorgaf, niet kennende, openden, onderweg, zyne koffers, en vonden 'er brieven in van den Spaanfchen Koning en van Parma, 't werk der vrede betreffende (*t*). Voor eenige maanden, hadt men, ook tot deezen einde, eenen Deenfchen Gezant in Engeland gezien, op den zelfden tyd, als *Christoffel Sleskou*, Sekretaris van *Steven Battor*, Koning der Poolen, in Holland gekomen was, om de algemeene Staaten, uit naame zyns meesters, tot bevrediging met den Koning van Spanje, hunnen wettigen Overheer, te vermaanen (*u*). Doch met dit gezantschap was niets uitgerigt. Rantsou werdt, eerst naar Bergen, en van daar naar den Haage gebragt, daar

(*s*) Refol. Holl. 15-24. *May* 1586. *bl.* 199.

(*t*) *BOR XXI. Boek, bl.* 29 [1893].

(*u*) *BOR XXI. Boek, bl.* 35; 60 [727, 749].

daar de algemeene Staaten, zig ontschuldigende met de onkunde der soldaaten, hem in vryheid stelden, en hem zyne papieren weder gaven. De Koning van Deenemarke nam, egter, het aantasten van zynen gezant en het doorsnuffelen van deszelfs papieren zo euvel, dat hy, daarna, wel zevenhonderd Hollandsche schepen in de Zond deedt beslaan (u), en niet vryliet, voor dat zy hem dertigduizend Ryksdaalders hadden opgebracht (v). Doch de kundigheden, geschept uit Rantfous papieren, bewoogen de Staaten, tot het schryven van eenen wydluiftigen brief aan de Koninginne, waarby zy zig, gelyk meermaalen te vooren, tegen alle vredehandeling met Spanje verklaarden, beweerende, met klem van redenen, dat men den Koning, al stondt hy schoon toe, 't gene men begeerde, niet vertrouwen kon. Men bespeurt, uit dezen Brief, dat de Deenen den Koning drie punten hadden voorgesteld, vryheid van Godsdienst in de Vereenigde Nederlanden, behoudenis van Voorregten in dezelve, en verzekering der Koninginne tegen 't beschedigen van haaren staat. Het eerste punt was, door den Koning, vlakuit afgeslaagen: de twee anderen aan Parma verbleeven (w). Het laatste punt werkte veele bekommering in de Staaten. Men begreep, zonder moeite, dat de verzekering, waarvan dit punt sprak, in 't bezit van een gedeelte der

1587.

Moeilykheid, hieruit ontstaan.

De Staaten verklaaren zig tegen den Vredehandel.

Ne-

(u) Resol. Holl. 14 May 27 July 1587. bl. 146, 197.

(v) Resol. Holl. 22 Aug. 1587. bl. 226. REYD VI, Boek, bl. 203. BOR XXII. Boek. bl. 29 [893], 82 [967].

(w) BOR XXII. Boek, bl. 66 [945].

1587. Nederlanden zou moeten bestaan; waarom men vreesde, dat deeze handel, zo hy voortging, ligtelyk uitloopen zou op eene verdeeling der Landen, tusfchen Spanje en Engeland.

De Koningin verzoekt eene party Rogge te mogen uitvoeren: 't welk geweigerd wordt.

Terwyl deeze en diergelyke zorgen de Staaten onledig hielden, verzogten de Koningin en Leicester hun om tienduizend lasten Rogge te mogen uitvoeren naar Engeland. De Raad van Staate en Wilkes in 't byzonder drongen fterk op de bewilliging in dit verzoek. Doch de Hollandfche (x) en algemeene Staaten, agt geevende op den kleinen voorraad van graanen hier te Lande, floegen 't af (y): 't welk veel ongenoe-gen veroorzaakte, by de Engelfchen.

Wilkes dryft, dat de opperfte magt hier by 't gemeene volk is.

Wilkes dreef, by deeze gelegenheid, dat de Staaten 's Lands hoogheid, in 't ftribbelen tegen de agtbaarheid van Leicester en den Raad, gefchonden hadden: „ dat ook de opperheerschappy niet by de Staaten, maar, zo 'er eenige in deeze gewesten ware, by den gemeenen man, gezogt moest worden; zo dat de Staaten, in 't op- en afzetten van Krygsoverften, en in 't veranderen van den eed, zig, zyns oordeels, grofelyk ver-greepen hadden (z).” Doch de Staaten van Holland wederleidden deeze bedenkingen fchriftelyk (a), gelyk hy ze ook, in een wyd-luftig vertoog, aan hun en aan de algemeene Staaten, voorgedraagen hadt.

Wy

(x) Refol. Holl. 14 Febr. 1587. bl. 49.

(y) BOR XXII. Boek, bl. 29 [89].

(z) Zie BOR XXII. Boek, bl. 46 [918].

(a) Zie BOR XXII. Boek, bl. 48 [921].

Wy hebben, in 't voorbygaan, gezien (b), hoe die van Holland, te onvrede over het gezag, door Leicester, aan Sonoï opgedraagen (c), voor zyn vertrek, verworven hadden, dat zy 't bepaalen mogten, zo zy het hunne of dat van Prinse Maurits daarby verkort rekenden. De Staaten ontbooden Sonoï, derhalve, en vergden hem, lastbrief te neemen van Prinse Maurits, en den nieuwen eed te doen. Doch hy weigerde het beide, zig beroepende op den eed, door hem, aan Leicester gedaan. De tyding der verraaderye van Stanlei en Jork, hierop volgende, was oorzaak, dat hy naar Gelderland en Overysfel gezonden werdt, om voor de grenzen te zorgen, zonder dat men hem verder gedrongen hadt, tot het vernieuwen van lastbrief en eed. Terwyl hy uit was, zegt men één zyner vendelen uit Medenblik te doen vertrekken, en de Plaats van een ander, onder Jonkheer *Arend van Duivenvoorde*, te voorzien. Doch Sonoï Luitenant in Medenblik weigerde, buiten last van zynen Overste, te ruimen. Sonoï, na zyne te rugkomst, van 't gebeurde kennis gekreegen hebbende, hieldt 'er zig zeer gebelgd over. Kort daarna, werdt hem, op nieuws, een lastbrief van Prinse Maurits aangeboden, waarby hy, mids doende den nieuwen eed, tot Slotvoogd van Medenblik, in de plaats van Kornelis van Ryswyk, eenige maanden te vooren overleeden, werdt aangesteld.

1587.
XIX.
Twist
der Staa-
ten en
des Prin-
sen Mau-
rits met
Sonoï.

Doch

(b) Hier voor, bl. 176.

(c) Zie Resol. Holl. 9 Octob. 1586. bl. 448.

1587. Doch hy bleef by zyne voorige weigering. Men vondt dan geraaden, dat Prins Maurits en Hohenlo, in perfoon, naar Medenblik gingen, om orde te stellen. Sonoï, hiervan verwittigd, en de gunst van de Koninginne en van Leicester stellende boven die van de Staaten en van Prinse Maurits, zondt twee mannen uit, om den Prins te verzoeken, dat hy, voor deeze reis, niet binnen Medenblik geliefde te komen. Doch terstond hierop, kreeg hy berigt, dat de Heeren geen half uur van de Stad waren. Hy laat zig dan door dezelfde mannen verschoonen by zyne Doorlugtigheid; bezet voorts de Poort, en sluit ze den Prinse voor 't hoofd. Maurits, moerende geduld neemen, keerde naar Enkhuizen, en voorts naar Hoorn. Sonoï tradt, daarna, door gemagtigden, in onderhandeling met den Prinse en de Staaten; doch vrugteloos. Ook behielp hy zig met de tusschenspraak eeniger Predikanten, die, ten zynen verzoeke, verklaarden „ dat „ hy, met het weigeren van den eed, niets „ onredelyks bedreef, maar Gods eer, en „ den welstand van Kerk en Staat hertelyk „ zagt te bevorderen.” Midlerwyl, vernam hy, dat men ook van zins was, nieuwe bezetting te leggen, in Hoorn en in Enkhuizen. Des ontboodt hy twee van zyne vendels uit Overysfel, begeerende dat men ze, in deeze Stede, inname. Te gelyk waren 'er eenige knegten van Hohenlo voor Enkhuizen, en een Haarlemsch burgervendel voor Hoorn gekomen: doch de Steden weigerden zo wel Sonoï's volk als dit te ontvangen

Prins
Maurits
en Ho-
henlo
trekken
naar Me-
denblik.

Sonoï
sluit hun
de Poort
voor 't
hoofd.

gen. Wat laater, ondernam *Dirk Joosten*, te Hoorn, uit last van Prins Maurits, een nieuw vendel op te regten. Doch de andere party dwong hem, 't werk te staaken (*d*). Hohenlo was zo zeer gestoord op Sonoï, dat hy dreigde zynen dienst te willen verlaaten, zo de Staaten hem geen verlof gaven, om den wederspanning, met geweld, tot reden te brengen (*e*). Men sprak zelfs van Sonoï, in Medenblik, te belegeren (*f*). Doch de Staaten van Holland en Prins Maurits, bedugt voor meerder verwydering, beslooten den tyd een weinig toe te geeven, alzo Sonoï verklaarde, niet args voor te hebben; maar alleen te willen wagten, tot dat men hem, uit Engeland, van zynen voorigen eed ontslaagen hadt. Ondertusichen, werdt hy, van daar, door schryvens van Leicester en van de Koninginne zelve, gestyfd in zynē wederspanning (*g*): tot dat men hem, daarna, geweldigerhand, bedwong: gelyk wy, in 't vervolg, staan te verhaalen.

De Burgemeester Prounink, geslooten uit de Vergadering der algemeene Staaten, bewoog, geduurende de onderhandelingen met Sonoï, de Utrechtsche Vroedschap, en, door deeze, den Graaf van Nieuwenaar, tot het aanleggen eener Byeenkomst binnen Utrecht, waarop ook de Staaten van Gelderland en Overysfel verzogt werden Gemagtigden te

1587.

XX.
Prounink
woelcom
eenige
gewesten
met U-
trecht te
doenaan-
spannen,

zen-

(*d*) BOR XXIII. Boek. W 7 [10].

(*e*) Reisd. Holl. 15 Maart 1587. bl. 92.

(*f*) REYD VI. Boek, bl. 101.

(*g*) Cabala or Mysteries of State P. II. p. 9. BOR XXII. Boek;
bl. 30-37 [395-904]. REYD VI. Boek, bl. 101.

1587. zenden (*h*). De Vroedschap hielt verstand met eenige luiden, in deeze twee gewesten, in Groningerland, en vooral in Friesland: alwaar zy dreef, dat men, nevens die van Utrecht, de hooge Overheid der Landen aan de Koninginne behoorde op te draagen; wanneer, meende ze, Holland en Zeeland wel volgen zouden. In Friesland, waren 't de Predikanten zo verre eens over dit stuk, dat zy, na 't houden van twee Byeenkomsten, tegen de vermaning van Graave Willem Lodewyk, die hun riedt, zig niet in Staatszaaken te steeken, eenen Lecraar, op kosten der Kerken, naar Engeland zonden. Een groot getal andere Ingezetenen van dit gewest, inzonderheid uit Oostergo, haakende naar verandering, of gestoord op de Staaten, hielt ook, van tyd tot tyd, Byeenkomsten te Leeuwaarden, alwaar men, zonder op eene voorgaande vergadering van den Adel en Eigenerfden hiertoe gemagtigd te zyn, twee gezanten, *Wybrand Aylua* en *Dominikus Richæus van Postella*, verkoor, om, op den naam der gemeene volmagten van Oostergo en derzelver bondgenooten van Westergo, de Zevenwolden en de Steden, der Koninginne van Engeland de hooge Overheid van Friesland aan te bieden. Hoofdaanleiders van dit werk waren Hessel Aisma, President van den Hove, en zyn Broeder en Zwager, luiden, die, meent men, haakten naar eene Koninglyke Regeering, om, onder dezelve, 't beleid der Friesche Lands-

Bewee-
gingen in
Fries-
land.

Eenige
Friezen
zenden
Gezan-
ten naar
Engel-
land.

Zaa-

zaaken, wederom, gelyk voorheen, gesteld te zien aan 't Hof, dat zig nu alleen met Regtszaaken ophieldt (i). Men hadt den Stadhouder en Raaden goedkeuring van dit gezantschap, of ten minsten verklaring van hun gevoelen over het zelve verzogt. Graaf Willem Lodewyk hadt zig, voorzigtelyk, verklaard, voor de opdragt der hooge Overheid aan de Koninginne, mids zulks, in gemeenschap met de andere Gewesten, wier gezanten, ten deezen einde, reeds in Engeland waren, geschiedde. Doch die van 't Hof hadden 't Gezantschap, als overeenkomende met de verdingen tusfchen de Landen en Engeland aangeaan, eenvoudiglyk, goedgekeurd. De Friefche Gezanten vertrokken dan, en verwierven, in Engeland gekomen, tot spyt van die der algemeene Staaten, terftond gehoor by de Koninginne (k), die hen, met algemeene woorden, bedankte voor hunne genegenheid, en, eerlang, met eenen beflooten brief, aan de Friefche Staaten te rug zondt.

1587.

Ondertusfchen, was de Byeenkomst te Utrecht gehouden, ondanks de vermaaningen des Raads van Staate, tegen het houden van zulke byzondere Vergaderingen, die niets dan fcheuring konden voortbrengen. Eer nog de Overysfelfche Gemagtigden aangekomen waren, hadden de Gelderfchen en Utrechtschen ook die van Holland en Zeeland, op de Utrechtsche Byeenkomst, genodigd; doch

Gevolgen der Utrechtsche Byeenkomst.

(i) REYN VI. Boek, bl. 102.

(k) BOR XXII. Boek, bl. 23 [384] enz.

1586.

doch deezen zonden den Brief aan de algemeene Staaten, die 'er op antwoordden: en aanweezen „ dat men, 't gene men voorstellen wilde, in hunne Vergadering, kon voorstellen, en dat men, afzonderlyk byeenkomende, 't spoor der Waalen schieen te willen houden, die, met hun raadslaan op zig zelven, de eerste scheuring der Landen veroorzaakt hadden.” De Utrechtsche Vroedschap, zig voelende geraakt door dit schryven, gaf eenen Brief in 't licht, gerigt aan de Wethouders, Vroedschappen, Burgerhopluiden en goede Gemeente der Steden van Holland en Zeeland, waarin 't gedrag der Staaten deezer twee gewesten, ten ergsten, werdt afgemaald. Prounink, in 't byzonder, gaf insgelyks, eene verdediging uit, die de Staaten van Holland en Zeeland vinnig stak. De Staaten deeden een antwoord op den Brief der Vroedschap drukken, houdende aan Schout, Burgemeesteren, Schepenen, Raad en de goede Gemeente van Utrecht. 't Bedryf der Utrechtsche Regeeringe werdt, in dit antwoord, voor wetteloos verklaard. Ook las men 'er in, hoe eenige Oversten van Hollandsche grensvestingen duidelyk gezeid hadden, dat zy last hadden om dezelve te bedwingen, niet tot bescherming der Landen, maar om 'er de hengsten, zo noemde men de treflykste en getrouwste Steden, mede te bedwingen (1).

XXI.
Nader
voorslag

Onder dit stribbelen, met mond en penne, hier te Lande, hadden de Gezanten der al-

ge-

(1) Bon XXII. Boek, bl. 58-46 [907-918].

gemeene Staaten in Engeland een Geschrift overgeleverd; waarby de Staaten, boven de gewoonlyke twee tonnen schats ter maand, en vier ton buitengewoon op te brengen, nog tweeduizend ruiters, drieduizend knegten en duizend delvers, Hoogduitschen, beloofden te zullen onderhouden, zo de Koningin, boven de kosten, die zy reeds droeg, de Landen wilde geryven met eene leening van vyftig- of zestigduizend ponden sterlings, tot oprehting eens Legers van dertien- of veertienduizend man te voet, zesduizend te paarde en duizend delvers (m). Naar antwoord op dit geschrift wagten de gezanten eene poos: handelende, ondertuschen, met den Raad der Koninginne en met Leicester, die, t'eenigen tyde, hevig uitvoer tegen Buis, welke, schoon hy, sprak de Graaf, *de galg verdiend hadt, egter, door de Staaten geslaakt, en wederom in den Raad van Staate getrokken was*. Men antwoordde „ dat zyne Doorlugtigheid Buis nimmer hadt willen doen te regt „ stellen.” Doch de Graaf hernam, *dat zulks valsch was, hebbende hy Buis Raadsheeren tot Regters gegeven* (n). Ook verneemt men, inderdaad, van elders, dat Leicester, pas voor dat Buis ontsnapte, het Hof van Utrecht eenigen uit den Raad van Staate gemagtigd hadt, om over hem te zitten (o). Eindelyk, kreegen de Gezanten hun affcheid van de Koninginne, hierop uitkomende „ dat zy geen ne genegenheid tot het aanvaarden der

1587.

der Staat-
sche Ge-
zanten
aan de
Koning-
inne.

Hevige
woor-
dentryd
tuschen
hen en
Leices-
ter.

Affcheid
der Staat-
sche Ge-
zanten,

„ Heer-

(m) BOR XXII. Boek, bl. 70 [950].

(n) BOR XXII. Boek, bl. 71 [951] enz.

(o) Zie BOR XXI. Boek, bl. 45 [916].

1577.

„ Heerschappye hadt: ook, voor dien tyd,
 „ nog geene gelegenheid, tot het verleenen
 „ van meerder hulpe, alzo zy, uit Spanje
 „ en van elders, met oorlog gedreigd werdt;
 „ doch zy zou, eerstdaags, den *Baron van Buk-*
 „ *horst* afvaardigen, om den staat der Ne-
 „ derlandische zaaken, in den grond, te ver-
 „ staan: waarna zy op het herzenden van
 „ Leicester en het vermeerderen van haaren
 „ bystand besluiten zou.” Van dit bescheid
 „ deden de Gezanten verslag in den Haage,
 „ op den eenendertigsten van Lentemaand (p).

De U-
 trecht-
 schen
 brengen
 andere
 tyding
 uit En-
 land.

Doch Rataller en Modet waren, veertien
 dagen te vooren, met gantsch ander berigt,
 uit Engeland, te Utrecht, te rug gekomen.
 Zy bragten mede, dat Leicester, haast, met
 meerder luister en in breeder bewind dan
 ooit te vooren, wederom herwaards stontd te
 keeren. Ook hadt de Koningin hun weder-
 om eenen vleienden Brief, aan Burgemeesters
 en Schepens niet slegts, maar ook aan de
 Gemeente van Utrecht ter hand gesteld, die
 van 't Stadhuis werdt afgelezen. Leicester
 hadt, in 't byzonder, geschreeven aan de Bur-
 gerhophuiden, die, in hun antwoordt, drif-
 tig uitvoeren tegen de opstellers van den
 Brief aan Leicester van den vierden van
 Sprokkelmaand. Deezen kreegen geenen be-
 teren naam dan dien van *Verraaders*, en zou-
 den, zeiden ze, met alle de Staaten, op eenen
 dag, door de Burgery, verdelgd geworden zyn,
 zo men haar niet gezeid hadt, dat de brief,
 buiten bewilliging der byzondere Staaten,
 ge-

geschreeven was. Men vertoonde, omtrent deezzen tyd, ook Brieven, die gezeid werden uit Engeland te komen; waarin, met gelyke verfoeijing, van den Brief van Sprokkelmaand gesproken, en geraaden werdt, den toorn der Koninginne, hierover opgevat, op de beste wyze, te stillen (*g*). Doch men hielt deeze brieven voor verzierd, en voor den opsteller *Hugo Donellus*, Hoogleeraar der Regten te Leiden, die hierom, en om dat hy kwalyk gesproken hadt van de Staaten en van Prinsc Maurits (*r*), afgezet werdt, van zyn ampt (*s*). Nogtans zonden die van Utrecht afschriften of uittreksels van deeze Brieven naar Gelderland, Overysfel, Friesland en de Ommelanden, zoekende deeze Landchappen te beweegen, tot eene verklaring, dat zy geenen last gegeven hadden, tot het instellen van den Brief des vierden van Sprokkelmaand (*t*). Hun wroeten wrogt zo veel uit, dat die van Gelderland *Joan van Wynbergen*, hunnen Gemagtigden ter algemeene Staatsvergaderinge, om 't staan over 't afzenden des gemelden Briefs, uit den Haage te rug riepen: doch hy en de algemeene Staaten voelden zig, hierover, dermaate gebelgd, dat zy 't den Staaten van Gelderland, in scherpe Brieven, te kennen gaven. Ook meen ik, dat Wynbergen zyne plaats in de algemeene Staaten behieldt (*u*).

1587.

Donellus, om't verzierren van Brieven, als kwamen ze uit Engeland, afgezet.

Die van Gelderland roepen hunnen Gemagtigden uit de algemeene Staaten te rug.

De

(*g*) Bon XXII. Boek, bl. 73 [953] enz.

(*r*) Resol. Holl. 25 April 4, 15 Juny 1587. bl. 128, 132, 139.

(*s*) REVD VI. Boek, bl. 105.

(*t*) Bon XXII. Boek, bl. 73, 76 [953, 958].

(*u*) Bon XXII. Boek, bl. 77 [960].

1587.

XXII.
De Engelfche
Ambasfadeur Bukhorst verdedigt de
Staaten.

Plakaat
tegen het
lasteren
van Engelfche
of inlandfche O-
verheden.

Oldenbarneveld verzoekt
ontslag

De ophef over 't fchryven aan Leicester verviel ook, na de aankomst van den Engelfchen Ambasfadeur, *Thomas Bukhorst*, die rondelyk verklaarde, dat hy zig volkomenlyk verzekerd hieldt van de goede meening der algemeene Staaten en des Raads, jegens 't Land, haare Majesteit en den Graave van Leicester, in alles, wat 'er, na 't overgaan van Deventer, gedaan was. Hy fchreef, op gelyken voet, aan de Koninginne, aan den Geheimfchryver Walsingham, en zelfs aan Leicester, ter verfchooninge der Staaten (y). Met hem, beraamde men terftond de krygskosten deezes jaars, die, behalve 't gene de Koningin gewoonlyk betaalde, omtrent vyftien tonnen fchats beloopden zouden (w). En hy nam aan, de Koningin, tot het opfchieten van een derde deezes fomme, te beweegen. De Raad van Staate gaf, volgens zyn goeddunken, op Leicester's naam, een Plakaat uit, waarby elk verbooden werdt, de Koningin, den Engelfchen Landaart, de inlandfche Overheden of eenige Perfoonen in dienst van haare Majesteit of van de Staaten, by monde of by gefchifte, te lasteren (x). Bukhorst vertrok, federt, naar Utrecht, daar hy de gemoeden tot eendragt fcheen te willen brengen; doch weinig vrugt deedt (y).

De Advokaat Oldenbarneveld, de wederkomst van Leicester, tegen wien hy, dikwils, alleen het fpits afbyten moest, te gemoet zien-

(y) See the Cabala or Myfteries of State P. II. p. 10, 11, 13, 14, 16, 20.

(w) BOR XXII. Boek, bl. 74, 75 [956, 957].

(x) Zie het by BOR XXII. Boek, bl. 75 [957].

(y) BOR XXII. Boek, bl. 79 [960] enz.

ziende, begon, ten deezen tyde, aan te houden, om ontslag van zynen dienst, en liet zig, na veel aanhoudens van der Staaten zyde, alleenlyk overhaalen, om 'er nog vier of vyf maanden in te volharden; mids men hem, ter Dagvaart, zo veel mogelyk byfchondt, hem niet bepaalde aan zyn Berigtschrift, noch hem verbondt, tot het houden zynere vaste woonplaatse in den Haage. Voorts behieldt hy de vryheid, om, in geval van handel over vrede, of over het opdraagen der Landen, zonder beding van behoudenis van Godsdiens en Voorregten, zyn ampt terfchondt te mogen nederleggen (z): waaruit men zien kan, voor welke ongemakken, de voorzigtige Staatsman thans meest bekommerd was.

Hiertusfchen, waren ook de Friefche gezanten uit Engeland wedergekeerd. Den brief, hun medegegeven door de Koninginne, begeerden ze, op eenen vollen Landdag, over te leveren, en daar voorts verflag te doen van hunne verrigtingen. Doch zy werden afgewezen, als niet behoorlyk gemagtigd geweest zyndè. Mocilyk hierover, klaagden ze hunnen nood den Engelfchen Ambassadeur Bukhorst, die, met de zaak verlegen, in beraad nam, om zelf naar Friesland te gaan; doch federt den Raadsheer van Staate, Willem Bardes, verzogt, de reis voor hem te doen. Deeze, te Leeuwaarden, met den Stadhouder, en daarna, met andere eerlyke

1587.
—
van zyn
Ampt
Doch behoudthet
onder
zekere
Voorwaarden.

Verfchil
onder de
Staaten
van
Friesland
over de
bezen-
ding naar
Engeland.

(z) Refol. Holl. 20 April 1587. H. 120. BOEK XXII. Boek, H. 82 [1566].

*587.

lyke luiden, in gesprek getreden, vernam haast, dat de bezending naar Engeland hervoort kwam van eenige misnoegden, voornaamlyk uit Oostergo, die, door de Utrechtschen, waren opgezét. Hy hoorde, daarna, deeze misnoegden zelve, die breed opgaven, van hunne zugt tot de Engelsche Regeering, en in hunne partyen vry wat te berispen vonden. Doch alzo hy alleen was, en niet behoorlyk gemagtigd tot het afdoen der geschillen, vermaande hy partyen tot vrede, en keerde, met genoegen van een ieder, te rug (a).

De Predikant Modet wordt gevat en afgezet.

Maar te Utrecht ontstondt nieuwe beweging, op den vyfden van Zomermaand. De Graaf van Nieuwenaar, misnoegd op den Predikant Herman Stryker of Modet, om dat deeze, zo men meende, hem den voet dagt te ligten, en, door beroerte onder 't gemeen, den Baron North tot Stadhouder te doen verkiezen; hadt hem doen aantasten, en hierdoor zo veele gisting verwekt in de gemoeden, dat de poorten geslooten werden, de burgery in 't geweer raakte, en de agt Burgerhopluiden op 's Bischops hof kwamen, daar de Stadhouder zyn verblyf hielt. En 't stondt 'er deerlyk geschaapen, hadden de gewezen Keurvorst Truchses en de oud Veldheer Norrits, door hunne tusschen-spraak, de gemoeden niet tot bedaaren gebragt. De Magistraat stelde egter Modet buiten dienst. Doch na verloop van eenige weken, werdt het geschil met Nieuwenaar by-

Komt wederom in gunst.

(a) Bok XXII. Boek, bl. 33 [908] enz.

bygelegd, en de Predikant wist zig, sedert, 1587.
 zo diep in te dringen in zyne gunst, dat hy,
 dikwils, van hem geraadpleegd werdt, en
 groote gemeenschap met hem onderhieldt (b).

Kort te vooren, hadden de Staaten van
 Holland, bespeurende, dat het uitvaaren
 der Predikanten tegen hunne Regeering, niet
 minder dan voorheen, in zwang ging, besloo-
 ten, *Adriaan Saravia*, Hoogleeraar der God-
 geleerdheid te Leiden, nevens twaalf der
 voornaamste Hollandfche Predikanten, in den
 Haage te ontbieden (c). Zy verscheenen, op
 den veertienden van Blocimaand. Eenige
 Gemagtigden der Staaten en der Geregtho-
 ven hielden hun voor „ hoe veel onheils
 „ ’er, uit den argwaan der Ingezetenen te-
 „ gen der Staaten Regeering, voor Land
 „ en Kerk, te wagten ware: hun voorts
 „ hoop geevende op verbetering van onder-
 „ houd, en begeerende, dat ze hunnen
 „ behoorden eendragt en gehoorzaamheid
 „ aan de Overheid zouden infcherpen.” Zy
 verklaarden zulks altyd te hebben gedaan en
 daarin te zullen volharden: doch lieten, on-
 dertusfchen, geene kleine zugt tot de Engel-
 fchen blyken, en gaven, in ’t voorbygaan,
 te verstaan, dat een groot deel der Staaten
 zelden te Kerke, de meesten nimmer ten A-
 vondmaal kwamen. ’t Bleef hier niet by.
 Zy roerden verscheiden’ misbruiken aan, in
 Staats- en Krygs- en Regtszaaken, waarover,
 zeiden ze, ’t gemeen morde. De gemagtig-
 den

Eenige
 Kerkely-
 ken wor-
 den in
 den
 Haage
 ontboo-
 den.

Wat men
 hun daar
 voor-
 hieldt,

(b) Bon XXII. Boek, bl. 02 [98r].

(c) Resol. Holl. 7, 9 May 1587. bl. 141, 143.

1587.

den hoorden hen met geduld, en verschoonden alles met bondige redenen. Doch eindelijk hielden de Leeraars aan, om, over 't stuk der Kerkenordering, in onderhandeling te treden, waartoe de gemagtigden niet gelast waren. De Leeraars verklaarden, derhalve, in 't affcheid neemen, dat zy eenigen uitmaaken zouden, om breeder gehoor by de Staaten te verzoeken (*d*).

XXIII.
Leicester
voedt de
twee-
dragt
door
brieven.

Doch, terwyl de Staaten arbeidden om 't volk tot eendragt te bewegen, werdt de twist en het morren gevoed door brieven van Leicester, gerigt aan Wethouders, Ampテナars van alle foorten, Predikanten en byzondere Perfoonen, in grooten getale (*e*). Zy waren, volgens gewoonte, gevuld met bitse klagten tegen de Staaten, en dienden om de zugt te hemwaards leevende te houden, tegen zyne aankomst, die nu op handen was. De Ambafadeur Bukhorst zelf leverde den algemeenen Staaten eenige punten van bezwaaringe over, waarop zy hem, fchriftelyk, voldoening gaven, te gelyk den vermaarden Brief aan Leicester nader verdedigende (*f*). Behalve verfcheiden' Engelsche brieven, gerigt aan Utrechtsche Burgerhopluiden, en fnorkende van de uitftee-kende magt, met welke Leicester ftondt herwaards te komen, vertoonden ze 'er hem eenen, door Daniel de Burggraaf gefchreeven, door Leicester getekend, en gerigt aan Junius,

Zyn zon-
derling
fchryven
aan zy-

(*d*) Bor XXII. *Boek*, bl. 88 [975] enz.

(*e*) *Cabala or Myfteries of State* P. II. p. 42. Bor XXII. *Boek*, bl. 95 [985].

(*f*) Bor XXII. *Boek*, bl. 96 [986].

nius, Leicesters Sekretaris. De Advokaat Oldenbarneveld, de luyt gekreegen hebbende, dat Junius zulk een' Brief ontvangen en deezen en genen te leezen gegeven hadt, wees den Staaten van Holland den weg, om agter den Brief te geraaken. Junius werdt aangetast en genoodzaakt den Brief over te leveren: dien hem de Staaten, nadat ze 'er een affchrift van genomen hadden, nogtans wederom gaven. In den Brief kreeg hy last,

„ om eenen keer door de goede Steden te
 „ doen, en de welgezinden te troosten, met
 „ de verzekering van de genegenheid der
 „ Koninginne tot de Landen, en van zynen
 „ yver tot hunnen dienst. En aangezien Buk-
 „ horst, of anderen verspreid hadden, dat
 „ de Koningin neigde tot vrede met den
 „ Spanjaard; hadt hy hun ronduit te ver-
 „ klaaren, dat deeze Ambassadeur hiertoe
 „ nimmer eenigen last ontvangen hadt, en
 „ dat de Koningin zig, veeleer, sterker dan
 „ te vooren, zou toerusten tegen Spanje.
 „ Voorts moest Junius zulken, die bevel
 „ voerden over de Gemeenten onderrigten,
 „ dat hy, Graaf van Leicester, wederom
 „ herwaards kwam, in 't betrouwen, dat
 „ zy hem 't gezag, noodig tot beleid der
 „ hooge Heerschappye, zouden doen toe-
 „ voegen, zonder dat hy meer met het dwars-
 „ dryven der Staaten gekweld wierdt. Dee-
 „ zen behoorden zig, schreef hy, te verge-
 „ noegen met de behoudenis van 't gene zy,
 „ onder de Stadhouders van Keizer Karel en
 „ Koning Filips, gehad hadden, zullende hy
 „ niets handelen van gewigt, dan ten over-

„ staan

1587.

 nen Se-
 kretaris
 Junius.

1587. „ staan der Raaden van Staate, wettiglyk
 „ uit Landzaaten gekooren. Zo begreep het,
 „ besloot hy, haare Majesteit, die hem be-
 „ last hadt, naar Engeland te rug te keeren,
 „ zo hy slegts Landvoogd in schyn en schrift
 „ zou moeten zyn (g).” Wat zig de Staaten,
 uit zulk schryven, van Leicesters wederkomst
 belooven moesten, is ligtelyk te bevroeden:
 ook hoe de Brief Bukhorst gesmaakt hebbe.
 Van zyn gesprek over de vrede met Spanje,
 zullen wy, hierna, by bekwaamer gelegen-
 heid, verflag doen. Wyders ontvingen de
 Raad van Staate en de algemeene Staaten
 zelve ieder twee Brieven van de Koningin-
 ne, waarby Leicesters gedrag opgehemeld,
 en zy in 't ongelyk gesteld werden (h). Al
 het welke veroorzaakte, dat men hier de
 hoop schier opgaf van Leicester tot het nee-
 men van eenen beteren voet op 't stuk der
 Regeeringe te zullen kunnen brengen.

XXIV. Onder dit woenen, voor en tegen 't gezag,
 dat zig de Engelschen hier dagten te verkry-
 gen, zag men de welvaart der Vereenigde
 Landen, hand over hand, toeneemen, met
 het toeneemen van den Koophandel, die,
 voor een groot gedeelte, uit de Steden van
 Brabant en Vlaanderen, welke den vyand
 in handen gevallen waren, naar Holland en
 Zeeland geweeken was. In de Spaansche Ne-
 derlanden, zat men, daarentegen, byna nee-
 ringloos. Steden en Dorpen raakten beroofd
 van Ingezetenen. In de wooningen der Dor-
 pen,

(g) Zie BOEK XXII. Boek, bl. 100 [991].

(h) BOEK XXII. Boek, bl. 101 [992].

pen, nestelde het wild gedierte. Akkers en weiden begroeiden dicht met ruigte. Gebrek aan toevoer veroorzaakte bysere duurte in de graanen; zo dat de roggé op agthonderd guldens het last te staan kwam, de tarw naar evenredigheid méerder goldt. De armen hielden 't lyf by ongewoon voedsel, daar zeldzaame ziekten uit ontstonden. De Edelen en ryke burgers verarmden, en men heeft sommigen van deezen, by donkeren avond, om brood zien bidden. De renten, die men, tegen den penning zestien, agttien of twintig plag te koopen, waren thans te bekomen, tegen den penning zeven. De duurte der graanen nam egter eerlang af, van twintig tot een, doordien men het loopen en stroopen des Krygsvolks ernstiger begon te weeren, en zig meer op het beploegen en bezaaijen der verwoeste akkeren begon toe te leggen: waarop, in 't naaste jaar, eén gezegende oogst volgde (i).

De deerlyke staat der Spaansche Nederlanden was oorzaak, dat de Hertog van Parma, dit jaar, later dan te vooren, in 't veld verscheen. In bloeimaand eerst, zondt hy Hautepenne, met vyfduizend man, naar de Veluwe, als hadt hy voorgehad, daar langs, in Holland te dringen. Doch hy hadt het oog op Sluis, welk hy, op den elfden van Zomermaand, begon te belegeren. Binnen deeze vesting geboodt Jonkheer Arend van Groeneveld, die den belegeraaren, in menigen uitval, merkelyke schade toebragt.

Parma
belegert
Sluis.

Lei-

(i) BOR XXII. *Boek, hi.* 95 [984].

1587. Leicester, van dit beleg, in Engeland, kennis gekreegen hebbende, beloofde den Overste ontzet. In den aanvang van Hooimaand, deden Prins Maurits en de Graaf van Hohenlo eenen inval in Brabant, om, ware 't mogelyk, Parma van Sluis af te trekken, Doch het naderen van Hautepenne, die, zig, door verraad, meester gemaakt hebbende van Gelder, waarover *Aristote Patot*, een Schotsman, geboodt, wederom naar Brabant gekeerd was, deedt hen den hertogt nemen. Prins Maurits begaf zig naar Zeeland. Doch Hohenlo belegerde de schans te Engelen. Hautepenne kwam hem hier bestooken, en werdt 'er geschooten, dat hy 't bestierf. De schans ging daarna over, en kreeg, merkelyk sterker gemaakt zynde, den naam van *Crevecoeur*. Hohenlo zou hierop iets tegen 's Hertogenbosch ondernomen hebben; doch kreeg, door bestel, zo men meent, der aangelingen van Leicester, zo veel volks niet, als hy verwagt hadt, weshalve hy zynen toeleg staaken moest (*k*).

XXV. De Graaf van Leicester, eindelyk, de te rug reize van Engeland hebbende aangenomen, was, den zesden van Hooimaand, in Zeeland geland, en maakte terstond gereedschap om Sluis te ontzetten, de belegerden, midlerwyl, opbeurende, door troostelyk schryven. Ook hieldt men moed in de Stad, onaangezien het heftig schieten des vyands, die de vesting allengskens naderde. Leicester, te Oostende gekomen, vertoonde zig, eer-

(*k*) For XXII. Boek, bl. 94 [1683]. XXIII. Boek, bl. 7 [1683].

Maurits en Hohenlo vallen in Brabant. Gelder verraaden.

Hautepenne sneuvelt. Crevecoeur gestigt.

XXV. Leicester keert in Zeeland te rug.

eerlang, met zestig schepen, voor 't Sluifche gat, zonder iets uit te regten. Te rug gekeerd naar Oostende, ontscheepte hy daar zyn volk, en trok 'er mede naar Blankenberg. Doch Parma deedt hem vanhier wyken naar Oostende: vanwaar hy, eerlang, naar Zeeland toog, de schuld zyner vrugtelooze onderneeming schuivende op de Staaten en derzelver Amptenaars, die hem van geld en volk onvoorzien gelaaten hadden. Op den vyfden van Oogstmaand, werdt de vyand meester van een stuk wals te Sluis, 't welk zo veel schriks bragt in de belegerden, dat zy, de hoop op ontzet t'eenemaal verlooren geevende, tot handeling met Parma, beslooten, en hem, den zelfden dag, de Stad, by eerlyk verdrag, opgaven. Leicester deedt de Hoofden der Bezettinge, naderhand, hun gedrag verantwoorden, 't welk zy wel genoeg deden; doch niet zonder van ter zyde de Bevelhebbers der vloote, die wind en stroom mede gehad hadt, over 't verzuimen van 't ontzet der Stad, te beschuldigen (1).

Terstond na 't verwelkomen van Leicester, waren hem, meest door beleid der Staaten van Holland, eenige punten onder 't oog gebragt, raakende de onlusten, ontstaan sedert zyn afwezen; vooral ter oorzaake van zyn schryven aan Junius. Den Graave zig genegen getoond hebbende tot weeringe van allen misverstand, kwam men wederom te woorde: by welke gelegenheid, Leicester uitfloeg „ dat sommige Leden der Vergadering

Sluis
geeft zig
over.

Leicester
raakt in
woorden
met de
Gemag-
tigden
der Staa-
ten.

(1) *Don XXIII. Boek, bl. 3-6 [5-9], 10-15 [14-21].* „ van

1587.

„ van Holland hem geen goed hert toedroegen ; dat de Graaven Maurits en Willem van Nasfau, met die van Hohenlo, Nieuwenaar en anderen , tegen hem famengefpannen waren ; hoewel het den jongen Heere Maurits niet te wyten ftondt : dat hy haare Majesteit ook berigten zou, hoe men 't geld, bewaard tegen zyne overkomst, aan 't herwaards troonen der Duitfche Ruiteren en Knegten gefpild hadt.” Voorts fprak hy, met veel veragting, van de Engelifche Heeren, die wel ftonden by de Staaten, gelyk Bukhorst, Norrits en Wilkes: zig niet ontziende, den eerften *eenen nar* te noemen : en dreigende, het Land te zullen verlaaten, zo Sluis, dat toen nog niet over was, den vyand in handen viel: welke bedreiging, bekend geworden onder 't volk, zo veel wrogt op de Predikanten, dat zy hem, door eene plegtige bezending, lieten bidden, dat hy toch Gods Kerke niet ten roof laaten wilde, hem, daarenboven, alles aanbiedende, wat in hunne magt was (*m*). De algemeene Staaten zelve, na 't overgaan van Sluis, geen beteren raad wetende, dan op de Engelifche genade te dryven, leverden Leicester een Gefchrift over, waarby zy hem verzogten „ ten goede te willen neemen, 't gene zy, te vooren, de vrymoedigheid genomen hadden, om hem voor te houden; en zo zy daarin de grenzen van 't vereischt ontzag mogten overschreeden hebben, zulks gunftelyk te willen verfhoo-
 „ nen,

Hy
 fchynt
 zig met
 de Staaten te
 verzoeken.

(*m*) Boek XXIII. Back, bl. 15 [21] enz.

nen, hebbende zy nooit voorgehad het
 „gezag zyner Doorlugtigheid te verminde-
 „ren; maar willende zy, in tegendeel, hem
 „alle fchuldige gehoorzaamheid en eer be-
 „wyzen en doen bewyzen: in verwagting,
 „dat hy hen ook, in humane agtbaarheid en
 „voorregten, handhaaven zou, en in 't be-
 „fchikken der zaaken van Regeeringe, goed
 „verftand houden met de Staaten, die niet,
 „gelyk fommigen ten onregte waanden, uit
 „tien of twaalf Perfoonen beftonden; maar
 „uit de Ridderfchap, Edelen en Raaden of
 „Vroedfchappen der Steden van alle de ge-
 „westen, en, door derzelve Gemagtigden
 „ter algemeene Staatsvergaderinge, werden
 „vertoond.” Met dit gefchrift, welk met
 dankzegging aanvaard werdt, fcheen men
 Leicester vergenoegd te hebben (n). Sedert
 arbeide men ook om hem met den Graave
 van Hohenlo, die grootelyks op hem mis-
 noegd was, te verzoenen. Doch dit gelukte
 niet. Hohenlo hieldt zig niet flegts in perfoon
 verongelykt door Leicester; maar hy begreep
 ook, dat Prins Maurits en de Staaten van
 Holland en Zeeland, welken hy diende, in
 verfcheiden' voorregten verkort waren: wan-
 neer deeze bezwaarniffen waren weggenom-
 men, en de Regeering gebragt in den ftaat,
 waarin zy geweest was, ten tyde van Prinfe
 Willem, hoogloflyker gedagteniffe, wilde hy
 de Plaatsen, by hem bezet, wel wederom rui-
 men, en den dienst der Landen verlaaten (o).

1587.

Men ap-
 beidt,
 vergeefs,
 om Ho-
 henlo
 met hem
 te bevre-
 digen.

(n) Groot-Plakaatb. IV. Deel, bl. 86. Bor XXIII. Boek, bl.
 27 [24]

(o) Bor XXIII. Boek, bl. 18 [27] enz.

#587.

Nieuw
misnoe-
gen tus-
schen
Leicester
en de
Staaten.

De Staa-
ten van
Holland

De verzoening van Leicester met de Staaten bleek, eerlang, onopregt geweest te zyn. Hy, zig nog ophoudende in Zeeland, beschreef de algemeene Staaten, tegen den vier- of vyfentwintigsten van Oogstmaand, te Dordrecht, en zondt midlerwyl zynen Geheimschryver Junius naar Arnemuiden, om te verstaan, hoe men daar, ten dienste haarer Majesteit, gezind ware. Dit verwekte nieuwe agterdocht: die gesterkt werd, door de gerugten der Vredehandelinge tuschen Engeland en Spanje. Leicester hadt ook nieuw misnoegen getoond, doordien de Staaten, uit Bukhorsts redenen (*p*), vertrouwen geschept hebbende, dat de Koningin hun vyf tonnen gouds verstrekken zou, zo zy tien tonnen buitengewoon opbragten, gelyk zy reeds, gedeeltelyk, gedaan hadden, en nu verneemende, dat haare Majesteit de handen geflooten hielt; oordeelden, ook niet aan hunne belofte gehouden te zyn: 't welk Leicester geweldig buiten de gising ging (*q*). Toen hy te Dordrecht kwam, waren 'er de algemeene Staaten nog niet allen. Des zondt hy den Raadsheer van Staate, Willem Bards, aan de Staaten van Holland, om te verstaan, welke middelen van oorloge zy voort hadden hem toe te voegen (*r*). Men gedroeg zig, in antwoord, tot een verhoog, welk reeds gereed lag, en den Graave, kort hierna, behandigd werd. Het behelsde *negen* punten.

1. „ Eene belofte, om 't verding, met ha-

„ re

(*p*) Zie hier voor, bl. 218.

(*q*) Bor XXIII. Boek, bl. 20 [30].

(*r*) Bor XXIII. Boek, bl. 21-25 [31-33].

„ re Majesteit gemaakt, getrouwelyk naar te
 „ komen. 2. Eene verklaring, dat, by ge-
 „ brek van een' Vorst, de hooge Overheid
 „ der gewesten wederom verviel aan de Rid-
 „ derschap, Edelen en Steden derzelven,
 „ die ook, in deeze hoedanigheid, met haa-
 „ re Majesteit gehandeld en den Graaf tot
 „ Landvoogd beroepen hadden. 3. Dat men,
 „ ten onregte, voorgaf, dat deeze hooge
 „ Overheid niet verbeeld werdt, door de
 „ Gemagtigden ter Dagvaart. 4. Dat, deeze
 „ Gemagtigden maar byzondere Persoonen
 „ zynde, hunne byzondere misdagen den
 „ Staaten niet geweeten moesten worden. 5.
 „ Dat de Staaten, met het kiezen van den
 „ Graaf tot Landvoogd, zig niet ontdaan
 „ hadden van de hooge Overheid. 6. Dat
 „ zyne Doorlugtigheid met den Raad van
 „ Staate egter alle die zaaken te beschikken
 „ hadt, die, door Keizer Karel, aan de al-
 „ gemeene Landvoogden verbleeven waren,
 „ overeenkomstig met het Berigtschrift,
 „ daarop gemaakt, of nog te maaken. 7. Dat
 „ de byzondere Stadhouders, de Oversten
 „ van Steden, de Bevelhebbers en het Krygs-
 „ volk, den algemeenen Staaten, den Graave,
 „ als algemeenen Landvoogd, en den Gewes-
 „ ten en Steden, daar zy gebruikt werden,
 „ hulde en trouw zouden zweeren: zullen-
 „ de het Krygsvolk, in 't byzonder, den eed
 „ van gehoorzaamheid aan zyne Doorlug-
 „ tigheid en aan de byzondere Stadhouders
 „ en Bevelhebbers hebben te doen. 8. Dat
 „ de Graaf wel voltrekte magt over zaaken
 „ van oorloge zou hebben; doch geen meer

1587.

vertoo-
 nennege
 merk-
 waardige
 punten
 aan Lei-
 cester.

1587.

„ krygsvolk mogen ligten, dan uit den onder-
 „ stand der Koninginne en verdere ingewil-
 „ ligde lasten kon worden betaald, worden-
 „ de hy ook verzogt, de zeezaaken te belei-
 „ den by den Admiraal, en 't verleggen der
 „ bezettingen by de Stadhouders van elk ge-
 „ west. 9. Dat het hem mogt gelieven, de
 „ veranderingen, op zynen naam, door on-
 „ geruste menschen, in 't voorleeden jaar,
 „ bewerkt, te herstellen.” Op dit vertoog,
 antwoordde Leicester, den eersten van Herfst-
 maand, dat de eerste zes punten hem niet
 betroffen, hebbende hy nimmer naar meer
 gezag gestaan, dan hem opgedraagen was,
 waarby hy ook alleen wilde gehandhaafd
 worden. Den ced, aan de byzondere Land-
 schappen, Steden en Leden, in 't zevende
 punt gevorderd, vondt hy onbehoorlyk en
 van gevaarlyken gevolge. Voor 't gene by
 het agtste punt begeerd werdt, beloofde hy
 te zullen zorgen. Op het negende, begeerde hy
 nadere verklaring van 't gene men hersteld
 wilde hebben, wanneer hy doen zou, 't ge-
 ne hy, naar billykheid, zou vinden te be-
 hooren (s).

Ant-
 woord
 van den
 Graave.

Leicester doet de
 Vrede-
 hande-
 ling met
 Spanje
 voor-
 slaan ter
 Vergade-
 ring.

Des anderendaags, verscheenen, ter Ver-
 gaderinge van Holland, uit Leicesters naam,
 Jakob Valke en Joost van Menyn, met eene
 boodschap, voor welke men lang bedugt ge-
 weest was. Zy sloegen voor „ of het, zo
 „ men de Landen, met eigen' middelen en
 „ met de gewoonlyke hulp der Koninginne,
 „ niet

(s) Groot-Plakaatb. III. Deel, bl. 35. Bon. XXII. Boek, bl.
 22 [12] enz.

„ niet zage te beschermen, gelyk zyne Door- 1587. 1
 „ lugtigheid zulks niet doenlyk hielt; niet
 „ geraaden ware, op redelyke voorwaar-
 „ den, vrede te maken met den Spanjaard.
 „ Haare Majesteit wilde, hiertoe, den Staa-
 „ ten de hand leenen. Of verkoos men
 „ liever, afzonderlyk, te handelen met den
 „ Hertoge van Parma; zy mogt het ook
 „ wel lyden (t).” Doch om het oogmerk van
 dit voorstel wel te verstaan, moeten wy, ’t
 gene eenige betrekking tot het zelve heeft,
 wat omstandiger ontvouwen.

De Koningin van Engeland, bevroedende, Onder-
zoek o-
ver het
waare
oogmerk
van dee-
zenvoor-
slag.
 dat de kryg in de Nederlanden meest gevoerd
 werdt, met penningen, uit Spanje, overge-
 maakt, en dat deeze penningen, uit de West-
 indische schatten, gevonden werden; hadt
 zo dra niet beslooten, den Nederlander by
 te staan, of zy zondt *François Drake*, met een-
 entwintig schepen, naar Amerika, om Philips
 aldaar afbreuk te doen. Hy stak, in Herist- Engel-
sche
Krygsbe-
dryven,
in de
Westin-
diën, en
Spanje.
 maand des jaars 1585, in zee: en ’t gelukte
 hem, de Stad S. Jago, gelegen op het Eiland
 van den zelfden naam; ook S. Domingo, op
 Hispaniola, te plonderen. Daarna, geland
 aan de vaste kust, bemagtigde hy Kartagena,
 en nog twee andere Plaatsen, en keerde, in
 den zomer des volgenden jaars, te rug (u).
 Hy kwam, in ’t najaar, in Holland, met den
 titel van Ambassadeur der Koninginne, en
 zocht de algemeene Staaten te bewegen, om
 twintig schepen te voegen, by eenigen van
 haare

(t) Bor. XXIII. Boek, bl. 23 [24].

(u) Bor. XXI. Boek, bl. 27 [717] enz.

1587. haare Majesteit, tot ondersteuning van Don Antonio, verdreeven Koning van Portugal; doch men hadt hier geene ooren naar. Drake stak dan alleen, met zyne vloot, in zee, en vernielde, in de Haven van Kadix, een merkelyk getal van schepen, die, met mond- en andere behoeften, voor de schepen, welken Filips, tegen Engeland, uitrustte, geladen waren. De Agent van Don Antonio verzogt toen de Staaten, op nieuws, om eenige schepen: breed opgeevende van Drakes verrigtingen, en van den kans, die 'er was, om de Spaansche wapenen van Nederland te wenden, en zynen meester, in 't bezit van Portugal, te herstellen. Ook stonden de algemeene Staaten hem negen schepen toe. Doch Prins Maurits en die van Holland en Zeeland verwylden de uitrusting, zo dat 'er niets van kwam, ten deezen tyde. Zelfs kon de Portugesche Agent geen verlof krygen, tot het opregten eener Loterye: waaruit hy de kosten van eenige schepen meende te zullen kunnen vinden (v).

XXVI. Midlerwyl, hadden beide Filips en Elizabeth, om hunne oogmerken, ten nadeele van elkanderen, bedekter te houden, al in 't voorleeden jaar, eene Vredehandeling begonnen, door middel van twee Koopluiden, *Andries de Loo*, een' Antwerpenaar, en *Augustyn Grasigna*, een' Italiaan; doch te Londen woonagtig. De laatste handelde met de Engelsche Staatsdienaars: de Loo, die ook dikwils o-

vex

(v) Bon XXI. Boek, bl. 54 [753], 63 [760] enz. XXI Boek, bl. 92 [941] enz. XXIII. Boek, bl. 77 [110] enz.

ver en weder reisde, met den Hertoge van Parma (w). Men scheen, van wederzyde, genegen tot de Vrede; doch men beoogde, van wederzyde, onder den schyn deezer Vredehandeling, tyd te winnen, en elkanderen flauwhertig te maaken; om elkanderen, daarna, met te beter gevolg, te kunnen beschadigen. Dit handelen, waarvan 't gerugt haast herwaards over waaide (x), verwekte veel agterdocht, vooral in de Staaten van Holland, die toenam, doordien Oldenbarneveld, uit Bukhorst, verstaan hadt, dat de Koningin tot vrede neigde: welk zeggen de Ambassadeur, naderhand, ten aanhooren van den Advokaat, van den President van der Myle en van den Pensionaris Menyn, gestand deedt (y), daar alleenlyk, tegen den Advokaat in 't byzonder, byvoegende, dat het geheim gehouden moest worden, alzo de Koningin, na de laatste onderneeming van Drake, van welker gelukkigen uitslag hy, maar even te vooren, de tyding gekreegen hadt, van gedagten zou kunnen veranderd zyn. De Koningin en Leicester scheenen hem, sedert, deeze ontdekking kwalyk te neemen (z). Maar men gaf, meen ik, deezen schyn slegts, om de Staaten te eer te doen denken, dat de Vrede der Koninginne ernst was; doch dat zy dit haar oogmerk, welk zy wel wist den Staaten niet te zullen smaaken, liefst bedekt ge-

Zy baart agterdocht by de Staaten.

(w) Resol. Holl. 22 Juny 1587. bl. 166. STRADA Dec. II. Libr. IX. n. 12.

(x) BR XXV. Boek, bl. 82 [966]. XXIII. Boek, bl. 26 [30].

(y) see Cabala or Mysteries of State P. I. p. 33, 37, 40.

(z) REYD VI. Boek, bl. 107. HOORT XXV. Boek, bl. 1152.

1587.

gehouden hadt. Midlerwyl, werdt de Vre-
dehandel langs hoe rugtbaarer, onder 't volk
(a). Elk sprak 'er van, als of Engeland en
Spanje de zaak reeds genoegzaam eens wa-
ren geweest. In deezen stand der dingen,
deeden Valke en Menyn den voorflag aan
Holland, van welken wy gesproken hebben:
waarmede Leicester, naar 't schynt, niets
anders beoogd heeft, dan de Staaten, die hy
wel wist afkeerig te zyn van de Vrede, te be-
weegen, tot het draagen van zwaarer las-
ten, zonder welken de oorlog niet gevoerd
kon worden. Ondertusfchen, hadt de voor-
flag eene geheele andere uitwerking. De ge-
moeden der aanhangelingen beide van Lei-
cester en van de Staaten werden 'er zeer over
ontfeld. Men begon te vermoeden, dat de
Engelschen voorhadden, de Landen aan
Spanje te verraadten. 't Haatelyk bedryf van
Stanlei en Jork werdt opgehaald, en veelen
konden zig niet onthouden van het den gant-
fchen Engelschen Landaart te wyten. Leices-
ter, derhalve, bespeurende, dat de voorflag
de uitwerking niet hadt, die hy 'er van ver-
wagte, zocht de Staaten te doen gelooven, dat
Valke en Menyn zyne meening kwalyk ge-
vat hadden. Doch Menyn, die de voorzigtig-
heid gebruikt hadt van den voorflag, dien
hy schriftelyk hadt overgeleverd, eerst in 't
Italiaansch (1) te vertaalen, en dien Leices-
ter voor te leezen, bewees het tegendeel,
met

Leicester
poogt
zynen
voorflag
te ver-
draaijen.

(a) See Cabala or Mysteries of State P. II. p. 29, 32.

(1) Leicester sprak, behalve zyne moedertaal, niet dan Italiaansch en illegt Latyn.

met het vertaalde voorstel, welk, door Leicester, hier en daar, verbeterd was (b). De Graaf deedt, sedert, eene wydluftige verdediging van zyn gedrag in druk uitgaan (c), waarin hy, aan den voorflag van Valke en Menyn, eenen anderen draai gaf. Hy zondt ze den byzonderen Gewesten en Steden toe: ook den Raaden des Hofes van Holland, die 'er, eerlang, bescheidelyk, op antwoordden, en allen Vredehandel ontrieden (d). Doch, by 't ontvangen van dit antwoord, bestondt Leicester hevigh uit te vaaren tegen Oldenbarneveld „ die, in de Vergadering der Staaten, gezeid zou hebben, dat hy, by een „ afschrift van 's Graaven Berigtschrift, kon „ doen blyken, hoe deeze last hadt, om zig te „ doen magtigen, tot de onbepaalde Land- „ voogdye, waarna hy de Landen wederom „ onder den Spanjaard zou doen keeren.” Diergelyk gesprek hieldt hy ook met gemagtigden der Staaten van Holland (e). De Raadsheeren verklaarden, hiervan niets, maar wel eenige gerugten van Vredehandel vernomen te hebben, die scheenen van buiten te komen: waarop de Graaf hun, met vloeken en zweeren, dat hy geenen last tot handelen met den Spanjaard hadt, tot andere gedagten zocht te brengen (f). De Koningin hadt den Agent der Staaten, Joachim Ortel, ook verzekering gedaan, dat zy tot geene

1587:

Hy verdedigt zig schriftelyk.

Vaart uit tegen Oldenbarneveld.

Zweert geen' last tot de Vredehandeling te hebben.

(b) BOR XXIII. Boek, bl. 23 [34].

(c) Zie BOR XXIII. Boek, bl. 26 [37]. Cabala or Mysteries of State P. II. p. 9.

(d) BOR XXII. Boek, bl. 31 [47].

(e) Resol. Holl. 14, 15 Sept. 1587. bl. 251, 253.

(f) BOR XXIII. Boek, bl. 33 [50].

1597. ne eindelyke Vredehandeling komen zou, zonder de Staaten te kennen (g). De Staaten van Gelderland en Utrecht, daarna ook antwoordende op Leicesters verdediging, gaven te verstaan, dat zy de gerugten van den Vredehandel hielden te zyn uitgestrooid, door de vyanden der Engelfche Regeeringe. Zy voegden 'er by, dat zy gezind waren, den Graave by 't opgedraagen gezag te handhaaven, of het zelfs te vermeerderen, was 't noodig; en dat zy hem en zynen Raade hunne gemeene middelen in handen wilden stellen, gelyk hy onlangs begeerd hadt. Doch die van Holland (h), Zeeland en Friesland konden tot dit laatste niet besluiten, onaangezien men ook, in het laatstgemelde gewest, onlangs, wederom, zeer sterk gewoeld hadt, ten voordeele van Leicester. In Holland, marde men vast met antwoorden op Leicesters verdediging, om dat men verschilde, of zulks staatswyze, of door de byzondere Steden, behoorde te geschieden. Dordrecht schreef, afzonderlyk, aan Leicester, niet kwalyk naar zynen zin; doch met volstrekte verwerping der handeling met Spanje (i). Gouda hadt ook 's Graaven Brief afzonderlyk beantwoord, en, dat, met reden, vreemd schynen mag, in de Vredehandeling bewil-
ligd (k).

XXVII. Wyders, 't gene Leicester, wegens Oldenbarneveld, tegen de Raadsheeren des Hofes,

Wat som-
mige Ge-
westen
en Steden
op zyne
verdedi-
ging ant-
woord-
den.

(g) Bor XXIII. Boek. bl. 23 [35].

(h) Refol. Holl. 3 Sept. 1587. bl. 238.

(i) Bor XXIII. Boek. bl. 36, 37 [54, 55, 42, 56].

(k) Refol. Holl. 16 Octob. 1587. bl. 285.

Hofs, hadt aangemerkt, was niet geheel zonder grond. Ortel was, in Engeland, behendiglyk geraakt aan eenige punten uit Leicesters geheim Berigtſchrift, welken hy Oldenbarneveld toegezonden hadt. Zy kwamen, in 't voornaamſte, hierop uit. „ De Graaf
 „ moest zig in zyn voorig gezag doen her-
 „ ſtellen, en zo de Staaten hem, daarin,
 „ ſcheenen te willen verkorten, moest hy 'er
 „ eenige Steden kennis van geeven, en 'er
 „ de Gemeenten van onderrigten, op dat
 „ deezen de Staaten tot eenpaarigheid brag-
 „ ten. Hy moest eenen Vredehandel met
 „ Spanje voorſlaan, en zo de Staaten daar-
 „ toe niet neigden, moest hy hun verklaa-
 „ ren, dat haare Majesteit in de noodzaak-
 „ lykheid gebragt zou worden, om afzonder-
 „ lyk met Parma te handelen. Hy moest
 „ deezen voorſlag, door vertrouwde Perſo-
 „ nen, der Gemeente ſmaakelyk maaken;
 „ haar vertoonende, hoe men, met zo kleine
 „ magt, zonder Engeland's byſtand, tegen
 „ Spanje niet oorloogen kon, en hoe men,
 „ daarentegen, in vrede, verligting van
 „ laſten te wagten hadt. Den Graaven Mau-
 „ rits van Naſſau en Filips van Hohenlo,
 „ 't ſluiten der vrede zoekende te ſtremmen,
 „ moest hy doen verzekeren, dat, by 't ver-
 „ drag, voor hunne belangen, behoorlyk
 „ gezorgd zou worden (1).” Van deeze
 punten ſchynt Oldenbarneveld aan ſommigen
 iet ontdekt te hebben: 't welk, Leicester ter

1587.

cesters
geheim
Berigt-
ſchrifts

00-

(1) Zie BOEK XXII. Boek, bl. 906, 907 van den tweeden
druk.

1587.
Berigt
van Lei-
cesters
toeleg op
de Per-
foonen
van
Prinse
Maurits,
den Ad-
vokaat
en ande-
ren.

ooren gekomen zynde, hem niet flegts hevig deedt uitvaaren tegen den Advokaat; maar hem ook, meent men, tot het besluit bragt, om zig van zynen Perfoon en zelfs van dien van Prinse Maurits te verzekeren. Zo veel is 'er, ten minsten, van, dat hy, eenige Engelsche Vendels naar Maaslandsfluis en Delftshaven hebbende doen trekken, zelf, in alleryl, van Dordrecht, naar den Haage verreisde; en dat, 'snagts na zyne aankomst, Oldenbarneveld, door de Raadsheeren van Wyngaarden en Kaafenbrood, gewaarschuwd werdt, dat de Graaf voorhadt, hem te ligten en naar Engeland te zenden. De Advokaat begaf zig, hierop, nog voor den dag, naar Delft, en vernam daar, hoe, in Zeeland, de spraak ging, dat men Prins Maurits, hem en eenige andere Leden der Staaten, in verzekering genomen hadt, om ze naar Engeland te voeren. Hy dan, bevroedende, dat zulke gerugten, schoon eerst valsch, egter, dikwils, naderhand, waar worden, bewoog Prins Maurits, om den Haage te verlaten. Leicester kreeg 'er haast kennis van: en, te gelyk verneemende, dat de Prins en Hohenlo, onder voorwendfel van eenen aanslag des vyands op Zeeland te willen voorkomen, eenig Krygsvolk byeen bragten (m), gaf hy voor, dat men 't, daarmede, op het verdryven der Engelschen van Maaslandsfluis en Delfshaven gemunt hadt (n). Hohenlo heeft, sedert, tegen ver-
schei-

(m) See the Cabala or Mysteries of State P. II. p. 32.

(n) Bor. XXIII. Book, bl. 34 [51].

scheiden' Perfoonen verklaard, dat Leicester een' aanslag op zyn leeven gefineed hadt (o). 1587.
 Dat de Koningin last hadt gegeven, om hem te vatten, blykt, uit eenen ontcyferden Brief van den Gezant Bukhorst, die nog voorhanden is, en waarin hy de zwaarigheden optelt, die, in zulk eene onderneeming, gelegen waren. Zy kwamen hierop uit: „ dat „ de Graaf van Hohenlo thans groot gezag „ hadt, hier te Lande; dat men de Steden „ en Plaatsen, die onder zyn bewind stonden, niet ligt zou kunnen meester worden, „ gemerkt het weinig Engelsch Krygsvolk, „ welk thans hier te Lande was; en dat het „ vangen van Hohenlo Graaf Maurits, die „ hem als zyn' Vader aanmerkte, ligtelyk, „ zou kunnen brengen tot het wanhoopig be- „ sluit, om, met hulp van iemant" wiens naam, door een onbekend cyfer, uitgebeeld wordt; doch dien ik meen Oldenbarneveld te zyn „ de Vereenigde gewesten geheellyk „ van Engeland te vervreemden." Om deeze redenen, hadden Bukhorst, Wilkes en Joan Norrits beslooten, het vatten van Hohenlo uit te stellen, tot op naderen last der Koninginne (p), die, myns weetens, sedert, niet gegeven is.

In deezen stand der zaaken, stonden de trouwste liefhebbers des Vaderlands als voor't hoofd geslaagen, niet weetende, wat keer dezelve neemen zouden. De grootste hoop der Hervormden hieldt het met Leicester, en

Groote ongerustheid in't Land.

(o) See the Cabala or Mysteries of State P. II. p. 8, 27.
 (p) Cabala P. II. p. 23, 26.

1587. en beschuldigde de Staaten. Eene menigte van war- en woelzieke geesten roeide hieronder. De groote Steden stonden in een blykbaar gevaar van oproer. Om dit te fluiten, hadt men, te Amsterdam, eenige metaalen stukken, voor 't Stadhuis, geplant, en 'er deeze regels, op een geschilderd bord, by doen hangen (q):

„ Oft 'er verraadt oft oproer quaadt, wierde vernoomen;
 „ Men zal tot baat, gesluc op straat, hier uit doen koomen.

XXVIII. Leicester, peinzende op het slyven zynere partye, begaf zig, uit den Haage, over Utrecht, naar deeze Stad (r). Te Utrecht hadt hy heimelyke gesprekken gehouden met verscheiden' luiden, die, tegen de aanstaande verandering der Regeeringe, zyne gunst zогten. Ook vondt hy 'er veelen zeer misnoegd op den Graave van Nieuwenaar, wiens knegten, onlangs, het Steedje Meppen in Westfaalen bemagtigd hebbende, tot vordering, meent men, van de aankomst der Hoogduitsche benden; doch het, na het verloopende zes Krygsvolks, wederom hebbende verlaaten (s), veel overlust in 't Stigt bedreeven hadden. Doch Nieuwenaar hadt den meesten ondank behaald, met het slyven eeniger Edelen, die herstelling begeerden van 't gene, eenigen tyd herwaards, tegen de voorregten, gedaan was: Leicester, zig hebbende laaten onderrigten van de gesteldheid der dingen te Utrecht, was van daar naar Amsterdam vertrok-

Meppen
 ingenomen en
 wederom
 verlaaten.

Misnoegen op
 Nieuwenaar.

(q) HOOFD XXVI. Boek, bl. 1196.

(r) BOEK XXII. Boek, bl. 41 [62].

(s) BOEK XXIII. Boek, bl. 39 [59].

trokken, op den derden van Wynmaand (t). 1587.
 Men kreeg hier van zyne aanftaande komst
 geene kennis, voor hy op weg floeg; des
 moest men alles, in der yl, tot zyne ontvan-
 genis, vervaardigen. Midlerwyl, bevonden
 zig de Wethouders in geenen kleinen kom-
 mer, alzo men hun aangediend hadt, dat de
 Graaf voorneemens was, zig van *de Kerk*,
 zo noemden zyne aanhangers Amsterdam, te
 verzekeren. 't Wantrouwen was toegeno-
 men, doordien men, eenige dagen geleeden,
 Fredrik Gianibelli, uitvinder der vuurwer-
 ken tegen Parmas brug by Antwerpen, en
 thans Ingenieur der Engelsche Koninginne,
 in de Stad gezien hadt. Om op deezen, wien
 de Staaten, onlangs, Oktroi tot het maaken
 van watermolens en fonteinen verleend had-
 den (u), te pasfen, hadt men eenen man te-
 gen over zyne herberg geplaatst, die agt gaf,
 waar hy ging, en wie met hem te woorde
 kwam. Met den avond, naderde Leicester de
 Reguliers poort. De Burgerhopman, *Lau-
 rens Jakobszoon Reaal*, hieldt hier de wagt,
 met zyn vendel. Hy hadt, bedugt voor on-
 raad, zynen Serjant, *Willem van Buil*, ter
 poorte uit laten gaan, en deeze hadt aan-
 geboden, een teken met fluiten te zullen
 geeven, als hy bevondt, dat Leicester meer
 volks by zig hadt, dan men liefst binnen ge-
 laaten zou hebben. Doch van Buil deedt geen
 teken, waarop men den Graaf inliet. Hy
 werdt, in 't Latyn, verwelkomd, door den
 Sche-

(t) Bor XXIII. Boek, bl. 42 [62].

(u) Resol. Holl. 6 Febr. 24 Maart 1587. U. 42, 88.

587.

Schepen Jan Verhee, alzo Meester *Maarten Koster*, Arts en Oud-Burgemeester, om dat zyn hoofd, welk hem naar Leicester hing, niet gevolgd werdt, der Stad deezen dienst, waartoe hy niemant dan zig zelve bekwaam kende, geweigerd hadt. De Landvoogd, tredende door de Kalverstraat, daar, ten allen huizen uit, Lantaarnen hingen, werdt wederom, gelyk voorleeden jaar, in 't Prinzenhof gcherbergd. Tegen over eene der Poorten van dit gebouw, hadt Meester Maarten, die in de Doelestraat woonde, eene agterdeur, waaruit 'snagts een man, die hem zeer wel geleek, ten Hove insloof, en kort daarna wederkeerde. Des anderendaags, hadt Leicester de Burgerkolonellen, Kapiteinen en Luitenants ter maalyd. Na 't omgaan van eenen styven dronk, werdt hun, door Daniel de Burggraaf, wel niet rondelyk geveerd, maar genoegzaam in den mond gegeven, dat zy van zelve behoorden te verklaaren, gezind te zyn, om de Burgemeesters by den hals te grypen. Duidelyk, verzogt hy, dat men, alle avonden, zo lang de Landvoogd in de Stad was, 't woord van hem haalen liet. Onder dit gezelschap, hadt zig, schoon geen Lid van den Krygsraad, ook vervoegd *Her- man Betsen Roodenburg*, een driftig aanhanger van Leicester, mischien, om 't eerste woord te slaaken, als 'er iets vreemds mogt voorgesteld worden. Terwyl men vast de hoofden byeen steekt, om te raadslaan, of men den Landvoogd eene eer zou konnen ontzeggen, die, doorgaans, den Grooten, daar zy vernagten, gegund wordt, treedt *Pieter Kornelis*

Bur-
gemeester
Boom
belst de
uitvoe-
ring van

liszoon Boom, regeerend Burgemeester, hebbende, als Opperkolonel, den degen op zyde gehangen, ter Kamer in. Naauwlyks verneemt hy Roodenburg, of hy vraagt hem, *wat hy daar te doen hadt?* De ander, beteuterd, wist niets by te brengen, dan *dat hy daar ook, als een opregt Patriot, gekomen was.* Boom gebiedt hem, terstond, te vertrekken: waarop Roodenburg, hoe fors hy anders ook zyn mogt, zonder spreken, afdroop. Boom toen, onderrigt van de Burggraafs voortfel, liet het haatelyke daarvan, welk de Wethouders betrof, onbeantwoord; doch verklaarde, *dat niemand dan de Vroedschap verandering maaken mogt, omtrent het haalen van't wagtwoord.* Elk dagt toen agterwaards. Niemand wilde Leicester middel geeven, om, met het uitspreken van 't woord, alle wagten weerloos te maaken, de burgery te vermeesteren, de oude Regenten af, en nieuwen in de plaats te zetten: 't welk het minst was, dat hy zig voorgesteld hadt. Naderhand, vernam men zelfs; dat hem een' lyst van veertien der vroomste voorstanderen van 's Lands vryheid en van den Huize van Nassau geleverd was, onder welken, ook de naam des Oudburgemeesters, Kornelis Pieterszoon Hooft, gespeld werdt: alle welken hy, meent men, voorhadt, eenen schandelyken dood te doen sterven. Zulken, die meest by hem in 't oog liepen, waren, derhalve, op hunne hoede. Reinier Kant ging met eene rusting onder zyn' Kazak, en kwam den Graaf niet spreken, dan verzeld van eenen stoet gewapende schutters, die hem, voor de deur, opwag-

1587.

zyn
voornee-
men.

1587.

teden (y). Leicester dan, ziende zyn oogmerk te leur gesteld, keerde, den volgenden dag, wederom naar Utrecht (w). Hy gaf, omtrent deelen tyd, te kennen, dat hy van zins was, een' keer te doen, door eenige Hollandfche Steden: 't welk de Wet-houders der zelveu zo bekommerd maakte voor eenigen geweldigen toeleg, dat zy, geene buitengewoone befcherming hebbende dan van de onlangs geworven' Waardgelders, ftaatswyze, beflooten, zyne Doorlugtigheid te verzoeken van met niet meer dan tweehonderd Perfoonen in de Steden te komen, wanneer men hem, alomme, eerlyk ontvangen zou (x). Ruim eene maand te vooren, hadt de Koningin hem gelast, om, vooral, zorg te draagen, dat hy meester bleeve van Walcheren, en, dat de Graaf van Hohenlo Veere niet voorzage van bezetting, gelyk hy, onlangs, hadt zoeken te doen (y). Doch in Utrecht viel meer te verrigten, voor den Graave.

XXIX. Agt Stigtfche Edelen, die men ter Staatsvergaderinge plag te befchryven, kwamen Hevige twist onder der Stigtfche Edelen over het verdedigen der Voorregten. hem hier, terftond na zyne aankomst, verzoeken, om betering van 't gene, voorleeden jaar, tegen de voorregten en verdingen, gedaan was. Leicester begeerde nadere opening. Zy, om hun ftuk wis te neemen, riep de Gekoorenen en de andere Edelen by een

(y) Geflagtrek. van den Huize van HEEMSKERK, bl. 22. MS.

(w) HOOFD XXVI. Boek, bl. 1199, 1200.

(x) Refol. Holl. 17 OZ. 1587. bl. 231, 256.

(y) Cabala or Myfteries of State P. II. p. 50.

een, hun afvraagende, *of zy gezind waren, de voorregten voor te staan, en de inbreuken daarop gedaan, te helpen affchaffen.* De Ge-koorenen antwoordden van ja. De Edelen ver-schilden. Brakel en Zuidoord maakten on-derfcheid, tusschen voorregten en voorreg-ten, en begeerden sommigen te handhaaven, anderen niet. *Gy wilt dan de voorregten niet handhaaven?* hervatte Moersbergen, zig wen-dende naar Zuidoord, die laatst gesproken hadt: en liet 'er terstond op volgen, spree-kende tegen een' Notaris, daar tegenwoor-dig, *Tekendat aan.* Maar Zuidoord, vergramd, dat men hem dus dacht pal te zetten, dreef den anderen toe, *Gy liegt het: ik zeg dat nog niet.* Op dit woord, raakten ze handgemeen. Moersbergen stiet Zuidoord, met het gevest van den degen, op de borst, en zou hem door-steken hebben, hadden 't de anderen niet be-let. Zuidoord liep, eindelyk, ter deure uit. Doch van dit omvraagen en de moeilykheid, daaruit gevolgd, deedt Prounink, van vyf Schepenen verzeld, getuigenis beleggen. Zes der agt Edelen, die herstelling der misbrui-ken begeerd hadden, werden in hegtenis ge-nomen, door den Schout, Karel van Trillo, uit den naam, zeide hy, van Leicester. Doch drie derzelve, Bor van Amerongen, Baare en Renesse, werden terstond geslaakt: de drie anderen, Moersbergen, Ryzenburg en Nyveld, ook, in 't kort, door bevel van Leicester, die, toen hy vernam, hoe groot een' roep het aantasten van eenige Edelen, om een enkel verzoek, door 't gantsche Land, verwekt hadt, voorwendde, dat het buiten

1587. zyne kennis gefchied was (z). Naderhand veranderde Leicester de Wet te Utrecht, naar zynen zin, onaan gezien de Graaf van Nieuwenaar beweerde, dat dit hem, als Stadhouder, te doen ftondt. Prounink bleef aan, als Burgemeester (a).

Leicester verandert de Wet, te Utrecht, in weerwil van Nieuwenaar. Hy trekt naar 't Noorderdeel van Holland.

Dat hy, in Holland, dit zelfde niet doen kon, was oorzaak, dat dit gewest hem zo weinig aan de hand ging. In 't midden van Wynmaand, beflout hy egter, te beproeven, wat hy, door middel van Sonoï, in 't Noorderkwartier, zou kunnen uitvoeren. Doch die van Enkhuizen, kennis bekomen hebbende, dat hy derwaards ftondt te reizen, baden hem, tot verhoeding van ongelukken, voor dien tyd, daar niet te komen. Men mompelde, dat hy, nu 't hem met de *Kerke*, dat is Amfterdam, gemist was, zig van de *Kapel*, zo noemde men Enkhuizen, dagt meester te maaken. Hy trok egter naar Hoorn, daar hy eerlyk ontvangen werdt. Hierna, zig verbeeldende, dat die van Enkhuizen, welken hy, door eenen vriendelyken brief, hadt zoeken gerust te fteflen, hem de Poort niet voor 't hoofd zouden durven fluiten, floeg hy derwaards op weg. Doch men zondt hem Gemagtigden te gemoet, die hem zo diep een' indruk gaven van den hoon, hem befchooren, dat hy zyn opzet vaaren liet, en in de *Streek* bleef vernagten. Voorts toog hy naar Medenblik, daar Sonoï hem, eenige dagen, treffelyk onthaalde (b).

De

(z) BOR XXII. Boek, bl. 43 [64] enz.

(a) BOR XXIII. Boek, bl. 42 [63].

(b) BOR XXIII. Boek, bl. 45 [67] enz.

De Prefident Aisma en anderen hadden hem, reeds te vooren, de reis naar Friesland zo sterk aangeraaden, dat hy, den Stadhouder en Gemagtigde Staaten voorbygaande, den Grietenyen en Steden, uit Medenblik, fchreef, zy zouden eene Dagvaart beleggen, waarop hy zelf verfchynen wilde. Doch eer men deezen Brief in Friesland ontving, hadden de Gemagtigde Staaten den Prefident Aisma afgezet van zyn Ampt. Hierop vaardigden ze eenen Brief af aan Leicester, waarby hem vertoond werdt, hoe 't alleen aan hun ftondt, eenen Landdag te befchryven, 't welk zy thans ondienftig hielden, hem voorts verzoekende, zyne reis naar Friesland, voor tegenwoordig, te willen ftaaken, alzo men daaruit, door het bedryf van fommige woelgeesten, die hem deeze reis in 't hoofd gebragt hadden, niet dan onlust voorzien kon. Ten zelfden tyde, weigerden ze, met die van Gelderland, Utrecht en Overyffel, eene afzonderlyke Vergadering, over de Vredehandeling, te houden (c). Leicester, in Friesland ook het hoofd ftootende, begon de hoop fchier op te geeven, om zyne daalende agting ftaande te houden.

In deezen ftand der dingen, namen de Hollandfche Predikanten de vrymoedigheid, om de Staaten van Holland, fchriftelyk, te vermaanen „ tot het handhaaven der een- „ dragt, en het voorkomen van verdere „ verwydering, tufchen zyne Doorlugtig- „ heid en hen, waartoe zy hen baden, zonder „ bot

1587.
Leices-
ter, naar
Friesland
willende,
wordt
verzocht
zyne reis
der-
waards
te willen
ftaaken.

De Pre-
dikanten
neemen
de vry-
moedig-
heid van
den Staa-
ten eene
vermaa-
ning
te doen

(c) Bor XXIII. Boek, bl. 29, 34, 47 [44, 51, 70].

1587.

Zy worden
fcherp
afgezet.

Schrieffe-
lyke han-
deling
tufchen
Holland
en U-
trecht.

„ bot te vieren aan hinderlyke hertstogten,
 „ en zonder byzondere inzigten, te willen
 „ arbeiden.” Men antwoordde, in 't eerst,
 zagtelyk, *dat op het Gefchrift gelet zou worden;*
 doch daarna deden de Staaten den Predi-
 kanten, door den Advokaat Oldenbarneveld,
 aanzeggen, *dat, in hun vertoog, niets ftondt,*
of de Heeren wiften 't, en nog veel meer daartoe;
dat deezen 's Lands welvaart niet minder dan
zy ter herte namen, en dat zy wel i' huiswaards
keeren mogten, en de Heeren met de zaaken be-
gaan laaten (d). Wat laater, kreegen ze
 fchriftelyk antwoord, waarin de oorzaaken
 der oneenigheid tufchen Leicester en de Staa-
 ten een weinig nader geopend, en de Predi-
 kanten vermaand werden, zig aan het voor-
 beeld van Vlaanderen te fpiegelen (e). Die
 van Holland ontvingen ook eenen Brief van
 de Utrechtsche Vroedschap, ten zelfden einde
 als de vermaaning der Predikanten, behalve
 dat 'er de tegenwoordige Regeering der Stad
 in verdedigd werdt (f). De Staaten beant-
 woordden dien Brief eerst den zestienden van
 Wynmaand, niet zonder Prounink van terzyde
 te fteeken (g): waarop een nader Berigt van
 die van Utrecht volgde, welk men, zo wel
 als het voorige, houdt, door Prounink, op-
 gefield te zyn. Hierin werdt rondelyk be-
 weerd „ dat de meeste deelen der opperfte
 „ magt Leicester waren afgeftaan, de overi-
 „ gen

(d) BOR XXIII. Boek, bl. 49 [73].

(e) Refol. Holl. 16, 23 Octob. 1587. bl. 280, 290. BOR XXIII.
Boek, bl. 57 [85].

(f) BOR XXIII. Boek, bl. 48 [72].

(g) BOR XXIII. Boek, bl. 58 [86].

„ gen gelaaten aan het welbehaagen haarer 1587.
 „ Majesteit. Ook dreef men, in deezen Brief,
 „ dat het ligter gezeid dan beweezen was,
 „ dat Utrecht alle Brabanders en Vlaamingen
 „ floot uit de Regeeringe. In Zeeland wer-
 „ den ze toegelaaten. De Advokaat van
 „ Holland zelf en vyf Pensionarissen der voor-
 „ naamste Steden waren buiten dit gewest
 „ gebooren.” Verscheiden’ andere aanmer-
 „ kingen vervatte dit geschrift (*h*), welk die
 van Holland, agtende reeds genoeg gezeid te
 hebben, onbeantwoord lieten. Zeker, men
 begon, in deezen tyd, in Holland, te oor-
 deelen, dat iemant, die, binnen de veree-
 nigde schattingdraagende gewesten (*i*), of
 zelfs in zulken, die de Hollanders niet uit-
 flooten, gebooren was, aldaar wel Ampten
 bekleeden mogt.

Leicesters reis naar Noordholland hadt zo Dagvaart
 veel agterdogt veroorzaakt in de Hollandsche te Haar-
 Staaten, dat zy geraaden vonden, hunne lem.
 Dagvaart in eene beslooten’ Stad te houden,
 en hiertoe Haarlem te verkiesen. De verga-
 dering was op verre na niet voltallig, toen
 de Raadsheer Valke haar kwam afvraagen
 „ of Hohenlo voorhadt, met het Krygsvolk,
 „ door hem verzameld, de Engelschen van
 „ Maaslandsfluis, Maasland en Delftshaven
 „ te verdryven, gelyk men den Graave van
 „ Leicester hadt aangediend, en deeze van
 „ den Raad van Staate hadt willen weten?”
 Men antwoordde, dat men ’t hielt voor een
 uit-

(*h*) Zie het by BOEK XXIII. Boek, bl. 60 [88].

(*i*) Refol. Holl. 5 Oct. 1586. bl. 427.

1587. uitfroofifel, welk geen geloof verdiende, waar mede Valke zig fcheen te laaten zeggen (k).

XXXI. Te Haarlem befloot men, den zestienden van Wynmaand, drie vertoogen, te vooren reeds opgefteld, in openbaaren druk, uit te geeven: te weten, eene nader Verklaaring der punten, in 't laatst van Oogftmaand, aan Leicester overhandigd, en door hem, reeds, fchriftelyk, beantwoord (l); een Antwoord op zyn Vertoog, in 't begin van Herftmaand, uit Dordrecht, omgezonden, en eene vertooring van het Regt der Edelen en Steden van Holland, in zaaken van Regeeringe. In het eerfte Vertoog, verklaarden de Staaten, rondelyk „ dat zy Leicester geen grooter gezag „ toefchreeven, dan de Landvoogden, ten „ tyde van Keizer Karel, wettelyk bekleed „ hadden, en dat zy verftonden, zelve te „ mogen doen, 't gene, op 's Keizers naam, „ plag gedaan te worden, als 't maaken van „ vrede of beftand, 't aanneemen van nieu- „ wen oorlog, 't maaken van verbindtenis- „ fen met uitheemsche Mogendheden, 't „ maaken van Plakaaten, op 't veranderen „ der Munte, tot bepaaling van den Koop- „ handel op vreemde en onpartydige Lan- „ den, en tot invoering van nieuwe regten „ en gewoonten: benevens het opleggen van „ nieuwe lasten, en diergelyken (m).” Het tweede Vertoog fprak, uit den naam van de Ridderfchap, Edelen en meefte Steden van Hol-

(k) Bor XXIII. Boek, bl. 48 [71], 53 [76].

(l) Zie hier voor, bl. 232.

(m) Zie het by Bor XXIII. Boek, b. 54 [80].

Holland en Westfriesland, alzo Dordrecht, Gouda, Hoorn en eenige andere Leden den Graave van Leicester afzonderlyk geantwoord hadden. Het haalde, van vroeg af, op al 't gene men, met Engeland, en met den Graave van Leicester, in 't byzonder, gehandeld hadt, en verdedigde, omftandiglyk, het gedrag der Staaten van Holland (n). Van het derde Vertoog, welk by het eerste gevoegd was, en het begrip behelsde, welk de Staaten, ten deezen tyde, van de gronden van 's Lands Regeering hadden, of gaarne inboezemen wilden, moeten wy een weinig omftandiger verflag doen. Het kwam, grootendeels, overeen, met het vertoog, welk men, voorheen, den Raadsheere Wilkes overhandigd hadt (o), en liep op deezen zin,

„ De Regeering van Holland met Westfriesland en Zeeland hadt, federt agthonderd jaaren, getaan aan Graaven en Graavin-
 „ nen, welken, door de Ridderfchap, Ede-
 „ len en Steden, uitbeeldende de Staaten
 „ der gemelde Landen, de hooge Heerschap-
 „ py wettelyk was opgedraagen. Deezen,
 „ doorgaans verzeld van eenen Raad van
 „ Edelen en Inboorlingen, hadden nooit oor-
 „ log aangevangen, vrede gemaakt, fchat-
 „ tingen geheeven, of iets anders verrigt, de
 „ gemeene zaak betreffende, zonder bewil-
 „ liging der Staaten, hiertoe wettelyk be-
 „ fchreeven (2), welken zy, daarenboven,
 „ over

Inhoud
 van een
 der zel-
 ven, den
 staat der
 Regee-
 ringe be-
 treffen-
 de.

(n) Zie het Bok XXIII. Boek, bl. 50 [76].

(o) Zie hier voor, bl. 208.

(2) In de meeste ufgaaven van dit Vertoog, luiden de woorden, die wy hier verkotten, dat de Le-
 die-

1587.

„ over Landszaaken, altyd gunftiglyk hoor-
 „ den, goed geloof en goed beſcheid ga-
 „ ven. Op zulk een' grond van Regeeringe,
 „ was de grootheid der Graaven ten hoog-
 „ ſten top opgeklommen. Holland en Zee-
 „ land waren, in agthonderd jaaren, nimmer
 „ overwonnen geweest. De Staaten verſchaf-
 „ ten den Vorst middel, om de Amptenaars
 „ te betaalen. Zy bragten hem tot reden,
 „ als hy, door kwaaden raad, misleid was,
 „ zelfs met ſtraffen zyner raadsluiden. Zy
 „ gaven den minderjaarigen en krankzinnig-
 „ en members of voogden, kooren eenen
 „ Ruwaard, by verſcheiden' gelegenheden,
 „ en aanvaardden, by aflyvigheid van den
 „ Vorst, 's Lands hooge Regeering. Fi-
 „ lips, de Staaten, door uitheemsch Krygs-
 „ volk, willende dwingen, tot het gene men-
 „ ſtaatswyze, ſchadelyk gevonden hadt, was,
 „ wat men 'er ook van zeide, de eenige oor-
 „ zaak van den oorlog geweest. Doch dit
 „ gezag der Staaten beruſtte niet in dertig
 „ of veertig Perſoonen, die ter Dagvaart ver-
 „ ſcheenen. Maar, gelyk niemant ooit wet-
 „ telyk Regeering voerde, dan by opdracht
 „ en bewilliging der Landzaaten, die zig al-
 „ toos voorzien hielden van middel, om zig
 „ te verzetten, tegen de looze aanſlagen
 „ der grooten; zo waren hier de Landzaaten

„ ver-

*delen en Steden van den Lande - - worden beſchreeven
 en vergadert, zonder meer. Doch ſommigen, (als S. v.
 LEEUWEN Handv. van Rynl. bl. 624. en Handv. en Pri-
 vil. der Graaven. Haage 1663. N. 10) leezen, beſchree-
 ven en vergadert, voor 't Hof van Hollandt: 't welk
 eene merkwaardige verandering in den zin maakt.*

„ verdeeld in twee Staaten, de Edelen en de 1587.
 „ Steden. De Edelen, gehouden voor een
 „ Lid van den Staat, ten aanzien hunner af-
 „ komst en Heerlykheden, meest allen voor-
 „ zien van hoog, middelbaar en laag Regts-
 „ gebied, raadslaagden, onderling, op Lands-
 „ zaaken, en bragten hun gevoelen, nevens
 „ de Gemagtigden der Steden, ter Dagvaart
 „ in. De Steden hadden omtrent eenerlei wy-
 „ ze van Regeering, te weten, eene Vroed-
 „ schap van veertig, zesendertig, agtentwin-
 „ tig, vierentwintig of twintig Persoonen,
 „ uit de aanzienlyksten der Burgerye gekoo-
 „ ren, en dienende, zo lang als hun leeven
 „ of Poorterschap duurde. En deeze Kolle-
 „ gien waren zo oud als de Steden, ten min-
 „ sten men vindt geen geheugen van hun
 „ begin (3). Aan hun stondt het stemmen
 „ en besluiten op zaaken, die 't Land of de
 „ Stad in 't gemeen aangingen. De open-
 „ gevallen' Plaatsen werden, door de overig-
 „ en, vervuld. De Vroedschappen kooren
 „ de jaarlyksche Magistraat, te weten, vier,
 „ drie of twee Burgemeesters, en zeven of
 „ meer Schepens. Sommige Steden hadden
 „ volkomen keuze; doch anderen alleenlyk
 „ de benoeming van een dubbel getal, waar-
 „ uit de Stadhouder der hooge Overheid de
 „ verkiezing deedt. De burgerlyke Regee-
 „ ring, de bewaaring van en 't bewind over
 „ de goederen der Stad was Burgemeesteren,
 „ de Regtspraak Schepenen aanbevolen.
 „ Voorts stelde de Graaf, van ouds, eenen
 „ „ Hoofd-

(3) Hoe dit te verstaan zy, zie III. Deel, bl. 363.

1587.

„ Hoofdofficier in elke Stad , om 't Regt ,
 „ uit zynen naam , te vorderen. Deeze Vroed-
 „ schappen nu , gevoegd by de Vergadering
 „ der Edelen , verbeeldden het gantsche lig-
 „ haam der Landzaaten. Doch alzo zy de
 „ Regeering der Steden niet konden laten
 „ dryven , werden hun de hoofdpunten , die
 „ ter gemeene Dagvaart te verhandelen ston-
 „ den , schriftelyk bekend gemaakt , met ver-
 „ zoek , dat zy , daarop , Gemagtigden , be-
 „ hoorlyk gelast , ter Dagvaart wilden zen-
 „ den. De Edelen verscheenen dan , in be-
 „ hoorlyken getale , en uit elke Stad een
 „ Burgemeester en eenigen uit de Vroed-
 „ schap. Deeze Gemagtigden verbeeldden ,
 „ uit kragt van den last , hun medegegeven ,
 „ 's Lands Staaten : en 't was niet te vermoeden ,
 „ dat iemant , in deezen kommerlyken
 „ tyd , uit staatzugt , deezen last zou willen
 „ aanvaarden. Ook waren de Gemagtigden
 „ gehouden , op hunne wederkomst , hunnen
 „ magtigers getrouw verslag te doen. Dit
 „ was de grondslag van 's Lands Regeering :
 „ van welke men zelfs aan veele kleine Ste-
 „ den deel gegeven hadt , en den Leden toe-
 „ gelaaten , ter Dagvaart te verschynen , met
 „ zo veele Persoonen , als zy goedvonden ,
 „ mids dezelve , by geen Privilegie , werden
 „ uitgeslooten. Zo iemant der Gemagtigden
 „ zynen last te buiten ging ; zy , die 't ont-
 „ dekten , deden den Staat dienst ; doch
 „ grooten ondienszt zy , die de Gemagtigden
 „ valschelyk verdagt maakten , en Vorst en
 „ Staaten tegen elkanderen zogten op te hit-
 „ sen. Zy , die beweerden , dat de hooge Over-
 „ heid

„ heid der Landen by de Staaten was, verston- 1587.
 „ den, door *Staaten*, niet de Gemagtigden
 „ ter Dagvaart; maar derzelve magtigers,
 „ de Edelen en Steden zelve. En zodeezen
 „ thans de hooge Overheid niet waren, dan
 „ hadden zy niet wettiglyk met de Konin-
 „ ginne, over de opdragt dier Overheid,
 „ konnen handelen, ja zelfs geen verding
 „ met haar maaken. Uit al het welke bleek,
 „ hoe noodzaaklyk het gezag der Staaten ge-
 „ handhaafd moest worden, en beweerd,
 „ dat by hen, niet min dan by 's Lands Vor-
 „ sten eertyds, het Regt was, om de opper-
 „ heerschappy te voeren (p).”

Doch dit en de andere vertoogen hielpen XXXII.
 weinig, om Leicester van maatregels te doen Beweeg-
 veranderen. Zyn'voorneemen ontdekte zig, ging te
 van dag tot dag, klarer. De Gemagtigden Dor-
 van Dordrecht toonden, op den zeventien- drecht.
 den van Wynmaand, ter Dagvaart van Haar-
 lem, een Verzoekschrift (q), welk Prounink
 ter hand gesteld hadt aan *Goverd Havens*, van
 's Hertogenbosch herkomstig, doch nu te
 Dordrecht woonagtig, met verzoek, dat hy
 het eenigen Poorteren, ter ondertekening,
 wilde voorleggen. Het was gerigt aan den
 Landvoogd, en klaagde „ over eenige Le-
 „ den der Vergadering van Holland, die
 „ voorgaven, dat men de Engelschen, als
 „ die de Landen den Spanjaard zogten te
 „ leveren, niet betrouwen mogt, daar zy zel-
 „ ven niet beter dan verraders waren.” Wy-

(p) Zie *Boek XXIII. Boek, bl. 56* [82]. Groot-Plakaatb. 1,
Deel, kol. 39 en elders.

(q) *Resol. Holl. 17 Octob. 1587. bl. 232.*

1587.

ders vondt men 'er eene belofte in der Dordrechtſche Burgerye, om goed en bloed te willen waagen, ter bevestiging van het gezag zyner Doorlugtigheid; en eene verklaring, dat andere Steden gelyken zin hadden. Havens hadt dit ſchrift, in de tegenwoordigheid van *Lukás Janszoon*, Schilder, aan den Predikant *Henrik van Korput* vertoond, en 't ſchynt, door geen en anderen Burger, gezien te zyn. Ook hadt de Predikant het overleveren, voor dien tyd, ontraaden; zo dat de zaak geen verder gevolg hadt (r).

Military
te Leiden.

Maar te Leiden was eene gevaarlyker miltary ontdekt, waarvan de Gemagtigden dier Stad, ten zelfden tyde, ter Dagvaart kennis gaven (s). Eenige duizenden van Brabanders en Vlaamingen, gevlugt om den Godsdienst, waren, al federt eenige jaaren, binnen deeze Stad, ontvangen, en, met geen minder minzaamheid dan de ingebooren burgers, gekoesterd. Dit volk egter, moeziek van aart en heethoofdiger dan de Hollanders; gedreeven, daarenboven, van yver voor 't geloof, maakte zig ligtelyk wys, dat de Staaten, en in 't byzonder de Leidſche Heeren ongelyk hadden, in den twist, die tuſſchen Leicester en hen in zwang ging. Eenige woelzieke geesten flookten dit vuur, onder welken de voorbaarigſten geweest zyn *Adolf van Meeterke*, die, onlangs, door de Staaten, uit den Raad van Staate, gezet was; *Adrianus Saravia*, Hoogleeeraar der Godgeleerdheid;

de

(r) *Idem* XXIII. Boek, bl. 63 [92].(s) *Rechtſch. Holl.* 17 *Octob.* 1587. bl. 332.

de Predikant *Christiaan van den Wouwere*, de Ouderling *Jakob Volmar*, *Jakob Schot*, oud Schepen, *Hobbe Floriszoon*, *Henrik van Zoest*, *Gerrit Janszoon du Byn*, *Jan Kabbeljaauw* en *Willem van der Weege*. Men hiefte elkanderen op, tegen de Leidſche Regeeringe. „Zy was 't, riep men, die de Synode hadt zoeken te ſtremmen, zeggende, dat dezelve niet dan door de Staaten kon beroepen worden; daar wylen de Prins van Oranje zulks tweemaal gedaan hadt. Zy hieldt onzuivere Leeraars de hand boven 't hoofd, onder welken *Hakkius* hadt durven uitſlaag, dat de Heeren van Leiden, na 't wederſtaan van den Spanjaard en Franschman, wel weg met den Engelschman weweten zouden (t).” Door zulke en diergelijke redenen, werden de gemoeden, meer en meer, gaande gemaakt tegen de Regeeringe. In den aanvang van Oogſtmaand, kreeg zy kennis, dat 'er een verderflike aanſlag ſmeulde tegen de Stad, waarop zy beſloot, de gewoonlyke wagt van vyftig man, met nog honderd te vermeerderen (u): en op den eerſten van Wynmaand, werdt haar, uit Gouda, een affchrift toegezonden van eenen open' brief, waarby Kapitein *Cosmo Pescarengis*, die te Leiden gewoond en de bank van Leeninge gehouden hadt (v), verzogt, dat men de knechten, welken hy, door Gouda, naar Sonoï zondt, ſpoediglyk wilde voort-

(t) HOOFD XXVII. Boek, bl. 1241.

(u) Refol. Holl. 7 Aug. 1587. bl. 209. BOEK XXIII. Boek, bl. 20 [20].

(v) REYD VI. Boek, bl. 133.

1587. voorthelpen (w). 't Luidde vreemd, dat een Kapitein zig verftoutte, op eigen' naam, bezetting te verplaatfen. Men kreeg dan kwaad vermoeden op Pescarengis, die, terwyl Amsterdam en eenige andere Steden zorg droegen, dat zyne knechten afgedankt en verftrooid werden, te Leiden, in hegtenis genomen werdt (x). Leicester hadt deezen, al voor eenige maanden, fchriftelyken last gegeven, om een nieuw vendel van driehonderd koppen te werven; waartoe hy verzogt hadt, de trom, binnen Leiden, te mogen roeren; doch dit was hem, van der Staaten wege, verbooden (y). Zo dra hy zat, maakten verfcheiden' anderen, die deel aan den aanflag gehad hadden, zig t'zoek. Cosmo, onderwyle fcherpelyk ondervraagd zynde, beledt, dat de toeleg was, met behulp van de knechten van Kapitein *Nikolaas de Maulde*, en van het vendel van Heraugiere, beide onlangs van Sluis gekomen, de Stad te overmeesteren, eenigen nit de Regeeringe en uit de Burgerhopluiden in hegtenis te nemen, en de hekken geheellyk te verhangen. Volmar werdt, midlerwyl, ook gevat, en Maulde, te Woerden, agterhaald. Cosmo en Volmar beriepen zig beide op Leicester (z): Maulde op Cosmo, die hem, uit Leicesters naam, geboodfchapt hadt. Eenige Gemagtigden der Staaten en Prins Maurits zelf hoorden de gevangenen (a). Men hadt ver-

beroeppen
zig op
last van
Leicester,

(w) Refol. Holl. 2 *Octob.* 1587. bl. 269.

(x) *Boek XXIII. Boek, bl. 94* (71).

(y) Refol. Holl. 17 *July* 1587. bl. 193.

(z) Refol. Holl. 17 *Octob.* 1587. bl. 287.

(a) Refol. Holl. 20, 21, 24 *Oct.* 1587. bl. 283, 287, 292, 295.

vermoeden, dat Joos de Menyn, Pensionaris van Dordrecht, zig ook met dit werk gemoeid hadt, en vroeg het Pescarengis af (b). Doch 't bleek, dat dit vermoeden geenen grond hadt. De gevangenen werden, eerlang, allen drie ter dood veroordeeld, en, voor 's Graavensteen, te Leiden, onthalsd, op den vyfentwintigsten van Wynmaand (c). Ten zelfden dage, werdt, op den naam van Prins Maurits, van 't Raadhuis, te Leiden, eene algemeene vergiffenis afgekondigd, voor zulken, die zig, uit onnozelheid, in dit verraad, hadden laten inwikkelen; doch Meetkerke, van den Wouwere, Saravia, die naar Engeland week, en nog eenigen werden van deeze vergiffenis uitgeslooten (d). In de vonnissen, was niet uitgedrukt, dat de misdadigen last van Leicester hadden voorgewend. Doch de bekentenissen, waarby 't bleek, werden aan de Steden gezonden, met last van ze geheim te houden (e). Ook werdt het genoegzaam erkend, in eene verdediging der genen, die van den zoen uitgeslooten waren, welke naderhand in 't licht kwam (f). Saravia zocht zig, sedert, voor den Hove van Holland te zuiveren (g); doch hierop is niets gevolgd. Te Gouda, raakte, omtrent deezen tyd, ook zekere Engelschman, Jakob Williams genoemd, in hegtenis, die iets diergelyks, als men te Leiden in den zin hadt,

worden
onthalsd.

(b) Brief van J. de Menyn by Bor XXXI. Boek, bl. 84 [186].

(c) Bor XXIII. Boek, bl. 63 [93] enz.

(d) Bor XXII. Boek, bl. 66 [97].

(e) Resol. Holl. 24 Octob. 1587. bl. 291.

(f) Zie Bor XXIII. Boek, bl. 67 [98].

(g) Bor XXIII. Boek, bl. 72 [105].

1587. te Gouda, schynt voorgehad te hebben. Immers hy werdt, als schuldig aan de misdaad van gekwetste Hoogheid, zo der Koninginne als der Staaten, ter dood veroordeeld. Ook werdt, ter zelfder Stede, en, naar 't schynt, om diergelyke reden, Meester *Ambrosius Martini* gebannen (*h*).

Zuilen van Nyveld loopt ge-vaar van geligt te worden. In 't begin van Slagtmaand, zocht Leicester Jonkheer Willem van Zuilen van Nyveld te doen ligten; doch hy, gewaarschuwd door eenige boeren, ontweek de laage, die hem gelegd was (*i*). Wat laater, poogde Nyveld zig van Naarden, dat geheel op Leicesters zyde was, en Engelsche bezetting inhadt, voor de Staaten van Holland; te verzekeren. Doch zyn toeleg, door den Schout der Stede, op wien hy zig vertrouwd hadt, ontdekt zynde, mislukte (*k*).

XXXIII. Leicester wykt naar Vlis-singen. Leicester, midlerwyl, alomme zyne aanslagen ziende te loor loopen, zelfs in Friesland, en in Utrecht, de gemoeden der voor-naamsten, meer en meer, van zig ziende vervreemden, bevondt, eindelyk, dat hy zynen toeleg, om een onbepaald gebied over de Landen te voeren, onmogelyk zou konnen voltrekken. Men vindt zelfs, in egte Gedenkschriften, vermeld, dat de tyding van het mislukken zynner onderneeming te Leiden hem zo zeer verbaasde, dat hy zig liet ontvallen, *hoe 't nu tyd ware, om zyn hoofd te wagten*; waarop hy, schielyk, en niet zonder vreeze, uit Noordholland, naar Utrecht,

VOORTS

(*h*) Resol. Holl. 12, 13 Nov. 1587. bl. 302, 303, 306, 307.

(*i*) BON XXIII. Boek, bl. 72 [106].

(*k*) BON XXIII. Boek, bl. 103 [148].

voorts naar Dordrecht, en van daar, in Slagtmaand, naar Vlisfingen week (1), alwaar hy nog eenige weeken vertoefde. 1587.

Midlerwyl, droegen de algemeene Staaten 's Lands Regeering, in zyn afwezen, den Raad van Staate op. Hy hadt het opperbevel over 't Engelsche Krygsvolk *Peregrin Barty, Baron van Willoughby*, in handen geteld (m). De Koningin, die deezen, reeds in Oogstmaand, tot haaren Stedehouder en algemeenen Legeroverste, in Leicesters plaats, verklaard hadt (n), en nu zeer te onvrede was, over 't straffen der oproerigen te Leiden, zondt, nog voor 't einde des jaars, den Heer *Herbert* herwaards, die, op nieuws, eene Vredehandeling met Spanje voorsloeg en aanriedt. De Staaten, nu, naar 't schynt, de sterke toerusting in Spanje in aanmerking neemende, scheenen wat meer gezind tot den handel, en beslooten, eindelyk, cenige Perfoonen naar Engeland te zenden, met zodanigen last op dit stuk, dat zy vertrouwden, haare Majesteit, daarmede, te zullen vergevoegen (o). Heimelyk nogtans neigden zy geenszins tot verdrag met den vyand: en om 'er ook 't gemeen afkeerig van te maaken, gaven zy zekeren Franschen schryver, *Sailly* genoemd, in silte, verlos, om 'er zeker Verhoog tegen te doen drukken; hem, om den fchyn

De Staaten stellen orde op de Regeering.

Herbert doet op nieuws voorflag van eene Vredehandeling.

(1) Remonstr. van J. v. OLDENBARNEV. in de Waar. Hist. bl. 156. Zie ook REYD VI. Boek, bl. 134.

(m) BOEK XXIII. Boek, bl. 98, 99 [142, 143].

(n) Act. Publ. Angl. Tom. VII. P. I. p. 7.

(o) BOEK XXIII. Boek, bl. 91 [132] enz.

1587. schyn te bewaaren, dat het tegen hunnen zin geschiedde, beveelende, voor het zelve, noch zynen naam, noch dien des drukkers, noch zelfs de Plaats, daar 't gedrukt werdt, te doen stellen (*p*).

Leicester
vertrekt
naar En-
geland.

Zyne
ontmoe-
ting al-
daar.

Leicester, ondertusfchen, met eenen Brief van den zesden van Wintermaand, affcheid genomen hebbende van de algemeene Staa- ten, ftak, kort daarna, van Vlisfingen in zee (*q*). In Engeland gekomen zynde, en vernomen hebbende, dat Bukhorst en anderen zig gereed maakten, om hem te beschuldigen, wegens wangedrag in het bewind over de Nederlanden, finckte hy de Koningin, met traanen, dat zy hem, door haar gezag, voor deeze schande behoeden wilde. Zy gaf hem haar woord. Des anderendaags, in 't Hoo- gerhuis geroepen zynde, om onderzocht te worden, plaafte hy zig, in zynen rang, onder de Heeren, en niet, knielende, aan 't einde van de tafel, gelyk de misdaadigen plagten. En zo dra hadt de Geheimschry- ver de punten zyner beschuldiging niet be- ginnen te leezen, of de Graaf viel hem in de reden, zeggende „ dat zyne openbaare „ Berigtschriften, door heimelyken, be- „ paald geweest waren.” Voorts beriep hy zig op de Koningin, waardoor hy den op- hef, die tegen hem gemaakt was, tot bescha- ming zyner partyen, t'eenemaal verydelde (*r*).
On-

(*p*) Refol. Holl. 10 Dec. 1587. bl. 343.

(*q*) BOR XXIII. Boek, bl. 96 [140] enz. XXIV. Boek, bl.

4 [153].

(*r*) R. BAKER Chronicle of England, p. 373.

Ondertusfchen, wordt hierdoor bevestigd, 1587.
 't gene wy, te vooren (s), hebben aange-
 merkt, dat Leicester, in de Nederlanden,
 beantwoord heeft, aan het heimelyk oog-
 merk der Koninginne, die het oppergebied
 bedektelyk zegt, fchoon zy 't, ten deele,
 om Spanje niet te zeer te itooren, ten deele,
 om dat het haar, met te veele bepaal-
 ingen, werdt aangeboden, openlyk van de
 hand wees. Elizabet begreep egter zo klaar,
 dat dit haar oogmerk, voor eerst en door
 middel van Leicester, niet te bereiken was,
 dat zy hem beval, afftand te doen van 't be-
 wind over de Nederlanden, en het den alge-
 meenen Staaten wederom op te draagen, ge-
 lyk hy, den zeventienden van Wintermaand,
 deedt (t), hoewel de Staaten de Brieven,
 waarby zulks gefchied was, niet voor den
 eerften van Grasmaand des volgenden jaars,
 ontvingen (u).

Hy doet
 afftand
 van 't be-
 wind
 over de
 Neder-
 landen.

Dus eindigde de Leicesterfche Regeering,
 over de Vereenigde Gewesten. De verwar-
 ringen, die dezelve, dit gantsche jaar, hadt
 veroorzaakt, hadden de krygsbedryven, van
 de zyde der Staaten, grootelyks belemmerd.
 Allecnlyk was het Schenk, die Roeroord, Roer-
 in Louwmaand, bemagigd, en, in Gras- oord en
 maand, wederom verlaaten hadt (v), nog Bon in-
 op den drie-entwintigften van Wintermaand, geno-
 gelukt, op den naam van den Oud Keurvorst men.
 Truch-

(s) XXIX. Boek, bl. 102.

(t) Zie Groot-Plakaatb. IV. Deel, bl. 87.

(u) Bon XXIV. Boek, bl. 4 [153].

(v) Bon XXII. Boek, bl. 19 [878].

1587.

Truchfes, die zig thans, met der woon, op het Huis Honsholredyk, onthieldt (w), de Stad Bon, aan den Ryn, by verrasfing, in te neemen (x). 't Vertrek en de afftand van Leicester gaf, eerlang, aan de Regeering der Vereenigde Nederlanden, byna dezelfde gedaante, welke zy, federt, altoos, onder het Stadhouderlyk bewind, gehad heeft.

(w) Refol. Holl. 16 Febr. 7 May. 1587. bl. 52, 301.
 (x) MOR XXIII. Boek, bl. 99 [143].

VADERLANDSCHE
HISTORIE.
EENENDERTIGSTE BOEK.

I N H O U D

- I. *Staat der Vereenigde gewesten. Muitery onder 't Krygsvolk. II. Opstand te Medenblik. Prins Maurits belegert de Stad. Zy onderwerpt zig. Sonoi krygt zyn affcheid. Sterft. III. Muitery te Geertruidenberg. Maurits beschiet de Stad, die aan Parma verkogt wordt. IV. De kryg te lande verflaauwt. V. Magtige Vloot in Spanje uitgerust. Zy komt onder Engeland. Versirooit door storm. Leicester sterft. VI. Aanslag op Thoolen. Parma belegert Bergen op Zoom. Verlaat de Stad. VII. Bon verlooren. Tassis sneuvelt. Mansfeld wint Wagtendonk. VIII. Verschil met Engeland. Bezending naar Schotland. IX. Beweeging te Utrecht. Verandering der Regeeringe aldaar. Handel van Prounink. Hy, Trillo en anderen worden gevat. Prounink gebannen. X. Vervolg van 't beleg van Rynberk. 't Gaat over. Aanslag op Nieuwmege. Schenk verdrinkt. XI. Nieuwenaar komt om. Heusden belegerd. XII. Parma wordt ziek. Krygsbedryven in Friesland. XIII. Onderhandeling met Engeland. XIV. Verandering in Frankryk. Verschil met Deene-*
mar-

marke. Geneve ondersteund. XV. Hoorn, Enkhuizen en Medenblik beweerden een gewest op zig zelve te zyn. De twist hierover wordt bygelegd. XVI. Verandering in de Admiraliteits Kollegien. Verschil met Zeeland. Handeling over Woerden en andere verpande Heerlykheden. XVII. Twee Kollegien van Gekommitteerde Raaden opgerigt. Prins Maurits wordt Stadhouder van Utrecht, Overysfel en Gelderland XVIII. Schets van den tegenwoordigen staat der Regeeringe van de Vereenigde Nederlanden. Eyer van Prinsse Maurits ter bevestiging van den Staat. XIX. Heraugiere verrast het Kasteel van Breda, door middel van een Turfschip. Mansfeld beleegert Breda. Verlaat het. Wint Zevenbergen. Maurits stigt Knodsenburg. Wint verscheiden Sterkten. Venlo wordt Staatsch. XX. Klagten der Duitsche Vorsten. XXI. Verdugo wint Ementil. Groningen benaauwd, door Graave Willem. Maitery. XXII. Handel met de Koninginne van Engeland. Woudrichem en Altena, door de Staaten van Holland, gekogt. Voordeelige toestand der Vereenigde gewesten. XXIII. Prins Maurits wint Zusfen en Deventer. Hy beleegert Groningen. Verlaat het. Bemagtigt Hulst. XXIV. Veroverf Nieuwmege. Verfelt aldaar de Wet. XXV. Ontwerp eener nieuwe Kerkenorde. XXVI. Krygsbedryven in Frankryk. Maurits wint Steenwyk, Ootmarfum en Koeverden. XXVII. Parma sterft. Mansfeld wordt Landvoogd, by voorraad. Staat van Oorlog. Plakaten op 't affchaffen der vrywaaringen. XXVIII. Fransche zaaken. Maurits bemagtigt Geertruidenberg. XXIX. Krygsbedryven

*in Friesland. Verscheiden' schansen verloor-
ren. Koeverden belegerd. Munitie onder 't
Spaansch Krygsvolk. XXX. Zwaar onwe-
der. Bommel en de Bommelerwaard heree-
nigd met Gelderland. XXXI. Ernst, Aarts-
hertog van Oostenryk, wordt Landvoogd.
Raakt in veragting. XXXII. Aanslagen van
Prinse Maurits. Koeverden verlaaten.
XXXIII. Prins Maurits en Graaf Willem
belegeren en bemagtigen Groningen.*

Het ophouden der Akte, waarby Leices-
ter van de Regeering der Nederlanden
afstondt, stelde den staat derzelve in merke-
lyk gevaar, alzo men niet wist, waar men
't oppergezag, voortaan, zoeken moest. De
Engelsche Ambassadeur Herbert ontving dee-
ze Akte niet voor den twee-entwintigsten van
Louwmaand, toen hy op zyn vertrek stondt
naar Engeland. Hy nam ze dan wederom
derwaards, voorgeevende, dat het overleve-
ren derzelve zyne reis te zeer vertraagen
zou (a). Leicesters aanhangers namen, hier-
uit, gelegenheid, om kwaad te stooken tegen
de Staaten, breed opgeevende van het onge-
noegen der Koninginne, over 's Graaven on-
verwagt vertrek. 't Morren werdt gevoed,
door brieven van Leicester, en van de Koni-
ginne zelve, aan zulken, die 's Graaven streng,
hier, getrokken hadden tegen de Staaten.
De Predikanten roeiden 'er onder (b). En
sommigen ontzagen zig niet, de Staaten, die,
zei-

I.
Staat des
Lands na
den af-
stand van
Leices-
ter.

1588.

(a) BOEK XXIV. Boek, bl. 4 [153].

(b) BOEK VII. Boek, bl. 138.

1588. zeiden ze, Leicester misnoegd hadden laten vertrekken, aan te merken als de oorzaaken der elenden, die de Landen dreigden, wanneer men de Engelsche hulp, gelyk te dugten was, eens misfen zou. Doch na 't overleveren der Akte van Afftand, op den eerften van Grasmaand, door den Raadsheer Henrik Killegrei (c), hernamen de Staaten 't gezag, welk men hun zocht afhandig te maaken, en de Regeering kreeg allengskens eene beftendiger gedaante.

Witery
onder de
bezetting
van ver-
fcheiden
Plaatsen:
met
naame

te Heus-
den,

Maar eer 't zo ver kwam, was de mitery onder de bezettingen, in verfcheiden Steden, tot hevige daadelykheden uitgeborften. 't Krygsvolk van den Staat hadt zig, al federt eenige jaaren, laten genoege, met de betaalinge van twee derde deelen der foldye, terwyl hun, voor 't overig derde deel, fchuld-brieven geleverd werden, die, by gedeelten, en wanneer 's Lands penningen wat ruimer omkwamen, voldaan werden. Nu vorderden zy volle betaaling, en weigerden den Staaten en Prinse Maurits gehoorzaamheid; zig beroepende op den eed, aan Leicester gedaan. Onder Sonois volk; te Medenblik, werden de beginfels der miterye allereerst befpeurd, in den aanvang van Louwmaand. Van hier floeg zy over naar Heusden, Woudrichem, Schoonhoven, Geertruidenberg, Naarden, Veere, Arnemuiden, Bergen op Zoom en andere Plaatsen. Te Heusden, werden de Wethouders, op 't Stadhuis, gevangen genomen, door het Krygsvolk; de Overfte Yffelstein op

(c) Refol. Holl. 1 April 1588, bl. 96.

op 't Slot belegerd (d). Elders viel men aan 't plonderen, en aan 't stroopen ten platten lande. Robert Sacquet of Sucquet, een Engelschman, misbruikende den naam der Koninginne, zocht de bezetting te Willemstad ook aan 't muiten te helpen, en zig van de Plaats en van den Persoon des Bevelhebbers meester te maaken. Doch zyn toelig ontdekt zynde, werdt hy, gevangen, naar den Haage gevoerd. Hy beleedt hier, dat hy voorhadt, de vesting aan Parma te leveren: waarop hy ter dood veroordeeld werdt (e). Op de meeste Plaatsen nogtans, lieten de muiters, diè hier en daar nog geen twee derden der bedongen' foldye ontvangen hadden, zig, met eenige maanden betaalinge, stillen, en wisselden, op bevel van Prinse Maurits, van legplaats (f). Willougby's schryven bragt veel toe, tot het stillen der muitery, te Veere, alwaar Prins Maurits, op den twintigsten van Slagtmaand, als Markgraaf, werdt ingehuldigd. Te Vlisfingen, werdt de inhuldiging, op verzoek van de Regeeringe zelve, die voor opschuddinge bedugt was, voor dien tyd, verschooven. Zy geschiedde hier, eerst op den zesentwintigsten van Oogstmaand des jaars 1590 (g). Maar de muitery onder de Staatsche bezettingen, in den jaare 1588, hadt nergens gevaarlyker gevolgen, dan te Medenblik en te Geertruidenberg, waarom

1588.

te Willemstad;

te Veere.

wy

(d) Resol. Holl. 2 Febr. 1588. bl. 28.

(e) Resol. Holl. 8, 16 April 1588. bl. 104, 128. BOR XXVI. Boek. bl. 40 [457].

(f) REYD VII. Boek. bl. 138, 141.

(g) BOR XXIV. Boek, bl. 105 [295]. XXV. Boek, bl. 40 [166].

1588. wy 'er, een weinig byzonderer, van gewaagen moeten.

II.
Gevaar-
lyke op-
stand te
Meden-
blik.

Te Medenblik, hadt het Krygsvolk volle betaaling gevorderd (*h*), en Sonoï, die hun goede woorden gaf, ten minsten in schyn (*i*) genoodzaakt, te wyken op 't Slot (*k*). De muiters, de burgery ontwapend, het Stadhuis ingenomen, en nieuwe Hopluiden gekoooren hebbende (*l*), scheenen alles te willen doen buigen naar hunnen zin. De Staaten, Sonoï, die vierhonderdenvyftig knekten meer in Medenblik gebragt hadt, dan hem belast was, verdagt houdende van het styven der muiterye, zonden Gemagtigden af, om hem en zyn volk tot reden te brengen. Doch zy zagen 'er niets te verrigten, met gemoede. Men hadt, te vooren al, op den naam van Leicester, een deel der bezetting, die, in 't geheel, omtrent vyfhonderdenvyftig man sterk was (*m*), uit de Stad willen ligten; maar de muiters floegen geene agt op zulke bevelen. Ook zocht Prins Maurits, met even weinig vrugt, in byzondere onderhandeling met hen te komen. Sonoï was reeds met hen verdraagen, dat men geene andere bezetting in de Stad ontvangen zou; en dat zy dezelve niet verlaaten zouden, voor dat zy volle betaaling bekomen hadden. Ook wist men, dat hy zes tonnen Buskruid van Amsterdan hadt doen komen:

waar-

(*h*) Resol. Holl. 27 Jan. 1588. *bl.* 20.

(*i*) G. A. W. Beleg van Medenbl. *bl.* S. f. 3 *vers.*

(*k*) Reyd VII. *boek*, *bl.* 138.

(*l*) Resol. Holl. 2, 14, 15 Febr. 1588. *bl.* 29, 33, 39. G. A. W. Beleg van Medenbl. *bl.* S. f. 5.

(*m*) G. A. W. Beleg van Medenbl. *bl.* S. f. 2 *vers.*

waaruit, ten klaarsten bleek, dat hy zig dagt te beschermen, binnen Medenblik. De Staaten en Prins Maurits beslooten, derhalve, tot het uiterste te komen, en zig, met geweld, meester te maaken van de Stad (n). In Sprokkelmaand, begaf zig Prins Maurits, verzeld van 's Lands Advokaat Oldenbarneveld en van eenige andere Heeren, derwaards, over Hoorn, alwaar 't hem, niet zonder veel moeite en gevaar, gelukt was, een vendel van Sonoi, onder *Dirk van Dreunen*, genoemd *Haastrecht*, ter Stad uit te schikken; waarna hy 'er een zyner vendelen binnen gebragt hadt. Voor Medenblik, vertoonde hy zig, op den zevenentwintigsten, met eenige vendelen Noordhollandfche Poorters en weinig Krygsvolk (o). De Raad van Staate, nog in Leicesters eed, hadt hem deezen togt, schriftelyk, ontraaden. Doch hy hadt geantwoord, dat hy niet dagt te gaan, buiten de paalen van den last, hem, door 's Lands Staaten, opgelegd. De Raad zondt, daarna, Willem Bardes naar Medenblik, die de bezetting, nogmaals, zocht te beweegen, om zig zyner Doorlugtigheid van Nasfau te onderwerpen. Doch zy bleef onverzettelyk. De Prins begon zig, derhalve, te verschanfen, op de toegangen naar de Stad. Men schoot, van wederzyde, nu en dan, op elkanderen. Ook werden 'er, van tyd tot tyd, schutgevegten gehouden, tusfchen de belegeraars

1588.

Prins
Maurits
belegert
de Stad.

(n) BOR XXIV. Boek, bl. 29-34 [187-195].

(o) VELIUS HOORN, bl. 481. BOR XXIV. Boek, bl. 34 [195] enz.

1588.

De Engelfchen schynen haar te willen ontzetten.

Handel der Predikanten in Engeland.

raars en de bezetting (*p*). De haven werde beslooten met Oorlogsfchepen (*q*), uit welken ook, somtyds, op de Stad gevuurd werdt (*r*), zynde men bedugt, dat de Engelfchen onderneemen mogten, haar te watter te ontzetten (*s*). Ook vertoonde de Admiraal, *Karel Howard*, zig, omtrent het midden van Lentemaand, in Zeeland, met agt groote fchepen en zes Pinassen, welken, volgens het fchryven van *Jan Michielszoon*, Predikant te Grootebroek, aan Sonoi, tot zyn ontzet, gefchikt waren. *Daniel de Dieu*, Predikant te Vlisfingen, hielt, omtrent deezen tyd, ook briefwifeling met Sonoi: en deeze kerkelyke luiden arbeidden, in Engeland, zonder dat my geblecken is uit wiens last, om Prins Maurits tot algemeenen Stadhouder te doen verklaaren; mids het bewind over al 't Krygsvolk eenen Engelfchen Heere in handen gefield werdt (*t*). Ook werdt 'er, wat laater, eene algemeene bezending der Nederlandfche Kerken naar Engeland gedaan, ftrekkende om de Koningin te beweegen, tot het handhaaven van den Hervormden Godsdienst hier te Lande, by de Vredehandeling met Spanje. De Hollandfche Kerken alleen hadden geen deel in deeze bezending gehad. De Gemagtigden der overigen werden, met goede woorden, afgevaardigd (*v*). On-

(*p*) G. A. W. Beleg van Medenbl. *M. S. f. 5 verf. 6, 9* *verf. 10, 11, 14 verf. 15.*

(*q*) *Boek XXIV. Boek, bl. 36, 37 [197-199].*

(*r*) G. A. W. Beleg van Medenbl. *M. S. f. 7.*

(*s*) *Refol. Holl. 13, 14 Muart 1588. bl. 84, 85, 86.*

(*t*) *Boek XXIV. Boek, bl. 44, 45 [208, 209].*

(*v*) *Boek XXIV. Boek. bl. 74-85 [251-265, 266].*

Ondertusfchen, hadt Sonoï twee Knegten naar Kampen en Harderwyk gezonden, om te verneemen, of het gedeelte van zyn Regiment, welk daar lag, gezind was, zyne zyde te houden. Een Vendrig en twee Korporaals, afgevaardigd, om Sonoï hierop te antwoorden, vielen den Nasfauschen in handen, en werden te Hoorn vastgezet. Sonoï schikte, eerlang, Willem Mostaard, die zyne streng trok, naar Engeland (w). Willoughby en Killegrei arbeidden, op bevel der Koninginne, tot een verdrag (x), terwyl 'er, voor en tegen Sonoï, blaauwboekjes in 't licht kwamen. De Utrechtsche Burgemeester Prounink schreef 'er een, meent men, tot zyne verdediging, waarin de Staaten vinnig werden doorgestreeken (y). Midlerwyl, hadt Sonoï ondernomen, den dyk by Medenblik door te delven, om dus 't binnenland onder water te zetten, en 't Staatsche Leger te verjaagen; tegen de uitdrukkelyke aan- tuiging van *Jelle Adriaanszoon Wyns*, Dykgraaf van Medenblik, en van de tegenwoor- dige Heemraaden: waartegen de Kogmeester *Kornelis Klaaszoon Mans* en eenige anderen hem de behulpzaame hand booden (z). Doch dit werk bleef steeken. Voorts bewoog Sonoï, door beloften en bedreigingen, eenigen uit de burgery, tot omtrent zestig in getal, om hem en der bezetting, by eede, hunne hulp toe

1588.

Meden-
blik on-
derwerpt
zig.

- (w) Bor XXIV. *Boek*, bl. 37, 39 [199, 201].
 (x) Resol. Holl. 14, 15, 30 *Maart* 1588. bl. 87, 89, 93.
 (y) Bor XXIV. *Boek*, bl. 39-43 [201-208], 53, 54 [220, 222].
 (z) G. A. W. Beleg van Medenbl. *M. S. f.* 7, 15 *versf.* 16 *versf.*

1588.

toe te zeggen: waarop zy hun geweer te rug kreegen, en onder een vendel gefchaard werden. De overige burgers waren, te voo- ren, met hem overeengekomen, dat zy de bezetting noch helpen noch krenken zouden: aan welk verdrag, de meesten zig hielden (a). Midlerwyl, troostte Sonoï de zynen met de hoop op Engelsche hulpe, vertoonende, van tyd tot tyd, brieven, die hy voorgaf, uit Engeland, ontvangen te hebben. Doch som- migen hielden *Joannes Petri*, Grietman van Stellingwerf, die toen binnen Medenblik was, voor den verdigter deezer brieven, en het oosteinde van Twisk voor het Londen, vanwaar de nieuwe tydingen, met jagten, naar de Stad, gehaald werden (b). De Vroed- schap *Allert Pieterszoon Koster*, beschuldigd, gezeid te hebben, dat 'er geen ontzet uit Engeland te wagten was, werdt in hegtenis genomen (c). Dus stondt het, te Medenblik, in den aanvang van Grasmaand, wanneer Sonoï berigt kreeg, uit Engeland, dat Lei- cester afftand van de Regeeringe gedaan hadt: waaruit volgde, dat hy en zyn volk van den eed, den Graave gezwooren, ontslaagen wa- ren. Op den twaalfden, werdt zulks, by Plakaat der algemeene Staaten, den volke bekend gemaakt (d). De Engelsche Bevel- hebber in den Briele weigerde, in 't eerst, dit Plakaat te laten afkondigen (e); doch hy werdt 'er, eerlang, toe genoodzaakt. De

ZAA-

(a) G. A. W. Beleg van Medenbl. *M. S. f. 6 versf. 17, 18.*(b) G. A. W. Beleg van Medenbl. *M. S. f. 11, 15.*(c) G. A. W. Beleg van Medenbl. *M. S. f. 16.*(d) *Boek XXIV. Boek, bl. 55 [221] enz.*(e) *Retol. Holl. 28 April 1588, bl. 140.*

zaaken te Medenblik veranderden toen van 1588.
 gedaante. Prins Maurits tradt, door bewer-
 king van Willougby en andere Gemagtigden, Verdrag
met So-
noi.
 op nieuws, met Sonoi, in onderhandeling:
 en men kwam eerlang overcen „ dat Sonoi
 „ in bewind en binnen Medenblik zou bly-
 „ ven, met zo veel volks, als Graaf Mau-
 „ rits en de Gemagtigden van Willougby
 „ zouden raadzaam vinden, mids hy beloof-
 „ de, geene nieuwigheid te zullen aangeg-
 „ ten, zonder uitdrukkelyke bewilliging van
 „ den genoemden Graave. Voorts, zou de
 „ Raad van Staate Sonoi eenen billyken last-
 „ brief doen leveren, of anders een eerlyk
 „ afscheid verzorgen. Den Knegten werdt
 „ drie maanden folds in gereeden gelde toe-
 „ gelegd, mids zy lang genoeg gediend had-
 „ den, om zo veel te goede te hebben.”
 Prins Maurits deedt, den negenentwintigsten
 van Grasmaand, zyne intrede binnen Me-
 denblik, en beval, des anderendaags, by
 openbaaren Plakaate, vergetenis en vergif-
 fenis van al 't voorleedene. De bezetting
 werdt gemonsterd, en gedeeltelyk verlegd
 (f): waarmede de rust in deezen oord, voor
 eene wyle tyds, hersteld was. 't Leedt egter
 niet lang; of Sonoi klaagde „ dat men 't
 „ gemaakt verdrag kwalyk hielt; dat de Sonoi
klaagt,
dat men
't niet
houdt.
 „ Wethouderschap der Stad hem geenen be-
 „ hoorlyken eerbied toedroeg, en met goe-
 „ de oogen aanzag, dat twintig of dertig
 „ kryters hem, voor de tweede brugge van
 „ 't

(f) Cort Verhael van 't gehandelde met Sonoy, gedrukt
 1588. BOEK XXIV. Boek, bl. 58-62 [227-233].

1588. „ 't Huis, kwamen hoonen en dreigen.”

Zeker, de gantsche burgery scheen derwyze tegen hem verbitterd, dat Prins Maurits hem, in zyne byzondere bescherming, neemen moest, om hem voor den overlast van 't gemeen te beveiligen. Ook viel men hem lastig met regtsgedingen. Alles scheen aangelegd, om hem wars te maaken van 's Lands dienst. De Staaten van Holland, ook misnoegd op Sonoi, om dat hy nog handelde met de muitende knegten aan verscheiden oorden (g), verklaarden zelfs, rondelyk, ter algemeene Staatsvergaderinge, dat zy zynen dienst niet meer begeerden. Hy verzogt en verkreeg dan zyn affcheid van de algemeene Staaten. Doch men bleef hem, meende hy, nog veel schuldig, waarvan hy voldoening vorderde. Prins Maurits zelf beval zyne zaak den Staaten van Holland. Sonoi deedt, ondertuschen, eene reis naar Engeland, en verwierf ook voorfchryvens der Koninginne aan de Staaten (h). In Lentemaand des jaars 1593, werdt hem, door de Staaten van Holland, by afrekening, tweeduizend ponden voldaan, en daarenboven een jaargeld van duizend ponden toegelegd: welk, na zyn overlyden, op zyne Dogter, *Emerentiana Sonoi*, verfterven zou (i). Niet lang hierna, keerde hy, uit Engeland, te rug, en begaf zig, met der woon, naar Norden in Oostfriesland. Van daar, kwam hy, na 't overgaan van Gro-

(g) Refol. Holl. 23 *Mey* 1588. bl. 176.

(h) *Vide* Act. Publ. Angl. Tom. VII. P. I. p. 41. Refol. Holl. 8-15 *Juny* 1592. bl. 55.

(i) Refol. Holl. 8-19 *Maart* 1593. bl. 99 enz.

Groningen, in 't jaar 1594, op 't Kasteel ten Dyke, in Groningerland, woonen, alwaar hy, in Zomermaand des jaars 1597, in den ouderdom van agtenezestig jaaren, overleeden is (k). 1588.
Hij sterft.

Te Geertruidenberg, hadt de muitery nog erger gevolgen dan te Medenblik. De Staaten van Holland verzogten, in den aanvang van Grasmaand, die van Dordrecht, dat zy eenigen naar Geertruidenberg wilden schicken, om der bezettinge te vertoonen, dat Leicester afstand gedaan hadt van de Regceering, en om haar beloften van goede betaalinge te doen (l). Doch zy luisterden naar geene redenen, voorgeevende, met niemant dan met Willougby te willen handelen, en wel te weten, waar zy geld zouden kunnen krygen. Willougby kwam 'er, eindelyk, op den dertienden van Blocimaand, van eenigen uit de Dordrechtſche Wethouderschap verzeld, juist als men, 's nagts te vooren, eenen heimelyken handel met den vyand ontdekt hadt, die eenen Hopman en een' gemeenen den hals kostte. Willougby vertrok na twee dagen; de bezetting bewoogen hebbende, eene maand te toeven naar betaaling. De Staaten en Prins Maurits zogten, sedert, nader te handelen met de bezetting (m), doch zy brieft zig op Willougby. Men was dan genoodzaakt, deezen 't bevel der Stede, eene Heerlykheid van den Huize van Oranje, III.
Muitery
te Geer-
truiden-
berg.

(k) Boek XXIV. Boek, bl. 94-103 [279-290].

(l) Refol. Holl. 3 April 1588. bl. 99.

(m) Refol. Holl. 31 May 2, 24, 27 Juny 1588. bl. 190, 192, 217, 224, 225.

1588. op te draagen, onder belofte, dat hy ze voor den Graave van Nasfau bewaaren zou. Doch hy was niet in staat, om 't Krygsvolk te stillen, by gebrek aan geld. Zy eischten wel eenendertig maanden folds, die meer dan drie tonnen schats beliepen. In Hooimaand, kwam men overeen, om hun twintig maanden of twee tonnen schats en nog zestienduizend guldens daarboven te voldoen, mids zy den eed deden aan de algemeene Staaten en Prins Maurits (n). Doch de bezetting schondt dit verdrag. Zy ontwapende eerlang de burgery, en liet zig, noch door de redenen van Willoughby, noch door het schryven der Engelsche Koninginne, voor wier belang zy eger voorgaf te waaken, tot bedaaren brengen. 't Ontbrak ondertusfchen niet aan zulken, die Willoughby verdagt hielden van eenen toeleg op de Stad; welke hy, voor 't einde des jaars, rykelyk voorzag van Engelsch Krygsvolk. 't Muiten hieldt, midlerwyl, aan, waarom de Staaten en Prins Maurits, wederom berigt gekreegen hebbende van eenigen handel met den Hertoge van Parma, schoon het, naderhand, bleek verzierd geweest te zyn (o), in Lentemaand des jaars 1589, beslooten, de Stad, zo wel als Medenblik, te belegeren. Willoughby was 'er, sedert eenige maanden, niet binnen geweest, en 't bevel stondt 'er nu aan zynen Zwager, *Joan Wingfield*: die de Stad den Prins weigerde te leveren, voorgeevende, dezelve

Maurits
belegert
en be-
schiet de
Stad,

VOOR

(n) BOR XXIV. Boek, bl. 104-106 [292-295].

(o) B. DEINGLO Veranw. 1. Deel, bl. 95.

voor zyne meestersse, de Koninginne van Engeland, te bewaaren. Maurits deed 'er, derhalve, zeventien stukken geschuts voor planten, na dat hy de toegangen, alomme, sterk bezet hadt. 't Gerugt van dit beleg vloog haast over naar Engeland, daar men 't zeer vreemd vondt. Willougby, die nu eenen keer derwaards gedaan hadt, dreef, ten Hove, dat de Stad, binnen veertien dagen, in Parmas handen zou overgeleverd worden, zo men der bezettinge geene betere voldoening gawe. Op den laatsten van Lentemaand, beschoot Prins Maurits de Stad hevig, en dreigde storm te zullen loopen (p); 't welk de bezetting egter voorkwam; door eene looze handeling, die zy zo lang wist te rekken, tot dat Parma zig met zyn Leger vertoonde omtrent de Stad. Prins Maurits was toen genoodzaakt, het beleg op te breeken. De Stad werdt terstond aan Parma geleverd, op den tienden van Grasmaand (q). Hy stondt der bezettinge vyftien maanden folds toe; der burgerye de voorige vryheden, mids ze niet met 's Konings hoogheid en 's Lands welvaart sreedden. De algemeene Staaten gaven, sedert, een scherp Plakaat uit (r), waarby de Overleveraars van Geertruidenberg, of *Bergverkoopers*, gelyk men ze noemde, met naame, beschreeven, en voor doodschuldige schelmen verklaard werden, wordende, daarbenevens, eene zekere som-

1588.

die aan Parma verraden wordt.

(p) Resol. Holl. 1, 4 April 1589. bl. 223.

(q) Resol. Holl. 14 April 1589. bl. 249. REYD VIII. Boek, bl. 152.

(r) Zie Resol. Holl. 13 April 1589. bl. 256.

1588. somme beloofd, aan elk, die 'er eenen gevangen leverde. Eenige maanden laater, verklaarden ze, daarenboven, allen, die, voortaan, eenige verkeering zouden houden, met de verraders van Geertruidenberg, te zullen aanmerken als derzelve medestanders (s). Zo scherp oordeelden de Staaten te moeten handelen met de overleveraars deezer Grensstad; om het Krygsvolk sterk af te schrikken van zulke euveldaaden, en tevens van de muitery, die 'er gelegenheid toe gegeven hadt.

IV.
Oorzaaken van het verlaauwen des krygs te Lande.

't Was een groot geluk voor de Vereenigde Nederlanden, dat de Hertog van Parma, kort na 't ontstaan der muiterye onder de Staatfche bezetting, in verscheiden' Steden tevens, niets ondernam tegen Holland en Zeeland. De verwarringen, waarin deeze twee gewesten en Urrecht thans staken, zouden hem schoonen kans gegeven hebben, om meer dan eene Grensvesting te bemagtigen. Doch hy en Koning Filips hadden andere oogmerken, en de gedagten, sedert eenigen tyd, byna geheellyk gewend naar Engeland. Wy hebben, reeds meer dan eens, in 't voorbygaan, gewaagd, van de Vloote, die te Lisbon werdt verzameld. Parma hadt zig ook te water beginnen te wapenen. Hy hadt verscheiden' schepen gebouwd en voorzien, en hieraan zo veel gelds besteed, dat hy niets van belang te lande onderneemen kon. Midlerwyl, werdt de Koningin van Engeland, met eene looze vredehandeling, opge-

(s) Bon XXV. Boek, bl. 39 [365], 46 [374], XXVI. Boek, bl. 5-15 [403-419], 16 [420, 421], 34 [448].

gehouden, op dat zy zig niet wapenen zou, te water, gelyk ze, inderdaad, laat genoeg deedt. In de Lente deezes jaars 1588, begon zy eerst vast te stellen, dat het op haar gemunt was; en in Zomermaand, vertoonde zig de Spaansche Vloot reeds, omtrent de Engelsche kusten. Tot den zesden dier maand toe, was de Vredehandeling, tusfchen Spanje en Engeland, eerst te Brugge, en daarna te Bourbourg, voortgezet (t): onaangezien Elizabeth reeds kennis gekreegen hadt, dat Paus Sixtus de V. haar, by eene Bulle, vervallen verklaard hadt van haare Ryken, en met Filips overeengekomen was, om haar van dezelve met der daad te ontzetten. Doch het naderen der Spaansche Vloote deedt alle onderhandelingen, plotfelyk, afbrecken (u). Van hoe veel gewigt 's Konings toerusting geweest zy, en welken uitflag zy gehad hebbe, staat ons, hier, beknoptelyk, te ontvouwen.

De Vloot, die, in alle havens van Spanje en Italie, was uitgerust, bestondt uit omtrent honderdenveertig, meest zeer groote en zware fchepen: behalve een goed getal van mindere vaartuigen. Zy was, met omtrent twintigduizend koppen, bemand. 't Opperbevel derzelve was *Alfonzo Perez de Gusman, Hertoge van Medina Sidonia*, opgedraagen (v): In 't midden der Lente, werden de fchepen, te Lisbon, byeen gebragt. Midlerwyl, hadt Parma een Leger van dertigduizend man, in Vlaanderen,

V.
De Koning van Spanje rust eene magtige vloot uit, tegen Engeland.

(t) BOR XXIV. Boek, bl. 86-88 [267-270].

(u) METEREN XXIV. Boek, f. 265 versf. 266, 268 versf.

(v) REYD VIII. Boek, bl. 146. STRADA Liv. II. Libr. IX. p. 542, 545.

SIXTUS DE VYFDE, van dien
*Naame, Paus van Romem, te
voren genaamt Felix Perretti.*
GESTORVEN DEN 27 AUGUSTUS

M D XC.

1588. ren, op de been, gereed om gefcheept te worden in agtrentwintig Oorlogfchepen, die, in de haven van Duinkerken, verzameld waren. Vierhonderd platbodemde vaartuigen, ten deele, nieuwlings gebouwd, ten deele, aan alle kanten, opgekogt, dienden hem, om 't volk en den voorraad aan boord te voeren, langs verfcheiden' vaarten, welken hy zelf, onlangs, hadt doen graaven (w). In Engeland, en hier te Lande, fcheen men weinig vrees te hebben voor de Spaanfche Vloote. Sommigen maakten zig diets, dat zy flegts dienen zou, om de Westindifche fchepen te geleiden. Anderen dreeven, dat zulke groote fchepen, in de enge Engelfche zeeën, weinig zouden kunnen uitvoeren. Men ftelde zig dan, naar gelang van 't gevaar, in geen en behoorlyken ftaat van tegenweer. De Vredehandeling vertrapte ook, meer of min, de toerustingten ten oorlog. In Holland, hadt men, in de groote en kleine Steden beide, reeds geraadpleegd, over de voorwaarden, welken men van Spanje behoorde te bedingen (x). Zelfs hadt Prins Maurits dienftig gevonden, den Predikanten af te vraagen, of men vrede zou mogen maaken, zonder de vrye oefening van den Hervormden Godsdienst te behouden. Hy wist, naamlyk, wel, wat zy hierop antwoorden zouden, en meende hen, die door Leicester zo zeer gevleed waren, in dit geval, veilig te mogen freefen, met de eere der raadpleeginge. Ook ont-

Vrede-
hande-
ling met
Spanje.

(w) GROTH *Histor. Libr.* I. p. 118.

(x) *Resol. Holl.* 14, 16, 20 *May* 1588. *bl.* 161, 163, 170.

ontrieden ze, gelyk hy verwagt hadt, alle vredehandeling, waarby de vrye Godsdienst-oefening niet vooraf vastgesteld werdt (y). Doch de sterke toerusting in Spanje, en in de Spaanfche Nederlanden, en eenige heimelyke berigten van het oogmerk derzelven deden de Engelfche Koningin, eindelyk, ontwaaken uit haare zorgeloosheid. In Grasmaand, hieldt zy by de Staaten aan, om twintig Oorlogfchepen, en men befloot haar met dezelve te dienen, fchoon men toen, hier te Lande, nog onkundig fcheen, of Philips het, op Engeland, of op de Vereenigde gewesten, gemunt hadt. In Zeeland, was men ook op zyne hoede, en begon zig, te wapenen (z). Sommigen hadden den Koning geraaden, zig van Vlifingen meeſter te maaken, eer hy iets op Engeland ondername. Parma zelf was van dit gevoelen. Doch de Koning begreep het anders (a). In Engeland, werdt, in alleryl, eene vloot uitgerust, en de oever van de Theems, ter plaatſe, daar de landing gevreesd werdt, bezet met Krygsvolk. De Spaanfche Vloot, aan welke men, uit hoogmoed, of om fchrik te baaren, den naam van *Onverwinnelyke* gegeven hadt, ftak, eindelyk, omtrent het einde van Bloeimaand, van Lisbon in zee. Zy was niet verre van Engeland, toen de Koningin, misleid door een loos gerugt, dat zy niet komen, immers lang agterblyven zou, haaren Admiraal Howard belastte, zyne

1588.

De Spaanfche vloot ſteekt in zee.

(y) Bon XXIV. Boek, II. 68 [241] enz. 74 [250].

(z) Refol. Holl. 16, 28 April 2, 6 May 1588. *ib.* 126, 141, 244, 149.

(a) STRADA Dec. II. Libr. IX. p. 530.

1588. ne zwaarste ſchepen te ontwapenen. En dit was maar even geſchied, toen men de vyandlyke ſchepen in 't gezicht kreeg, die, meent men, in deeze verbaasdheid, het overige der Engelfche Vloote zouden hebben kunnen ſlaan, en Engeland overvallen, zo zy geen laſt gehad hadden, om niets te onderneemen, voor dat zy zig, met Parmas ſchepen, vereenigd hadden. Maar deezen werden vaſt beſlooten gehouden, binnen de haven van Duinkerken, door den Engelfchen Admiraal, *Henry Seimours*, en door de Hollandſche en Zeeuwſche ſchepen, onder den Heere van Warmond en Juſtinus van Naſſau. De Spaanſche en Engelfche Vlooten raakten, niet voor den eenendertigſten van Hooimaand, aan elkanderen, voor Plymouth. Een Spaanſch Gallioen, zwaar beſchadigd, door het ſchieten der Engelfchen, werdt, den volgenden dag, veroverd, door den Admiraal Drake. Wat laater, floeg de brand in 't ſchip van den Spaanſchen Onder-Admiraal, *Michiel d'Oquendo*, welk, met verſcheiden menſchen, voor een gedeelte, verteerd werdt, en voorts den Engelfchen in handen viel. Des anderendaags, den tweeden van Oogſtmaand, raakten de Vlooten wederom ſlaags. De Spaanſchen verlooren toen verſcheiden ſchepen en een goed deel volks. Vier dagen laater, ankerde de Spaanſche Vloot voor Calais (*b*). Herwaards zonden de Engelfchen agt branders, die zo gelukkige werking deden, dat de Spaanſche Vloot geheel in

raakt
ſlaags
met de
Engel-
ſchen.

(*b*) Reſol. Holl. 3 Aug. 1588. II. 297.

in wanorde raakte, en, met verlies van verscheiden' schepen, de wyk neemen moest. Het Gallioen van *Don Diego de Piemontel*, geheel reddeloos geschooten, werdt, onder Duinkerken, genomen, door het Hollandsch schip van Jonkheer *Pieter van der Does*, Onder-Admiraal van den Heere van Warmond, die een' veroverden wimpel, in de Kerke te Leiden, ophing (c). Don Diego, in den Haage ondervraagd zynde, gaf opening van de gelegenheid en het oogmerk der vloote, verklaarende, dat men 't, daarmede, op Engeland gemunt hadt, zonder iets te willen weeten van eenen toeleg op de Vereenigde Nederlanden. Midlerwyl, hadt men zig, in Holland en Zeeland, op zyne hoede gehouden, wagten langs de stranden gesteld, en tonnen, kaapen en bakens weggenomen (d). Een ander Spaansch schip, omtrent deezen tyd, by Blankenburg gestrand zynde, werdt, door de bezetting van Oostende, geplonderd. 't Gros der Vloote, toen niet veel boven de zeventig schepen sterk (e), geen kans ziende, om zig niet Parmas schepen te vereenigen, en de Engelschen niet durvende afwagten, besloot, eerlang, noordwaards aan, agter Ierland om, naar huis te keeren, door eene zee, op welke de Spaansche Stuurlieden t'eenemaal onbedreeven waren. Hier werdt het, in Wynmaand, van eenen hevigen en aanhoudenden storm beloopt, die veele schepen op de Iersche kusten deedt stranden

1588.

De Onder-Admiraal van der Does neemt een Spaansch Gallioen.

De Spaansche vloot keert naarhuis.

Beloopt een' zwaren storm.

(c) METEREN XV. *Boek, f. 272.*

(d) Resol. Holl. 30 July, 4 Aug. 1588. *bl. 289, 293.*

(e) Resol. Holl. 10 Aug. 1588. *bl. 300.*

1588. den (*f*). Men wil, dat 'er van de gantsche Vloot maar ruim vyftig fchepen in Spanje te rug gekomen zyn. Ook was de helft der manfchap gefneuveld op deczen hagchelyken togt, en onder deeze zo veelen van edelen geflagte, die zig vrywillig fcheep begeven hadden, dat de Koning het rouwdraagen, na verloop van eenige dagen, alomme, verbieden liet (*g*), op dat de grootheid van 't verlies, aan de algemeenheid van het treurgewaad, niet te zeer blyken mogt. In Slagtmaand, kreeg men hier nog tyding uit Schotland, dat 'er, kort te vooren, een groot Spaansch Oorlogfchip, in 't westen van Engeland, geftrand was. Aanmerklyk is 't, ondertusfchen, dat de Engelfchen, door 't gefchut der Spaanfchen, wel vry wat fchade geleeden, doch geen een fchip verlooren hadden (*h*). In Holland, hadt men reeds beflooten, nog dertig Koopvaardysfchepen in beflag te nemen, en ten oorloge uit te rusten (*i*); doch 't vertrek der vyandyke Vloote ftreemde de uitvoering van dit befluit (*k*). Omtrent honderdenzestig Spanjaards, die men hier gevangen bekomen hadt, werden, in verfcheiden' Steden en in den Haage, eenen geruimen tyd, bewaard, en niet geflaakt, zonder losgeld, welk, door den Hertoge van Parma, verfchaft werd (*l*). De zege, op de Spanjaard behaald, werd, in Engeland en hier

(*f*) Refol. Holl. 3 Nov. 1588. *bl.* 471.

(*g*) STRADA *Dec.* 11. *Libr.* IX. *p.* 565.

(*h*) BOEK XXV. *Boek*, *bl.* 3-13 [314-328], 48 [377].

(*i*) Refol. Holl. 12 *Aug.* 1588. *bl.* 302.

(*k*) Refol. Holl. 9 *Sept.* 1588. *bl.* 350.

(*l*) Refol. Holl. 15 *Aug.* 24 *Dec.* 1588. *bl.* 308, 525. 3

hier te Lande, als een byzonder gunstbewys der Hemelsche voorzienigheid, aangemerkt, en op plegtige dankdagen gevierd. 1588.

De Graaf van Leicester, wien de Koningin het opperbevel over haare Landmagt in Engeland opgedraagen hadt, overleedt, kort na 't vertrek der Spaansche Vloote, op den veertienden van Herfstmaand (m), ten tien uren des morgens (n). Men was, hier te Lande, niet rouwig over zynen dood, alzo hy, tot kort voor den zelve, het misnoegen tegen de Staaten, door brief op brief, gevoed hadt.

De Graaf van Leicester sterft.

Maar Parma, verdrietig over den ongelukkigigen uitslag der onderneeminge op Engeland, liet zig, als tegen zynen zin, overhaalen, tot het onderneemen der belegeringe van Bergen op Zoom, de eenigste Stad in Brabant, zo men Willemstad niet rekent, die thans de Staatfche zyde hieldt. De Stad en het Eiland Thoolen in Zeeland waren, slegts door eenen arm der Schelde, de Vosfemaar genoemd, afgescheiden van het Land van Bergen op Zoom, en zeer gelegen, om de vesting, van daar, van al het noodige te voorzien. Doch om dit te beletten, besloot Parma zig eerst van Thoolen te verzekeren. Montigni en Oktaaf, een der jonge Graaven van Mansfeld, werden, met agthonderd man, derwaards gezonden: die, 't laagste water waarneemende, door de Vosfemaar lobberden, gedekt van tweeduizend schut-

VI. Aandlag van Parma op Thoolen.

ters;

(m) REYN VIII. Boek, bl. 148. BON XXV. Boek, bl. 16 [1332]

(n) Resol. Holl. 20 Sept. 1588. bl. 373.

1568.

ters, die op den dyk lagen. Doch Everard, Graaf van Solms, die op 't Eiland geboodt, belette hun de landing, en dreef hen, met verlies van vierhonderd man, door 't water, te rug. Montigni en Mansfeld raakten vast in 't slyk, en werden, niet dan met veel moeite, gered door de hunnen. Naderhand bragten de Staaten meer volks in 't Eiland; zo dat Parma den moed om het te bemagtigen verlooren gaf (o).

Hy be-
gert Ber-
gen op
Zoom.

't Beleg van Bergen op Zoom werdt egter ondernomen. Op den drie-entwintigsten van Herfstmaand, vertoonden zig de Spaanschen voor de Stad, die nu, uit Zeeland en uit Holland, van al 't noodige voorzien werdt. Prins Maurits en de Gemagtigden der Staaten begaven zig, eerlang, derwaards. Ook bevondt zig, binnen de vesting, de Engelsche Krygsbevelhebber Willoughby. De belegerden vielen wakker uit, en deden den vyand veel afbreuk. Van de twee schansen, tusschen de Stad en de Schelde gelegen, zocht Parma de eene, de *Noordschans* genoemd, eerst door geweld, en toen dit niet gelukte, door verraad, te bemagtigen. Een Zoetelaar en een Engelsche Vendrig, *Grimston* geheeten, lieten zig, naar 't schein, bewegen, om Parma den weg te wyzen tot het innemen der schanse: doch Thomas Morgan, Bevelhebber van Bergen op Zoom, bestierde deezen handel; die, met zyne kennis, ondernomen werdt, om Parma te misleiden. De Hertog nogtans, meenende, zyn stuk wis

Aanflag
op de
Noord-
schans.

te

te neemen, liet zig niet in met de gewaan- 1588.
 de verraders, dan onder beding, dat zy,
 geketend aan twee gewapende Krygskneg-
 ten, eenen hoop van drieduizend man naar
 de schans geleiden zouden. Dit namen ze
 aan. Men vondt, voor de schans gekomen,
 de poort open. De leidsluiden, van de eersten
 vyftig man gevolgd, trokken naar binnen.
 Doch terftond hierop, liet men het tweede
 winket vallen. De ingekomen' Spanjaards,
 zig overmand ziende, durfden hunnen Leids-
 luiden niet aanvallen. Die van buiten, schoon
 befpeurende dat zy bedroogen waren, had-
 den egter herts genoeg, om, door de waad-
 baare graft, tegen de borstweering op te
 klauteren; doch zy werden hier zo ontvan-
 gen, dat zy, met verlies van agthonderd
 man (p), te rug moesten. 't Mislukken dee-
 zer onderneeminge, en de geduurige regen,
 die 'er op volgde, deedt Parma, eerlang,
 besluiten, tot het opbreeken van het Beleg
 van Bergen. Tufchen den twaalfden en der-
 tienden van Slagtmaand, verliet hy de Stad
 (q). Willougby trok hem na, en floeg, in
 't gezigt van den wykenden vyand, eenige
 Engelfche en Nederlandfche Heeren Rid-
 der, uit den naam zyner Koninginne (r).

't Beleg
 van Ber-
 gen
 wordt
 opgebrou-
 ken.

Doch kort voor dat het beleg van Bergen
 ondernomen werdt, was Bon, dat, op 't
 einde des voorgaanden jaars, door Schenk,
 verrast was, by verdrag, hernomen door de
 Spaanfchen. Parma hadt de Stad, van Len-
 te-

VII.
 Bon ver-
 looren.

(p) Refol. Holl. 22 *Octob.* 1588. bl. 446.

(q) Refol. Holl. 3, 17, 18 *Nov.* 1588. bl. 467, 471, 493, 499.

(r) *Boek XXV. Boek, bl. 20-24* [333-343].

1588. Joan Baptist Tassis sneuvelt. temaad af, doen belegeren, door den Prinse van Chimai. In Grasmaand, hadt Joan Baptist Tassis, die zig in 't Spaansche Leger bevondt, en de vesting, by nacht, kwam bespieden, het ongeluk van door eenen jongen, dien men buiten gelooten hadt, met een lood, door 't hoofd, getroffen te worden, dat hy 't beslierf (s). De Spaanschen verlooren aan hem eenen humer dapperste Krygsluiden. 't Beleg van Bon duurde wel zes maanden. Schenk en de Oud-Keurvorst Truchses hielden sterk aan by de Staaten, om ontzet. Doch alzo 's Lands gereedste middelen, ten deezen tyde, tot den oorlog te water beskeed moesten worden, vondt men zig buiten staat, om hun behoortlyk by te springen. Parma zondt, na 't vertrek der Spaansche Vloote, ook meer volks, voor Bon; waarom Schenk, eindelyk, den *Baron van Podelits*, die in de Stad gebodt, bevel gaf, om zig, ten besten doenlyk, te verdraagen met den vyand. Op den negentienden van Herfstmaand, werdt de Stad opgegeven. De bezetting trok 'er uit, in volle rusting, wordende begeleid naar Rynberk en Wagtendonk (t), de naaste vestingen, die de Staatfche zyde hielden. Doch Wagtendonk viel, eerlang, den Spaanschen in handen. Graaf Pieter Ernst van Mansfeld floeg 'er, terstond na het overgaan van Bon, 't beleg voor. 't Liep egter aan, tot op den twintigsten van Wintermaand, eer hem de Plaats, daar weinig volk en voorraad bin-

Mansfeld
wint
Wagten-
donk.

(s) Bon XXIV. Boek, bl. 64 [276], 94 [278].

(t) Bon XXV. Boek, bl. 13 [320].

nen was , werdt opgegeven. Mansfeld ontving ze, in den naam van Ernst van Beyeren, Aartsbisfchop van Keulen; fchoon hy 'er Spaanfche bezetting in liet. 't Gros zyner benden deedt hy toen de winterlegeringen betrekken in 't Land van Gulik: dat, fchoon onzydig, den overlast der Spaanfchen dulden moest (u). Het Leger des Hertogs van Parma fchoor, deezen winter, Brabant kaal; gelyk het, te vooren, Vlaanderen gedaan hadt.

Ten deezen tyde, werden verſcheiden' VIII. Hollandfche fchepen in Engeland beſlaagen, Verſhil met Engeland. ter oorzaake van oude ſchulden, gemaakt door de Nederlanden in 't gemeen (v). Ook Bezen- ding naar Schotland. hadt *William Stuart*, voor deezen, Kolonel in Staatfchen dienst, van *Jakob den VI.* Koning van Schotland, Brieven van ſchâverhaaling op de Nederlanders verzogt: alzo hy meer dan zes tonnen ſchats by hen meende te goede te hebben. Koning Jakob liet hem nogtans niet toe, zig van deeze Brieven te bedienen, voor dat hy de Staaten, door eenen Heraut, gewaarfchuwde hadt. Terftond hierop, zonden de Staaten Meester *Leonard de Voogd*, Pensionaris van Delft, naar Schotland. Hy nam zynen weg over Engeland: doch alzo de Koningin de Nederlanders en Schotten niet gaarne naauwer verbonden zag, wist zy, onder belofte dat zy Koning Jakob, ten voordeele der Staaten, ſchryven zou, te wege te brengen, dat de Voogd de reis naar Schot-

(u) BOE XXV. Boek, N. 21 [243].

(v) METEEN XV. Boek, f. 275. verſ.

1588. Schotland staakte, en in 't begin des jaars 1589 naar huis keerde (w). Hy en *Joan van der Werke*, Pensionaris van Amsterdam, werden egter, wat laater, regelreht naar Schotland afgevaardigd, en hadden, den tienden van Bloeiimaand, te Edenburg, gehoor by den Koning, die hen gunstig ontving. Zy vertoonden hem „ dat Stuart op verre na „ zo veel niet te eischen hadt, en dat alle „ de Nederlanden, zelfs die thans in de „ magt van Spanje waren, voor 't gene hy „ met regt kon vorderen, waren verbonden; „ dat Holland en Zeeland zig nimmer in gemeenschap van lasten met de andere „ westen in 't gemeen begeben hadden, en „ derhalve niet aanspraakelyk waren voor „ de gemeene schulden: dat het, eindelyk, „ met alle regten en gebruiken sreedt, eene „ schuld, al was ze schoon wettig, door 't „ Land in 't gemeen, gemaakt, op de by- „ zondere ingezetenen, te willen verhaalen.” Alle welke redenen, ondersteund door de voorspraak des Engelschen Gezants, zo veel ingang vonden by den Koning, dat hy den Staatschen toestondt, naar huis te keeren, en hunnen meesteren verflag te doen van de redenen, waarop Stuart zynen eisch grondvestte. Koning Jakob, daarna, verneemende, dat Stuarts eisch weinig reden hadt, en veeligt ook vermoedende, gelyk sommigen, dat de Hertog van Parma hieronder roeide, begunstigde hem niet verder: waarmede deeze ophef verdween (x). Stuart egter, in 't jaar

(w) BOR XXV. *Boek*, bl. 47 [375] enz.

(x) BOR XXV. *Boek*, bl. 52 [382] enz.

jaar 1590, in dienst des Konings van Deenemarke getreden zynde, wist, door voor-
 spraak van deezen Vorst, zo veel te wege
 te brengen, dat de algemeene Staaten hem,
 in 't jaar 1593, nog zesenvyftigduizend gul-
 dens toestonden, die, op onderscheiden ty-
 den, betaald werden (y). Met Engeland,
 hadt men zig, wegens 't beslaan der sche-
 pen, reeds in den aanvang des jaars 1589,
 verdraagen.

Te vooren, in Wynmaand des jaars 1588, was de Regeering te Utrecht t'eenemaal ver-
 anderd, waartoe de gelegenheid van wat
 hooger moet opgehaald worden. Wy hebben,
 in 't voorgaande Boek (z), gezien, hoe agt
 Stigtche Edelen, kort voor Leicesters ver-
 trek, by hem, op de herstelling van eenige
 misbruiken, aangehouden hebbende, om
 het sterck staan hierop, meest allen in hegte-
 nis genomen, doch, sedert, wederom ge-
 slaakt waren. Zy hadden zig, hierop, naar
 Woerden begeven, alwaar zy, op den laat-
 sten dag des jaars 1587, een scherp Protest
 tekenden; waarin de tegenwoordige Wet-
 houderfchap van Utrecht, die door Leices-
 ter gesteld was, vinnig doorgestreeken werdt.
 Zy zonden dit Protest aan den Graave van
 Nieuwenaar, by wien zy, met meer hoop
 dan voorheen by Leicester, om verbetering
 der misbruiken aanhielden (a). Nieuwenaar
 was zelf t'onvrede op de Utrechtfche Wet-
 houderfchap, die Leicester gesteld hadt,

1588.
 IX.
 Bewe-
 gingen te
 Utrecht,
 waaruit
 de ge-
 heele
 verande-
 ring der
 Regee-
 ringe
 ontstaat.
 De mis-
 noegde
 Edelen
 tekene
 een
 scherp
 Protest,
 tegen de
 Regee-
 ring van
 Utrecht.

(y) BOR XXVIII. Boek, bl. 6 [237].

(z) Bladz. 246.

(a) BOR XXIII. Boek, bl. 100 [144].

1588. zonder hem te kennen: en hy begreep, dat zyn Stadhouderlyk gezag nooit behoorlyk erkend zou worden in 't Stigt, zo de aanhang van Leicester de Regeering der Stad in handen hielt. Verandering in de Wet te maaken hadt, ondertuschen, veele voeten in de aarde. Het Krygsvolk, welk bezetting hielt in 't Stigt, was nog in den eed van Leicester, en de Burgerhoeluden hielden 't met de tegenwoordige Regeeringe. De Stadhouder hadt, derhalve, geduld en beleid noodig, om de zaaken in 't Stigt eenen anderen keer te doen neemen.

Nieuwe-
naar
geeft'er
den Staa-
ten ken-
nis van.

't Eerst dat hy ondernam was den Staaten des Landchaps kennis te geeven van de klagten en van het Protest der misnoegde Edelen: waarover die van de Stad zeer gestoord waren. Midlerwyl, hadden de misnoegden zig ook met een verzoekschrift vervoegd aan de algemeene Staaten, die Gemagtigden noemden, om, nevens de Gemagtigden des Raads van Staate en der Staaten van Utrecht, te Woerden, met hen in onderhandeling te treden. Dit geschiedde in Sprokkelmaand deezes jaars. Men hoorde elkanders klagten: men wisselde verscheiden' schriften; doch scheidde vrugteloos. De Edelen vorderden eene groote verandering in de Utrechtsche Wethouderschap: waartoe de Regeering der Stad niet verstaan kon (*b*). In Hooimaand, leverden zy een nieuw verzoekschrift over aan de algemeene Staaten, die Leoninus en Valke naar Utrecht zonden, om, met den Graa-
ve

(*b*) BOEK XXIV. Boek, bl. 9-23 [160-172].

ve van Nieuwenaar, middelen te beraamen, tot het beslifen der zweevende geschillen onder de Leden der Staaten. Doch dit aanhouden by de algemeene Staaten werdt den misnoegden Edelen, door de overige Leden der Stigtſche Regeeringe, zo kwalyk genomen, dat zy den Prokureur-Generaal, Henrik Agileus, last gaven, om hen, deswege, voor 't Hof, te dagvaarden; gelyk hy deedt. De Edelen verzogten uitsfel: doch eer dit geding vervolgd werdt, was Agileus reeds geweeken naar Engeland, en de Regeering te Utrecht veranderd (c).

De Staaten van Utrecht, met naame die van de Stad, bespeurende, hoe zeer 'er tegen hen gewoeld werdt, en geenen kans ziende, om zig, zonder hulp van Engeland, in 't verkreegen bewind, te handhaaven, vaardigden, ten deezen tyde, *Nikolaas van Meerkere* af, naar Engeland, met last, om nog eens te onderſlaan, of de Koningin zou konnen bewoogen worden, om de hooge Regeering der Nederlanden, of ten minſten die van Gelderland, Utrecht, Overyſfel en 't beste deel van Friesland te aanvaarden. De Burgerhopluiden van Utrecht, zig, vooraf, by eede, verbonden hebbende, tot het geheim houden hunner raadpleegingen, zonden ook eenen hunner, *Frans Gerritszoon Brouwer*, naar Engeland, om te bewerken, dat Leicester en de Koningin den Burgemeester Prounink rieden, tot het behouden der Burgemees-

De Regeering der Stad beproeft nogmaals of de Koningin van Engeland de Opperheerſchappy zou willen aanneemen. Handel van Prounink.

(c) BOEK XXIV, Boek, bl. 108-113 [297-303].

1588. meesterlyke waardigheid, die hy voorgaf te willen afleggen, al schoon ze hem, by de aanstaande verandering der Regeeringe, van nieuws, mogt opgedraagen worden (*d*). Niemand twyfelde egter, of Prounink hadt dit zelf zo bestcken met de Hopluiden, op dat de Stadhouder hem, op aanpryzing der Koninginne, in de Regeering laten zou. Brouwer slaagde gelukkiglyk. Hy keerde spoedig te rug, met brieven van de Koninginne en van Leicester, waarby de Graaf van Nieuwenaar verzogt werdt, den Burgemeester Prounink in 't bewind te houden. Nieuwenaar, gantsch andere gedagten hebbende, hieldt, sedert eenigen tyd, heimelyke byeenkomsten met eenige ontslaagen' Burgerhopluiden en anderen, die op Prounink en op den Leicesterfchen aanhang gebeeten waren. Ook vertoonde hy de Engelsche brieven aan de Staaten, te gelyk verklaarende, dat hy niet gezind was naar te komen, 't gene 'er hem in verzogt werdt. Zelfs gaf hy dit der Koninginne te verstaan, in eenen Brief, dien hy haar in Herfstmaand, schreef en waarin hy zeer klaagde, over de heerschzugt van Prounink. Terwyl deeze Brief onderweg was, overleedt Leicester, zeer ontydig voor Prounink, alzo 'er, kort hierna, schryvens uit Engeland kwam, dat de Koningin, met haaren voorigen brief, niet beoogd hadt, Nieuwenaar, in de vrye verkiezing der Utrechtsche Wethouderschap, te hinderen.

De

(*d*) BON XXIV. *Boek*, bl. 114 [304]. XXV. *Boek*, bl. 14 [329].

Nieuwenaar houdt heimelyke Byeenkomsten met de ontslaagen' Burgerhopluiden.

De gewoonlyke tyd van de verandering der Regeeringe, te Utrecht, viel op den eerften van Wynmaand ouden, dat is, op den elfden, nieuwen styl, tegen welken tyd, elk zyne banden zocht te leggen, om de keuze, naar zynen zin, te doen uitvallen. Prounink verzocht Willougby, tegen dien tyd, te Utrecht te willen komen. Ook deedt hy het vendel van Kleerhaage in de Stad trekken, en hieldt 'er dat van Hopman *Blunt*, een' Engelschman, op, tot in Wynmaand(e). Voorts, lag 'er nog een Walsch vendel van Hopman *Matthieu de Villers* in de Stad. Eenige dagen voor den tyd der veranderinge, werdt 'er dubbele wagt gehouden, door de burgers van beiderlei aanhang. *Henrik Janszoon van Ratingen*, gewezen Burgerhopman, zig tegen de Walsche knegten van Villers hebbende laten ontvallen, *dat zy niet wisten wien zy dienden; doch dat zy 't wel haast weeten zouden*, werdt, op bevel der Wethouderschap, gevat, en op Haazenberg gelegd. Dit veroorzaakte merkelyke beweeging onder 't volk. Op den vierden van Wynmaand, hadt Frans Gerritszoon Brouwer de wagt op de Plaats voor 't Stadhuis. De burgers, die 't met Nieuwenaar hielden, in den waan gebragt, dat men deezen tyd geschikt hadt, om eenigen hunner te ligten, waren op hunne hoede, en waakten, den gantschen voorgaanden nagt. Nieuwenaar was ook by der hand, in zyne wooning. Prounink en eenige Raaden kwamen, 'snagts, op 't Stadhuis, en

1588.

De Burgery van beiderlei aanhang komt in de wapenen.

1588.

en deden Kornelis Gysbrechtszoon van Kuilenburg, in wiens huis eenige burgers de wagt hielden, met nog twee anderen, die men daar vondt, door den Schout, in hegtenis neemen. Midlerwyl, hadden de burgers van Nieuwenaars aanhang zig van eenig buskruid en kogels meester gemaakt, en daarna van 't gantsche Tuighuis. Ook hadden zy de toegangen naar 't Stadhuis, met bierfellinggen, gestopt; zo dat 'er de Ruiters niet door konden. Kleerhaage zelf, naar 't Stadhuis willende, werdt gekwetst en gevat. Zyn vendel werdt, eerlang, ter Stad uit geschikt, in turfchouwen, op dat men de poorten niet zou behoeven te openen. Toen hielt men aan om 't ontslaan der gevangen' Poorteren, daar Prounik noode toe kwam; doch, vernemende, dat Villers, met zyne Waalen, de zyde van Nieuwenaar gekooren hadt, gedwongen, toe besluiten moest. Pas waren de gevangenen los, of Henrik Janszoon van Ratingen begeeft zig, aan 't hoofd van eenen grooten hoop burgeren, naar 't Stadhuis, en zegt Prounik aan, dat hy terstond by den Stadhouder komen moest. Het Burgervendel van *Reinier Verelm*, dat de wagt op de Plaats van S. Maria hadt, was, ondertuschen, op last van den Hopman, die door Nieuwenaar gewonnen was, uit elkanderen, en naar huis gegaan, en de schutters, die, onder Frans Gerritszoon, voor 't Stadhuis stonden, toonden zig ongezind, om zyne bevelen te gehoorzaamen. Prounik dan, ziende hoe 't geschaapen stont, liet zig, door Ratingen en de zynen, agter uit het

Stad-

Prounik
wordt
gevat.

Stadhuis, naar des Stadhouders wooning leiden, daar hy eene wyle tyds bewaard werdt. 1588.
 Toen werdt de Schout, Karel van Trillo, die op het Toorentje van 't Stadhuis gevugt was, aangetast, en op Haazenberg gebragt. Hopman Frans Gerritszoon, zig ziende verlaaten van zyne schutters, week naar zyn huis, en verftak zig onder 't hooi; doch men ontdekte hem haast, en bragt hem, insgelyks, in hegtenis. Ook vind ik (f), dat de Heer van Brakel gevat werdt.

Ook de Schout, Karel van Trillo, en anderen.

De Stadhouders, zig toen genoegzaam meester ziende van de Stad, dect, terwyl de bürgers nog in de wapenen bleeven, de Staaten vergaderen; die hem, op zyn verzoek, en tot voorkoming van meerder onheil, magtigden, tot het veranderen der Regeering, 't welk, op den zesden van Wynmaand, en dus vyf dagen voor den gewoonlyken tyd, geschiedde. In de plaats van Ruisch en Prounink, werden Burgemeesters Jonkheer *Dirk Kanter* en *Dirk de Goyer*. In de Schepens en Raaden, kwam ook groote verandering. De Burgerhopluiden werden allen vernieuwd. De uitgezeiden kwamen ook wederom binnen; en Jonkheer Nikolaas van Zuilen van Draakenburg werdt in het Schoutamt hersteld. De nieuwe Wet-houderschap gaf van de gemaakte verandering terstond kennis aan den Baron van Willoughby, de ongeregeldheden, die dezelve verzeeld hadden, zo veel mogelyk ware, verschoonende. Ook verzuimde de Graaf

Nieuwenaar verandert, op volmagt der Staaten, de Regeering.

VAN

(f) Resol. Holl., 7, & Octol. 1588. bl. 392, 396.

1588. van Nieuwenaar niet, de uitgeziden, die hem getrouwheid zweeren moesten, openlyk, in hunnen goeden naam, te herstellen.

De Staaten van Holland bezwaaren Prounink.

Trillo en anderen worden geslaakt.

De Staaten van Holland, van 't gebeurde, te Utrecht verwittigd, vonden geraaden, dat Prins Maurits en eenigen hunner Gemagtigden zig te Schoonhoven vervoegen zouden, om van naby te arbeiden, aan de herstelling der eendragt, tusfchen Holland en 't Stigt (*g*). Ook bragten ze verscheiden' bezwaarnissen in tegen Prounink, op welken zy begeerden, dat hy gehoord werdt (*h*). Daarentegen, kwamen 'er eerlang brieven van voorschryving uit Engeland, zo ten behoeve van hem, als van de andere gevangenen. Trillo, bewezen hebbende, dat hy, als Schout, niets verrigt hadt, dan op schriftelyken last van hun, onder welken hy stondt, werdt ras uit zyne hegtenis ontslaagen. Ook werdt Frans Gerritszoon, kort na hem, onder borgtogt, geslaakt. De Heer van Brakel raakte insgelyks los. De Graaf van Hohenlo hadt zig, in 't voorleeden jaar, meester gemaakt van deszelfs Huis te Brakel in de Bommelerwaard, alzo de bezetting van het zelve aan het muiten geslaagen was. De Heer van Brakel schreef dit inneemen van zyn Slot toe aan byzonderen haat tegen zynen Persoon, en gaf 'er heimelyk den misnoegden Stigtfchen Edelen de wyt van. Hy maakte veel beweging, om wederom hersteld te worden, in 't bezit van zyn Slot. Ook beloofden de Staaten van Utrecht, hem te zullen

(*g*) Resol. Holl. 7, 11, 14 *Octob.* 1588. *bl.* 392, 408, 414.

(*h*) Resol. Holl. 30 *Octob.* 1588. *bl.* 457.

len bevryden van de schade, die hy reeds geleeden, en verder te wagten hadt. De Raad van Staate beval, sedert, het Slot te ontledigen van de bezetting, die 'er, door Hohenlo, op gelaaten was. Zelfs sprak men van deezen in regten te willen betrekken. Doch de verandering, die, ten deezen tyde, in Utrecht, voorviel, en het vertrek van den Heere van Brakel naar Engeland, bragt te wege, dat deeze zaak niet verder vervolgd werdt (?). Met Prounink viel meer te doen. Die van Holland hadden eenendertig punten tegen hem ingebragt. De Schout Draakenburg stelde eenen schriftelyken eisch in, die uit vierhonderd Leden bestondt. Prounink, een schrandere geest, wist zig nogtans, op de meeste beschuldigingen ten zynen laste, zeer wel te verdedigen. De haat tegen hem was egter zo groot, dat hy 'er zynen hals, dien de Schout geëischt hadt, bezwaarlyk zou afgebragt hebben; zo niet de Koningin van Engeland, haar Geheimschryver Walsingham en andere Engelschen, zo ernstig, in zyn voordeel geschreeven hadden, dat hy alleenlyk uit de Stad en vryheid van Utrecht gebannen, en tot alle ampten onbekwaam verklaard werdt. Hy zat tot in Hooimaand des jaars 1589, wanneer dit vonnis geveld werdt. Kleeerhaage was, reeds te vooren, geslaakt, op voorfchryvens der Koninginne. Prounink begaf zig, terstondt, naar Engeland. Hy heeft naderhand nog eenige poogingen gedaan, om, hier te Lan-

1588.

Prounink gebannen.

Zyn verder be- dryf.

(?) BOEK XXIV. Boek, bl. 116 [306].

1588. de, immers in Holland, wederom, in zyne agtinge hersteld te worden. Doch 't heeft hem niet mogen gebeuren. In Engeland, hieldt hy 't niet lang. In den aanvang des jaars 1590, keerde hy wederom naar Holland, met Brieven der Koninginne, welken hy den Staaten gaarne in persoon zou overgeleverd hebben. Doch men weigerde hem deeze gunst (*k*). Nogtans meen ik, dat hy, tot zynen dood toe, in Holland, doch buiten openbaare bediening, geleefd heeft. Hy hieldt zig, voortaan, met andere oefeningen, bezig, en gaf, in 't jaar 1605 (*1*), een boek in 't licht, *over de uitneemendheid van het gebed des Heeren* (*l*). Doch waar en wanneer hy gestorven zy, vind ik nergens aangetekend.

X.
't Beleg van Rynberk wordt voortgezet.
1589.

Na 't overgaan van Bon en Wagtendonk, besloot Parma, het beleg van Rynberk, dat, voor ruim twee jaaren, was aangevangen, sterker voort te zetten. De last hiertoe werd Graave Karel van Mansfeld opgedraagen, die, eerlang, met zeventig vendelen, voor de Stad kwam. In den aanvang des jaars 1589, hadden 'er de Staatfchen nog eenigen voorraad weeten binnen te krygen. De Overfste Schenk, wien de zorg voor deeze Stad aanbevolen was, hadt zig, na 't verlies van

Bon,

(*k*) Refol. Holl. 22 Jan. 8 Febr. 1590. bl. 163, 211.

(*l*) Bok XXV. *Boek*, bl. 24-36 [343-360]. XXVII. *Boek*, bl. 17 [516].

(*1*) Ik vind, dat hy dit Boek, reeds in 't jaar 1601, in de Fransche taale, geschreeven, en den Staaten van Holland aangeboden hadt, die 'er hem tweehonderd guldens voor vercerden. *Refol. Holl.* 13 April 1601. bl. 113.

Bon, welk men, zyns oordeels, hadt moeten ontzetten, ten hoogste misnoegd getoond op de Staaten, zelfs tot zo verre, dat men hem, in den Haage, verdagt hieldt van eenen aanslag op 't Huis te Wyk (*m*), en op andere Plaatsen. Ook waren zyne knechten zeer miltziek: waarom men zig van hem en zyn volk weinig dienst belooven kon, tot behoudenis van Rynberk. Zelfs liet hy zig verluiden, dat hy den dienst der Staaten verlaaten wilde: 't welk de Staaten zeer bekommerd maakte voor Rynberk. Nieuwenaar en Villers, welke laatste, op 't einde des jaars 1587, tegen twee Spanjaards, uitgewisfeld, en tot Veldmaarschalk aangesteld was (*n*), hadden egter, in 't spyzigen van Rynberk, nog eenige hulp van Schenk weeten te trekken (*o*). Ook werdt hy, in zo verre, te vrede gesteld, dat hy, reeds gestoord op de Spaanschen om het bemagtigen van zyn Huis Blyenbeek, dat, in Zomermaand, verlooren werdt (*p*), zig beweegen liet, om, op nieuws, voorraad binnen Rynberk te brengen: 't welk hem, omtrent het einde van Hooimaand, gelukte (*q*). De belegeraars waren, midlerwyl, gesterkt geworden, door eenen hoop volks onder *Markus van Rye*, *Markgraave van Varrabon*, die thans Stadhouders van Gelderland was van 's Konings wege. Weinige dagen hierna, geraakte,

1589.
Schenk,
Nieuwenaar en
Villers
spyzigen
de Stad.

(*m*) Resol. Holl. 23 Octob. 1588. bl. 447.

(*n*) BOR XXIII. Boek, bl. 90 [132].

(*o*) BOR XXV. Boek, bl. 45 [373], 50 [379], 52 [382].

(*p*) BOR XXVI. Boek, bl. 31 [444].

(*q*) BOR XXVI. Boek, bl. 41 [458].

1589.

Schenk ongelukkiglyk aan zyn einde, gelyk wy, in 't vervolg, zullen melden. De tyding hiervan verbaasde de belegerden geweldiglyk. Men zondt, op nieuws, aan de Staaten om onverwylde hulpe (r). Doch 't liep aan tot in Wynmaand, eer de Stad wederom voorzien werdt van voorraad, die 'er, door Overstein, Podclits en *François Vere*, met groot gevaar, werdt binnen gebragt. Graaf Karel van Mansfeld, daarna, de schans voor Rees belegerd en ingenomen hebbende (s), benaauwde de Stad meer en meer. 't Liep egter aan, tot op den derden van Sprokkelmaand des jaars 1590, eer zy, by verdrag, aan hem opgegeven werdt. Men rekende, dat Gelderland het meeste leedt, by 't verlies van Rynberk, welk, voor de Vereenigde gewesten in 't gemeen, zo zwaar niet gewoogen werdt (t). De Oud-Keurvorst Truchses, op wiens naam, de kryg in deezen oord gevoerd was, kreeg, na 't verlies van Rynberk, eenen weêrzin in denzelven. Hy hadt den Staaten, met naame die van Holland, veel gelds gekost (u), en was, reeds in Zomermaand des jaars 1589, uit Holland, naar Duitschland vertrokken (v). Het Huis te Honfel of Hontsholredyk, alwaar hy zyn verblyf gehad, en welk, onder de verbeurd verklaarde goederen van den Graave van Aremberg, behoord hadt, werdt, federt, door

Zy geeft
zig over.

(r) Bor XXVI. *Boek*, bl. 55 [475].(s) Bor XXVI. *Boek*, bl. 55 [479] enz.(t) Bor XXVII. *Boek*, bl. 6-10 [302-306].

(u) Resol. Holl. 14, 19 Oct. 1588. bl. 417, 434.

(v) Resol. Holl. 14, 17, 22 *July* 1589. bl. 414, 416, 412.

door de Staaten van Holland, aan Prinse Maurits geschonken (w). 1589.

Met het begin des jaars 1589, waarvan het verhaal van den uitlag der Belegeringe van Rynberk ons een weinig heeft afgeleid, hadt de Overste Schenk wederom eenen aanslag gesmeed op Nieuwmegen, door heimelyk verstand met eenige burgers. Doch gebrek aan volk en hoog water in de Waale was oorzaak, dat dezelve, voor dien tyd, niet voortging (x). Hy hervatte dien dan, in Oogstmaand, en komt, op den tienden, in 't holst van den nagt, met omtrent twintig schepen en vyf pleiten, gepropt met krygsvolk, van 's Graavenwaard of Schenkenschans, de Waal afzakken, tot voor de Stad. De S. Antonis Poort werdt opgelopen. Ook deedt hy de yzeren tralien breeken uit een huis, waardoor hy op de markt meende te geraaken. Doch 't ongeluk wilde, dat men hier juist bruiloft hieldt, en derhalve op de beer was. Dus kon de toeleg niet verhoolen blyven. In een' oogenblik, raakte de burgery en de bezetting in 't geweer. 't Ingenomen huis werdt beschooten en overweldigd. Schenks volk werdt 'er uit, en naar de poort gedreeven. Hier zocht elk zig te bergen in de schepen en pleiten, die, door den sterken stroom, gedeeltelyk, de Stad voorby gedreeven waren. Eenige vaartuigen werden zo zeer overladden met volk, dat zy omsloegen of zonken. De Overste Schenk, die, zwaar gewapend

Zyn-

(w) Resol. Holl. 13 July 1589. bl. 472. 27 Maart 1590, bl. 235.

(x) Bok XXV. Boek, bl. 50 [380].

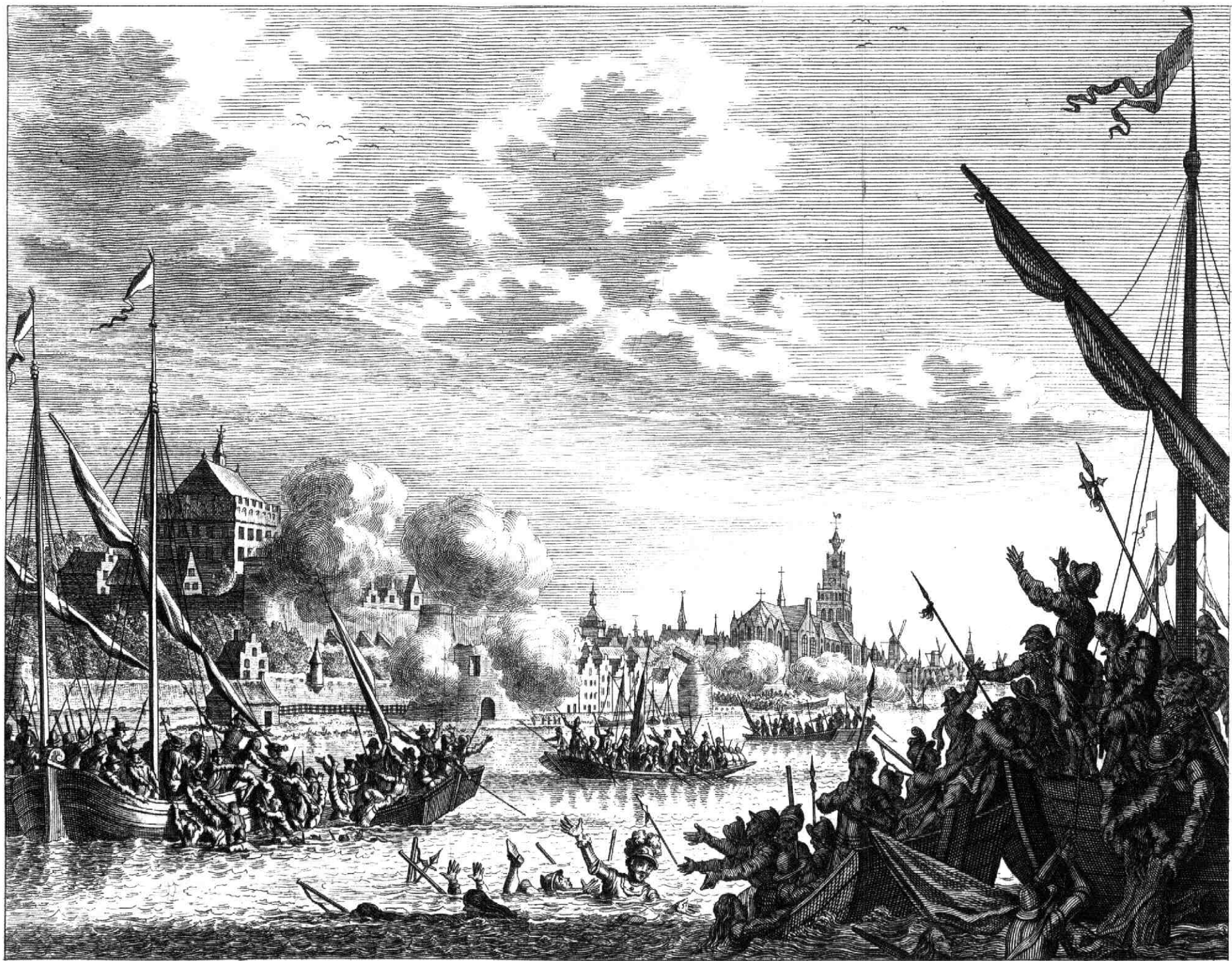
1589
Schenk
ver-
drinkt.

De be-
zetting
van
Schen-
ken-
schans
muit.

zynde, in eene schuit, gesprongen was, raakte, door 't omslaan der zelve, in 't water, en ging terstond te gronde. Die van Nieuwmegeu vonden, naderhand, zyn lyk, waarvan zy 't hoofd en de vier deelen, op en omtrent de S. Antonis poorte, ten toon stelden. Varrabon deedt egter de stukken, kort hierna, in eene kist bewaaren, die Prins Maurits, twee jaaren later, na 't overgaan der Stad, eerlyk begraven liet. Zo deerlyk een einde hadt Maarten Schenk van Nideghem, die, van de laagste Krygsdiensten, tot de waardigheid van Veldoverste, opgeklommen, en, door Leicester, Ridder geslaagen was. Men wil, dat het hem nimmer aan moed, somtyds aan beleid en voorzigtigheid gehaperd hebbe. Drie dagen voor zynen dood, hadt hy, op de Lipperheide, nog eenen hoop Spaanschen, die naar Friesland toog, geslaagen. Voor Nieuwmegeu liet hy omtrent tweehonderdenvyfzig der zynen. De overigen bergden zig, door de vlugt (y). De bezetting van 's Graavenwaard floeg, terstond na het omkomen van haaren Overste, aan 't muiten, vorderende volle betaaling, of van de Staaten, of van Schenks Weduwe, de Vrouwe van Afferden. 't Liep aan tot in Wynmaand, eer zy zig stillen liet. De Staaten, haar eenige voldoening verzorgd hebbende, deeden haar naar Utrecht en naar verscheiden Steden in Gelderland vertrekken, en bragten nieuw volk in de schanse (z).

Om-

(y) BOR XXVI. *Book*, bl. 42 [459]. GROTH *Bibl. Libr.* 4,
p. 13.
(z) BOR XXVI. *Book*, bl. 43 [460] enz.

De Overste MAARTEN SCHENK verdrinkt, voor NIEUWMEGEN, in't jaar 1589.

Omtrent twee maanden na het omkomen van Schenk, raakte de Graaf van Nieuwenaar even ongelukkig aan zyn einde. Te Utrecht, bezig met het bezigtigen der krygsbehoefden, geschikt tot het ontzet van Rynberk, welk toen nog niet over was, valt 'er een vonk in 't buskruid; twee nieuwlyks uitgevonden' schietgereedschappen springen los, en kwetten den Graaf zo gevaarlyk, dat hy, na tien dagen, overleedt. Hy was met de Weduwe van den onthalsden Graave van Hoorne gehuwd geweest; doch hadt geene kinderen by haar verwekt. Met zynen dood, vielen de Stadhouderschappen van Gelderland, Utrecht en Overysfel open. Doch zy werden eerst, in de twee volgende jaaren, vervuld (a). De Graaf van Nieuwenaar hadt, weinige dagen voor dat hem dit ongeluk trof, te samen met de Staaten 's Lands van Utrecht, de Wet der Stad, naar gewoonte, vernieuwd. Hy beweerde eerst, dat hem dit regt alleen toekwam, zig, onder anderen, behelpende, met het gevoelen van den Advokaat Oldenbarneveld, hem, in 't jaar 1587, overgeschreeven. Doch de Staaten hem hebbende doen verstaan, dat zy, by zyne aanstelling tot Stadhouder, hieromtrent, een byzonder verding met hem gemaakt hadden, waaraan zy zig gaarne zouden houden, zonder dat zy egter voorhadden, zyn gezag eenigszins te besnoeijen; liet hy zig gezeggen, en geschiedde de ver-

1589.

— XI.
De Graaf van Nieuwenaar komt ongelukkig om.

Ge-woonty-ke vernieuwing der Wet te Utrecht.

(a) BOR XXVI. Boek, bl. 55 [479]. XXVII. Boek, bl. 3 [502].

1589. vernieuwing der Wet, met onderling overleg van hem en de Staaten (b).

Karel van
Mansfeld
belegert
Heusden.

't Huis te
Heel ver-
looren.

't Mislukken van den aanflag op Nieuwmeegen scheen den Staatfchen de lust benomen te hebben, om dit jaar iets van belang, hieromtrent, te onderneemen. Daarentegen, maakte de Hertog van Parma, na dat hem Geertruidenberg in handen gevallen was, zig tot eene nieuwe belegering gereed. Men vernam haast, dat hy 't op Heusden gemunt hadt (c). De onderneeming werdt Graave Karel van Mansfeld toevertrouwd, die zig, vooraf, door verraad, zigt meester te maaken van Bommel, alwaar zyn toeleg ontdekt, en, in de medewustige inwooners, gestraft werdt. Maar 't beleg van Heusden werdt, in den aanvang van Zomermaand, ondernomen. *Karel van Levin*, *Heer van Famars*, gebodt binnen deeze vesting. Hy schreef den Staaten en Prinsse Maurits terstond om volk en voorraad. De Prins zigt, in Oogstmaand, eenige vendelen in de Stad te brengen. Doch zy werden, gedeeltelyk, geslaagen door de Spaanschen, die, in de Bommelerswaard gevallen, 't Huis te Heel belegerden en innamen. Mansfeld zigt, daarna, ook de Voornerfchans te bemagtigen: doch Maurits, die zig, geduuriglyk, in deezen oord onthieldt, onaan gezien de Staaten hem schier dagelyks vermaanden, dat hy zig buiten 't gevaar zou begeeven (d), noodzaakte hem spoedig tot het opbreken van het ondernomen beleg.

De

(b) BOR XXVI. Boek, bl. 55 [478].

(c) BOR XXVI. Boek, bl. 22 [429].

(d) Retol. Holl. 23 Aug. 1589, bl. 57c.

De muitery der Spaanfche knechten in de Bom-
melerwaard, die geweigerd hadden over de
Waaie te trekken, zo men hun vooraf geene
betaaling bezorgde, fremde de voornaamfte
aanlagen des vyands, welken, door 't vertrek
der muiteren naar Graave, geheellyk verydeld
werden (e). 't Beleg van Heusden werdt eg-
ter nog voortgezet tot in Wynmaand; doch
toen ook vrugteloos opgebroken (f).

1589.

Heusden
wordt
verlaa-
ten.

XII.
Ziekte
van den
Hertoge
van Par-
ma.

De Hertog van Parma hadt zig, of uit ver-
driet over den ongelukkigen uitflag der on-
derneeminge op Engeland, of om 't misluk-
ken der belegeringe van Bergen op Zoom, of
uit gemeener oorzaaken, omtrent deezen tyd,
eene ziekte op den hals gehaald; die hem
een reisje naar Spa deedt doen; om aldaar
de wateren te gebruiken. Doch hy kreeg nim-
mer zyne voorige gezondheid weder. De Ita-
liannen hebben geklaagd, dat hy, door de
Spanjaards, vergiftigd was. Zeker is 't, dat
hy veele vyanden hadt, onder deezen Land-
aart: die hem, ter oorzaake dat hy de Spaan-
fche Vloot, in 't voorleeden jaar, niet te hulp
gekomen was, ten deezen tyde, zogten zwart
te maaken ten Hove (g). Doch hy, Richar-
dot afgevaardigd hebbende naar Spanje, wist
zig, tegen de lasteringen zyner partyen, zo
wel te verdedigen (h), dat hy 's Konings
gunst, nog eenen geruimen tyd, of veelligt
wel tot zynen dood toe, behouden heeft.

In

(e) BOR XXVI. Boek, bl. 42 [467] enz.

(f) BOR XXVI. Boek, bl. 54 [477] enz.

(g) REYD VIII. Boek, bl. 152.

(h) BOR XXVI. Boek, bl. 31 [443], 40 [457].

1589.

Krygs-
bedryven
in Fries-
land.

In Friesland, voerde Graaf Willem van Nasau, sedert eenigen tyd, den kryg flegts verweerder wyze, zonder dat hy egter naliet, geduuriglyk toe te leggen, op het bennaauwen van Groningen. In Lentemaand, bemagtigde hy Ementil, een schansje westen de Stad, aan eene vaart, waarlangs, zy haaren toevoer uit Friesland kreeg. Hy zocht zig ook van Delfzyl meester te maaken, over welke Plaats, uit Groningen, op Embden, gehandeld werdt. Doch dit mislukte hem (*i*). Daarna beschanste hy de Jouwer, op dat hy de brandschattingen, hieromtrent, te beter zou konnen invorderen (*k*). Verdugo, daarentegen, herstelde, in Zomermaand, de oude schans aan den Oplag, meenende, door dezelve, de schansen te Ementil en te Nieuwzyl te bennaauwen. Graaf Willem, vergeefs gepoogd hebbende, hem hierin te hinderen, voerde, zonder dat 'er Verdugo op verdagt was, een deel volks, over 't Reiderdiep, naar de Eems, en bemagtigde eerst de schans te Zwaagsterzyl, en daarna de twee schansen te Reide, in de plaats van welken, hy, daaromtrent, eene groote en vaste schans stigtte. In Hooimaand, overvielen de Spaanischen de schans te Zwaagsterzyl, daar eenige Staatlichen omkwamen, einigen gevangen werden. Op den vyfden van Wynmaand, toog Graaf Willem, met agthonderd man, voor de schans op den Zoltkamp, eenen uithoek, digt aan 't Reiderdiep gelegen.

(*i*) REYD VIII. Boek, bl. 150. BOEK XXV. Boek, bl. 52.
[301].

(*k*) REYD VIII. Boek, bl. 153.

gen. Zy werdt hevig befchooten, en stormenderhand veroverd. Graaf Willem ftigte hier, nog voor den winter, ook eene fchoone fterkte. Voorts viel 'er niet veel gewigtigs voor, in deezen oord (l).

1589.

't Vertrek en de afstand van Leicester zou, waarfchynlyk, merkelyke verkoeling veroorzaakt hebben in de vriendschap tufchen Engeland en deeze Landen, zo niet de Spaanfche toerusting ter zee, in 't voorleeden jaar, de Koningin en de Staaten beide geleerd hadt, dat men elkanders hulp niet misfen kon. Men hielt dan de vriendschap, door wederzydfche gezantschappen, leevende. De Ridder Joan Norrits kwam, op het einde des jaars 1588, herwaards. Men vertoonde deezen, in hoe groot een gevaar, Utrecht en 't gantsche Land gebragt waren, door den raad van Spaanschgezinden en vreemdelingen. Men deedt hem zien, hoe noodig de cendragt tufchen de byzondere gewesten ware. En hy en Willougby begonden, door den tyd, de middelen, welken men ter hand geflaagen hadt, om ze te bevestigen, goed te keuren (m). De Staaten klaagden, ondertufchen, dat de Engelsche hulptroepen niet voltallig gehouden werden: waartegen de Koningin, met de monfterrollen, bewees, dat zy 't vereifchte getal, van tyd tot tyd, geleverd hadt (n). Doch 't bleek, eerlang, dat

XIII.
Onderhandeling met Engeland.

(l) Ruyd VIII. Boek, bl. 154-159. Bor XXVI. Boek, bl. 42 [459], 57 [482] XXVII. Boek, bl. 3 [493]. enz.

(m) Bor XXV. Boek, bl. 37-39 [361-365].

(n) Refol. Holl. 3, 4 Jan. 1589. bl. 1, 3. Bor XXVI. Boek, bl. 15 [419].

1589.

Engel-
sche toe-
rusting
ter zee
tegen
Spanje.

dat de Engelsche Hopluiden geleend volk, voor vol, hadden doen monstereu, en dat de Koningin veel minder manschap in daadelyken dienst hadt, dan zy, of de Staaten betaalden (o). Van tyd tot tyd, vielen 'er, wyders, andere zaaken te vereffenen, tuschen Engeland en de Staaten, den Koophandel en de beweegingen onder de zogenaamde Engelschgezinden deezer Landen betreffende; zo dat 'er geduurig gezanten over en weder reisden (p). In 't laatst van 't voorleeden jaar, hadt de Koningin eenige Hollandische Koopvaardyschepen doen beslaan in Engeland, om zig van dezelveu te bedienen in de Vloote, die zy, tegen Spanje uitrustte. Doch Antonio, verdreeven Koning van Portugal, voegde zig op deeze Vloote. De Staaten hadden hem verlot gegeven, om eenige buizen te mogen koopen in Holland (q), en om vyftienhonderd knegten te mogen werven, die onder bevel stonden van Nikolaas van Meetkerke. De Vloot stak, in de Lente deezer jaars, in zee, en behaalde eenige voordeelen op de Spanjaards. Doch Don Antonio won 'er niets by: 't zy dat de Portugeezen hem zo genegen niet waren, als hy zig zelven en den Engelschen diets gemaakt hadt: 't zy ook, dat de Engelschen, meer op buit vlamnende, dan gezet op de herstelling van den verjaagden Vorst, hem zo veel bystand niet beweezen, als hy van hün

(o) REYO VIII. *Book*, bl. 145.

(p) Refol. Holl. 15 *May*, 14, 00 *July* 1589. bl. 333, 483, 498, 555. *Boek XXVI. Book*, bl. 18 [423] enz. 35 [449] enz.

(q) Refol. Holl. 20 *Jan.* 1589. bl. 24.

hun verwagt hadt (*r*). De Vloot bemagtigde, 1589.
 op haare te rugkomst, een goed getal van
 Oosterfche fchepen, die met mond- en krygs-
 behoeften naar Lisbon zeilden. De Hanze-
 Steden klaagden ten hoogfte, over deeze
 vyandlykheid. Doch Elizabeth verdedigde
 zig, tegen deeze klagten, in openbaaren druk
 (*s*). Midlerwyl, bleef de hoofdzaak, die
 de Nederlandsche Gezanten, in Engeland,
 te verhandelen hadden, het aanmoedigen
 der Koninginne, tot het vermeerderen van
 haaren onderftand; doch alzo zy hierin niet
 flaagden naar genoeg, keerden zy, in den
 aanvang van Slagtnaand, herwaards, om
 verflag van den ftaat der zaaken in Engeland
 te doen, aan de vergaderde Staaten (*t*). De
 Engelsche Heeren, die zig hier te Lande
 onthielden, zогten de Koningin te overtui-
 gen, dat zy den Heere Willoughby, hier,
 het zelfde gezag moest doen opdraagen,
 welk de Graaf van Leicester gehadt hadt (*u*).
 Doch de gedaante der Regeeringe was, fe-
 dert Leicesters afftand, zo zeer veranderd,
 dat men dit met geene reden verwagten kon.
 Maurits, die, toen Leicester nog in 't Land
 was, de grootheid zyns verftands, onder een
 diep ftilzwygen, verborgen hadt (*v*), gaf
 'er nu, dagelyks, duidelyke bewyzen van,
 en toonde, eerlang, ten klaarfte, dat hy
 niet gezind was, den Engelschen zo veel ge-
 zags

(*r*) REYD VIII. Boek, bl. 159.

(*s*) BOR XXVI. Boek, bl. 21 [430] enz.

(*t*) BOR XXVI. Boek, bl. 50 [417] enz. 58 [48] enz. Act.
 Publ. Angl. Tom. VII. P. 1. p. 16, 17, 21.

(*u*) Act. Publ. Angl. Tom. VII. P. 1. p. 26.

(*v*) GROTIJ Annal. V. p. 101.

1589. zags over de Regeeringe af te staan, als zy en hunne aanhangers hier te Lande gaarne gehad zouden hebben. Dit, in Engeland gemerkt zynde, bragt te wege, dat de onderstand niet alleen niet vermeerderd werdt, maar zelfs, dat de beloofde troepen nimmer voltallig gehouden werden.

XIV. Gewigtige verandering in Frankryk. In Frankryk, viel, dit jaar, eene merkwaardige verandering voor, die grooten invloed hadt op den staat der Vereenigde Nederlanden: waarom wy 'er een kort berigt van geeven moeten. Wy hebben, op zyne plaats (w), gemeld, dat Koning Henrik de III. de oppermagt over de Nederlanden van de hand geweezen hadt, voornaamlyk ter oorzaake van den binnenlandfchen kryg, in de Lente des jaars 1585, door die van Guize, verwekt tegen den Koning van Navarre en de Hugenooten. Deeze kryg duurde verſcheiden jaaren. De Koning van Navarre dreef dien ook te water, en verzogt, in de Lente des jaars 1587, eene vrye Haven van de Vereenigde Staaten, en regtſpraak aldaar, over zyne pryzen en buiten: ook dat de Franſche ſchepen, die toen hier te Lande waren, vryelyk verrekken mogten. 't Laatste werdt hem toegestaan; doch 't eerſte geweigerd (x). Nogtans onderhieldt hy de vriendschap met de Staaten, zendende, in 't volgende jaar, den Heer *Du Fay* aan hun af, om een verbond met hen te fluiten. De Staaten van Holland toonden 'er zig terſond genegen toe

(w) XXIX. Boek, bl. 66.

(x) Refol. Hôll. 2 Maart 1587. bl. 69.

toe (y). De algemeene Staaten insgelyks, 1589,
 midts zulks, met goedvinden der Koninginne van Engeland, geschiedde. Sedert liet men den Koning van Navarre toe, zig van geschtut en andere krygsbehoefden, hier te Lande, te komen voorzien (z). Midlerwyl, hadden die van Guize zig meester gemaakt van Parys, en den Koning van Frankryk zelv' genoodzaakt de Hoofdstad zyns Ryks te ruimen (a). Hy sloot toen een verdrag met hen, waarby hy hun verscheiden' Plaatsen afftaan moest (b). De hoon, dien zy hem aandedden, stak hem nogtans zo zeer in den krop, dat hy den Hertoge van Guize en den Kardinaal, deszelfs Broeder, in Wintermaand des jaars 1588, te Blois, deedt van kant helpen (c). Doch hierop verklaarde hun gantsche aanhang en de Stad Parys zig tegen hem. Hy zag zig, derhalve, genoodzaakt, zyne toevlugt te neemen tot den Koning van Navarre en de Hugenooten (d), en ondernam het beleg van Parys, met derzelve hulpe. Hy was op het punt van de ingezetenen tot onderwerping te noodzaaken, toen Jakob Klement, een Dominikaaner Monnik, hem, met een mes, in den buik greefde; aan welke wonde hy, des anderen daags, overleedt, op den tweeden van Oogstmaand deezes jaars (e). Hy hadt den Koning

- (y) Resol. Holl. 6, 13, 24 May 1588. bl. 149, 159, 173.
 (z) Resol. Holl. 31 Aug. 1588. bl. 331.
 (a) Bor XXIV. Boek, bl. 88 [271] enz.
 (b) Bor XXIV. Boek, bl. 117 [308].
 (c) Bor XXV. Boek, bl. 41-45 [366-371].
 (d) Bor XXV. Boek, bl. 53-63 [391-398].
 (e) THEANUS Libr. XCVI. p. 456.

1589

ning van Navarre benoemd tot zynen Opvolger, die den naam van *Henrik den IV.* aannam (g). De Guizische aanhang, den Hertog van Mayenne nu aan hun hoofd hebbende, weigerden hem te erkennen, en riepen, eerlang, den ouden Kardinaal van Bourbon, die thans in hegtenis zat, voor Koning uit, onder den naam van *Karel den X.* Wyders moest Koning Henrik, om de meeste Grootten te voldoen, belooven, dat hy zig in den Roomschen Godsdienst zou laten onderwyzen (h), dat is, met andere woorden, dat hy zig, eerlang, Roomsch-Katholyk zou verklaren, gelyk hy, in 't jaar 1593, deedt. De binnenlandsche kryg duurde, ondertusschen, in Frankryk, en Koning Henrik zag zig genoodzaakt, beide Engeland (i) en de Staaten der Vereenigde Nederlanden, van tyd tot tyd, aan te zoeken om onderstand. Vanhier werden hem, op ernstige aanbevelinge van Prins Maurits, in Herfstmaand deezes jaars (k), dertigduizend kroonen ter leen opgeschooten (l). Ook bleef hy zig, hier, voorzien van verscheiden' krygs- en mondbehoefsten (m). De Koning van Spanje verklaarde zig, daarentegen, openlyk voor den gevangen Kardinaal, dien hy *Koning Karel den X.* noemde. De Guizische aanhang droeg Filips zelfs den titel op van *Beschermer der Kroone van Frankryk* (n). De Hertog van Par-

(g) BOR XXVI. Boek, bl. 45-47 [463-466].

(h) Vide Act. Publ. Angl. Tom VII. P. 1. p. 10.

(i) Act. Publ. Angl. Tom. VII. P. 1. p. 12-13.

(k) Resol. Holl. 23 Aug. 9 Sept. 1589. bl. 571, 612.

(l) BOR XXVI. Boek, bl. 53 [476], 62 [489].

(m) Resol. Holl. 22, 23, 25 Sept. 1589. bl. 624, 627, 629.

(n) Act. Publ. Angl. Tom. VII. P. 1. p. 17.

Parma zondt een goed deel volks naar Frankryk, welk zig by den Hertoge van Mayenne voegde (o). De burgerkryg in Frankryk hielp dus de Nederlanden aan ademtogt (p). Van deszelfs aanvang af, werdt de oorlog hier flauwer voortgezet, van de Spaansche zyde, en Prins Maurits kreeg, eerlang, gelegenheid, om merkelyke voordeelen te behaalen op de Spaanschen.

Met Deenemarke viel, in den zomer deezes jaars, wederom eenig geschil, over de verhooging der tollèn op het Hout, welk, in Noorwegen, gelaaden werdt. De Staaten wendden, sedert eenigen tyd, alles aan, wat in hun vermogen was, om de goede vriendschap met Deenemarke te onderhouden. Zelfs hadden zy den tegenwoordigen Koning, *Christiaan den IV*, die zynen Vader, *Fredrik den II*, in 't voorleeden jaar, opgevolgd was, door een plegtig Gezantschap, welk den Graaf van Hohenlo aan 't hoofd hadt (q), over zyne komst tot de kroon, geluk gewenscht (r). Doch deeze heuschheid voorkwam de moeilykheden niet, die, van tyd tot tyd, over den handel, ontstonden. De Staaten van Holland, wier onderzaaten meest leeden, door het verhoogen der tollèn, en door verscheiden' knevelaaryen van 's Konings bedienden, vaardigden, in Zomermaand, eenen beleefden Brief aan Koning Chris-

1589:

Versch
met Dees
nemarke.

(o) BON XXVII. Boek, bl. 18-21 [516-521].

(p) REYD VIII. Boek, bl. 160.

(q) Resol. Ho'l. 12, 31 May 1588. bl. 166, 189.

(r) BON XXIV. Boek, bl. 107 [296]. XXV. Boek, bl. 45 [272].

1589. Christiaan af (*s*), die, meen ik, niet geheel vrugteloos was.

De Vereenigde
Staaten
ondersteunen
die van
Geneve.

Op het einde van dit jaar, werden de Staaten der Vereenigde Nederlanden om onderstand verzogt, door die van Geneve (*t*), welken, in 't voorleeden jaar, door Henrik den III, Koning van Frankryk, waren ingewikkeld, in eenen kryg met Emanuel Filibert, Hertog van Savoye, dien wy, in 't begin der Regeeringe van Koning Filips, als algemeenen Landvoogd deezer Landen, gekend hebben. De Hertog, verbonden met die van Bern, hadt het beleg geslaagen voor de Stad. De algemeene Staaten schreeven aan de byzondere Gewesten, en bragten te wege, dat elk gewest den Genevoizen, met eenige penningen, ondersteunde (*u*). In den Herfst des volgenden jaars, toen de Stad op 't strengst belegerd was, beslooten die van Holland haar nog twaalfduizend ponden over te maaken (*v*). De kryg duurde tot in 't jaar 1593, wanneer de Staaten van eenige Gewesten der Stad nog eenigen onderstand in geld toestonden (*w*). Kort hierna, namen, van wederzyde, het Bestand aan, welk tusfchen Koning Henrik den IV. en die van de *Ligue* of het Verbond geslooten was. Doch toen, eenige jaaren laater, de Hertog

(*s*) Refol. Holl. 7 Juny 1589. bl. 391.

(*t*) Refol. Holl. 2 Dec. 1589. bl. 773. 23 Januar. 1590. M.

167.
(*u*) Refol. Holl. 12 Sept. 1590. bl. 348. BOR XXVII. Boek,

bl. 4 [497].

(*v*) Refol. Holl. 9 Octob. 1590. bl. 414.

(*w*) Refol. Holl. 31 May — 5 Juny 1593. M. 119. BOR XXX,
Boek, bl. 65 [758].

tog van Savoye, aangezet, door den Paus en den Koning van Spanje, wederom eenige vyandlykheden aanving tegen Geneve, zondt de Stad, in 't jaar 1598, den Heer de Sully naar Holland, om nieuwen onderftand, en kwytſchelding van den verleenden (y). De Staaten van Holland, die vierentwintigduizend ponden te vorderen hadden, konden, in Wintermaand, alleenlyk beſluiten, om de verloopen' Rente deezer ſomme kwyt te ſchelden, en om, tot onderhoud van een vendel knegten, op nieuws, twaalfduizend ponden eens toe te ſtaan, mids de andere gewesten Geneve, inſgelyks, hielpen onderſteunen (z). Hoe 't hier verder mede afliep, is my, uit het Register der Staatsbeſluiten, niet gebleeken. Sommigen melden, in 't algemeen, dat de Heer de Sully vergenoegd vertrok (a). Anderen, dat Holland der Stad de vierentwintigduizend ponden kwytſcholdt (b). Zeker is 't, dat zy toen ook, in de Vrede, te Vervins, tuſſchen Frankryk en Spanje getroffen, begreepen werdt (c).

Terwyl de Staaten dus meer en meer gemengd werden in buitenlandſche zaaken, was 'er een hevig geſchil ontſtaan, met eenige Steden van 't Noorderkwartier van Holland. De Steden Hoorn, Enkhuizen en Medenblik, gelegen binnen de aloude paaſen van de Heerlykheid Westfriesland, oordeel-

XV.
Hoorn,
Enkhui-
zen en
Meden-
blik be-
weeren
eene
opperſta-
Regee-

(y) Reſol. Holl. 20, 25 July, 1 July 1598. bl. 194, 206, 236.

(z) Reſol. Holl. 23 Dec. 1598. bl. 466.

(a) METELEN XX. Boek, f. 321.

(b) BOEK XXXV. Boek, bl. 59 [497].

(c) METELEN XX. Boek, f. 381.

1789.
 ———
 ring op
 zig zel-
 ven te
 zyn.

deelden, dat de opperfte magt over deeze Heerlykheid, na de afzweering des Konings van Spanje, aan haar vervallen was, met al zo veel regt, als de Staaten van Holland en van Zeeland zig de opperfte magt over hunne byzondere gewesten toefchreeven. In gevolge van dit begrip, hadden zy, te gelyk met de andere Steden van het Noorderkwartier, fterk geftaan op de behoudenis van het byzonder Kollegie van Gekommitteerde Raaden, welk in den jaare 1573 eenen aanvang genomen hadt (d). Hier kwam 't ook van daan, dat men, in de onderhandelingen met Frankryk, in 't jaar 1585, Westfriesland afzonderlyk genoemd, en niet onder Holland vervangen wilde hebben (e). Zelfs hadden de drie Steden, in den jaare 1586, geld doen munten, met het opschrift MONETA NOVA DOMINI WESTFRISLÆ, dat is, *Nieuwe munt der Heerlykheid Westfriesland* (f). En omtrent op den zelfden tyd, regtte de Graaf van Leicester, die deezen oord, daar hy, door middel van Sonoi, veel gezags hadt, gaarne tot een byzonder gewest zou gemaakt hebben, een Kollegie ter Admiraliteit op, binnen Hoorn (g). François Maalzon, daarna aangesteld tot Syndicus of Advokaat van Westfriesland, yverde zeer voor het afzonderlyk oppergezag van dit gewest (h). Hy wilde wel gedooogen, dat Edam en Mon-

Maalzon
 yvert
 voor
 deeze
 meening.

(d) VI. Deel, bl. 45b.

(e) XXIX. Boek, bl. 59. Aant. (1).

(f) VELIUS Hoorn bl. 470. Handv. van Eekh. bl. 97.

(g) VELIUS Hoorn, bl. 472.

(h) Handv. van Eekh. bl. 98, 99.

DR FRANÇOIS MAALZON,
Syndicus van Westfriesland.

J. Marice del.

J. Houbraken fecit.

Monnikendam, als van den aanvang der be-
roerten af, met de drie Steden, vereenigd 1589.
geweest zynde, ter Staatsvergaderinge van
Westfriesland, zitting hadden; doch hy be-
geerde Purmerende, als eene byzondere
Heerlykheid, uit te fluiten van deeze Staats-
vergaderinge. Ook moest, zyns oordeels,
de oude Westfriesche Stad Medenblik, in
rang, na Enkhuizen volgen, niet na Edam
en Monnikendam. Alkmaar wilde zig, zo
fommigen schryven (*i*), niet onder West-
friesland, maar onder Holland, gerekend
hebben: hoewel anderen het tegendeel, uit
schriften van deezen tyd, meenen te hebben
ontdekt (*j*). Zeker is 't, dat deeze Stad,
eene lyn trekkende met Edam, Monniken-
dam en Purmerende, beweerde, dat de zaa-
ken blyven moesten in den staat, waarin zy,
tot nogtoe, geweest waren. De drie Steden,
daarentegen, verbonden zig onderling, in
Hooimaand deezes jaars 1589, om het op-
perst gezag van Westfriesland voor te staan,
en Maalzon, die zig verluiden liet, dat hy
zynen dienst wilde verlaaten, te handhaaven
in het bewind, hem toévertrouwd (*k*). Maal-
zon hadt, onder anderen, voor, het getal der
Gekommitteerde Raaden in 't Noorderkwar-
tier te verminderen, of zelfs een afzonderlyk
Kollegie voor de drie Steden op te regten.
Hiervan gaf hy den Staaten van Holland ken-
nis: die 't zeer vreemd vonden, en, van
toen af, nevens Prins Maurits, arbeidden,
om

De Staa-
ten van
Holland
en Prins

(*i*) BOR XXIV. Boek, bl. 56 [481].

(*j*) EIGELEND. Alkm. bl. 16.

(*k*) Handv. van Enkh. bl. 98, 99.

1589.
Maurits
steeken
zig in 't
geschil.

't Wordt
byge-
legd.

om de geschillen in 't Noorderkwartier by te leggen (*l*). Zo ver liep eerlang de verwydering, dat de drie Steden noch bewilligden in de gemeene lasten, noch ter gemeene Dagvaarten verscheenen (*m*). Eindelyk, beslooten de Staaten, op eene Dagvaart, ten deezen einde, in Wynmaand, te Alkmaar, beschreeven, ernstelyk de hand te leggen aan het beslegten der gereezen' geschillen. Hier werdt aan de drie Steden vertoond „ dat West-
„ friesland, oulings, door 's Lands Graa-
„ ven, met de wapenen, overwonnen zyn-
„ de, onder Holland gebragt was; en dus
„ geenzins voor een gewest op zig zelve
„ gehouden kon worden; dat men ook, met
„ reden, het regt der Westfriesche munte
„ in twyfel zou kunnen trekken”; met meer
andere bedenkingen, die geschaapen schie-
nen, verdere verwydering te zullen veroor-
zaaken. Doch de Prins en andere Gemagtig-
den, toen wederom tusfchen beide getreden,
troffen eerlang een verdrag, by voorraad,
volgens welk het Kollegie, tot den eersten
van Bloemaand aanstaande, op den voorigen
voet, blyven zou, mids voortaan de stem-
men der drie Steden samen zo veel golden,
als de andere vier, en dat alle Ordonnan-
tien, door eenen uit de drie en eenen uit de
vier Steden, getekend zouden moeten wor-
den, of anders kragteloos zyn (*n*). 't Ver-
drag was den twintigsten van Wynmaand ge-
trof-

(*l*) Resol. Holl. 30 May 1, 9 July 1589. bl. 364, 372,

397.
(*m*) Resol. Holl. 4, 6, 13 July, 8 Aug. 1589. bl. 441; 455 &
477, 532.

(*n*) Resol. Holl. 20 Oktob. 1589. bl. 671.

troffen. En schoon 't, alleen by voorraad, 1589.
 gemaakt was, heeft men 'er zig, sedert, aan
 gehouden. De Advokaat Maalzon, die sterkst
 voor de opperste magt van Westfriesland
 geyverd hadt, werdt, kort hierna, tot Raad
 nevens zyne Doorlugtigheid aangesteld: waar-
 mede zyn last als *Syndicus* ophieldt. Dit was
 eene der voornaamste redenen, waarom het
 vorig geschil niet verder geroerd werdt (o).
 De Westfriesche Steden verscheenen, ter-
 stond na het treffen van 't verdrag, wederom
 in de Vergadering van Holland, en droegen
 in de gemeene lasten (p).

In het bestier van de zaaken der Admira-
 liteit hier te Lande, kwam, in dit jaar, ook
 eenige verandering, die hier verdient gemeld
 te worden. De Graaf van Leicester hadt, in
 den jaare 1586, niet alleen, gelyk wy reeds
 gemeld hebben (q), een Kollegie ter Admi-
 raliteit, te Hoorn, opgerecht; maar nog
 twee anderen, te Rotterdam en te Veere (r),
 zynde te Amsterdam, sedert de omkeering
 des jaars 1578, de zeezaaken, door eenige
 Gemagtigde Raaden ter Admiraliteit, waar-
 genomen, zonder dat 'er, tot nog toe, een
 vast Kollegie geweest was. Evenwel kregen
 deeze Kollegien toen nog hunne volkomen'
 gedaante niet; schoon zy, niet lang hierna,
 in 't bewind raakten. Men nam, al in den
 aanvang des volgenden jaars, in overleg,
 om

XVI.
 Verande-
 ring in de
 Admira-
 liteits
 Kolle-
 gien.

(o) Bon XXVI. Boek, bl. 56 [481].

(p) Resol. Holl. 30 Octob. en 15 Oct. — 15 Nov. 1589.
 bl. 683, 738.

(q) Hier voor, bl. 322.

(r) Resol. Holl. 17-19 July 1586. bl. 265, Zie ook BALEN
 Dordr. bl. 497.

1589. om een Opper Kollegie ter Admiraliteit in te stellen, waarvan Prins Maurits het hoofd zou zyn (s). Doch 't bleef by overleggen, tot in Zomermaand deezes jaars 1589. De algemeene Staaten stelden toen een *Superintendent Kollegie ter Admiraliteit* over de Vereenigde Gewesten, bestaande uit zyne Doorlugtigheid, als Admiraal-Generaal, en zes Raaden, gekooen uit Holland met Westfriesland, uit Zeeland, en uit Friesland; doch Gelderland en Utrecht behielden aan zig, om hunne Raaden, wanneer zy 't goedgevonden, by deeze zes, te voegen (t). Men raadpleegde toen ook, om de ondergeschikte Kollegien ter Admiraliteit op eenen goeden voet te brengen, en van bekwaame Leden te voorzien. Het Kollegie te Hoorn was, zo ik meen, na het einde van Leicesters Regeeringe, naar Amsterdam overgebracht; alwaar men 't begeerde te houden. Doch dit mishagde den Noordhollanderer, die 't wederom in hunnen oord wilden hebben, be-
 * *subreptivelyk.* weerende, dat het, * met loosheid, naar Amsterdam verplaatst was (u). Amsterdam stontd het Noorderkwartier wel een Kollegie toe, mids het zelf zyn Kollegie behieldt: doch Hoorn, Enkhuizen en Medenblik dreeven sterk, dat 'er te Amsterdam geen Kollegie zyn moest (v). De Prins begreep het anders, en stelde, in ieder der drie Kollegien, te Amsterdam, te Rotterdam en te Hoorn,

vier

(s) Resol. Holl. 30 Jan. 4 Febr. 6 Maart, 2 Dec. 1587. bl. 31, 39, 79, 333.

(t) Bou XXVI. Boek, bl. 33 [446].

(u) Resol. Holl. 24 Febr. 1589. bl. 108.

(v) Resol. Holl. 4, 9 Maart 1589. bl. 138, 160.

vier Raaden, voor den tyd van agt maanden, aan (w), welke tyd, naderhand, verlengd werd (x). *Henrik Laurenszoon Spiegel*, Koopman te Amsterdam, geweigerd hebbende den last van Raad ter Admiraliteit te Hoorn te aanvaarden, werdt in eene boete, ten behoeve der arme Godshuizen in den Haage, veroordeeld (y). Het Opper-Kollegie ter Admiraliteit hadt, zo lang het in stand was, het voornaam bewind der zaaken, die, door de ondergeschikte Kollegien, werden uitgevoerd. Deezen waren, in 't volgende jaar, reeds vyf in getal; en zaten toen te Rotterdam, te Amsterdam, te Hoorn, te Middeburg, en in Friesland (z).

Doch die van Zeeland hadden niet willen bewilligen in het Superintendent Kollegie ter Admiraliteit (a), waarvan, ten minsten onder anderen, oorzaak was, zeker geschil met die van Holland, welk, omtrent deezen tyd, ontstondt, en waarvan de grond nimmer geheellyk heeft konnen weggenomen worden. De Vereenigde Gewesten waren overeengekomen, om de uitgaande en inkomende Regten, alomme, te doen heffen op eenen cenpaarigen voet, en geene * Gelei- of † Verlofgelden te vorderen van goederen, die van een dier gewesten naar een ander vervoerd werden. Maar de Zeeuwen klaagden.

Vershil met Zeeland, over het vorderen van de Regten der Admiraliteit.

* Convojen.
† Licentien.

(w) Resol. Holl. 7 Maart 1589. bl. 146.
(x) Resol. Holl. 14, 28 Nov. 1589. bl. 732, 764. 13-20 April, 21-21 May 1590. bl. 33, 401
(y) Resol. Holl. 27 Decemb. 1589. bl. 794. Zie ook H. L. SPIEGHELS Leeven voor den Hertspieghel.
(z) Resol. Holl. 4 Jan. — 15 Febr. 1590. bl. 16.
(a) Resol. Holl. 30 Dec. 1591. — 24 Jan. 9-21 Maart 1592. bl. 12, 27.

1589.

ten deezen tyde, dat de Hollanders verlofgeld vorderden van goederen, die uit Holland naar Zeeland werden gebragt. Onredelyk scheen dit, in den eerften opslag. Doch de Hollanders merkten, op de klagten der Zeenwen, aan „ dat zy geen verlofgeld be-
 „ geerden van goederen, die in Zeeland
 „ verbruikt werden; maar alleen van zul-
 „ ken, die, over Zeeland, naar vyandyke
 „ of onzydige Plaatsen, werden vervoerd.
 „ Dat zy, tot het invorderen van dit ver-
 „ lofgeld, bewoogen waren geworden, om
 „ dat Zeeland de gelei- en verlofgelden niet
 „ bragt in de kasse van 't gemeene Land,
 „ gelyk de andere gewesten dedden; en om
 „ dat men zig, aldaar, niet hieldt aan de
 „ gemeene lyst van 's Lands Regten; maar,
 „ om neering te trekken, minder verlof-
 „ geld, dan de lyst inhieldt, vorderde van
 „ goederen, die naar Frankryk en elders ge-
 „ zonden werden (b).” 't Geschil tusschen
 de twee gewesten kwam voor de algemeene
 Staaten, die, in 't eerst, zeer neigden naar
 de zyde van Holland (c). Doch naderhand
 werdt geoordeeld, dat de zaaken, by voor-
 raad, op den ouden voet, behoorden te
 blyven. 't Leedt nog eenen geruimen tyd,
 eer de hoofdzaak werdt afgedaan. Ik vind,
 dat die van Holland, by gelegenheid van
 deezen twist, aanmerkten, dat de gelei- en
 verlofgelden, in hun gewest, een millioen
 had-

(b) Refol. Holl. 31 Okt. 8, 10, 14 Nov 1589. bl. 686, 712, 720, 729, 744. Jan. 1591. bl. 3.

(c) Refol. Holl. 4 Jan. — 15 Febr. 1590. bl. 2.

hadden opgebracht, en maar weinig minder in Zeeland (d). 1589.

De Heerlykheid van Woerden, die het Huis van Brunswyk in pandschap bezeten hadt, werdt, in den Herfst des jaars 1589, ten behoeve der Graaflykheid van Holland, verbeurd verklaard. De Staaten hadden, na de dood van Hertog Erik van Brunswyk, die, op den zeventienden van Slagtmaand des jaars 1584, voorgevallen was (e), 't bewind deczer Heerlykheid aanvaard. Zyn' natuurlyken Zoon, *Willem van Brunswyk*, aan wien, en aan wiens Zuster, *Katharina*, hy zyne Heerlyke goederen in Holland gemaakt hadt, sedert ook overleeden zynde, verzogt Hertog *Julius van Brunswyk*, dat de Staaten het opzigt over deeze Heerlykheid, en over die van Liesveld en andere Brunswyfsche goederen hier te Lande, ten behoeve van den regthebbenden, wilden blyven behouden; gelyk zy deden (f). Hertog Julius overleedt, op den tweeden van Bloeiemaand deczes jaars 1589 (g). Zyn Zoon en Opvolger, *Henrik Julius*, begeerde toen, dat de Staaten hem de Heerlykheden Woerden en Liesveld, met zekere Huizinge in den Haage, benevens de ontvangen' inkomsten deczer goederen, welken de Staaten ingehouden hadden, zouden overdraagen. Doch de Staaten begreepen, dat deeze goederen, na het affterven van Wil-

Handeling wegens Woerden en andere Heerlyke goederen van den Huize van Brunswyk.

(d) BOR XXVII. Boek, bl. 3 [494].

(e) BOR XIX. Boek, bl. 46 [507].

(f) Retol. Holl. 7, 15 Aug. 1585. bl. 454, 478. 6 April 1587. bl. 100.

(g) BOR XXVI. Boek, bl. 45 [463].

1589. Willem van Brunswyk, op deszelfs Zuster, Katharina, vervallen waren. Deeze nu was met *Andreas Doria* getrouwd, die den Koning van Spanje, tegen de Staaten, diende: uit welken hoofde, de Heerlykheden en goederen van den Huize van Brunswyk, hier te Lande, allen verbeurd verklaard werden. Men liet den Hertoge de vryheid wel, om zig, hier, tegen deeze verbeurdverklaring, van de gewoone middelen van Regte te bedienen (*h*). Doch ik vind niet, dat hy deeze zaak vervolgd heeft, voor 't jaar 1593, wanneer hy den voorgaanden eisch vernieuwde. Ten zelfden tyde, deedt Katharina van Brunswyk, die toen Weduwe was van *Andreas Doria*, de Staaten, om de Brunswyksche goederen, voor haar zelve, verzoeken. De Staaten beslooten toen, den Hertoge handligting der zelve aan te bieden, mids hy borg stelde voor de wedergeeeving, wanneer de Weduwe bewees, dat zy eene natuurlyke Dogter van Hertoge Erik was, 't welk hy ontkend hadt: hoewel de Staaten, in zulk een geval, hun regt nog voorbehielden tegen haar, als gehuwd geweest zynde met eenen vyand deezer Landen (*i*). De Graaf van Hohenlo, sedert, het regt verkreegen hebbende, welk Hertog Henrik Julius op de Brunswyksche goederen in Holland gehad hadt, bragt zo veel te wege by de Staaten, dat zy hem dezelve afstonden. Zyne Weduwe, *Maria van Nasau*, met welke

(*h*) Resol. Holl. 3 Octob. 2 Nov. 1589. bl. 650, 694.

(*i*) Resol. Holl. 6-13 Sept. 9-20 Nov. 1593. bl. 140, 160.

ke hy, in 't begin des jaars 1595, getrouwd was (k), heeft ze, nog na zynen dood, bezeten (l). Doch het Pandfchap van Woerden is, in den jaare 1617, afgelost, en deeze Heerlykheid wederom, met de Graaflykheid van Holland, vereenigd geworden.

De Regeering van Holland en Zeeland was, na 't vertrek van Leicester, nog op geenen vasten voet gebragt. Men begreep, dat het Kollegie van Gekommitteerde Raaden in Holland hersteld diende te worden, en dat men Prins Maurits meer gezags, dan hy, tot nog toe, geoefend hadt, behoorde op te draagen. Ook moest de eenigheid onder de Gewesten bewaard, en middelen be-raamd worden, om de geschillen tusfchen de Steden, bekwaamlyk, af te doen. Deeze en diergelyke zaaken hielden de Staaten van Holland, in deezen jaare 1589, dikwils bezig (m). Doch men kwam, omtrent eenigen der-zelfen, niet voor den aanvang des volgen-den jaars, tot een besluit. De Staaten van Holland en Westfriesland stelden toen twee Kollegien aan, een tot het beleid der zaaken van Regeeringe, genoemd het *Kollegie van Gekommitteerde Raaden, nevens zyne Doorlug-tigheid*; en een, tot het beleid der zaaken van belastinge en geldmiddelen, blootelyk het *Kollegie van Gekommitteerde Raaden* ge-noemd. Het eerstgemelde Kollegie bestond uit

XVII.
Opreg-
ting van
twee
Kolle-
gien van
Gekom-
mitteer-
de Raa-
den, in
Holland.

1590.

(k) Bor XXXI. Boek, bl. 89 [893].

(l) Refol. Holl. 23 July 1610. bl. 26. Bor XXX. Boek, bl. 58 [748] enz.

(m) Refol. Holl. 3-22 July, 7-14 Aug. 15 Nov. 1589. bl. 554, 557, 558, 737.

1590.

uit den Prinse en vier Raaden, en diende op een Berigtschrift, welk den twee-entwintigsten van Louwmaand was vastgesteld (n). Het Berigtschrift voor het ander Kollegie, welk uit negen Raaden bestondt, was, op den zelfden dag, beraamd (o). Voorts arbeide men, om Utrecht, gelyk voorheen, met Holland en Zeeland, onder eenen Stadhouder, te brengen, waartoe de Advokaat Oldenbarneveld, die met Thin, Heermaale en andere Stigtschen verstand hieldt, zeer veel vlyts aanwendde. In Sprokkelmaand, droegen de Staaten van 't Stigt Prinse Maurits het Stadhouderschap op. Het Berigtschrift, waarnaar hy aannam te regeeren, werdt, eerlang, door hem, getekend en beëdigd. Hy beloofde, by het zelve „Utrecht te zullen bestieren, als een byzonder Gewest, en de Wet, in de Steden, te zullen stellen, by raade en believen der Staaten. Doch in de Stad Utrecht, alleenlyk, by raade en believen van zulken uit de Staaten, die in dezelve tegenwoordig zouden zyn. Voorts zou hy de Staaten ook kennen, in 't begeeven van Ampten (p).” Omtrent deezen tyd, werdt Prins Maurits ook vereerd met het Stadhouderschap van Overysfel. De Raaden van Staaten hadden geoordeeld, dat zy, hier, de verkiezing van eenen Stadhouder moesten doen uit

Prins
Maurits
wordt
Stadhou-
der van
Utrecht,
Overys-
fel en
Gelder-
land.

(n) Resol. Holl. 16, 22 Jan. 1590. bl. 153, 152. BOR XXVII.
Boek, bl. 12 [50].

(o) Resol. Ho 1. 17, 22 Jan. 1590. bl. 156, 157. BOR XXVII.
Boek, bl. 13 [50].

(p) BOR XXVII. Boek, bl. 14 [510], 16 [512].

tuit eene benoeming van drie Perfoonen door de Staaten van Overysfel, in gevolge van het verdrag, met de Koninginne van Engeland, in 't jaar 1585, gemaakt (q). Doch die van Overysfel bragten hiertegen in, dat zy dit verdrag nimmer hadden aangenomen, verzoekende, wyders, dat de algemeene Staaten den Stadhouder, dien zy verkooren hadden, lastbrief verleenen wilden, op derzelver naam (r): gelyk, federt, gefchiedde. Prins Maurits werdt, na 't overgaan van Zutfen, op gelyke wyze, tot Stachouder van Gelder en Zutfen verkooren, door de Staaten des Landschaps. Hy ontving van deezen zyn Berigtschrift, en van de algemeene Staaten zynen Lastbrief, in Bloei maand des volgenden jaars (s): en zag zig dus Stadhouder van vyf der Vereenigde Gewesten.

Omtrent deezen tyd, kreeg de Regeering deezer Landen byna dezelfde gedaante, die zy, federt, altoos, onder het Stadhouderlyk bewind, gehad heeft; waarom wy agten, dat het hier de regte plaats is, om den staat derzelve beknoptelyk te beschryven. Zulk eene beschryving zal van dienst zyn, om den Lezer 't vervolg deezer Historie beter te doen verstaan.

De Vereenigde Nederlanden waren, omtrent deezen tyd, zes in getal, Gelderland met Zutfen, Holland met Westfriesland, Zeeland, Utrecht, Friesland en Overysfel: schoon

1590:

XVIII.
Schets
van den
tegen-
woordi-
gen staat
der Re-
geeringe
der Ver-
eenigde
Neder-
landen.
Veran-
dering in
dezelve,
na den
afstand

(q) Zie XXIX. Boek, b. 96.

(r) Resol. Holl. 8 Febr. 1590. bl. 211.

(s) Zie Boek XXVII. Boek, bl. 515 van den tweeden Druk, XXVIII. Boek, bl. 4 [523].

1590.
 van Leicester.

fchoon eenige Steden van sommigen deezer Gewesten nog in de magt van Spanje waren. Groningen en de Ommelanden zyn hier, eerst in 't jaar 1594, bygekomen. Deeze gewesten en verscheiden' anderen waren, fchoon onder verschillende titels, nogtans allen, door Keizer Karel den V, en na hem, door zynen Zoon, Filips, beheerd geweest, en werden, hierom, en om dat zy, met de andere Nederlanden, aan elkanderen grensden, dikwils aangemerkt, als samen één gewest uitmaakende. Het Utrechtsch Verbond van den jaare 1579 vereenigde verscheiden' van deeze gewesten zo naauw, dat zy, gelyk het, in 't hoofd van dit Verbond, uitgedrukt wordt, maar één Landschap scheenen. Voor en na de afzweering van Koning Filips, hadt Willem, Prins van Oranje, en na deszelfs dood, de Graaf van Leicester het hoog bewind over deeze gewesten gevoerd. De laafte met merkelyke tegenkating der Staaten, met naame van Holland, die oordeelden, dat hy zyn gezag te wyd uiftrekte, ten nadeele van 's volks vryheden. De Staaten dan, geleerd door de ervaarenis, vonden, na zyn vertrek en afstand, geraaden, de opperfte magt over de Landen onder veelen te verdeelen: en een' nieuweri Regeeringsvorm in te stellen, die veiliger scheen voor de gemeene vryheid, fchoon hy, in sommige gelegenheden, gevaarlyker bevonden is voor de eendragt (f). Op dat egter de Gemeente, gewoon 's Lands

hoo-

(f) GROTH Annal. V. p. 1011.

1590.

hooge Regeering te zien in handen van eenen Vorst, die 't ontzag der zelve wist te bewaaren, en de liefde der Landzaaten te verwekken tot 'sLands best, een voorwerp van agtinge, voor 't gezigt, hebben mogt, droeg men Prinse Maurits de waardigheid op van Stadhouder, Kapitein en Admiraal-Generaal van verscheiden' gewesten, en plaatste hem aan 't hoofd van den Raad van Staate, die, onder Leicester, 't hoog bewind over de algemeene Regeeringe plag te hebben. Zulke treflyke Ampten zetten den Prinse groot aanzien by, schoon Prins Willem, zyn Vader, die tot *Hoofd en hoogste Overheid* verheeven geweest was, boven hem, uitgesteken hadt, in waardigheid en vermogen; en schoon men den Landvoogd Leicester ook meer gezags hadt opgedraagen. Maar 't gene het Stadhouderschap aan gezag verlooren hadt, hadt het gewonnen, aan gunst der Gemeente. Eerampten en vergiffenis kwamen van den Stadhouder: lasten en schattingen van de Staaten, die daarenboven nog de wyt kreegen van de tegenspocden; terwyl de eer der overwinningen den Kapitein-Generaal opgedraagen werdt (u). De luister en roem der opperste magt vertoon den zig dus meest in den Stadhouder. De Staaten droegen 'er egter den naam van, en hielden den klem derzelve, doorgaans, in handen.

Stadhouder,
Kapitein
en Admiraal-
Generaal.

Twyfelagtig scheen het egter, ten deezentide, of deeze opperste magt, in de Staaten

Verfchil
over de
opperste
magt in

(u) GROTH Annal. V. p. 128.

1590. ten van elk Gewest, moest geplaatst worden, dan of men ze zoeken moest, by de algemeene Staaten, en deezzen als de opperste magt der Vereenigde Gewesten met elkanderen aanmerken. De algemeene Staaten zelve schynen zig somtyds zo te hebben aangemerkt. Kort na de dood van Prinse Willem, verklaarden zy, *toen te zyn de hoogste Overheid van den Lande (v)*. Ook schynt men, in sommige Gewesten, 't stuk, dikwils, dus te hebben ingezien, en hierom lastbrieven, tot zulk een voornaam Ampt, als dat van Stadhouder was, van de algemeene Staaten verzogt te hebben. Men dagt, vermoedelyk, dat, gelyk Keizer Karel en Koning Filips, die Heeren van alle de Nederlanden geweest waren, Stadhouders in de byzondere gewesten pligten te stellen, dit nu, door de algemeene Staaten, behoorde te geschieden; als aan welken, uit hoofde van het Utrechtsch Verbond, ook bewind toekwam, over het gene den Vereenigden Gewesten, met elkanderen, aanging. Maar in andere Landschappen, vooral in Holland, werdt dit anders begreepen. De opperste magt was, oordeelde men, na 't afzweeren van Filips, vervallen aan de Staaten der byzondere Landschappen, die, zelfs toen ze onder ééner Heer stonden, naar verschillende wetten en gebruiken, en als onderscheiden' Heerlykheden of Vorstendommen, geregeerd werden. Sterk dreef men dit gevoelen, ten tyde van

(v) Resol. Gener. 3 Aug. 1584. by Bor Auth, Stuk. II. Deel, bl. 58.

van Leicester, toen alle de gewesten niet eens waren, over het gezag, welk hy zig, met regt, aanmaatigen mogt. De Advokaat Oldenbarneveld stondt toen zeer op de opperste magt der byzondere Gewesten: waar- door 't gezag van Leicester en van den Raad van Staate geenen kleinen krak kreeg. En, gelyk het den mensch eigen is, zyn gevoelen in uitersten te dryven; Maalzon, zo als wy boven (v) zagen, beweerde zelfs, dat Westfriesland, op zig zelf, eene oppermag- tige Heerlykheid uitmaakte. 't Gevoelen, dat de opperste magt over de byzondere ge- westen by de Staaten van elk Gewest huis- vest, heeft ook den meesten ingang gevon- den, en is, doorgaans, by de schranderste kenners van deezen Staat, vóór gegrond aan- gezien (w).

De Staaten der byzondere Gewesten nu bestaan niet in de Gemagtigden ter Staats- vergaderinge; maar in het gantsche lighaam der Edelen en Steden. De eersten worden vertoond en vervangen, door den beschree- ven Adel, die, gemeenlyk, de Dagvaarten bywoont; de anderen, door de Raaden of Vroedschappen van elke stemmende Stad, uit welken, een' of meer Gemagtigden ter Dagvaart gezonden worden. En deeze Edelen en Gemagtigden der Steden vertoonen, ver- gaderd zynde, de Staaten van den Lande. Zy worden, op gewoone, of, des noods, op buitengewoone tyden, op zekerè punten, be-

Wie de Staaten der byzondere Gewesten zyn.

(v) Bladz. 322.

(w) Vide C. v. BYNGERSHOEK Quaest. Jur. Publ. Libr. k. Cap. XXIII. p. 165.

1556.

Gemag-
tigde
Raaden
of Staa-
ten.Advo-
kaat van
Holland.Alge-
meene
Staaten

beschreeven; en doen, zo zy 'er algemeener of byzonderen last toe hebben, ook andere zaaken af, die voorkomen, terwyl zy vergaderd zyn. Doch de uitvoering van 't gene zy beslooten hebben wordt, na dat zy gescheiden zyn, cen Kollegie van gemagtigde Raaden of Staaten aanvertrouwd. In Holland, hadt dit Kollegie, tegenwoordig, alleen bewind over zaaken van geldmiddelen. De zaaken van Regeeringe stonden daar nu aan het Kollegie van Gekommitteerde Raaden nevens zyne Doorlugtigheid: 't welk zeer veel toebragt tot vermeerdering van 's Prinzen aanzien in Holland. Doch dit Kollegie is, naderhand, met dat van Gecommitteerde Raaden der Staaten vereenigd geworden (x). 's Lands Advokaat, die de vergaderingen der Staaten en der Gekommitteerde Raaden van Holland, gewoonlyk, bywoont, vraagt de gevoelens, uit den naam der Edeelen, wier Pensionaris hy is, vereenigt ze, zo ze verschillen, en is, binnen en buiten de vergadering, amptshalve, verbonden, de welvaart, vryheden en voorregten des Lands te vorderen en te verdedigen. Zyn Ampt was, na dat des Stadhouders, het aanzienlykste in dit Gewest. De Regeering der andere Landfchappen verschilt, hier en daar, van de Hollandsche. Doch ons bestek gehengt niet, dat wy, in deeze byzonderheden, treden.

De Afgevaardigden van de Staaten der byzondere Gewesten maaken de algemeene Staa-

(x) Zie GROT. Verzuw. Cap. XII. v. 128.

Staatē uit , die eerst te Utrecht plagten te vergaderen : daarna te Delft en in den Haage byeen kwamen ; doch niet altoos zaten. Ten tyde van Leicester , begon hunne vergadering geduurig te worden. De Staatē hadden toen verscheiden' zaaken te verhandelen , van welken zy den Raad van Staate geene kennis wilden geeven. Hunne Afgevaardigden vergaderden hierom dikwils ; en kwamen , allengskens , geduuriglyk byeen (y). Zy handelen , op bepaalden of onbepaalden last der Gewesten , van welken zy afgevaardigd zyn , over zaaken van vrede en oorlog , en anderen , het Bondgenootschap betreffende. Zy doen bezendingen en ontvangen uitheemsche Gezanten , insgelyks over zaaken , den Bondgenooten in 't gemeen raakende. De Raad van Staate , die , onder Leicester , groot gezag over zaaken van Regeeringe hadt , bestondt uit Afgevaardigden der verscheiden' gewesten , te weten , drie uit Holland , twee uit Zeeland , twee uit Friesland , en een' uit ieder der anderen. Na 't vertrek van Leicester , kreeg deeze Raad een nieuw Berigtschrift , waarby de bezorging van 't gene tot den oorlog te Lande vereischt wordt ; en de invordering der penningen , die , tēn deezen einde , door de byzondere gewesten , opgebracht worden , aan denzelven toevertrouwd werdt (z). Tot het beleid van den oorlog te water , waren , gelyk wy boven (a) zagen , onlangs , in de voornaamste Zeeesteden van

1590.

Raad van
Staate.Admira-
liteits
Kolle-
gien.

Hol-

(y) GROTH ANNAL. V. p. 99.

(z) Zie BOEK XXIV. BOEK, bl. 65 [238].

(a) Bladz. 327.

1590.

Holland, Zeeland en Friesland, vyf Kollegien ter Admiraliteit ingesteld, en nog een opperst Kollegie, boven deeze vyf, waarvan zyne Doorlugtigheid het Hoofd was. Doch dit laatste bleef niet lang in stand (b). En in 't jaar 1597, werden de vyf Kollegien ook afhankelijk gemaakt van de algemeene Staaten, daar zy, te vooren, afhingen van de byzondere Gewesten. Zy kreegen toen een nieuw Berigtschrift, dat, schoon slegts by voorraad, en voor den tyd van een jaar gegeven (c), tot heden toe, nog niet veranderd is. Wy spreken niet van de algemeene en byzondere Reken- en andere Kamers en van veelerlei Amptenaars, in deeze Landen. Wy beoogen, alleenlyk, een kort bericht te geeven van den tegenwoordigen staat van 's Lands Regeeringe; waartoe deeze schets, zo wy agten, zal kunnen volstaan. Nu hervatten wy den afgebroken draad der geschiedenisfe.

Yver van
Prinse
Maurits
om den
staat des
Lands te
bevesti-
gen.

Van den aanvang deezes jaars af, begon zig een gunstiger beloop der dingen te ontdekken. De vyand, verzwakt, door de onderneeming op Engeland, en, van nieuws, ingewikkeld in den Franschen kryg, was buiten staat geraakt, om den oorlog, in de Nederlanden, met ernst, door te zetten. Prins Maurits hadt zig, daarentegen, van den tyd af, dat hem 't opperbeleid des oorlogs toe- vertrouwd was, zo zeer bevytigd, in de oefening der Krygskunde, dat hy 'er, schier da-

(b) Zie Resol. Holl. 14-23 Dec. 1593. II. 168.
(c) Groot-Plakantb. II. Deel, kol. 1529.

MAURITIS,
Prins van Oranje,
Stadhouder van Gelderland, Holland,
Zeeland, Utrecht en Overysel.

A. Schreyer del. van 't Hagen sculpsit.

J. Wandelaar fecit.

dagelyks, in vorderde, boven verwagting. 1590.
 Voortvaarend en wakker, in 't voortzetten
 zyner zaaken, wist hy den vyand, dikwils,
 eenen kans af te zien, en deszelfs aanlagen
 te veydelen. De geringste dingen zelve
 ontslipten zyner opmerkinge niet. Hy hieldt
 de vestingen in behoorlyken staat van te-
 genweer, en bezorgde, dat alomme goede
 wagt gehouden werdt. Zonderling bedree-
 ven toonde hy zig, in het uitkippen der be-
 kwaamste Legerplaatsen. Het stormtuig
 hieldt hy, in belegeringen, altoos by der
 hand. Het krygsvolk, tot hiertoe, zeer on-
 bedreeven in veldslagen en aantasten van
 sterkten, leerde hy, uit eigen' oefening, op
 eene nieuwe wyze, te paarde ryden, de ge-
 lederen bewaaren, spys met zig voeren, en
 aan loopgraaven en borstweeringen arbeiden.
 Zyn Leger werdt, eerlang, eene oefenschool,
 daar, inzonderheid na dat hem 't geluk des
 oorlogs begon mede te loopen, de uitheem-
 sche adel de Krygskonst kwam leeren (d).
 Kortom, hy heeft de zaaken der Vereenigde
 gewesten tot eenen stand van vastheid en vei-
 ligheid gebragt, waarvan zyn Vader weinig
 meer dan de grondslagen hadt beginnen te
 leggen.

't Verrasen van Breda was de eerste zyner
 gelukkige onderneemingen, in de Lente dee-
 zes jaars. Karel van Heraugiere hadt, op
 aanraading van Graave Philips van Nassau,
 den aanflag overlegd met Prinsse Maurits; en
Lambert Charles, een' wakker krygsmann,
 ver-

XIX.
 Karel van
 Herau-
 giere ver-
 rast het
 Kasteel
 van Bre-
 da, door

(d) GROTIJ Annal. V. p. 112

1590.
—
middel
van een
Turf-
fchip.

verkooren , om dien , nevens hem , uit te voeren. *Adriaan Janszoon van Bergen* was gewoon turf en brandhout te leveren op 't Kasteel te Breda , en voer , op wederzydsch vrygeleide , geduuriglyk , af en aan . Van het Turffchip van deezen man vindt men geraaden zig te bedienen . Tegen het einde van Sprokkelmaand , verloor Heraugiere ontrent zeventig foldaaten , uit verscheiden vendels , met welken hy zig , des nagts , te Zevenbergen , in 't Turffchip begaf , zonder van iemand gezien te worden . Het fchip was met eene zoldering van planken , in 't midden , voorzien , en boven bedekt met turf . Veel ongemaks leedt het volk , op deezen korten togt , zo door koude en honger , als door tegenwind , die te wege bragt , dat men , langer dan twee dagen , op ééne plaats , moest blyven leggen . Eindelyk , genaakte men 't Kasteel , en kwam binnen de laatste boom ; die terstond agter 't fchip geflooten werdt . Hier kwam een Korporaal het fchip bezigtigen ; doch zo onagtzaam , dat hy geen onraad vernam . 't Was een geluk , dat niemand zig toen openbaarde , door hoesten , waarmede veelen , egter , de gantsche reize door , zeer gekweld geweest waren . Een , die 't niet myden kon , boodt zynen spitsbroederen zyn leeven aan , op dat zy ook het hunne niet verliezen mogten (e) . De Italiaansche bezetting van 't Kasteel , gebrek aan brandstof beginnende te krygen , sleepte het fchip , dat aan den grond geraakt was

(e) REYO VIII. Boek , bl. 162 .

N. v. d. Meer jun: sculp

't Kasteel van BREDA verrast, door middel van een Turfschip, in't jaar 1590.

was en een lek gekreegen hadt, op den derden van Lentemaand, door 't ys, naar binnen Terstond viel men aan 't losfen, tot zo ver zelfs, dat de soldaaten, in 't schip, het daglicht, door de reeten der zolderinge, begonden te ontdekken, wanneer de Schipper en zyne knechts, zig gelaatende vermoeid van werken te zyn, het verder ontladen uitstelden, tot 's anderendaags. Ter middernagt, doch niet zonder maaneschyn, deedt Heraugiere de knechten, die reeds verdrietig begonden te worden, en morden, dat men hen op de slagbank bragt, uit het Turfschip treden, terwyl men sterk aanhieldt met pompen, waardoor de schildwagt belet werdt, het gerugt, dat de knechten maakten, te hooren. Terstond, werdt de wagt overvallen en afgemaakt, de overige bezetting gedreeven tot in 't binnenste van 't Kasteel, daar *Paulo Antonio Landjavechia*, een onbedreeven jongeling, in 't afzyn zyns vaders, gebodt. Deez' onderneemt eenen uitval, met zesendertig man, die meest allen verlaagen werden. De burgers, dreigende op 't Kasteel in te storten, werden, door 't volk van Heraugiere, met musketten, afgekeerd. De Graaf van Hohenlo en Prins Maurits zelf, 't gelukken des aanflags vernomen hebbende, naderden de Stad, met een groot deel des Legers, rukten 't Kasteel in, en dreigden, van daar, de Stad te overvallen, die toen de plondering afkopt, voor twee maanden folds, ten behoeve der verasferen. Ondertusfchen, was de bezetting gevlugt. Maurits deedt eene deftige intre-

1590.

de in zyne Vaderlyke erfenis, nam den inwooneren den eed van getrouwheid af, en gaf Heraugiere 't bevel over de Stad, in welke eene bekwaame bezetting van ruitery en voetvolk gelaaten werdt. De Roomfchen behielden 'er eene openbaare Kerk; de anderen werden den Hervormden ingeruimd (f). Maurits fchreef, zonder uitffel, om voorraad van krygs- en mondbehoeften naar Holland, alzo hy wel voorzag, dat Parma terftond zyn werk maaken zou van het herwinnen der vestinge. Ook werdt zy fpoedig voorzien van het noodige (g). De fchipper en zyne twee knechts werden, door de Staaten, met een gefchenk in gereeden gelde, en met een jaargeld voor hun leeven begiftigd. Ook kreeg ieder foldaat, die in 't Turffchip geweest was, boven de twee maanden folds, eenen gouden penning, ter waarde van vyfentwintig guldens (h). De Advokaat Oldenbarneveld, die, in deezen aanflag, ook zeer veel gearbeid hadt, werd vereerd met eenen fchoonen vergulden kop, waarop de gantsche gefchiedenis, konftelyk, gedreeven was (i). Ter gelegenheid van de geboorte zyns Zoons, *Willem*, fchonken de Staaten van Holland, die over den Doop geftaan hadden, hem, wat laater, tot eene Pillegave ook eenen kop van zeshonderd guldens, en aan zynen Zoon eene Lyfrente van tweehonderd guldens 's jaars (k).

De

- (f) Bon XXVII. Boek, bl. 22-25 [522-527].
 (g) Refol. Holl. 5, 6 Maart 1590. bl. 280, 281.
 (h) Refol. Holl. 16 Maart 1590. bl. 308.
 (i) Bon XXVII. Boek, bl. 25 [526].
 (k) Refol. Holl. 10 Nov. 1590. bl. 470, 471.

De Hertog van Parma, van Spa en Aken, te Binch in Henegouwen, te rug gekeerd, stondt gereed, om, met een Leger, naar Frankryk te trekken, tot ondersteuning der *Ligueurs* of Verbondelingen (1), toen hy de tyding ontving van het inneemen van Breda. Terstond gaf hy Graave Karel van Mansfeld bevel, om zig wederom meester te maaken van de Stad. Mansfeld berende haar, nog voor het einde van Lentemaand, sloeg eene schans op de Merk, by het Dorp ter Heide, en bemagtigde Zevenbergen, dat deerlyk geplonderd werdt. In Bloei maand, viel hy aan op de schans van Noorddam, by Zevenbergen, binnen welke Matthys Held gebodt, die hem zo wakker te keer ging, dat hy, eerlang, afwyken moest. Prins Maurits, midlerwyl, om hem van Breda af te trekken, toog, met vierduizend knegten en weinige paarden, naar de Betuwe, als hadt hy eenen aanlag op Nieuwmegen in de zin gehad. Mansfeld, geenen kans ziende om Breda met geweld te winnen, verliet, eindelyk, de Stad (m), volgde Prins Maurits, en sloeg zig, omtrent Nieuwmegen, tusfchen de Maaze en Waale, neder. Maurits bleef in de Betuwe, met zyn Leger; doch hieldt den Waalstroom met schepen, en deszelfs oever met krygsvolk bezet, tot aan de plaats toe, daar 'er de Maas in valt. Zelfs wierp hy eene schans op, tegen Nieuwmegen over, die den naam kreeg van *Knodsenburg*; waar men de

1-90.
Mansfeld
belegert
Breda,

wint Ze-
venber-
gen,

verlaat
Breda.

Maurits
stigt
Knod-
senburg.

(1) BON XXVII. Boek, bl. 18 [516].

(m) BON XXVII. Boek, bl. 25 [527] enz

1590. de een groot deel van den Zomer gelee-
ten werdt (*n*).

Parma
trekt
naar
Frank-
ryk.

Tegen 't einde van den zelve, toog Par-
ma, op uitdrukkelyk bevel des Konings, met
het grootfte deel zyns Legers, naar Frankryk,
laatende 't hoog bewind der Nederlandfche
zaaken in handen van Graave Pieter Ernst
van Mansfeld, wiens Zoon Karel 't voornaam
beleid des Oorlogs opgedraagen werdt. Doch
hy hadt geenen last om iet te onderneemen;
maar moest het overfchot des Legers ter-
fond in de vaste Plaatsen verdeelen (*o*).
Schoone gelegenheid gaf dit Prinsc Maurits
om 't platte Land, tot Duitschland toe, al-
omme, af te loopen. Ook bemagtigde hy,
in Herfst- en Wynmaand, met een klein Le-
ger, het Huis te Hemert, de fchanfen Tels-
hout en Crevecœur, benevens het Huis te
Heel of Hedel en de fchans ter Heide (*p*), daar
de bezetting van Breda en Bergen op Zoom,
kort te vooren, eenen vergeeffchen aanval
op gedaan hadt. Nog vielen hem Steenber-
gen (*q*) en de fchans te Roozendaal in han-
den (*r*). De Burgery van Venlo dreef, om-
trent deezen tyd, 's Konings bezetting ter
Stad uit, fchoon zy den Graave van Mans-
feld fchreef, dat zy, desonaangezien, zy-
ner Majesteit getrouw blyven wilde (*s*).

Maurits
wint ver-
fcheiden
Sterkten.

Venlo
verjaagt
's Ko-
nings be-
zetting.

XX.
De Ryks-

Midlerwyl, vernam men, by gerugte, dat
Duitsch-

(*n*) Bon XXVIII. Boek, bl. 3 [532] enz.

(*o*) Bon XXVIII. Boek, bl. 4 [534] enz.

(*p*) Resol. Holl. 12 Octob. 1590. bl. 418.

(*q*) Resol. Holl. 13 Octob. 1590. bl. 426.

(*r*) Bon XXVIII. Boek, bl. 4 [533], B [539], 34 [540].

(*s*) Bon XXVIII. Boek, bl. 12 [544].

Duitschland zig ten oorloge toerustte, om het schenden van den Ryksbodem, beide op de Spaanschen en Staatschen, te wreeken. Doch de raadpleegingen der Kreitsen, die voor hertiger besluit deden dugten, liepen uit, op eene bezending aan den Hertoge van Parma en aan de algemeene Staaten. Parma, die de Duitsche gezanten ontving, terwyl hy reisvaardig was naar Frankryk, gaf trots bescheid op hunne klagten, dryvende, onder anderen, dat zy de geleeden schade gaarne behoorden te draagen, om dat ze hun, tot voorstand van den ouden Godsdienst, aangedaan was. Maar by de Staaten, daar zy de inruiming van 's Graavenwaard en andere Sterkten op den Duitschen bodem, en opening van de stroomen den Ryn en de Eems vorderden, werden zy bescheidener bejegend. „ Men weet, hier, „ de rampen, die Duitschland geleeden hadt, „ eeniglyk, aan de geweldenaaryen der „ Spanjaarden, waardoor de Nederlanders „ gedrongen waren geworden, tot het opvatten der wapenen. Men verschoonde het afloopen der Duitsche grenzen, met de gewoone balddaadigheid der Krygsknegten, die zig, door het gezag der Oversten, nooit geheellyk liet beteugelen. 't Regt op 's Graavenwaard was betwistbaar; doch 't werd, hoe 't 'er ook mede wezen mogt, alleenlyk tot verdediging der grenzen, ingehouden. De overige Sterkten wilde men gaarne ruimen. Doch de stroomen te openen hielt men niet

1390.

vorsten] klaagen over 't schenden van den Duitschen bodem.

Antwoord der Staaten.

„ vei-

1590.

„ veilig, alzo zy, terftond, door den vyand, bezet zouden worden (t).” Met dit antwoord, waarop, eerlang, het overleveren eeniger afgelegene Sterkten volgde, werden de gezanten afgevaardigd (u). De Steden Keulen en Luik deden, ten deezen tyde, ook eene bezending aan de Staaten, om gelyke reden. De Aartsbisfchop Ernst van Beyeren was Heer van beide deeze Steden, en de Staaten hadden den Oud-Keurvorst Truchfes, tegen hem, ondersteund. Nu beloofden ze Keulen volle veiligheid, zo de Stad zig, van haaren kant, onzydig hieldt. Maar Luik, dat zig dikwils vyandig getoond hadt, werdt fcherper bejegend. 't Slot was, nogtans, dat de Stad op de vriendschap der Staaten hoopten mogt, zo zy zig dezelve waardig maakte (v). Doch diergelyk antwoord werdt, naderhand, dikwils, op diergelyke klagten, gegeven; alzo de vyandlykheden tegen de Duitfche volken, beide van de Staatfche en Spaanfche zyde, bleeven duuren, naardat ieder volk, uit moedwil of vreeze, te veel helde, naar de eene of de andere partye. De Hertog van Parma ruimde geheel geene Sterkten op den Duitfchen bodem; fchoon hy zulks beloofd hadt te zullen doen, wanneer de Staaten hem zouden voorgegaan zyn. Hierover vielen klagten van onze zyde; doch zy vonden geen en ingang, 't welk den Staaten

(t) Zie Refol. Holl. 4-15 Sept. 1590. bl. 76.

(u) BOR XXVIII. Boek, bl. 12 [544] enz. METEREN XVI. Boek, f. 292 verf.

(v) BOR XXVIII. Boek, bl. 11 [543]. XXIX. Boek, bl. 16 [622] enz. METEREN XVI. Boek, f. 294 verf.

ten te meer voet gaf, om zig zelven regt te doen, door de wapenen. Midlerwyl, drong Keizer Rudolf de II. de Staaten, ten deezen tyde, en federt, dikwils, tot het aangaan, van eene vrede met Spanje; doch, alzo men, hier, uit onderfchepte Brieven (w), ontdekt hadt, dat Koning Filips nog even zeer verbitterd bleef tegen de Onroomschen, leende men geheel geene ooren aan 'sKeizers vermaaning.

Verdugo, eenige hulp uit Brabant gekregen hebbende, tastte, in Zomermaand, de fchans te Ementil aan, en vermeesterde ze, by verdrag. Graaf Willem, die nogal niet affiet, Groningen te bemaauwen, floeg zig, eerlang, te Kollum neder, niet verre van den vyand; die egter niet geraaden vondt, hem, in zyn voordeel, aan te tasten (x). Ten deezen tyde, werden twee Spaansche soldaaten onthalsd, die beleeden hadden, uitgemaakt te zyn van Verdugo, om Graaf Willem van kant te helpen (y). Wegens de aangelegenheid van Groningen, binnen welke Stad, de Staatfchen heimelyk verftand hielden, met eenigen uit de Wet, hadt men zelfs de Koningin van Engeland onderrigt; en zy hadt Brieven herwaards gezonden, waarby zy de Stad van haare gunst en bescherming verzekerde, zo ze de Staatfche zyde koos (z); doch daar verlieden nog omtrent vier jaaren, eer dit gebeurde.

1590.

XXI.
Verdugo
bemaagtigt Ementil.
Groningen bemaauwd door Graave Willem.

Te-

(w) Refol. Holl. 27 Dec. 1590. bl. 507, 512, 514, 515. Act. Publ. Angl. Tom. VII. P. I. p. 34. Bon XXVIII. Boek, bl. 48 [589].

(x) Bon XXVIII. Boek, bl. 4 [533].

(y) REVD VIII. Boek, bl. 163.

(z) Act. Publ. Angl. Tom. VII. P. I. p. 40, 32.

1590.

Parma
keert uit
Frankryk
te rug.Muitery
onder 't
Krygs-
volk.

Tegen 't einde des jaars, keerde Parma te rug uit Frankryk, daar 't hem gelukt was, Parys, welk, door Koning Henrik den IV, strengelyk belegerd werdt, te ontzetten. Doch de Gemeente in Frankryk mistrouwde hem zo zeer, dat men zyne bezetting ter geener Stede wilde inneemen, zo dat hy genoodzaakt was, zyne benden, midden door 'svyands Leger, te rug te leiden. Op zyne te rugkomst, vondt hy de bezetting van verscheiden' Steden aan 't muiten, by gebrek van betaaling. De Staaten hadden van dit ongemak ook bevinding gehad, in dit en in het voorleeden' jaar, en de bezettingen van Tiel (a), van Liefkenshoek (b), van Schenkenschans (c) en van Zwartsluis (d), aan 't muiten zien slaan. Doch deeze bewegingen waren spoedig en gelukkig gestild. In de Spaansche Nederlanden, hadden zy zwaarer gevolgen. De bezettingen van Diest, Leuven en Heerentals stonden op tegen de Oversten, en bragten de gantsche Brabantse Kempen onder brandfchatting, plonderende en verwoestende al 't platte Land in deezen oord, zo deerlyk, als of 'er de vyand huisgehouden hadt (e). 't Liep eenen geruimen tyd aan, eer zig de muitende menigte bevredigen liet (f). De Hertog van Parma zondt, kort na zyne herwaardskomst, den *Prins van Askoli*, met eenige benden, naar Frankryk, tot

(a) BOR XXV. Boek, bl. 51 [382].

(b) BOR XXVI. Boek, bl. 57 [482].

(c) BOR XXVII. Boek, bl. 14 [509].

(d) BOR XXVII. Boek, bl. 21 [521].

(e) BOR XXVIII. Boek, bl. 15 [548].

(f) BOR XXVIII. Boek, bl. 29 [595].

tot ondersteuning van den Hertoge van Mayenne. De Staaten hadden, daarentegen, vyf Oorlogschepen in zee gebragt, tot bescherming der kusten van Normandye en Bretagne, zynde zy, door Koning Henrik, berigt geworden, dat Philips bezig was, om eene Vloot uit te rusten, met welke hy 't op deeze kusten gemunt hadt. De Heer van S. Aldegonde, die, dus lang, buiten openbaare bediening, geweest was, bekleedde, ten deezen tyde, de waardigheid van Gezant der algemeene Staaten aan het Fransche Hof (g). Naderhand, te rug gekeerd, werden hem agthonderd ponden toegelegd, voor 't gene hy, wegens agterfallen van zyne wedde, tot den jaare 1582 toe, te vorderen hadt (h). Ook werdt hy, in 't jaar 1594, door de algemeene Staaten, op eene wedde van vierentwintighonderd guldens, in 't jaar, behalve driehonderd guldens, voor huishuur, aangesteld, om den Bybel, uit het Hebreeuwisch, over te zetten (i). Doch dit werk is, met zynen dood, die, op 't einde des jaars 1598, voorviel, blyven steeken (k).

Met Engeland, viel, dit jaar, weinig byzonders te handelen. De Koningin hadt eene groote menigte kleederen, hoeden en schoenen, voor haar Krygsvolk, herwaards gezonden, welke zy, zonder 't betaalen der gewoonlyke regten, dagt in te voeren, waartoe de Staaten niet verstaan konden. Hierover,

1590.

De Staaten beschermen de kusten van Bretagne.

Aldegonde in Frankryk.

XXII. Handel met de Koninginne van Engeland.

(g) BOR XXVIII. Boek, bl. 11, 12 [543, 544].

(h) Resol. Holl. 29 April 1594. bl. 109.

(i) BOR XXXI. Boek, bl. 74 [874].

(k) BOR XXXV. Boek, bl. 68 [510].

1590. over, en over andere zaaken van klein belang, viel eenig gefchil. Voorts, bleeven de Staaten dringen op het voltallig houden der Engelfche hulptroepen (1). Ook bragten zy te wege, dat de Koningin, in Bloei-maand, eene verklaring uitgaf, waarby zy de beweegingen, die, op haaren naam, of, zo men voorgaf, ten haaren dienfte, eenigen tyd herwaards, verwekt waren, veroordeelde; de ingezetenen, te gelyk, vermaanende, tot gehoorzaamheid aan 's Lands Overheid

De Agent (m). Joachim Ortel, die, veele jaaren, Agent der Staaten van Holland, te Londen, geweest was, overleedt, op den derden van Wynmaand deezes jaars (n). Noël van Karon; Heer van Schoonewal, bekleedde, naderhand, zyne plaats (o).

De Staaten van Holland koopen de Heerlykheid van Woudrichem en Altena. Vrouw Walburg, Weduwe van den Graave van Nieuwenaar en Meurs, zig, na haars Mans overlyden, met veele fchulden bezwaard vindende, befloot, de Heerlykheid der Stede Woudrichem en des Lands van Altena, haar, door haaren eerften Man, den Graave van Hoorne, nagelaaten, voor twee-ennegentigduizend guldens, te verkoopen aan de Staaten van Holland, die, hierdoor, deeze Heerlykheid, welke men, fomtyds, beweerd hadt, tot Brabant te behooren, met Holland vereenigen. De opdragt gefchiedde, voor Leenmannen der Graaflykheid van Holland, op den tweeden van Wynmaand, met

(1) Act. Publ. Angl. Tom. VII. P. I. p. 27, 29, 30, 33, 39, 42.

(m) Act. Publ. Angl. Tom. VII. P. I. p. 35.

(n) Refol. Holl. 6 Octob. 1590. bl. 410 in marg.

(o) Bon. XXVIII. Boek, bl. 20 [555].

met de gemeene plegtigheid van de overle- 1596.
vering van eenen halm (p).

De voordeelen, door de Vereenigde Staa- Voor-
deelige
staat der
Vereen-
igde Ge-
westen.
ten, dit jaar, op den vyand, behaald, kwa-
men niet in vergelyking, by de overwinnin-
gen des jaars 1591, waarin wy nu treden
moeten. De Hertog van Parma hadt zyne
Krygsmagt moeten verdeelen, en grooten-
deels naar Frankryk zenden. Het overschot
was, by mangel van betaalinge, onwillig,
om te dienen, en, op verscheiden' Plaatsen,
zelfs in Groningerland en in den Gelderschen
oord, aan 't muiten geslaagen. Men hielt
voor zeker, dat het Spaansche Leger nooit
in zulk eenen slegten staat geweest was, als
tegenwoordig (q). De voorspoed des jong-
sten Krygstogts gaf den Staaten ook merke-
lyken moed. Graaf Willem van Nassau hadt
hun, reeds voor eenigen tyd, geraaden, niet
meer verweerender maar aanvallender wy-
ze, te oorloogen (r). Ook hadt de Konin-
gin van Engeland hen en Prins Maurits ern-
stelyk aangespoord, om eenen inval in Vlaan-
deren te doen (s). En zy, die, te vooren,
naauwlyks in staat waren geweest, om hun-
ne eigene grenzen te beschermen, lieten zig
nu, door deeze aanspooringen, en, door de
gelegenheid, opwekken, om den vyand, op
de zynen, aan te tasten. De Raad van Staa-
te hadt, op 't einde des jaars, den staat van
Oor-

(p) Refol. Holl. 13-20 Apr. 21-31 May, 2, 8 Octob. 1596.
Bl. 35, 42, 405, 412. BOR XXVIII. Boek, bl. 19 [553].

(q) BOR XXVII. Boek, bl. 27 [581].

(r) REYD VIII. Boek, bl. 160.

(s) Act. Publ. Angl. Tem. VII. P. I. p. 45.

1590. Oorlog, voor 't volgende jaar, ingeleverd, en geraamd, dat men, boven omtrent twintigduizend man, die de Staaten, tegenwoordig, in dienst hadden (t), nog drieduizend knechten en driehonderd Paarden moest ligtten. De gewesten hadden zig tamelyk gereed getoond, om te bewilligen in de kosten, die hiertoe vereischt werden. Zy stonden zelfs Koning Henrik den IV. wederom een' onderstand toe van honderdduizend guldens, om welken hy hen, in Louwmaand, door zynen Gezant *Paul Chouart*, Heere van *Buzanval*, verzogt hadt (u). Hun eigen Leger werdt zo wel voorzien, dat het in staat geraakte, om, met de naderende Lentte, iets van gewigt te onderneemen.

XXIII.
Zutfen
door
Prinse
Maurits
gewonnen.

De vyandyke bezettingen langs den Yssel hielden de Veluwe en 't Stigt onder brandfchatting. Men vondt, derhalve, geraaden, de Steden en Sterkten, die de Spaanschen hier inhadden, met meer gewelds dan tot nog toe geschied was, aan te tasten. Terwyl Maurits, wien een goede Krygsraad, en eenigen uit den Raade van Staate bygevoegd waren, met het Leger der Staaten, uit agtduizend knechten en tweeduizend paarden bestaande, in aantogt was naar Zutfen, gelukte het den Ridder *François Vere*, wien nu 't bevel over 't Engelsch Krygsvolk opgedraagen was, de schans tegen over deeze Stad, by verrassing, in te neemen, op den dricentwintigsten van Bloei-
maand.

(t) REYD VIII. Boek, bl. 161.

(u) BOR XXVIII. Boek, bl. 14 [547], 16 [550] enz.

maand. Eenige weinigen van zyn volk hadden zig vermomd, in boeren- en boerinnenkleederen, en waren, veinzende met eenige goederen te vlugten voor het naderend Leger, ter schanse ingelaaten: daar zy, terstond, de bezetting overweldigd hadden (v). Des anderendaags, vertoonde Prins Maurits zig voor Zutfen, daar men hem in 't geheel niet verwagte, alzo hy, te vooren, verspreid hadt, dat hy Geertruidenberg, of eenige Stad in Brabant belegeren wilde, en om den vyand te mompen, een stuk wegs, de Maaze langs getrokken was. De bezetting van Zutfen was gering, en de Stad slegt voorzien van mondbehoefden. Graaf *Joan Filips van Valkenstein*, die den Oud-Keurvorst Truchses gediend hadt, werdt, in eenen uitval der belegerden, doorschooten. Prins Maurits, de Stad, driemaal, uit al 't geschut, hebbende doen beschieten, eischte ze, daarna, op, haar, te gelyk, het uiterste dreigende, zo zy 't aangeboden verdrag niet aannam. Men verzogt tyd van beraad. 't Werdt geweigerd. Waarop de Stad zig terstond overgaf, op den dertigsten van Bloei- maand. De bezetting bedong den vryen uittocht: de Stad behoudenis van voorregten. In 't stuk van den Godsdienst, zou men haar, gelyk de andere Steden der Vereenigde Gewesten, handelen (w). Op deezen voet, gingen daarna de Steden gemeenlyk over: waarom wy 't noodeloos rekenen, zulks geduuriglyk te herhaalen. Van

(v) BOR XXVIII. Boek, bl. 25, 26 [561, 562].

(w) BOR XXVIII. Boek, bl. 26 [562].

1591. Van Zutfen, rukte Prins Maurits, zonder
 Ook De- bezet en voorzien was. Graaf Herman van
 venter. den Berg geboodt binnen deeze Stad. De
 Prins egter, uit eenige vlugtelingen, berigt
 bekomen hebbende, dat de bezetting onee-
 nig, en de voorraad zo groot niet was, als
 men gewaand hadt, maakte zig, op 't spoed-
 digste, meester van de toegangen, en deedt,
 daarna, de Stad heviglyk en lang beschieten
 en befformen, daar veelen, van wederzyde,
 onder sneuvelden. De belegerden en Graaf
 Herman, wien een Spanjaard, ten onregte,
 nagegeven hadt, dat hy zig, met zynen Nec-
 ve, Prins Maurits, verftondt, weerden zig
 dapperlyk. Voor den tweeden storm nog-
 tans, gaf de Stad zig over, by verdrag, op
 den tienden van Zomermaand (*).

Hy bele- Zulke gelukkige beginsels spoorden den
 gert Gro- Prins tot verdere onderneemingen aan. Op
 ningen. 't sterk aanhouden der Friezen, deedt hy 't
 Leger trekken, over de veenen en moeras-
 fen van Drente, naar Groningen, welke
 Stad, met een beleg, gedreigd werdt. Maar
 Verdugo, den aantogt der Staatschen ver-
 nomen hebbende, hadt zig, na 't bezetten
 van Koeverden en Steenwyk, in de Voor-
 ftad van Groningen gelegerd. Ook liep
 het gerugt, dat Parma zig gereed maakte,
 tot het ontzet van Groningen. De Prins dan,
 bevroedende, dat het verder benaauwen der
 Stad haar ligtelyk noodzaaken zou, tot het
 ontvangen van Verdugos Leger binnen haa-
 re

(*) BOEK XXVIII. Hoek, bl. 27 [562] enz.

re muuren , waarna zy niet te bemagtigen zou zyn ; ook bedugt voor de aankomst van Parma , besloot , maar zes dagen na zyne aankomst , op te breeken van voor de Stad (y). Hy benaauwde haar egter zeer , door het inneemen der omleggende sterkten , den Opflag , Ementil en Lettebert. Zelfs maakte hy zig meester van de schans Delfzyl , welker vestingwerken , sedert , merkelyk verbeterd werden (z). Doch Verdugo , loerende op gelegenheid , om de Stad te voorzien van voorraad , herwon Slogteren , eene der zwakste schansen , waardoor haar een weg uit Westfaalen naar de Bourtange geopend werd (a).

De Hertog van Parma was , inderdaad op weg geslaagen , om Groningen te ontzetten ; doch hy werd afgeschrikt van den togt , door de woestheid der wegen , en wendde zig , sedert , naar den Waalkant , daar hy 't beleg sloeg voor de nieuwe sterkte Knodsenburg , tegen over Nieuwmegen , die , door Gerard de Jonge , een' wakker' krygsman , met zeshonderd bezettingen , verdedigd werd. Oktaaf , Graaf van Mansfeld , sneuvelde voor deeze vesting. Prins Maurits , die , na 't verlaten van Groningen , 't oog op Steenwyk geworpen hadt , vernam zo dra 't beleg van Knodsenburg niet , of hy spoedde zig derwaards , en trok , by Arnhem , de Betuwe in , vanwaar hy den belegerden , door tekenen en boden , kennis gaf van zyne aankomst.

(y) BOR XXVIII. Boek, bl. 29, 30 [566, 567].

(z) BOR XXVIII. Boek, bl. 31, 32 [568, 569].

(a) BOR XXVIII. Boek, bl. 35 [573].

1591.

Breekt
op van
voor de
schanse.Maurits
valt in 't
Land van
Waas, en
bemag-
tigt Hulst.

komst. Een hoop Ruiters, door Parma afgezonden, om 't Leger der Staatſchen te onderkennen, werdt gelokt in eene hinderlaage, en grootendeels afgemaakt: 't welk zo veel ſchriks baarde in Parmas Leger, dat hy, terſtond, opbrak van voor Knodſenburg, en zyn volk naar de winterlegeringen zondt (b). De ſpyt, dien hy hierover gevoelde, en eenige onheufche bejegeningen, hem aangedaan te Nieuwmegen, veroorzaakten hem, zo men wil, eene nieuwe onpaſſelykheid, die hem wederom naar Spa deedt verreizen.

Maurits, die 't oog op Nieuwmegen hadt, welk, mids de hoogte der Waale, thans nog niet aangetast kon worden, deedt, om den vyand te misleiden, zyne benden, die toen, op zesduizend negenhonderd vyfenvertig knegten en vyftienhonderd vyfendertig paarden, gemonſterd waren, ook naar de winterlegeringen trekken, en begaf zig, eerlang, met driehonderd vaartuigen vol volks, uit Zeeland, naar 't Land van Waas, daar hy zig eerst van de ſchanſen in deezen oord, en toen, binnen vyf dagen, van de Stad Hulst meester maakte, op den vyfentwintigſten van Herſtmaand. 't Land van Waas, een vrugtbaar gewest, werdt het Krygsvolk ter plonderinge overgegeven, tot dat de opgezetenen beloofden, brandſchatting te zullen betaalen; die zy egter, na dat Mondragon, Bevelhebber van 't Kasteel van Antwerpen, kort hierop, de ſterkten om Hulst herwonnen hadt, wederom weigerden. De Stad,

bin-

(b) BOEK XXVIII. Boek, bl. 31, 32, 33, 34 [568, 569, 570, 571]

binnen welke, de Graaf van Solms 't bevel hadt, bleef nogtans in de magt der Staaten 1591.
 (c). *Eduard Norrits*, Bevelhebber van Oost-Ver-
 ende, hadt, in Lentemaand, de schans te scheiden
 Blankenberg, stormenderhand, veroverd, Sterkten
 geslegt en wederom verlaaten; doch zy werdt, veroverd
 daarna, van de Spaanschen, veel sterker door de
 herbouwd en bezet (d). Wat laater, hadt Staat-
 de bezetting van Breda de Slooten te Turn- schen.
 hout en te Westerlo bemagtigd (e).

Na 't overgaan van Hulst, en toen nu XXIV.
 Gelderland ontbloomt was van vyandlyk Krygs De Prins
 volk, oordeelde Prins Maurits de gelegenheid wint
 ryp, om Nieuwmeegen aan te tasten. Vee- Nieuw-
 le Ingezetenen neigden, hier, reeds tot ver- megen
 andering, alzo de Stad, nu zes jaaren gelee-
 den, slegts door bestelling van eenige weini-
 gen, Parmas zyde gekooren hadt. Doch de
 bezetting hieldt zo goede wagt, dat de Stad,
 door heimelyk verstand met eenigen van bin-
 nen, niet te winnen was. Men moest dan
 besluiten, tot eene belegering. De Prins, 't
 volk, in alleryl, wederom geligt hebbende
 uit de winterlegeringen, spoedt zig naar Gel-
 derland, en slaat, met twaalf vendelen, on-
 der Graave Willem Lodewyk, versterkt zyn-
 de, 't beleg voor de Stad, omtrent het mid-
 den van Wynmaand. Die van binnen hoop-
 ten, in 't eerst, op ontzet van Verdugo,
 wien, na 't scheiden van Parmas Leger, de
 zorg voor Gelderland aanbevolen was. Doch
 verneemende, dat hy gebrek aan volk hadt,
 en

(c) BOR XXVIII. *Boek*, bl. 34, 35, 36 [572, 573, 574].

(d) BOR XXVIII. *Boek*, bl. 19 [554].

(e) BOR XXVIII. *Boek*, bl. 21 [556].

1591.

Hy ver-
stelt 'er
de Re-
geering.

en de Stad nu, door het hevig schieten, en het werpen van granaaten en andere vuurwerken, in 't uiterste gevaar ziende gebragt, ontzakte den meesten de moed. Sommigen, stoffende op 's Konings magt, vleiden zig, nogtans, met ontzet, dat uit Friesland en Vlaanderen verwagt werdt. Maar 't gemeen, schielyk samengerot, stooft ten Raadhuize op, en drong daar, met kragt van redenen, op het overgeeven der Stad; waartoe eindelijk, op den eenentwintigsten van Wynmaand, beslooten werdt. De Prins verstelde 'er terstond de Regeering, behoudende, naderhand, geduurende den oorlog, de magt van het verkiezen der jaarlyksche Wethouderfchap aan zig, die anders aan de Gilden plag te staan. De bezetting trok uit, met alle tekenen van eere. Doch de vrye oefening van den Roomschen Godsdienst, welke men begeerd hadt, werdt afgeslaagen (f). Met het overgaan deezer Stad, de eerste in rang onder de Geldersche Steden, was gantsch Gelderland byna veroverd. Prins Maurits, het Krygsvolk, voor goed, gezonden hebbende naar de winterlegeringen, keerde terug naar Holland, daar hy, van grooten en kleinen, met de uitbundigste tekenen van eerbiedenis en vreugde, ontvangen werdt. Men merkte hem niet slegts aan als 's Lands beschermmer; maar als den uitbreider der gemeene grenzen, en in- en uitheemschen zagen zyn beleid en wakkerheid, in zulke jon-
ge

(f) Bor XXVIII. Boek, bl. 36, 37, 38, 39, 42 [574, 575, 576, 577, 582]. REYD IX. Boek, bl. 174.

ge jaaren, niet dan met de hoogste verwondering. Het bemagtigen van zulke treffelyke Steden, als den Prinse, dit jaar, in handen gevallen waren, maakte de Staaten genoegzaam meester van de stroomen, en beveiligde een voornaam gedeelte van den handel en s'cheepvaart der Ingezetenen. Gedurende den winter en 't volgend voorjaar, werden, van wederzyde, nog eenige aanslagen ondernomen; van de Staatschen op Geertruidenberg, Maastricht en Sluis; van de Spaanschen op Breda: doch zy mislukten allen (g). De oorlog in Frankryk ging, midlerwyl, zynen gang. Henrik de IV. de Koningin van Engeland, om eenigen onderstand in volk, verzogt hebbende, bewoog zy de Staaten, in 't voorjaar, om tweeduizend Engelschen, van hier, naar Frankryk, te voeren: waarvoor, in Bloei maand, nieuwe benden, uit Engeland, herwaards werden overgescheept (h).

In Holland, was het stuk der Kerkelyke Regeeringe, tot nog toe, op geenen vasten voet gebragt. Wy hebben, te vooren (i), meer dan eens, aangetekend, dat de Kerken-ordeningen, in de Synoden, ontworpen, den Staaten niet gevielen, vooral, om dat, daarby, der Overheid te weinig gezags ge laaten werdt, over de verkiezing der Kerken-Dienaaren. Hierom hadden de Staaten, al voor eenige jaaren, geraaden gevonden, zelve de hand te leggen aan het ontwerpen

1591.

XXV.
De Staaten van Holland doen een Kerkenorde ontwerpen,

(g) BOR XXIX. Boek, bl. 16 [615]. GROU. Hist. Libr. II. p. 159.

(h) BOR XXVIII. Boek, bl. 21 [555].

(i) VII. Deel, bl. 337. en hier voor XXX. Boek, bl. 193.

1591.

eener Kerken-orde: waartoe zy, in den jaare 1582, eenigen uit hun, nevens die van den Hoogen Raade, gemagtigd hadden. Deezen leverden, in 't volgende jaar, een ontwerp in (k), welk toen, en federt, mids den byfteren ftaat van 's Lands zaaken, den moord des Prinzen van Oranje, en de bezwaarlyke tyden van Leicester, niet tot stand gebragt was. De Advokaat Oldenbarneveld, dien 't bovenal verdroot, dat dit stuk dus floerde, en die zelf de hand gehad hadt, in 't ontwerp van den jaare 1583, riedt de Staaten, omtrent deezen tyd, dit ontwerp, door agt Gemagtigden uit hunne Vergadering en uit de Geregthoven, en door agt Predikanten, te doen overzien, en in orde brengen: gelyk, in Sprokkel- en Lentemaand deezes jaars 1591, gefchiedde. Men meende dus den Kerkelyken genoeg te hebben toegegeven, door het opstel ook aan hun oordeel te onderwerpen. 't Werdt, overzien en in orde gebragt zynde, aan de Geregthoven gezonden, die het goed keurden. De Edelen en meeste Steden zouden 'er ook niet tegen gehad hebben; doch Delft, Gouda, Rotterdam, Hoorn en Medenblik hielden, dat 'er den Kerkelyken te veel gezags in gegeven wierdt. Dit zag, voornaamlyk, op de verkiezing der Predikanten, die, by de ontworpen' Kerkenordering (l), gefield was, aan

(k) Zie Refol. Holl. by Bor Auth. Stukk. III. Deel, bl. 6-8.

(l) Zie dezelve by Bor XXVIII. Boek, bl. 22 [557] en in de Refol. Holl. 23 April — 7 May 1591. bl. 31 enz. verg. Bor Auth. Stukk. III. Deel, bl. 3, 9, 10, 11.

aan een gelyk getal van Gemagtigden uit de Regeeringe der Steden en Dorpen en uit de Kerkenraaden of Klasfen. Van de andere zyde, slieten de Kerkelyken zig ook aan verscheiden' punten, met naame, aan een, waarby der Overheid cenige kennis over de Kerkelyke tugt en ban werdt toegeftaan. Ook begeerden zy, dat de Kerkenorde, zo zy al by alle de Steden aangenomen werdt, niet in gebruik gebragt zou worden, dan na dat zy, in eene Provinciaale Synode, zou zyn goedgekeurd. En men heeft, naderhand, beweerd, dat de Stad Amftterdam, hiervoor, insgelyks, gestemd zou hebben, schoon zulks, in de aantekeningen der Dagvaarten, niet gemeld wordt (*m*). De Kerkenorde werdt, derhalve, niet bevestigd door de Staaten, onaangezien de Advokaat Oldenbarneveld, die dit werk dus verre voortgezet hadt, daarop, naderhand, nog dikwils, bleef aanhouden (*n*).

1591.

die niet bevestigd wordt.

De gelukkige Krygstogt deezes jaars hadt den Staaten der Vereenigde Gewesten, zo veel moeds gegeven, dat zy, op hunne Vergadering in den Haage; die in Slagtmaand aangevangen werdt, ernstige besluiten namen, tot het voortzetten van den oorlog, in het volgende jaar (*o*). De vier Gewesten, Holland, Zeeland, Utrecht en Friesland, die, tot nog toe, alleen den last des gemeenen krygs droegen, hebbende de anderen

De Staaten besluiten tot het voortzetten des oorlogs.

(*m*) GROT. Verantw. Cap. VII. bl. 20.(*n*) BOR XXVIII. Boek, bl. 21 [556] enz. BRANDT Reform. I. Deel, bl. 685, 771.(*o*) BOR XXVIII. Boek, bl. 42 [582].

1591. ————— genoeg te doen, met hunne eigene befcher-
ming, bragten hunne *Consenten*, op den staat
des oorlogs, ook spoedig in. Holland bewil-
1592. ————— ligde, omtrent den aanvang des volgenden
jaars, voor zyn aandeel, in tweehonderd-
duizend guldens ter maand, tot de gewoone,
en nog negenhonderdduizend guldens, tot
de buitengewoone lasten des oorlogs (*p*), en
ik meen, dat de drie andere gewesten het
voorbeeld van Holland, kort hierna, volg-
den. Prins Maurits deedt, in 't voorjaar,
een reisje naar Overysfel, naar Gelderland,
naar Breda, en naar Zeeland, om orde te
stellen op verscheiden' zaaken, en om de ge-
westen, tot het vaardig bewilligen in de
noodige lasten des krygs, te beweegen (*q*).

XXVI. Henrik de IV, versterkt met twintig ven-
Krygsbe- delen voetvolks, hem, door de Staaten, toe-
dryven in geschikt, en met eenige Duitsche regemen-
Frank- ten, hadt nu 't beleg geslaagen voor Rouan.
ryk. Derwaards begaf zig, diep in de Lente, de
Hertog van Parma, met eene aanzienlyke
magt, om de Plaats te ontzetten: 't welk hem
gelukte. Toen floeg hy den weg op naar Pa-
rys, omtrent welke Stad, verscheiden' schut-
gevegten voorvielen, in welken beide Par-
ma en de Koning gekwetst werden. De
Hertog begaf zig toen wederom naar Spa.
Zyn Leger keerde, door de grenzen van Ver-
mandois, in den nazomer, naar de Neder-
landen, te rug (*r*).

Steen-
wyk,

Het afzyn van den Spaanschen Landvoogd
gaf

(*p*) Resol. Holl. 30 Dec. 1591 — 24 Jan. 1592. bl. 1.
(*q*) BOR XXIX. Boek, bl. 9, 10 [613, 614, 615].
(*r*) BOR XXIX. Boek, bl. 16 [615] enz.

gaf Prinse Maurits wederom gelegenheid, om iets te onderneemen. Omtrent het einde van Bloei maand, rukte hy, met een Leger van agt- of negenduizend man, voor Steenwyk, welk, sedert dat 'er de Spaanschen meester geweest waren, aan de landzyde inzonderheid, merkelyk versterkt was. *Antonio de Coquel* gebodt over de bezetting, die duizend knegten en zestig ruiters sterk was. De Prins en Graaf Willem, die 't beleg ook bywoonde, hadden zig zorgvuldiglyk verschanst; doch werden, in 't maaken der loopgraaven, nu en dan, gehinderd, door de uitvallen der belegerden. Daarna werdt de Plaats lang en hevig beschooten. Lodewyk, Broeder des Graaven van den Berge, sneuvelde, in dit beleg. De belegerden droegen zig dapperlyk, zonder te willen hooren van verdrag: zelfs niet, na dat de Staatschen den buitensten wal reeds vermeersterd, en de graft gedempt hadden. De onderhandeling, waarin men toen tradt, werdt vrugteloos afgebroken. Ook ontvingen de belegerden, kort hierna, driehonderd man van Verdugo, 't welk hun den moed deedt wakkeren. Maurits dreef, ondertusfchen, uit vreeze voor ontzet, 't beleg ernstig voort. In den aanvang van Hooimaand, waren 'er twee mynen gereed onder de Bolwerken, die egter, ontflecken zynde, weinig schade deden. Doch 't heir, dat vast gereed stondt, om storm te loopen, vuurde, daarna, zo vinnig op de vesting, dat 'er verscheiden' Bevelhebbers omkwamen. In de Stad, bleef men den belegeraaren niet schuldig met schieten, naar alle kanten: by wel-

1592.

 door
Maurits
belegerd,

1592.

en ge-
wonnen.

welke gelegenheid, Prins Maurits een kogel, door de linkerwang, kreeg. Doch hy genas spoedig van deeze wonde. De Kolonel, *Willem van Dorp*, werdt, ten zelfden tyde, door de dye gefchooten, en overleedt des anderendaags. De Staatfchen hadden nu op twee plaatfen post gevat, en rekenden de Stad zo goed als gewonnen. Coquel, geene hoop hebbende tot ontzet, befloot, eindelyk, tot het overgeeven der Stad, op den vyfden van Hooimaand. De bezetting trok uit met haar zydgeweer, en moest zweeren, dat zy, in zes maanden, beoosten den Ryn, niet dienen zou. De driehonderd man, door Verdugo afgezonden, was hiertoe egter niet verpligt. De overleveraars van Geertruidenberg, die zig in de Stad bevonden, waren niet begreepen in dit verdrag. De Staaten, met naame die van Holland, oordeelden, dat men 't, deezen zomer, by dit beleg, behoorde te laten, en fchreeven 't den Prinfe, dien zy ook rieden, zig voor merkelyk gevaar te hoeden, en eenige rust te neemen, vooral tegen de naderende Hondsdagen, waarin de meeste wonden gevaarlykst zyn (s). Doch de Prins liet zig zo ligt niet ftuiten. Zo dra hadt hy geene orde gefield op de verfterking van Steenwyk, welks veftingwerken deerlyk befchadigd waren, of hy maakte zig gereed tot het beleg van Koeverden, welk, nog voor 't einde van Hooimaand, met goedvinden der Vereenigde Staaten, ondernomen werdt.

Ootmar- Van veel aangelegenheid was deeze Plaats, uit

(s) BOEK XXIX. Boek, bl. 19 [626] enz.

uit welke men Groningen benaauwen, en Friesland voor de ſtrooperyen des vyands beveiligen kon. Om den toevoer naar 't Leger voor Koeverden te verzekeren, beſloot de Prins zig meester te maaken van Ootmarſum, gelegen op de Twentſche grenzen. Derwaards gerukt, met een deel zyner benden, verdreef hy de Spanjaards, en bemagtigde het Steedje. Doch hier verloor hy Karel van Levin, Heer van Famars, Overſte over 't Geſchut, die, in 't jaar 1566, 't verbond der Edelen getekend, en ſedert de Staatſche zyde gehouden hadt (†). Na dat het Leger voor Koeverden verſchanst was, viel men aan 't graaven. Graaf Fredrik van den Berg, die 't Kasteel van Koeverden verdedigde, hadt het vlek, welk niet te houden was, in den brand geſteken, en deedt, nu en dan, gelukkige uitvallen, zynen grond verdedigende, voet voor voet. Maurits, genaderd tot binnen 't vlek, kreeg berigt, dat op 't Kasteel overvloed van alles was, behalve van water, welk men, uit maar ééne put binnen de vesting, of, by nagt, met gevaar, uit de graft, bekomen moest. De Prins deedt dan eenige middelen in 't werk ſtellen, om de put te doen droog loopen; doch zy gelukten niet. De put bleef voorzien van water. Toen viel men aan 't afleiden van 't water der graste, en begon te graaven in de bolwerken. Maar omtrent deezen tyd, was Parmas Leger, uit Frankryk, te rug gekeerd; met een deel van welk, Verdu-

1592.

ſuminge-
nomen.Beleg
van Koe-
verden.(†) *Bon XXIX. Boek, bl. 25 [633].*

1592. **—** dugo, door eenen langen omweg, by Rynberk, over den stroom getrokken zynde, in aantogt was, om Koeverden te ontzetten. Maurits, ook versterking van volk bekomen hebbende, besloot, zig, door eenige nieuwe werken, te versterken, en Verdugo, voor Koeverden, af te wagten. Deez' sloeg zig, eerlang, neder by Emlichem, niet verre van Maurits: en besloot, op eenen vroegen morgen, het water de Vegt over te trekken, en op 't Leger der Staatschen aan te vallen. Doch hy werdt, met verlies, afgeslaagen. Graaf Willem van Nasfau werdt, by deeze gelegenheid, gekwetst. De Prins vondt ongeraaden, den vyand te vervolgen, die zig sedert, dag aan dag, in slagorde vertoonde, zonder dat Maurits zig lokken liet, uit zyn voordel. Midlerwyl, verzuimde hy 't voortzetten des belegs niet. De belegerden, eindelyk, de hoop op ontzet verlooren geevende, beslooten tot verdrag, op den twaalfden van Herfstmaand. De Prins stondt der bezettinge den uittogt met alle krygseer toe. Hy gaf het Slot, daarna, den Friezen te bewaaren, zeer tegen den zin der Overysfelfchen, die dreeven, dat Koeverden met de gantsche omleggende Landstreek tot hun gewest behoorde, terwyl de Friezen staande hielden, dat die van Drente, in welk Landfchap, Koeverden gelegen was, van ouds, hun eigen gebied gehad hadden, en nimmer, dan by byzonder verdrag, met Overysfel verbonden geweest waren. Eindelyk werdt, door Gemagtigden der algemeene Staaten, verstaan, dat de Friezen bezetting in Koeverden

De Plaats
gaat over
by ver-
drag.

den houden ; doch, daarentegen, hun volk
ligten zouden, uit Hasfelt, waarin ook,
federt eenigen tyd, Friefche bezetting lag
(u). Doch de Friezen namen, hieruit, ge-
legenheid, om de Hollanders, naderhand,
te dringen, tot het ligten der Hollandfche
bezettinge uit Staveren : waartoe, met moei-
te, befloten werd (v).

1592.

De wederzydfche Legers bleeven, na 't
overgaan van Koeverden, nog eenigen tyd,
ongefcheiden, houdende elkanderen in vree-
ze, zonder iets te onderneemen. Doch Par-
ma, eerlang, bevel uit Spanje bekomen heb-
bende, om wederom naar Frankryk te kee-
ren, floeg, nog voor 't einde van Wynmaand,
van Brusfel, op weg. Terwyl het Leger op-
trok, hieldt hy zig, de gantfche Slagtmaand
door, te Atrecht, alwaar hy, op den twee-
den van Wintermaand, van zulk eene zwaare
flaauwte, overvallen werd, dat hy, den
volgenden dag, overleedt. Kort te vooren,
was, uit Spanje, in de Nederlanden geko-
men *Don Pedro Henriques d'Azevedo*, Graaf
van Fuentes, met last, om een waakend oog op
de Nederlandfche zaaken te houden, en in-
dien dezelfen, ter oorzaake van Parmas
zwakheid, in eenig verloop mogten geraakt
zyn, de hand te flaan aan de herftelling. Som-
nigen hebben gemeend, dat hy ook bevel
hadt, om Parma te ontfiaan van 't bewind,
en in hegtenis te neemen, en dat deeze hier-
om, te ipoediger, den togt naar Frankryk
on-

XXVII.
De Her-
tog van
Parma
fterft.

(u) BOR XXIX. *Boek*, bl. 23-27 [630-636], 29-32 [639-644].

(v) BOR XXXI. *Boek*, bl. 4 [782].

1592.

ondernam, zonder den Graaf van Fuentes gezien te hebben. Voorts heeft men zynen dood ook toegeschreeven aan vergif, zonder dat iemand bepaalen durft, wie 't hem hebbe ingegeven. Veertien jaaren was hy 's Konings Landvoogd over de Nederlanden geweest. Het kryggeluk, hem, in de negen eerste jaaren, gediend hebbende, begon hem, in de vyf laatsten, geweldiglyk, tegen te loopen: welk laatste, veelligt, meer dan iets anders, tot zyne kwynende ziekte en opgevolgde dood, toegebracht heeft. De Landvoogdye werdt, by voorraad, aan den ouden Graave Pieter Ernst van Mansfeld opgedraagen; schoon de klem van 't bewind in handen bleef van twee Spanjaarden, den Graave van Fuentes en *Don Estevan d'Ibarra* (w).

Graaf
Pieter
Ernst van
Mansfeld
wordt
Land-
voogd by
voor-
raad.

De Ad-
vokaat
Olden-
barne-
veld ver-
zoekt
van zyn-
nen
dienst
ontflaa-
gen te
worden,

laat zig
bewee-
gen om te
volhar-
den.

De Advokaat Oldenbarneveld hadt, in den aanvang deezes jaars, wederom ontslag verzogt van zyn Ampt, 't welk hy, reeds meer dan eens, te vooren, gedaan hadt (x). Hy hadt zig egter altoos nog laten bewegen om in 's Lands dienst te volharden, tot dat 's Lands zaaken op eenen beteren voet zouden geraaken, mids men hem, ondertusfchen, niet bonde aan zyn Berigtschrift. Doch nu beriep hy zig op zyne zwakheid, begeerende ernstelyk, ontheeven te worden van zyn zwaarwigtig ampt. De Staaten bewoogen hem egter wederom, om te volharden, verhoogende, ten dien einde, zyne jaar-

(w) *Ror XXIX. Boek, bl. 44, 45 [660, 661, 662].*

(x) *Zie XXX. Boek, bl. 218. en Refol. Holl. 15 Apr. 1592, bl. 123.*

PIETER ERNST *Grave van*
Manarvelt, Vryheer tot Helderlingen,
Gouverneur der Nederlanden
GESTORVEN IN DEN OUDERDOM
VAN 87 JAREN
MDC IV.

jaarlijkſche wedde tot op tweeduizend ponden van veertig grooten: gelyk zy, omtrent deezen tyd, ter oorzaake der toenemende duurte van veele waaren, ook de wedden van andere Amptenaaren merkelyk verhoogden (y). 1592.

Tegen 't einde des jaars, werdt de ſtaat van oorlog, door zyne Doorlugtigheid en den Raad van Staate, ter algemeene Staatsvergaderinge, in den Haage, ingeleverd, en wederom, gelyk voorleeden jaar, boven de tweehonderdduizend guldens ter maand, negen tonnen ſchats van de gewesten gevorderd. De Prins vaardigde Brieven af aan de gewesten, over welken hy Stadhouder was, om dezelve te beweegen tot ſpoedige bewilliging. De Staaten ſcheidden, in Wintermaand, om verflag van verſcheiden' punten, en vooral van 't ſtuk der belastingen te doen aan de byzondere Gewesten, en derzelve beſluit, deſaangaande, ter naaſter Dagvaart, in te brengen (z). Ook vind ik, dat Holland, al vroeg in 't volgend jaar, voor zyn aandeel in de gevorderde oorlogſlaſten, bewilligd heeft (a). 1593.

Met de verandering der Regeeringe over de Spaanſche Nederlanden, werdt ook verandering gemaakt, in 't beleid der dingen. Fuentes, die van eenen ſtrengen aart was, dreef, eerlang, door in den Krygsraad, die thans 't voornaam bewind der Regeeringe aan zig getrokken hadt, dat men de Vrywaaringen

Staats van Oorlog.
Mansfeld ſchaft de Vrywaaringen en 't loſen der gevangenen af.

(y) Bor XXIX. Boek, bl. 2 [603].

(z) Bor XXIX. Boek, bl. 43, 46, 47 [660, 662, 663, 664, 665].

(a) Refol. Holl. 5-27 Jan. 1593. bl. 1.

1593.

Plakaat
der Vereenigde
Staaten
hiertegen.

ten platten lande moest affchaffen, en de gevangenen niet meer op losgeld stellen of wisselen; maar, gelyk in den aanvang des oorlogs, zonder genade ter dood brengen. Terstond hierna, kwam hiervan een Plakaat in 't licht, op den naam van den Graave van Mansfeld. Doch de Vereenigde Staaten verzuinden niet dit Plakaat tegen te gaan, door een diergelyk, waarby 't zelfde gedreigd werdt, ten ware Mansfeld het zyne, binnen zekeren tyd, herriep (*b*). Men begon reeds aan 't rooven en plonderen te gaan, ten platten lande; de soldaaten, die men in handen kreeg, werden opgehangen: toen 'er, aan de Spaansche zyde, zo zwaare klagten vielen van de Geestelykheid en den Adel in Brabant, die brandschatting aan de Staaten plagten te geven, en nu voor den moedwil des Krygsvolks bloot stonden, dat de uitgekomen Plakaaten, allengskens, in onbruik raakten, en men, ter wederzyde, keerde tot de voorige gewoonte, brandschatting vorderende van Landstrecken, die zig niet beschermen konden, en met de gevangenen handelende naar krygsgebruik (*c*).

XXVII.
Franche
zaaken.

De onderstand, dien de Staaten, in 't voorleeden jaar, onder Graave Philips van Nassau, naar Frankryk, gezonden hadden, was, valdaar, merkelyk gesmolten, te rug gekeerd. Doch Koning Henrik hadt, sedert, den Heere van Buzanval, zynen Ambassadeur, herhaalden last gegeven, om nieuwe hulp

(*b*) BOR XXX. Boek, bl. 6, 7 [676, 677].(*c*) METELEN XVII. Boek, f. 395 *vers*. GROTH Hist. Libr. III. p. 172 & *seqq*.

G. F. Friasch fecit.

hulp van de Staaten te verzoeken. Die van Holland bewilligden, de eersten, in een regiment knegten, voor den tyd van vier maanden, waartoe vyfentwintigduizend ponden ter maand vereischt werden (d) En toen nu, met den aanvang deezes jaars, de Hertog van Mayenne de Fransche Edelen en Grooten byeen geroepen hadt, om, in de plaats van den overleeden' Kardinaal van Bourbon, een' nieuwen Koning te kiezen, terwyl Graaf Karel van Mansfeld zig gereed maakte, om, met het Leger, door Parma verzameld, dit voorneemen te ondersteunen, besloot men, om hem op de grenzen op te houden, omtrent drieduizend man, onder Graave Filips van Nasfau, naar Luxemburg te zenden; daar 't hem byna gelukt was, S. Vit te verrasfen. Nu regtte hy weinig meer uit, dan dat hy eenige Dorpen, hier, en in Limburg, plonderde en verbrandde; waarna hy, met merkelyken buit, te rug keerde (e). Mansfeld, Pikardye zynde ingerukt, maakte zig meester van Noyen en daarna van Imbercourt en S. Valeri. Op de Vergadering, die, tot het kiezen eens nieuwen Konings, byeen geroepen was, verscheen ook de Hertog van Feria, Ambassadeur des Konings van Spanje, met last, om het regt der Infante Izabella Klara Eugenia, voor te staan, en te bewerken, dat de Koninglyke waardigheid aan eenen haarer Neeven, *Ernst* of

1593.

Inval der Staatfchen in Luxemburg en Limburg.

(d) Bor XXIX. Boek, bl. 27, 28. 43 [636, 637, 659].
 (e) Bor XXIX. Boek, bl. 46 [663, XXX. Boek, bl. 1, 7 [669, 678].

1598.

of *Maximiliaan van Oostenryk*, werdt opgedraagen, dien zy dan ten Huwelyk gegeven zou worden. Filips neigde egter meest tot den eersten van deeze twee. Doch de voornamesten hadden geenen zin in deezen voorflag. Sommigen, bevroedende, dat de gewigtigste reden, waarom men Henrik den IV. onbevoegd hielt, tot het bekleeden van den Franschen Troon, zyne zogenaamde Kettery was, waarom hy zelf, door den Paus, in den ban was gedaan, drongen hem zo sterk, tot het verlaaten der Hervormde Leere (f), dat hy 'er, eindelyk, toe besloot. In Bloemaand deezes jaars, deedt hy openbaare belydenis van den Roomschen Godsdienst, zonder welke, geen kans scheen tot herstelling van de rust en eendragt in 't Ryk. Hy gaf, terstond, kennis van zyne verandering aan de Vereenigde Staaten, die 'er niet zeer mede vergenoegd waren; doch evenwel zorg droegen, dat men 'er, hier te Lande, op de Predikstoelen, geen nadeelig gewag van maakte. Op den laatsten van Hooimaand, werdt 'er een Bestand voor drie maanden in Frankryk gesloten. Rouan, Orleans en Parys onderwierpen zig daarna aan den Koning. De rust in 't Ryk werdt allengskens hersteld. Doch de Koning van Spanje liet niet na, Frankryk, nog eenige jaaren, van den kant der Nederlanden, te bezoeken: waardoor de Vereenigde Staaten genoodzaakt werden, den Koning van Frankryk, in krygsbe-

(f) Bor XXX. Boek, bl. 8-15 [660-662], 29 [710].

behoefden , geld en manschap , by aanhouding , te ondersteunen (g). 1593.

In Holland , werdt de veldtogt deezer jaars begonnen , met de belegering van Geertruidenberg , waartoe men , geduurende den winter , de noodige toebereidfels gemaakt hadt. De Stad was rykelyk voorzien van bezetting , die onder bevel stondt van *Dismas van Berge* , *Heere van Waterdyk*. De Ruitery , die te Breda en te Heusden bezetting hielt , berende de Stad , op den zevenentwintigsten van Lentemaand. Des anderendaags , ver- toonde Prins Maurits zelf zig voor de Stad : terwyl het voetvolk , zevenenzestig vende- len sterk , vast aankwam. De Prins wendde al zynen vlyt aan , om de Stad te bemagti- gen , eer zy , door de benden , die uit Frank- ryk verwacht werden , ontzet kon worden. Op den vyfden van Grasmaand , overmees- terde hy de schans *Steelhoven* , niet verre van de Stad. Wat laater , leeden de loopgra- ven , welken men reeds hadt beginnen te maaken , veel van het hoog getyde , aange- zet door eene styve koelte , uit den Noord- westen. Ook deden de belegerden , nu en dan , eenen gelukkigen uitval. Maar het onstuimig weder en de zwaare regen hinder- den den Prins meer dan iets anders. Hy was nog maar weinig gevorderd in den aanvang van Zomermaand , toen men berigt kreeg , dat de Ruitery des Graaven van Mansfeld reeds tot by Turnhout gekomen was. Doch

Maurits
belegert
Geertrui-
denberg.

Mau-
(g) Bor XXX. *Boek*, bl. 25-29 [704-710], 36-41 [719-722],
63 [757], 65-73 [758-770], 77 [775, 776]. XXXI. *Boek*,
bl. 19-24 [800-806], 52 [844], 53-57 [846-850], 60 [855] +
82, 87 [883, 890].

1593.

Maurits hadt de toegangen naar Geertruidenberg zo wel bezet, dat zy nergens doorbreeken kon, en zelfs gedeeltelyk geslaagen werdt. Ook lag 's Prinzen Leger, naar gewoonte, zo sterk begraaven, dat het bezwaarlyk zou hebben kunnen aangetast worden: behalve dat eenige schepen, halve maanswyze voor de Stad gelegd, haar, ook van den waterkant, ongenaakbaar maakten. Mansfeld, die zig, met zyn Leger, in 't gezigt der belegeraaren, nedergeflaagen hadt, werdt, mids hem de toevoer afgesneden werdt, door de bezetting van Breda, een en andermaal, genoodzaakt van Legerplaats te wisfelen, zonder iets te kunnen toebrenghen tot ontzet van Geertruidenberg. Tusschen de wederzydsche benden, vielen egter eenige schutgevegten voor, in eene van welken, de Graaf van Hohenlo gekwetst werdt. Maurits, midlerwyl, nog vier Fransche vendelen bekomen hebbende, zettede zyne werken zo vlytig voort, dat hy zig in staat vondt, om een der Ravelynen voor de Stad aan te tasten, en op den vierentwintigsten van Zomermaand te bemagtigen. Toen sloeg de schrik in de belegerden, die, nog dien zelfden dag, de Stad opgaven, bedingende de bezetting den vryen uittogt met zydgeweer en pakkaadje. Doch drie soldaaten, die de Stad, vyf jaaren te vooren, hadden helpen verraden, werden gegreepen en opgehangen. De Graaf van Mansfeld, bekommerd voor 's Hertogenbosch, zocht zig, na 't overgaan van Geertruidenberg, meester te maaken van de schans Crevecoeur, die Staatsche

De Stad
geeft zig
op.

be.

bezetting inhadt, en 's Hertogenbosch zeer benaauwde. Doch Maurits voorkwam hem, 1593.
 zig nederflaande tusfchen hem en de fchanfe; en hem eerlang noodzaakende, de wyk te neemen naar het Land van Kuik. De Prins, federt, eenige looze bewegingen gemaakt hebbende, als hadt hy voorgchad, 's Hertogenbosch aan te tasten, zondt, eerlang, een deel zyns Legers naar Friesland, zonder, dit jaar, eenige verdere belegering te onderneemen. De Graaf van Solms viel, op den dag van het overgaan van Geertruidenberg, in 't Land van Waas, en bemagtigde, aldaar, wederom eenige Sterkten; doch Mondragon dwong hem dezelve, eerlang, te verlaaten. Het bevel van Geertruidenberg werdt den jongen Prinfe Henrik Fredrik opgedraagen (*h*). De Staaten van Holland hadden deezen ook, onlangs, een Regiment van twintig vendelen knegten vereerd (*i*), op dat zyne Vrouw Moeder, uit de inkomsten van het zelve, een deel der kosten zyner opvoedinge zou konnen vinden (*k*).

Prins
Henrik
Fredrik
krygt het
bevel
over
Geertrui-
denberg.

Na 't overgaan van Koeverden en Steenwyk, en 't bezetten der Friefche Steden en Sterkten, was Groningen alle gemeenfchap, mer de Plaatsen langs de binnenzijde des Ysfels, en met de zee en ftroomen afgefneeden. De weg naar Duitschland over de Bourtange, eene moerasfige heide, was de eenigfte, die der Stad toevoer verfchaft. Verdugo lag, ten deezen tyde, met vyftienhonderd

XXIX.
Krygsbe-
dryven in
Fries-
land.

(*h*) Bor XXX. Boek, bl. 17-21 [690-690].

(*i*) Refol. Holl. 5-27 Jan. 1593. bl. 201.

(*k*) Bor XXX, Boek, bl. 8 [679].

1593.

derd man, onder de Stad, en hadt nog een goed deel knegten in Drente en Twente; zo dat hy, binnen kort, vierduizend man byeen brengen kon. Met dit volk, bestondt hy 't platte land van Friesland af te loopen. Waarom Graaf Willem van Nasfau, die reeds beschuldigd werdt, dat hy zig niet genoeg aan Friesland gelegen liet leggen (1), om den haat geen verder voedsel te geeven, by tyds, in de weer was, om de grenzen, tegen de vyandyke invallen, te dekken, en de sterkten, met naame Koeverden, daar thans groot gebrek aan alles was, te voorzien van voorraad (m). Ook fligtte hy eene sterkte op de Bourtange, en trok, daarna, met den grootften hoop zyns Legers, voort, tot agter Groningen, in verwagting, dat de Stad, nu van alle zyden beslooten, zig voor hem verklaard zou hebben; waarin hy zig nogtans bedroogen vondt.

Ootmar-
sum en
verschei-
den
schanfen
verlooo-
ren.

Midlerwyl, maakte Graaf Fredrik van den Berg, door den Graave van Mansfeld, met eene aanzienlyke magt, herwaards gezonden, zig meester van het Steedje Ootmarfum, en van Aduwarderzyl, Slogteren, Wedde en Winschooten, allen schanfen in deezen oord, te vooren door Graave Willem bemagtigd, waardoor Groningen wederom aan eenigen ademtogt geraakte. Toen begeeft hy zig, van Verdugo verzeld, naar de Bourtange, om, ware 't mogelyk, de nieuwe sterkte aldaar te overweldigen, 't welk

(1) BOR XXX. Boek, bl. 23 [701] enz.

(m) BOR XXX. Boek, bl. 24, 25 [703, 704].

welk de moerasfige grond hem, in 't vogtig jaargetyde, ondoenlyk maakte. Hierop befluit de vyand Koeverden aan te tasten; doch de Plaats was te wel voorzien, om schielyk te kunnen bemagtigd worden. De bevelhebber, *Kaspar van Eufum*, aangezocht door Verdugo, liet zig, noch door vreeze, noch door beloften, beweegen, om in zyne trouwe te wankelen. Midlerwyl, was in 't Spaansche Leger zo groot een gebrek aan voorraad, tegen het naderen van den winter, dat de knegten, by hoopen, ja by geheele vendelen tevens, verliepen. Desonaangezien, bleef Verdugo, met het overschot zyns heirs, den geheelen winter over, voor Koeverden leggen. Doch Graaf Willem brak op met zyn Leger, omtrent het midden van Wynmaand, voorts weinig uitregtende, in dit jaar, Alleenlyk hernam hy 't Huis te Wedde, Winschooten en Midwolde, en belegerde Aduwarderzyl. Verdugo veroverde Ruwynen: waarmede de veldtocht in deezen oord beslooten werdt (12).

Ook viel elders niet veel meer te doen. In Slagtmaand, ondernam Graaf Filips van Nasfau Limburg, en Prins Maurits Brugge te verrassen. Doch beide deeze aanslagen mislukten. Zo ging 't ook, aan de andere zyde, met eenen toeleg op Zuidbeveland, dien de Graaf van Mansfeld, ten zelfden tyde, in den zin hadt (o). Eenige maanden te vooren, hadt 'er een sterk gerugt geloo-

1593.

Koeverden belegerd.

(12) Bor XXX. Boek, bl. 81-85 [714-718]. XXXI. Boek, bl. 4, 8 [781, 786].

(o) Bor XXX. Boek, bl. 64, 65 [757, 758].

1593. pen, dat hy voorhadt Oostende te belegeren: welk egter naderhand in rook verdweenen is (*p*).

Muitery onder 't Spaansch Krygs-volk. Gebrek aan betaaling en mondbehoefden aan eenige oorden hadt, omtrent deezen tyd, wederom eene gevaarlyke muitery verwekt, onder het Krygsvolk. Het Staatsche was 'er niet geheel vry van (*q*); doch dit kwaad toonde zyne meeste kragt, onder de vyandyke knegten. Te Rynberk, nam de bezetting hare Oversten gevangen, verkoor zig eenen Raad van drie Persoonen uit ieder vendel, die de Bisshoplyke Regten en Tollenen ontvingen, en, uit dezelve, leeningen deden onder de soldaaten. Te Nuis, was de helft der bezetting om buit uitgetoogen op vrienden-land. Doch de andere helft werdt, midlerwyl, ter Poorten uit gejaagd, door de Burgerye, die, sedert, meester der Plaatse bleef. Graaf Herman van den Berg moest de bezetting van Rynberk ten volle betaalen, eer zy de Stad ruimen wilde, waarna hy 'er ander volk binnen bragt. Op de grenzen van Frankryk, waren de Spanjaards ook aan 't muiten geslagen, en hadden Graave Karel van Mansfeld, hunnen Veldheer, beroofd van zyn pakkaasje en zilverwerk, daarna zig meester maakende van S. Pol in Artois, waaruit zy 't naaste Land onder brandschatting bragten. Toen men hen met geld te vrede gesteld hadt, volgden de Waalen en Italiaanen, die minder ontvangen hadden.

(*p*) BOR XXX. Boek, bl. 18, 19 [695].

(*q*) BOR XXX. Boek, bl. 32 [713].

den, hun voorbeeld, veroverden Pont op de Sambre, in Henegouwen, en leefden, 1593
 eenen geruimen tyd, van de brandfchattingen, die zy, uit Henegouwen en Luikerland, ophaalden (r).

Doch terwyl de Spaansche Krygsmagt, XXX.
 door deeze onorde, gezwakt werdt, leedt Zwaare
 de Hollandfche en Zeeuwfche Koopvaardy Storm.
 veel, door eenen geweldigen storm, die, den vierentwintigften van Wintermaand, opstak. In 't Marsdiep, Texel en 't Vlie, lagen toen omtrent honderdenveertig Koopvaardyschepen zeilreede, meest naar Italie; werwaards, mids het groot gebrek aan graanen federt twee of drie jaaren (s), een zeer voorspoedige handel gedreeven was. De storm floeg de meesten deezer Schepen van hunne ankers, en ftiet 'er meer dan twintig aan stukken, waarby een groot getal van bootsgezellen omkwam. Dit ongeval stelde veele voornaame Koopluiden buiten staat, om hunne schulden te voldoen, en veroorzaakte een deerlyk verloop, in verscheiden' neeringen (t). Kort te vooren, hadt *Henrik Antoniszoon Wisfel*, met zyne medestanders, een ontwerp gesmeed, om, hier te Lande, Komptoiren van Wisfel, Banken van Leeninge en Hallen op te regten, tot voortzetting van den Koophandel, verhinderung van ongeoorlofded woeker, en voorkoming der menigvuldige bankbreuken, onder de Koopluiden. De algemeene Staaten kreegen kennis van dit ont-

(r) Bon XXX. Boek, bl. 29, 31 [710, 713].

(s) Bon XXVIII. Boek, bl. 15 [549].

(t) Bon XXX. Boek, bl. 77 [776].

1593 ontwerp (*u*): doch ik vind niet, dat 'er iets op beslooten werdt.

Bommel en de Bommelerwaard met Gelderland hereenigd.
* *geassocieerd.*

Op den Gelderschen Landdag, die, in Wintermaand, te Arnhem gehouden werdt, handelde men, onder anderen, over de hereniging van Bommel en de Bommelerwaard, die zig nog als * verbonden aan Holland wilden gehouden hebben, met het Hertogdom Gelder: waartoe, eindelyk, een voet bearaamd werdt, in welken men, van wederzyde, genoeg nam (*v*).

XXXI. De Landvoogdy der Nederlanden wordt aan Ernst van Oostenryk opgedraagen.

Weinige weeken te vooren, hadt men, hier te Lande, tyding gekreegen, dat de Koning van Spanje de Landvoogdy der Nederlanden hadt opgedraagen aan ERNST, AARTSHERTOGE VAN OOSTENRYK en Broeder des Keizers, en dat deeze met een aanzienlyk Leger op weg was, met last om den kryg hier sterk door te zetten, of de Staaten te noodzaaken tot de vrede. Men hadt zelfs eenige Brieven onderschept, waarby Filips zynen Gezant ten Keizerlyken Hofve last gaf, om den Aartshertog te vermaanen, tot het spoeden der reize herwaards, en om naauw agt te geeven op deszelfs bedryf (*w*). De Staaten van Holland, in 't byzonder hiervan verwittigd, beslooten, op eenen voorslag van Prinse Maurits en den Raad van Staate, terstond te bewilligen in twaalfmaalhonderdduizend guldens, boven de twee tonnen schats ter maand, tot de oorlogslasten des aanstaanden jaars, door de vier

(*u*) BOR XXX. Boek, bl. 73 [770] enz.

(*v*) BOR XXX. Boek, bl. 73 [770].

(*w*) BOR XXX. Boek, bl. 76, 77 [774, 775].

ERNESTUS

*Aarts Hertog van Oostenryck,
Hertog van Bourgondien, Grave van Farch
Gouverneur der Nederlanden,
in den Naume des Konings*

vier gewesten, Holland, Zeeland, Utrecht en Friesland, op te brengen. Ook zогten de algemeene Staaten de Koningin van Engeland te beweegen, om haaren onderstand met vierduizend man te vermeerderen, en dezelve, voor den tyd van vier maanden, te onderhouden. Doch zy kreegen alleenlyk verlof, om tweeduizend man, ten hunnen eigen' koste, in Engeland, te mogen werven (x). In den aanvang des jaars 1594, kwam de nieuwe Landvoogd te Luxemburg, en van daar, over Namen, te Brusfel, alwaar hy, op den dertigsten van Louwmaand, zyne intrede deedt. Hy was van eenen aanzienlyken Hofftoet verzeld; doch van geen talryk Leger, gelyk men verspreid hadt. Men ontving hem met uitbundige tekenen van vreugde. Ook hadt Filips hem breeden last gegeven, over de zaaken van Regeeringe, na 't vertoonen van welken, de Graaf van Mansfeld afftond: van de magt, die hem, by voorraad, opgedraagen was (y). Men beloofde zig, in 't eerst, veel van de regeeringe des Aartshertogs, wiens deffige minzaamheid veele herten innam. Ook hadt de zagtheid van zynen aart, die zig ligtelyk leiden liet, door raad of bevel, den Koning van Spanje derwyze bekoord, dat hy hem, met de Landvoogdye, zyne Dogter ter Vrouwe hadt toegeschikt. Doch toen men, door den tyd, ondervondt, dat de Vereenigde Staaten, in Duitschland, vierduizend Knegten

1593.

1594.

Hy doet
zyne in-
trede te
Brusfel.

(x) BOR XXX. Boek, bl. 41 [727].

(y) BOR XXXI. Boek, bl. 4 [781].

DON PETER DE GUSMAN

*Grave van Fuentes,
Gouverneur der Nederlanden.*

1594.
raakt ras
in alge-
meene
verag-
ting.

ten en eenige Ruiters geworven hebbende (2), hem het byeenbrengen van Krygsvolk op de Duitsche grenzen wisten te beletten, verdween de hoop, die men van hem opgevat hadt, allengskens. Zyne poogingen, om Spaansche bezetting te leggen in Rysfel en Namen, die dezelve volftandiglyk weigerden te ontvangen; zyne vadzigheid en zyne gencigheid tot de vrouwen bragten hem, daarna, in de algemeene kleinagting, tot zo verre zelfs, dat men zig niet ontzag, hem, in smaal- en schimpfchriften, lelyk door te stryken (a): al het welke niet weinig toebragt om het aanzien van Prinsfe Maurits en van de Vereenigde Staaten, by in- en uitheemschen, te hooger te doen ryzen.

XXXII.
Aanfla-
gen van
Prinsfe
Maurits
op 's
Herto-
genbosch
en Maas-
tricht.

De krygsbedryven deezes jaars werden, van der Staaten zyde, aangevangen, met twee aanflagen tegen twee voornaame Steden, welken beide mislukten. In Sprokkelmaand, dagt Prins Maurits 's Hertogenbosch te verrassen, en hadt reeds eenige knechten, in stilte, over de hameye, doen klimmen; doch 't onverhoeds vallen van eenen steen uit den muur wekte de schildwagt, en deedt hem zo veel gerugts maaken, dat de Staatsche knechten bevel kreegen, om af te trekken. Wat laater, meende de Prins Maastricht, daar hy heimelyk verftand hielt, te overrompelen; doch de Hopluiden, welken de aanflag toevertrouwd was, werden, toen 't op 't uitvoeren aankwam, van vreeze bevan-
gen,

(2) BOEK XXXI. *Boek, bl. 7* [785].

(a) GROEN *Hist. Libr.* III. p. 132, 134.

gen, terwyl het Krygsvolk zig te zeer op-
 hielt, met vrybuiten ten platten lande,
 waardoor de toeleg in rook verdween (b).
 Van de Spaanfche zyde, broeide 'er, ten dee-
 zen tyde, ook een bedekte aanslag op Thoo-
 len en Bergen op Zoom, die, door eenen
 der medewustigen, en, uit onderschepte
 brieven, ontdekt zynde, insgelyks, te niet
 liep (c).

1594.

Aanslag
 op Thoo-
 len en
 Bergen
 op Zoom.

Verdugo viel, terwyl 't ys nog in 't water
 lag, aan, op de schans te Delfzyl, daar ver-
 scheiden' Staatsche bevelhebbers sneuvelden.
 Nogtans moest hy, na een vinnig gevegt,
 te rug keeren (d). Doch in Bloei maand,
 overmeesterde Eduard Norrits, Bevelhebber
 van Oostende, eenige vyandyke schansen
 in Vlaanderen, welken hy egter slegten
 deedt, en verliet (e). 't Voornaamste geweld
 des krygs schein zig naar den Frieschen bo-
 dem te zullen wenden, werwaards Prins
 Maurits, van by Maastricht, over den Ryn,
 op weg sloeg. Graaf Willem en het nieuw
 geworven Krygsvolk voegden zig by hem.
 Zyn Leger, dat uit tienduizend Knegten en
 eenige Ruitery bestondt, trok regt aan op
 Koeverden. Verdugo lag nog voor deeze
 vesting, en stelde zig, op 't vernemen van
 Maurits aankomst, voor dezelve in slagorde.
 Hy hadt egter niets minder in den zin dan
 eenen veldslag. Zyne magt was 'er, inderdaad,
 te gering toe. Terwyl Maurits dan in be-
 raad

Verdugo
 breekt
 het beleg
 van Koe-
 verden
 op.

(b) BOEK XXXI. Boek, bl. 5 [783].

(c) BOEK XXXI. Boek, bl. 6, 7 [783, 785].

(d) BOEK XXXI. Boek, bl. 5 [782].

(e) BOEK XXXI. Boek, bl. 7, 8 [785, 786].

1594. raad neemt, of hy de moerasfen ftevigē, en zig binnen de vesting werpen wil, of aanvallen op 's vyands verchansingen, breekt Verdugo, des nagts na den zesden van Bloei-maand, met stille trom, op van voor Koe-verden, neemende zynen weg naar Oldenzeel, vanwaar hy zyn volk, voor welk hy geene betaaling van den Aartshertoge krygen kon, toeliet te stroopen op den Duitschen bodem. Daarna, voerde hy een gedeelte van het zelve over de Eems naar Lingen, dat Spaan-sche bezetting inhadt, een ander gedeelte naar Groningen, om de burgery, die nu geschaapen stontd het oog te wenden naar Prinse Maurits, te beter in bedwang te hou-den. Met het aanbreeken van den dag, vernam men, in en om Koeverden, dat de vyand geweeken en de vesting ontzet was (f).

XXXIII. En nu stontd het beleg van Groningen voor Beleg vande deur; want schoon sommigen gaarne ge-zien zouden hebben, dat men zig eerst van Gronin-gen. Twente en 't Graaffchap Zutfen verzekerd hadt, begreepen nogtans de Prins, Graaf Willem en de Raaden van Staate, die zig te Zwol onthielden, en aan welke allen, de algemeene Staaten 't stuk verbleeven hadden, dat men het aantasten van Groningen niet langer moest uitstellen. 't Geschut, schoon Vitus van Kamminga, die, wegens Friesland, in den Raad van Staate zat, meende, dat de Stad, midts de tweedragt tusfchen de bur-gers en bezetting, zonder geschut wel te winnen ware; werdt egter te Zwol scheep ge-

(f) BOEK XXXI. Loek, bl. 17, 18 [797-799].

gedaan, en, over de Zuiderzee en Wadden, door 't Reitdiep, voor Groningen gebragt. De Prins, Graaf Willem en 't gantsche Leger, den negentienden van Bloei- maand opgebroken zynde, floegen zig, op den derden dag daarna, neder aan de zuidzyde der Stad, die hier, door toorens en buitenwerken, allermeeft verfterkt was. 't Heir lag geftrekt op eene hooge en drooge vlakte, tufchen twee watertjes, het Hoornsche- en Schuiten-diep; die, fpruitende uit de moerassen van Drente, de Stad doorloopen, en zig, door 't Reitdiep, vermengen met de Wadden der Lauwers. Maurits zette, door 't opftoppen deezer froompjes, het naastgelegen laage land onder water. Ook deedt hy, hieromtrent, eenige vaartten graaven, langs welken 't gefchut werdt aangevoerd, tegen verfcheiden' fchanfen, die, hier en daar, door 't land, verfpreid lagen. Eenigen van deeze fchanfen waren reeds verlaaten; en werden, zonder moeite, ingenomen. Doch de fchans te Aduwarderzyl werdt dapperlyk verdedigd, en eerlang stormenderhand veroverd, waarna de toevoer veel gemaklyker uit Friesland in 't Leger kwam. Die van Embden zonden ook niet weinig, tot dat zy 'er, door de zwaare bedreigingen van Verdugo, van werden afgefchrikt. Midlerwyl, werden de belegeraars, in hunne verfchanfingen en naderniffen, gehinderd; door meer dan eenen gelukkigen uitval der belegerden; en door eenen aanhoudenden regen. Des nagts na

1594. den derden van Zomermaand, bragt men, tegen over de Ooster- en Heeren-Poorte, 't gefchut op de Batteryen, waaruit hevig gedonderd werdt op de Stad. Bruggen, poorten, toorens, huizen raakten om verre. Van binnen, werdt ook geweldiglyk gefchooten op de belegeraars. Maurits, de Stad fchryftelyk vermaand hebbende tot de overgave, kreeg ftout befcheid. Nogtans tradt men, omtrent het einde van Zomermaand, in befprek, terwyl de belegerden naar Brusfel gezonden hadden, om onderftand, of verlof om zig den Hertoge van Brunswyk te onderwerpen, waartoe sommigen neigden. Doch 't laafte werdt afgeflaagen, 't eerfte verfchooven. In de Stad, kreeg men vast gebrek aan buskruid. Maar Maurits, na 't afbreken der onderhandelingen, herhaalde 't geweldig fchieten en werpen van handgranaaten en vuurballen, die, by donkeren nagt, aan verfcheiden' oorden tevens, brand verwekten, en de inwooners in de uiterfte verlegenheid bragten. Ook was de Stad verdeeld, fpreekende sommigen van overgeeven, terwyl de Burgemeester *Jarges*, die 't graauw op zyne hand hadt, de Jefuiten en anderen fnoefden van de trouw, die men den Koning fchuldig was. Hieruit rees eene byftere beroerte, die, door 't afleggen van eenen nieuwen eed aan den Koning, gefild werdt (g). De Prins, zig ge-laatende de werken, die, door 't gefchut, be-

De Stad
wordt
hevig be-
fchoo-
ten.

Oproer
in dezel-
ve.

befchadigd waren, stormenderhand, te willen bemagtigen, deedt onderwyle het grootste Ravelyn, dat binnen de graft en een overblyffel van 't Kasteel des Hertogs van Alva was, ondergraaven; by welke gelegenheid, zyne Doorlugtigheid groot gevaar zyns leevens liep, wordende, onder 't bezigtigen van 't werk, met een' kogel, getroffen, die hem byna ter aarde wierp, doch op zyne rondasfe afftuite. Op den vyftienden van Hooimaand, deedt de myn onder 't Ravelyn haare werking, vernielende ruim veertig man, die, onder het deksel van stormen, derwaards gelokt waren. Graaf Filips van Nassau, gevolgd van eenen hoop Schotten, maakte zig, hierop, meester van 't Ravelyn. Men rekende de Stad nu zo goed als gewonnen, en de soldaat, vlammeende op roof, floeg openlyk uit, dat zy verdiend hadt, hem ten prooije te worden overgeleverd. Doch de Prins en de Raaden van Staate begrepen 't anders. Zy hoorden de Gemagtigden der Stad; die kort hierna in 't Leger kwamen, gunstiglyk. Ook ontving de Prins, eenige dagen laater, afgezondenen uit de bezetting. 't Hadt egter nog veele voeten in de aarde, eer men eens was over de voorwaarden, die, eindelyk, den tweewentwintigsten van Hooimaand, beraamd werden, op den volgenden voet: „ De Stad „ zou 't Verbond van Vereeniging aannee- „ men, en den algemeenen Staaten getrouw „ zyn. Voorts, onverkort blyven in haa-

1594.

Zy geeft
zig over.

1524.

„ re voorregten, met geen Kasteel bezwaard
 „ worden, Graaf Willem Lodewyk voor
 „ Stadhouder aanneemen, vyf of zes ven-
 „ delen voetvolks ontvangen, en zig, ne-
 „ vens de Ommelanden, in 't stemmen ter
 „ algemeene Staatsvergaderinge, en zaaken
 „ daaraan paalende, schikken naar de or-
 „ de, daarop, by de algemeene Staaten,
 „ met goede kennisfe, te beraamen. De
 „ Hervormde Godsdienst zou alleen bin-
 „ nen de Stad geoefend worden: de kloos-
 „ ters en geestelyke goederen blyven, in
 „ den tegenwoordigen staat, tot op de na-
 „ dere schikking der algemeene Staaten. De
 „ Wethouderfchap zou, voor deeze reize
 „ alleen, door Prinsfe Maurits en Graave
 „ Willem, by raade van den Raad van
 „ Staate, worden gesteld; doch daarna ge-
 „ kooren worden, naar ouder gewoonte,
 „ alleenlyk met deeze verandering, dat
 „ Graaf Willem, als Stadhouder, vyf uit
 „ de vierentwintig gezwooren' Gemeenten
 „ zou mogen noemen, die de Wethouder-
 „ fchap zouden kiezen." Aan de bezet-
 „ ting werdt vrye uittocht, met vollen ge-
 „ weer, toegestaan. Ook kreegen, by het
 „ verdrag, met haar gemaakt, de Geestely-
 „ ken en andere Inwooners verlof om de Stad
 „ te verlaten (h). Op den vierentwintigsten,
 „ deedt de Prins zyne intrede in de Stad, en
 „ verftelde de Wet. Het in- en uitheemsch
 „ Krygsvolk vertrok, ten zelfden dage, en de
 „ Stad

(h) Zie Refol. Holl. 28 Juny 1594. bl. 282 enz.

Stad werdt voorzien van Staatſche bezetting, waarna Prins Maurits, naar Holland, te rug keerde (i). Graaf Willem Lodewyk, in gevolge van het gemaakt verdrag, tot Stadhouder van Groningen en Ommelanden verkooren zynde, ontving, in Zomermaand des volgenden jaars, zynen * Lastbrief van de algemeene Staaten (k). Op dusdanig eene wyze, werdt Groningen gehegt aan het lighaam der Vereenigde Staaten. Eenigen der voornaamſte Leden van Friesland hadden ongaarne gezien, dat men deeze Stad tot het Bondgenootſchap zocht te brengen, bedugt, dat zy, geene vyandin meer zynde der Bondgenooten, een groot deel des Frieſchen Koophandels naar zig trekken zou (l). Doch 't gemeen belang der gewesten woog zwaarer dan dat der Friezen. Het bemagtigen van Groningen ſtrekte te zeer tot beveiliging der Staatſche Plaatsen over den Ryn, dan dat men het langer zou hebben willen verwylen. De Vereenigde Gewesten, die, tot hiertoe, maar zes in getal geweest waren, werden nu, met het zevende en laafte, vermeerderd. De Staaten, genoodzaakt eene ſterke bezetting te houden in Groningen, daar 't nog vol was van kwalikgezinden, en, daarenboven, verplicht, den Koning van Frankryk te onderſteunen, beflooten, na 't bemagtigen van Groningen, geen

1594.

* Com-
miſſie.

(i) BOR XXXI. Boek, bl. 41-45 [830-835].

(k) Zie BOR XXXII. Boek, bl. 125 [154].

(l) GROTH Hilt. Libr. III. p. 136.

1594. geen nieuw beleg te onderneemen. Het aantasten van Grol, waartoe reeds beslooten was, moest, by gebrek van manschap, tot in 't volgende jaar, verschooven worden (*m*).

(*m*) *Boek XXXI. Boek, bl. 53 [846].*

*

VADERLANDSCHE HISTORIE,

TWEE-ENDERTIGSTE BOEK.

I N H O U D.

- I. *Aanvang eener Vredehandeling met de Vereenigde Gewesten.* II. *Aanslagen op het leven van Prinsse Maurits. De Staaten staan over den Doop van den jongen Prinsse van Schotland.* III. *Handel met Deenemarke. De Spaanschen winnen Kameryk. Muijterij onder 't Italiaansch Krygsvolk. Verdugo valt in Friesland.* IV. *Jonkheer Arend van Dorp in verzekering genomen. Ontslaagen.* V. *Franse Krygsbedryven. Heraugiere verrast Huy. La Motte herwint de Stad.* VI. *De Aarts-hertog Ernst sterft. De Graaf van Fuentes wordt Landvoogd, by voorraad.* VII. *Opening tot eenen nieuwen Vredehandel. Bedenkingen hierop. De handel hapert.* VIII. *Kleeffche onlusten. De Staaten neemen 'er deel in.* IX. *Twist, tusfchen den Graave van Oostfriesland en de Stad Embden, door de Staaten bygelegd.* X. *Wederzydsche Krygsbedryven. Verdugo sterft. La Motte sneuvelt.* XI. *Maurits belegert Grol. Verlaat het. Filips van Nassau sneuvelt. Dood van Mondragon. Lier verrast. Duurte.* XII. *De Kardinaal Albertus, Aarts-*
Bb 5 *hertog*

hertog van Oostenryk, wordt Landvoogd. Philips Willem, Prins van Oranje, keert met hem uit Spanje. XIII. De Aartshertog bemagtigt Calais en Ardres. Hy wint Hulst. De Staaten neemen Waardgelders aan. XIV. Keizer Rudolf arbeitet tot bevordering der Vrede. Kleefsche zaaken. XV. Tugt der Engelschen en Staatschen naar Spanje. Kadix geplonderd. Geldgebrek in Spanje. XVI. Handeling der Staaten met Frankryk en Engeland. Toerusting ter zee, in Spanjs en Portugal, verydeld, door een' storm. XVII. Verbond tuschen Frankryk en Engeland, waar in de Staaten treden. Byzonder Verbond tuschen Frankryk en de Staaten. Verklaaring van Koning Henrik den IV. ten voordeele van 's Lands Hooge Schoole te Leiden. Handel met Deenemarke. XVIII. Oorsprong van het Regt des eersten Edele in Zeeland en geschillen deswege. XIX. Gevegt by Turnhout. Amiens verlooren en herwonnen. Vyandlyke onderneemingen. XX. Maurits verovert Alfen, Rynberk, Meurs, Grol, Bredvoort, Finschede, Oormarsum, Oldenzeel en Lingen. Graaf Fredrik van den Berge valt in de Zevenwolden. XXI. Ongelukkige Scheepstugt der Engelschen en Staatschen. XXII. De Koning van Poolen randt tot Vrede. Handel met het Ryk. Deensch. Gezantschap. XXIII. Twist tuschen Groningen en de Ommelanden. Verschil met Zeeland, over 't heffen der Verlofgelden. XXIV. Vyf Kollegien ter Admiraliteit opgeregt. XXV. Huwelyk van Don Emmanuel van Portugal en Emilia van Nasau. XXVI. Munitery onder 's vyands Krygsvolk. Opening van Vredehandel tuschen Frankryk en Spanje.

je. XXVII. *Overdragt der Nederlanden aan de Infante Izabella Klara Eugenia. Gezantschap naar Frankryk en naar Engeland.* XXVIII. *Handeling der Staaten, in Frankryk.* XXIX. *Vrede tusfchen Frankryk en Spanje. Verdrag tusfchen Engeland en de Staaten.* XXX. *Voornaamfte inhoud van de Voorwaarden der overdragt aan de Infante. De Aartshertog aanvaardt de heerschappy, uit den naam zyner Gemaalinne.*

DE Aartshertog Ernst van Oostenryk, die zig, terifond na zyne aankomst in de Nederlanden, hadt laaten verluiden, dat hy voorhadt, de gewesten, onderling, en met den Koning, te bevredigen, fcheen hiervan, eerlang, zyn werk te willen maaken, en gaf aan *Otto Hartius* en *Jeronimus Komans*, die, op vrygeleide, herwaards gekomen waren, om eenige byzondere zaaken te verrigten voor de Prinfesse van Chimai, eenen Brief mede aan de Staaten der Vereenigde gewesten, gedagtekend den zesden van Bloei maand. De Advokaat Oldenbarneveld hadt, reeds in 't voorleeden jaar, berigt gekreegen van het oogmerk van deeze twee, en Hartius, een Nieuwmeenaar van geboorte, was hem afgemaald, als fchrandder, doortragt en weinig te vertrouwen (a). Den zestienden van Bloei maand, leverden zy den Staaten, in den Haage, den Brief des Aartshertogs over, die, zo wel als het

1594.

I.
De Aartshertog vangt een Vredehandeling aan, met de Vereenigde gewesten.

(a) *BOEK XXX. Luch, bl. 42 [728].*

1594. voorstel, welk zy 'er nevens deden, strekte, om te vertoonen „ welke nadeelen de „ Landen leeden door den oorlog, en hoe „ veele voordeelen zy te wagten hadden, „ zo zy zig, op redelyke voorwaarden, wilden begeeven onder de voorige gehoorzaamheid:” wordende, daarin, wyders, aangemerkt „ dat de Aartshertog, gesprootten uit het beroemde Huis van Oostenryk, van geene trouwloosheid, by de Staaten, verdagt gehouden, en daarom, als bemiddelaar deezer voorwaarden, veilig aangenomen kon worden. Dat hy, om de vrede in de Nederlanden te bewerken, zyn eigen Vaderland en zyns Broeders Hof verlaaten hadt. Dat de Staaten zig, door het voorspoedig beloop hunner zaaken, niet moesten laten verblinden, maar de gelegenheid, die hun nu voorkwam, waarneemen, eer de kans des oorlogs wederom keerde.” In den Brief des Aartshertogs, werdt den Staaten de titel gegeven van *welgebooren, edelen, erentfesten, eerzaamen, voorzienigen, lieven, byzonderen* (b). In 't antwoord, welk zy den twee afgezonden gaven, weezen zy aan „ hoe hunne zaak, eertyds, door Keizer Maximiliaan den II, en, door den Aartshertoge Matthias, goedgekeurd en verdedigd was, hoe de Voorzienigheid hen nu, door eigene dapperheid, en door den bystand van magtige bondgenooten, in staat gesteld hadt, om der Spanjaarden hoogmoed te finiken:

(b) Refo. Holl. 1 Juny 1594. bl. 177.

„ ken: waarom zy die zelfde Voorzienigheid
 „ liever dan eenen trouwloozen vyand dee-
 „ ze hunne zaak bevolen wilden laten.”
 Ook verzuimden zy niet, door voorbeelden,
 en, uit onderschepte brieven (c), te toonen,
 hoe weinig 'er te tellen ware, op de belof-
 ten, die Filips nu mogt goedvinden te doen:
 daar by voegende „ dat het beraamen der
 „ Vredepunten den Landvoogden aanbe-
 „ trouwd werdt; terwyl het onderhouden
 „ derzelve aan den Koning stondt; en dat
 „ 'er geene hoop tot vrede zyn kon, zo lang
 „ het uitheemsch Krygsvolk in de Neder-
 „ landen bleef, en de Spaansche Heeren, al
 „ 't bewind in handen houdende, de vreed-
 „ zaame oogmerken des Aartshertogs om
 „ verre slieten (d).” Uit dit Antwoord, welk,
 naderhand, van de Spaansche zyde, in open-
 baaren druk, wederlegd werdt (e), was lig-
 telyk te speuren, hoe weinig men hier ge-
 neigd was tot de vrede. Om 't gemeen ook
 van dezelve afkeerig te maaken, verspreid-
 de men, hoe veelen onder de Roomsche-
 zinden dreeven, dat men niet verplicht was,
 den ketteren zyn woord te houden: waaruit
 men wilde afgenomen hebben, hoe weinig
 'er, op een verbond met den Koning van
 Spanje, te tellen ware. De voorslag des Aarts-
 hertogs vondt dan nergens ingang: Ook hadt
 de ontdekking van eenen toeleg tegen 't lee-
 ven van Prinse Maurits veel bygebracht, om
 dien van de hand te doen wyzen.

Mi-

(c) Zie 'er eenigen by Bon XXXI. Boek, bl. 8-17 [786-797].

(d) Resol. Holl. 1 Juny 1594. bl. 132: Bon XXXI. Boek, bl. 27-30 [810-815].

(e) Bon XXXI. Boek, bl. 32 [817] enz.

1594.

H.
Aanla-
gen op
het lee-
ven van
Prinse
Maurits.

Michiel Renichon, Priester in 't Land van Namen, op vermoeden, dat hy eenen aanflag op Breda in den zin hadt, in Lentemaand laatstleeden, in soldaatengewaad, gevat, en, federt, naar den Haage gebragt zynde, hadt zig, aldaar, met eenen ftrop, het leeven willen beneemen; waarop hy, fcherpelyk ondervraagd zynde, beleeden hadt, dat hy, door den Graave van Barlaimont, met kennisfe van den Aartshertoge, omgekogt was, om Prins Maurits van kant te helpen; ten welken einde, hy en meer andere Perfoonen zig herwaards begeven hadden: een van welken, dien hy noemde, ook toeleg maakte, om den jongen Henrik Fredrik, die thans op de Hooge Schoole te Leiden was, om te brengen. Hy voegde 'er by, dat Oldenbarneveld, Aldegonde en andere voornaame luiden ook gevaar liepen van hun leeven. Al het welke bekend geworden was, niet lang voor de aankomst van Hartius en Komans. Doch deeze beweerden, dat de gevangen, die, nogtans, zyne belydenis, in hunne tegenwoordigheid, bevestigde, alles verdigt hadt. Zelfs verzogten zy, dat hy, onder goede verzekering, gevoerd mogt worden, naar Antwerpen of Brusfel, om, daar, tegen den Graave van Barlaimont, gehoord te worden: of, zo dit den Staaten niet geviel, zou Barlaimont, meenden ze, zig, op behoorlyke zekerheid, wel naar Breda begeeven willen, daar men hem en Renichon zou kunnen onderzoeken. In deezen laatften voorflag, fchoon men veele moeite met het vinden van zekerheid gehad zou hebben, zou-
den

den de Staaten egter hebben bewilligd, zo de afgezondenen hadden kunnen verklaaren, dat zy dien, uit den naam van den Graave, of van den Aartshertoge, gedaan hadden. By gebrek van zulk eene verklaring, bleef het verder onderzoek van dit stuk agter, en Renichon werdt, volgens een vonnis van eenige Raaden, hiertoe, byzonderlyk, gemagtigd door de algemeene Staaten, op den derden van Zomermaand, onthalsd en gevierendeeld (f). Ook werdt, in Slagtmaand hieraan volgende, te Bergen op Zoom, ter dood gebragt zeker foldaat, *Pierre du Four* genoemd, die, insgelyks, beleeden hadt, dat la Motte, Asfonville en de Aartshertog zelf hem hadden aangezet, om Prins Maurits te vermoorden; en dat hy zig, met zulk een voorneemen, herwaards begeven hadt (g). Het ontdekken van zulke snoodheden bragt hier zo grooten afkeer voort van de Vredehandeling, dat 'er, van de Spaansche zyde zelve, vooreerst, niet meer op gedrongen werdt.

1594.

In den aanvang van Bloeiimaand deezes jaars, waren de algemeene Staaten, door een plegtig Gezantschap, van wege den Koning van Schotland, verzogt, om, nevens de Koningen van Frankryk en Deenemarke, en de Koningin van Engeland, als getuigen te willen staan, over den Doop van 's Konings eersten Zoon, die hem zyne Gemalin Anna, Prinsesse van Deenemarke, ge-

De Staaten staan over den Doop van den jonget Prinsse van Schotland,

baard

(f) Resol. Holl. 3 Juny 1594. bl. 191. BOR XXXI. Boek, bl. 28 [812], 31 [815].

(g) BOR XXXI. Boek, bl. 21 [832].

1594.

baard hadt (*h*). De vriendschap tusfchen Koning Jakob en deezen Staat was volkomenlyk hersteld geworden, federt dat men in Schotland, eene famenzweering van Spaanschen Roomschegezinden tegen de Regeering ontdekt hadt: waardoor de Koning, die reeds verdagt geworden was van te grooté geneigdheid tot de Roomschegezinden, andere maatregels hadt beginnen te neemen. Hierop, hadt hy William Stuart, in de Lente des voorleeden jaars, herwaards gezonden, om een Verbond van Vriendschap en onderlinge befcherming met de Vereenigde Gewesten te fluiten. En hoewel dit werk toen zyn beflag niet kreeg, befloot men, egter, eenen Agent in Schotland te houden, tot aankweeking der onderlinge vriendschap (*i*). De Staaten vaardigden nu *Walrave, Heer van Brederode*, en Meester Jakob Valke, aan 't hoofd van veele Edelen, naar Schotland af, om, uit hunnen naam, te ftaan over 's Prinfsen Doop, die, op den negenden van Herfstmaand, geschiedde. Tot eene Pillegave, fchonken de Staaten den jonggebooren twee gouden koppen, benevens eenen Lyfrentebrief van vyfduizend guldens in 't jaar, leggende in eene gouden dooze. De oude Verbonden van Vriendschap werden, ten zelfden tyde, vernieuwd en bevestigd (*k*). De Koningin van Engeland zag deeze mildheid der

(*h*) Refol. Holl. 10 *July* 1594. *bl.* 198, 199. *Boek XXXI. Boek, bl.* 36 [323] enz.

(*i*) *Boek XXX. Boek, bl.* 29 [710]. *XXXI. Boek, bl.* 3 [780].

(*k*) Refol. Holl. 28 *July*, 7, 23 *Nov.* 1594. *bl.* 288, 289, 290, 291, 292, 300, 457, 493. *Boek XXXI. Boek, bl.* 46752 [337-343].

der Staaten, omtrent haaren nabuur en naasten erfgenaam, met afgunflike oogen, en liet 'er zig fcherp over uit tegen de Gezanten, die haar, op de te rug reize, waren komen begroeten; vorderende, volgens haare gewoonte, wanneer zy misnoegd was, de agterftallen, welken de Staaten haar fchuldig waren. Doch men paaide haar, eerlang, met eenige fchepen (l), die zig, by haare vloote, voegden, om de Spanjaards te verdryven van de kusten van Bretagne; alwaar zy, federt eenigen tyd, de vaart naar 't Westen, grootelyks, belemmerden (m). De Staaten van Bretagne zelven hadden, onlangs, de Vereenigde Gewesten om onderftand verzogt, en derzelve Gemagtigden waren, niet zonder hoop op eenige hulpe, te rug gezonden (n).

Met Deenemarke, zegt men ook goed verftand te houden. Ten dien einde, was, reeds voor 't einde des jaars 1593, beflooten, een gezantschap derwaards te zenden (o): welk egter, eerst in den zomer deezes jaars, op reis ging. De jonge Koning, Christiaan de IV, verleende den Gezanten gunftig gehoor; doch het vernieuwen der voorige verbindtenissen werdt uitgesteld, tot na dat de Koning zelf de Regeering aanvaard zou hebben (p). De Aartshertog Ernst deedt ook, kort hier-

III.
Handel
met Deenemarke.

(l) Refol. Holl. 10, 23 Juny 3 July 1594. bl. 199, 237.

(m) Gronn Hist. Libr. III. p. 196.

(n) Refol. Holl. 7 May 1594. bl. 127. Bor XXXI. Boek, bl. 36, 46 [823, 836].

(o) Refol. Holl. 6-18 Sept. 1593. bl. 139. Bor XXX. Boek, bl. 57 [748].

(p) Refol. Holl. 3-13 May, 16 Juny, 28 July, 4 Aug. 1594. bl. 155, 203, 206, 302, 324. Bor XXXI. Boek, bl. 38 [826].

1594.

hierna, eene bezending naar Deenemarke, om den Koning te verzoeken, dat hy den Vereenigden gewesten allen handel in zyn Ryk verbieden wilde, zo zy zig niet lieten bevredigen met den Koning van Spanje; doch dit verzoek werdt platuit afgeslaagen (q).

Beleg en
overgang
van Ka-
meryk.

Het Spaansch Krygsvolk, tot nu toe, in 't muiten volhard hebbende, en buiten de Steden geflooten zynde, werdt, in Iierfstmaand deezes jaars, gezonden, om Kameryk te belegeren. Deeze Stad was, voor eenige jaaren, bemagtigd, door de Franschen, en de *Heer van Baligni* was 'er thans Bevelhebber over. 't Beleid der Belegeringe werdt den Prinse van Chimai toevertrouwd. Terwyl zy duurde, verklaarde Henrik de IV. openlyk den oorlog aan Filips (r), zoekende, te beweegen, om het Spaansch Krygsvolk, dat Kameryk van verre beslooten hielt, en, op hunnen, zo wel als op den Franschen bodem, veel overlast deedt, uit het Kameryksche te verdryven. Doch de vrees verhinderde de Waalen Henriks begeerte en hunne eigene te voldoen. Van Frankryks wege, hadt., hieromtrent, het beleid des krygs *Henrik de la Tour d'Auvergne*, nu verheeven tot *Hertoge van Bouillon*, en onlangs gehuwd met *Elizabet van Nasfau*, halve Zuster van Prinse Maurits (s). Filips van Nasfau hadt zig, met den onderftand der Vereenigde Gewesten, ge-
voegd

(q) BOR XXXI. Boek, bl. 80 [88r].

(r) BOR XXXI. Boek, bl. 1 [4].

(s) BOR XXXI. Boek, bl. 74, 77 [874, 877].

voegd by zyn Leger, dat nogtans te zwak was, om iet van belang te onderneemen. Kameryk bleef belegerd, tot in Wynmaand des volgenden jaars, wanneer de Stad, met het Kasteel, aan den Graave van Fuentes, overgegeven werdt (t). 1594.

Eene nieuwe muitery onder de Italiaanen was oorzaak, dat de Aartshertog, dit najaar, zo weinig kon uitvoeren. De muiters, misnoegd, dat de Spanjaards betaald en zy voorbygegaan waren, maakten zig meester van 't Steedje Sichein in Brabant, waaruit zy 't platte land, alomme, afliepen, of onder brandfchatting stelden. Ook vorderden zy zekere regten van de uitgaande goederen, en kreegen, eerlang, zo veel toeloops van allerlei Krygsvolk, dat zy eene soort van geregelde Regeeringsvorm opregteden, en zig, boertswyze, *de Italiaansche Republiek* noemden. Prins Maurits en de Staatschen stookten 't vuur deezer muiterye, en slooten zelfs een Bestand met de muitelingen. Ten Hove des Aartshertogs, werden vast strenge maatregels tegen hen genomen. Doch zy hadden kondfchap van alles, en verzeckerden zig, zo veel zy konden, tegen een Leger van Spanjaarden, dat op hen afkwam, en hen, eerlang, uit Sichein, tot digt by 's Hertogenbosch, wyken deedt (u). Hier voorzag Maurits hen van geschut en ruitery: waarop het plonderen en brandfchatten, van nieuws, aanging. De bezettingen van Duinker-

Muitery
onder de
Italiaan-
sche be-
den.

(t) BOR XXXII. Boek, bl. 40-43 [52-57].
(u) Refol. Holl. 19 Dec. 1594. bl. 559.

1594.

kerken, S. Amand en andere Plaatsen, zelfs de Spanjaards, dien 't wederom aan geld begon te ontbreeken, volgden, daarna, het voorbeeld der Italiaanen (v). Al deeze wanorde sproot, uit den slegten staat der geldmiddelen, in de Spaansche Nederlanden en in Spanje. En 't was niet vreemd, dat 's Konings kas uitgeput was. De Westindische Vloot was, door onstuimig weder, en door ziekte onder 't scheepsvolk, agtergebleeven. Ook hadden de Engelschen Fernambuk in Brazil bemagtigd, en aldaar eenen ryken buit bekomen. Hierbenevens, werdt geklaagd, over 't slegt bestier van 's Konings penningen, in de Nederlanden: alle welke rampen zichtbaarlyk medewerkten, tot den toeneemenden welstand der Vereenigde gewesten.

Verdugo valt in Friesland.

De strenge vorst, die, deezen winter, omtrent tien weeken duurde (w), gaf Verdugo, in Wintermaand, gelegenheid, tot het onderneemen van eenen inval in Groningerland en in Friesland; doch hy deedt geen nadeel van belang. Alleenlyk, sleepte hy eenigen buit en weinige gevangenen met zig te rug (x).

IV.
Jonkheer Arend van Dorp wordt in verzekering genomen.

Omtrent den aanvang van Wintermaand, was Jonkheer Arend van Dorp, die, ten tyde van Prinsse Willem, in veele gewigtige zaaken, gebruikt was; doch nu buiten bewind leefde; op vermoeden van handeling met den vyand, in zyn Huis, in den Haag,

(v) BOR XXXI. Boek, bl. 77 [277] enz.
(w) REYD IX. Boek, bl. 253.
(x) BOR XXXI. Boek, bl. 38 [390].

ge, verzekerd, en, daarna, op de Voorpoorte van den Hove, overgebracht (y). Onder zyne papieren, die terstond doorzocht werden, vondt men verscheiden' Brieven van Hartius, afgevaardigden van den Aartshertoge Ernst: ook de kladden van eenigen, door Dorp, aan Hartius geschreeven: en zelfs zekeren verbeterden Brief van Dorp, waarby hy voortloeg „ dat de Aartshertog „ Ernst, met klein gevolg en heimelyk, in „ den Haage komen moest, en daar den „ Staaten de vrede aanbieden, op zulke voorwaarden, als zy zelven begeeren zouden: „ 't welk, meende hy, zulken, die naar „ vrede haakten, aanmoedigen zou, om zig „ te openbaaren, en anderen, die 't voortzettingen des oorlogs zогten, vrees voor den gemeenen ondank inboezemen. In allen „ geval, zouden, zyns oordeels, de Staaten „ blyde zyn, dat zy den Aartshertog, die „ verklaaren moest, de wapenen nimmer tegen hen gevoerd te hebben, veilig mogten laten te rug keeren.” Men vraagde van Dorp, voor wien hy deezen Brief geschikt hadt; doch hy weigerde zig hierop te verklaaren (z), voorwendende, alles flegts geschreeven te hebben, om zynen geest te oefenen. Wyders, hadt men ook by hem gevonden een Affchrift van 't verdrag, laatstelyk gemaakt met den Koning van Deenemarke, en tot hiertoe geheim gehouden. Hy hadt dic Affchrift bekomen van Joos de Me-

1594.

(y) Resol. Holl. 6 Dec. 1594. bl. 511.

(z) Resol. Holl. 16 Dec. 1594. bl. 541.

1594. Menyn, eenen der gezanten naar Deenemarke, en men meende, dat hy 't den vyand hadt medegedeeld, alzo de gezanten des Aartshertogs Koning Christiaan, eenigen tyd geleeden, dit verdrag verwèeten hadden. Doch hiervan wilde van Dorp niets bekend staan. Menyn, gedagvaard voor 't Hof, erkende, dat hy van Dorp, dien hy altoos voor eenen trouwen liefhebber des Vaderlands gehouden hadt, het gemelde Affchrift, waarin hy meende geen geheim te steeken, hadt doen leveren. 't Bleek, eerlang, dat men niets van gewigt hadt, ten laste deezer luiden: doch alzo zy der Engelsche Regeeringe te zeer waren toegedaan geweest, en Menyn, inzonderheid, van eenen onrustigen aart was (a), wilde men hen gaarne loozen. Van Dorp kreeg zyn huis tot eene hegtenis (b), van welke hy egter, daarna, onder borgtogt, ontslaagen werdt. Menyn, eerst van zyn Pensionarischap van Dordrecht verlaaten; en voorts buiten bewind gebleeven zynde, werdt, op eene wedde van twaalfhonderd guldens, in 't jaar (c), aangesteld tot Historiëschryver van Holland. Doch de vrugten van zynen arbeid, van welken hy nauwlyks eenen aanvang gemaakt hadt, hebben nimmer het licht gezien. Alleenlyk is 'er een verhaal van het gevegt by Turnhout van den jaare 1597, zonder naam, uitgekomen, welk men houdt, door hem opgesteld te zyn (d).

Hy
wordt
ontlaa-
gen.
Joos de
Menyn
wordt
Historie-
schryver
van Hol-
land.

De

(a) GORTI Hist. Libr. III. p. 201.

(b) REYD IX. Boek, bl. 245.

(c) Retol. Holl. 13 en 26 July 1595. bl. 248, 313, 338.

(d) BOR XXXI. Boek, bl. 82-87 [884-890].

De Koning van Frankryk zette den kryg, den gantschen winter door, voort, door den Hertoge van Bouillon; die egter weinig meer uitregtte, dan dat hy zig van de kleine Steden van Luxemburg meester maakte, en 't platte land daaromtrent deerlyk afliep. De Aartshertog Ernst, onpafelyk aan de koorts, die eerlang op eene teering uitliep, raadpleegde, midlerwyl, van tyd tot tyd, over de gemeene zaaken, aan welken hy fchier geen redden wist. Met den aanvang des volgenden jaars, riep hy de twee eerfte Leden der Staaten, de Geestelykheid en den Adel, te Brusfel, byeen (e), en kennende 's volks geneigdheid tot vrede, vraagde hy hun, naar middel, om 'er aan te geraaken, hun te gelyk verklaarende, dat de Koning ook verlangde, naar eene volkomen' bevrediging zyner Nederlanden. Don Estevan en Don Diego d'Ibarra woonden deeze vergadering by. Doch de Graaf van Fuentes was agtergebleeven, om dat hy niet begeerde te zitten beneden den Hertoge van Aarschot, die hem geene hooger plaats zou hebben toegestaan. En vindt men, dat Aarschot, in deeze vergadering, rondelyk verklaard heeft „ dat 'er geene vrede te wagten ware, „ zo lang men 't uitheemsch Krygsvolk in 't „ Land hielt, en den Spanjaarden 't voor- „ naam bewind der Regeeringe gaf.” De Leden der Staaten hoorden deeze verklaring, met verwondering en genoegen. Doch de Aartshertog gaf voor, dat men, hierop, niets be-

1594.

V.

Franche
Krygsbe-
dryven.Raad-
pleeging
des
Aarts-
hertogs,
over 't
werk der
Vrede.
1595.Vrymoedige
verklaring
des Her-
togs van
Aarschot.

(e) Non XXXII. Doek, H. 1 [5].

1595. —————
 besluiten kon, buiten den Koning, wien hy van alles berigt geeven, en, tot het bevorderen der vrede, ernstelyk, raaden zou (f): waarmede de raadpleegingen werden afgebroken.

Heraugiere ver-
 rast Huy. Karel van Heraugiere, Bevelhebber van Breda, ondernam, ten deezen tyde, Huy te verrassen, om, door deeze Stad, eenen weg over de Maaze te hebben, en, langs den zelve, den Hertoge van Bouillon, in Luxemburg, als 't nood deedt, te voorzien van onderstand. De Plaats lag in Luikerland, en dus op eenen onzydigen grond; doch also Ernst van Beieren, Bischoep van Keulen en Luik, zig dikwils vyandelyk genoeg getoond hadt tegen de Staaten, en den Spanjaarden toeliet, zyne sterke Plaatsen bezet te houden; oordeelde men, regt te hebben, om zig van Huy te verzekeren. Heraugiere dan, den aanflag overlegd hebbende met Prins Maurits, trekt, den zeden van Sprokkelmaand, met twaalfhonderd knechten en zeshonderd paarden, naar Diepenbeek. Hier stal houdende, zendt hy omtrent dertig man, rappe gasten, naar Huy, die zig versteeken in zeker huis, daar Heraugiere heimelyk verstand hielt, en dat in 't hangen van den heuvel stondt, waarop 't Kasteel van Huy gestigt was. Des nagts, onderneemt deeze manschap, 't Kasteel te beklimmen, overweldigt de bezetting, die hun niet overtrof in getal, en laat Heraugiere, met het overige volk, terstond, bin-

(f) GROTH Hist. Libr. IV, p. 203.

binnen de vesting. De burgery van Huy, 't Kasteel bemagtigd ziende, boodt geen den minsten tegenstand; maar gaf de Stad ook over. De Bisfchop klaagde, terftond, over deeze vyandlykheid aan de Staaten der Vereenigde Gewesten, begeerende, dat hem Huy wederom overgeleverd werdt. Doch men antwoordde, dat zulks, eerst na 't wederzydsch afleggen der wapenen, en na 't ruimen der Plaatten, die de Spanjaard onder 's Bisfchops gebied inhieldt, zou konnen gefchieden. De Bisfchop dan, befpeurende, dat men hem op den tuil hieldt, vervoegde zig by den Aartshertoge, die den Heer van La Motte, met zeven Regementen voetvolks, afvaardigde, om Huy te herwinnen. Hy vertoonde zig, den zevenden van Lente- maand, voor de Plaats, die, in deezen korten tufchentyd, niet behoorlyk hadt konnen verfterkt worden. De Heer van Groesbeek voegde zig, met tweeduizend Luikenaars, by hem. De Plaats werdt, terftond, vinnig befchooten: en Heraugiere, geen ontzet voorhanden ziende, gaf haar over, by verdrag, volgens welk, hy en de zynen, met wapenen en draagbaare pakkaadje, uittoogen, op den eenentwintigften. La Motte lei, terftond, Spaanfche bezetting binnen Huy, welk, door den Bisfchop, van alle zyne vryheden beroofd werdt (g).

Doch terwyl Huy nog in de handen der Staatfchen was, hadt de ziekte des Aartshertogs zo zeer de overhand genomen, dat Zy-
 VI.
 De Aarts-
 hertog
 Ernst
 ftierft.

(g) BOEK XXXII. Boek, bl. 6, 7, 8 [10, 12].

1595. zy hem, na een overval van bloeden, op den twintigften van Sprokkelmaand, uit het leeven rukte. Voor zyn overlyden, hadt De Graaf van Fuentes aangevaardt de Landvoogdy, by voorraad.

Karel van Mansfeld sterft. hy den Graaf van Fuentes, by voorraad, benoemd, tot zynen opvolger in het bewind: die, na verloop van eenigen tyd, door Filips, in het zelve, bevestigd werdt (*h*). De Nederlandfche Grooten zagen zig dus wederom gebragt onder eene Spaanfche Landvoogdye, en morden 'er heimelyk en openlyk over. Fuentes en Ibarra hielden hen ook, meer en meer, buiten bedryf. Graaf Karel van Mansfeld, die 't voornaam beleid des oorlogs plag te hebben, werdt naar Hongarye gezonden, om den Keizer, in eenen togt tegen de Turken, te dienen (*i*), alwaar hy, midden in 't gevaar, aan eene ziekte, overleedt, op den vierentwintigften van Oogstmaand (*k*).

Aarfchot vertrekt naar Venetie. De Hertog van Aarfchot zelf, de aanzienlykfte der Nederlandfche Edelen, verliet deeze Landen, en begaf zig, met der woon, naar Venetie, *daar 't hem, zeide hy, ten minften, geoorlofd zyn zou, vry te fterven.* Ook overleedt hy 'er, op den elfden van Wintermaand, laatende zynen Zoon, Karel van Kroij, Prins van Chimai, in 't bezit zyner Heerlykheden. De Graaf van Fuentes, hebbende Brusfel willen voorzien van Spaanfche bezetting, hadt zig ook by 't gemeen in haat gebragt. Doch hy bekreunde 't zig luttel, volgende, in veele opzigten, den voet van Regeeringe, dien de

(*h*) BOR XXXII. Boek, bl. 7 [12]. GROTIJ Hist. Libr. IV. p. 273.

(*i*) BOR XXXI. Boek, bl. 76 [876].

(*k*) BOR XXXII. Boek, bl. 22 [30].

de andere Spaansche Landvoogden, voor hem, gehouden hadden (1). Maar de Koning liet hem niet lang in 't bewind.

Midlerwyl, rees 'er, in de Spaansche Nederlanden, onder grooten en kleinen, een vuurig verlangen naar de vrede, dat, van onze zyde, gevoed werdt, om de gemoeden aldaar te afkeeriger te maaken van de Spanjaarden. De Markgraaf van Havrech deedt zelf eenige voorflagen tot vrede, in eenen brief, gerigt aan *Jakob van Malderé*, wel eer zynen Huisgenoot, en thans in dienst van Prins Maurits. Malderé gaf 'er den Prins kennis van, die, met de Staaten geraadpleegd hebbende, hem belastte, te antwoorden, dat 'er geene hoop tot vrede was, ten ware 't Spaansch Krygsvolk niet alleen de Nederlanden ruimde, maar zelfs het Graafschap Bourgondie, alwaar Velasko, Konstabel van Kastilie, toen de wapenen voerde, tegen den Hertoge van Bouillon. Havrech maakte, in zyn wederantwoord op dit schryven, geheel geen gewag van deeze voorwaarden: waarop Malderé, andermaal, bevel kreeg, om hem te doen verstaan, dat de Vereenigde Staaten wel met de Staaten der andere gewesten; doch geenszins met de Spanjaards begeerden te handelen. De Hertog van Aarichot, die toen nog in 't Land was, bragt, hierna, eene bezending herwaards te wege, bestaande uit *Dirk Liesveld*, eertyds Kanselier van Brabant, Jakob Maas

1595:
VII.
Opening
tot eenen
nieuwen
Vrede-
handel.

en

(1) Bon XXXII. Boek, bl. 120 [150]. GROTH Hist. Libr. IV. p. 209.

1595. en Otto Hartius, Regtsgeleerde, die, in Grasmaand, te Middelburg, gekomen, den Prinse en weinigen anderen hunnen last openden. Zy vertoonden, dat de Regeering in handen gesteld was van den Raad van Staate, die, weleer, de binnenlandsche beroerten gestild hadt, en het uitheemsch Krygsvolk doen vertrekken: welk laatste nu ook niet moeilyk vallen zou, wanneer de gewesten maar eerst bevredigd waren. Dat zy de Vereenigde Staaten hiertoe kwamen nodigen, niet twyfelende, of Maurits zou den roem, dien hy reeds verworven hadt, liever in veiligheid willen stellen, dan verder aan den onzekeran kans des oorlogs waagen. Dat het Huis van Nassau zig, in vrede zo wel als in oorlog, hadt weeten doorlugtig te maaken. Of was hem geen lof zo waardig, dan die in den kryg behaald werdt; daar was gelegenheid t'over, om deeze begeerte elders te voldoen. Hy hadt zig, door zyn beleid en heldenmoed, reeds zulk eenen grooten naam verworven, dat 'er, onder de Europische Mogendheden, niemant gevonden zou worden, die hem 't opperbevind des krygs niet vrywillig zou afstaan." Door zulk streelen, meenden ze Maurits op zyn zwakst te hebben aangetast. Doch de Prins, verwittigd, dat zy, schoon voorgevende te spreekken uit den naam der Staaten, evenwel, niet zonder medeweeten van den Graave van Fuentes, vertrokken waren, wist hun, eerlang, te antwoorden, dat hy niets, liever wenschte, dan een einde des inland-

schen

Voorflag
der
Spaan-
schen.

Ant-
woord
van Prin-
se Mau-
rits.

„ fchen oorlogs te zien , en den roem van 1595.
 „ hiertoe gearbeid te hebben hooger reken-
 „ de , dan dien van overwinnaar. Doch dat
 „ men , om hiertoe te geraaken , niet met
 „ de Spanjaards of met den Spaanfchen Ko-
 „ ning , die niet te vertrouwen waren , han-
 „ delen moest. Droeg men , in de andere ge-
 „ westen , den Spanjaarden zo groot een'
 „ haat toe , als hier ; men moest zig van hun-
 „ ne overheerfching ontfiaan : waarna de
 „ Staaten alleen , als vryen met vryen over-
 „ eengekomen zynde , door de magtige bond-
 „ genooten der Vereenigde gewesten , zou-
 „ den konnen befchermd worden. 't Ver-
 „ fchil van Godsdienst zou , hier , zo weinig
 „ oorzaak tot oneenigheid behoeven te gee-
 „ ven , als het tegenwoordig in Frankryk
 „ deedt." Liesveld , toen 't woord vatten-
 „ de , betuigde , dat zy alleenlyk den last der
 „ Nederlandfche Staaten kwamen uitvoeren ,
 „ zonder dat de Spanjaards gemengd waren ,
 „ in 't gene zy zouden handelen. Doch Mau-
 „ rits , die beter onderrigt was , tastte hem , zo
 „ men wil , in den boezem , en trok 'er de vry-
 „ geleibrieven uit , welken hem , door Fuen-
 „ tes , waren medegegeven , en die beweezen ,
 „ hoe men heulde met den Spanjaard. Sedert ,
 „ bleek ook , dat de gezanten niets fluiten mog-
 „ ten , dan op 'sKonings naam : waarom zy
 „ hun affcheid kreegen van de Staaten , en
 „ onverrigter zaake te rug keerden. De Spaan-
 „ fche aanhang dreef toen den fpot met deeze
 „ bezending , die zy , reeds te vooren , hadden
 „ afgekeurd. Doch andere Nederlanders blee-
 „ ven nogal aanhouden op 't voortzetten der

Beden-
 kingen
 van eeni-
 Vre-

1595. Vredehandelinge, beweerende „ dat het
 „ verzenden van 't uitheemsch Krygsvolk,
 „ waarop de Vereenigde Staaten stonden,
 „ gantsch niet onredelyk, en aller Neder-
 „ landeren wensch was. Ook mogt Filips,
 „ meenden ze, in 't stuk van den Godsdienst,
 „ wel iet door de vingeren zien, dat hy niet
 „ goedkeurde. In allen geval, de Neder-
 „ landen, die nog onder 's Konings gehoor-
 „ zaamheid stonden, waren, door verloop
 „ van neering, moedwil des Krygsvolks,
 „ zwaare lasten en andere rampen, zo ver-
 „ re buiten adem gebragt, dat het hun on-
 „ mogelyk viel, langer te oorloogen.” Som-
 „ migen voegden hierby „ dat de Vereenigde
 „ Gewesten, wars van den kryg, veelligt,
 „ besluiten zouden, om zig eenen uitheem-
 „ schen of inlandschen Vorst te kiezen, in
 „ welk geval, men geene dan eene schande-
 „ lyke en nadeelige Vrede zou wecten te
 „ verkrygen: daar men hoop hadt op eene
 „ eerlyke, zo lang 't Gemeenebest nog zon-
 „ der hoofd was.” Wyders, waren ook
 „ eenigen van gedagten, dat men een Bestand
 „ voorstaan moest. Zy dreeven „ dat de Ver-
 „ eenigde gewesten staande bleeven door
 „ eendragt, die gevoed werdt door vree-
 „ ze. Dat, de vreeze verdweenen zynde
 „ door 't Bestand, de gebreken, welken de
 „ gelykheid onderworpen is, herleeven zou-
 „ den. Dat men naaryver onder de Steden,
 „ tweedragt en ontrouw, door giften en
 „ omkoopingen, zou kunnen verwekken en
 „ voeden. Dat het volk, ontheeven van
 „ lasten geduurende het Bestand, daarna,
 „ niet

ge Ne-
 derlan-
 ders op
 de Vre-
 dehan-
 delinge.

„ niet ligtelyk, tot het wederopneemen der-
 „ zelveu, zou konnen bewoogen worden.
 „ Dat tyd gewonnen veel gewonnen was
 „ voor den Koning, die, de Vereenigde
 „ Staaten onder de knie gekreegen hebben-
 „ de, zyne wapenen, tegen Frankryk, of
 „ tegen Engeland, zou konnen keeren, naar
 „ hy 't geraaden vondt (m).” En voor dee-
 ze meening yverde, onder anderen, *Justus*
Japfius, Hoogleeraar in de oudheid en wel-
 spreekendheid, te Leuven, die, hierover,
 zyne gedagten opende, in eenen Brief, wel-
 ke nog voorhanden is (n). Doch *Joan Bap-*
tista Tassis, bloedverwant van eenen beroem-
 den Spaanschen Veldoverste van den zelfden
 naam, beweerde, dat de Nederlanden, die
 onder 's Konings gehoorzaamheid stonden,
 grooter schade uit het Bestand te wagten had-
 den, dan de Vereenigde Gewesten. Ook
 riedt hy den Koning, in eenen Brief, die
 onderschept werdt „ dat hy de wederzyd-
 „ sche Staaten wel, als gelyken, mogt laa-
 „ ten handelen; doch 't opperbeleid van al-
 „ les aan den Graave van Fuentes behoorde
 „ te verblyven, mistrouwende de bemidde-
 „ ling des Keizers, en vooral het Spaansch
 „ Krygsvolk in 't Land latende (o).” Ze-
 ker, de Keizer hadt, onlangs, wederom de
 vredehandeling, door brieven, tragten voort
 te zetten. Doch de Staaten antwoordden ron-
 de-

(m) BOR XXXII. Boek, bl. 28 [37]. GROT. Hist. Libr. IV.
 p. 210, 211, 212, 213.

(n) By BOR XXXII. Boek, bl. 2 [6].

(o) BOR XXXII. Boek, bl. 58 [123].

1595. delyk, dat zy zig op de Spanjaards niet vertrouwen konden (p).

De Vredehandeling haperd.

Onoogenigheid in de Vereenigde Gewesten.

VIII. Kleefſche Onlusten.

Dus haperde dan, volgens gewoonte, de Vredehandeling. In de Spaanſche Nederlanden, gaf men voor, dat zy ſlegts uitgeſteld was, voor eenen tyd. Doch hier deedt men zyn beſt, om 't volk de bevrediging met den Spanjaard te doen aanzien als onmogelyk, zo lang men geene meer reden hadt, om zig op zyne trouw te verlaaten. De gewesten bleeven ook ten naauwſte verbonden tegen den gemeenen vyand; ſchoon de onderlinge eendragt, in andere opzigten, wel grooter geweest zyn mogt. Onder anderen, reezen 'er, ten deezen tyde, zwaare onlusten over den prys des gelds, die, mids elk gewest zig 't regt der Munte aangemaatigd hadt, en de waarde der penningen, naar zyn welgevallen, bepaalde, op geenen eenpaarigen voet, te brengen was (q): waaruit merkelyke ſtremming in den handel ontſtond.

In de nabuurige gewesten, waren, onlangs, eenige onlusten gereezen, waarin de Staaten der Vereenigde Nederlanden, ook, door den tyd, deel namen. *Jan, Hertog van Kleeve, Gulik en Berg*, was, ſedert eenigen tyd, vervallen in eene foort van zwaarmoedigheid of mymering, die, eerlang, tot dolheid overgeſlaagen zynde, gelegenheid gaf, dat men hem in eene kamer opgeſlooten hieldt. Terſtond hierna, viel 'er geſchil over de Regeering; die de Hertogin, onderſteund door de Spanjaards, wier konſtenaaryen, reeds onder de

VOOR

(p) BOR XXXII. Boek, bl. 28 [38].

(q) GROTH Hiſt. Lib. IV. p. 218, 219.

voorige Regeeringe, in deeze Vorstendommen, bekend geworden waren (r), zig zocht aan te maatigen. Doch *Joan Sigismund, Markgraaf van Brandenburg*, die met eene Zusters Dogter, en *Filips Lodewyk, Paltsgraaf van Nieuwburg*, die met eene Zuster des Hertogs van Kleeve gehuwd was, kanteden zig hier tegen, beweerende, dat hun, als naasten erfgenaamen uit hoofde hunner Gemaalinnen, het bewind der Regeeringe, voor de Hertoginne, toekwam: onaangezien de Keizer begreep, dat de Vorstendommen van Kleeve, Gulik en Berg niet aan hun, maar, by mangel van manlyk oir, aan 't Ryk vervallen moesten. De Protestanten deezer Vorstendommen en eenige Roomschegezinden vielen den Vorsten van Brandenburg en Nieuwburg toe; die eerlang uitwerkten, dat de krankzinnige Vorst, door eenigen uit den adel, in vryheid gesteld, en de Hertogin, daarentegen, in hegtenis genomen werd. Tegen deeze, werden toen zwaare beschuldigingen ingebracht, onder anderen, dat zy, voor haar Huwelyk, gemeenschap gehad hadt en verloofd geweest was, met den Graave van Manderscheid: waaruit men besloot, dat haar Huwelyk met den Hertoge van Kleeve wetteloos verklaard moest worden. Doch de Roomsche- en Spaanschegezinden, die op de zyde der Hertoginne waren, bragten te wege, dat 'er eenig volk geworven werd, door den Graave van Zwartenburg, waarvan men zig dacht te bedienen, om de

(r) DOR XXIX. Boek, bl. 6 [608].

1595.

De Ver-
eenigde
Staaten
neemen
'er deel
in.

de Hertogin te herstellen in 't bewind.

Terwyl de zaaken dus stonden, zegt Brandenburg de vriendschap der Vereenigde Staaten (s). Zyn toeleg was, een verbond te sluiten, tusfchen hen en de Ridderfchap en Steden der Vorftendommen des Hertogs van Kleeve: waarvan het oogmerk zyn zou, deeze Vorftendommen te bewaaren, by derzelvevryheden en wettige Regeeringe. De Staaten zelven zonden, in Herftmaand deezes jaars, eenigen naar Emmerik af, om nader, doch zeer in 't heimelyk, met eenige vertrouwde Kleeffche Grooten, te fpreeken. Men verzogt toen eene goede fomme gelds van de Staaten, wanneer men zig fterk maakte, de Regeering op eenen goeden en vasten voet te zullen kunnen brengen. Doch de Staaten, bezeffende, dat het Land vol Roomschegezinden ftak, die, tot nog toe, de meeste magt in handen, en de naaste Bisdommen op hunne zyde hadden, oordeelden, voorzigtelyk, dat de zaak der *Patriotten*, gelyk ze zig noemden (t), nog tot geene genoegzaame rypheid gekomen was, om 'er zig in te fteeken (u). Wat gevolg zy, naderhand, gehad hebbe, zullen wy, ter zyner plaatfe, aantekenen.

IX.
Twist
tusfchen
den Graa-
ve van

Te Embden, ontftonden, ten deezen tyde, ook onlusten, die geenen kleinen nafleep hadden. De Stad ftondt, federt veele jaaren, onder de befcherming der Graaven van Oostfries-

(s) Bor XXXI. Boek, bl. 90 [294].

(t) Zie Bor XXXIV. Boek, bl. 66 [323].

(u) Bor XXXII. Boek, bl. 116 [144] onz. METELEN XVIII. Boek, f. 331 voerf.

friesland; doch behieldt haare eigene wetten, vryheden en Regeering. Ook beleeden de Ingezetenen in 't gemeen den Hervormden Godsdienst. Doch hieruit, en uit andere oorzaaken (y), was, in 't voorleeden jaar, eenig verskil gereezen, met Graave *Edzard den II*, die der Augsburgsche belydenis toegedaan was, en, door zyne Gemaalin, zeer tegen die van Embden werdt opgezet. Om deezen onder de knie te krygen, deedt hy belastingen leggen op de koopwaaren, en voerde Wethouders en Raaden naar zynen zin ter Regeeringe in. Eindelyk, dryvende, dat de Godsdienstige Byeenkomsten der Embderen oproerige Vergaderingen, en de aalmoesen, welken men daar verzamelde, geschikt waren, om hem, met geweld, te wederstaan, bragt hy bezetting op 't Kasteel, met welke, hy zig de Stad geheellyk dagt te onderwerpen. De burgery, reeds te vooren, zeer gestoord op den Graave, verloor toen allen geduld. Men hadt haar, voorheen, reeds gewezen op het voorbeeld haarer nabuuren, de Hollanders en Friezen, en vermaand, om, even gelyk deezen, haaren Godsdienst en vryheid, met de wapenen, te beschermen: ook om, ware 't mogelyk, een verbond aan te gaan met de Vereenigde Gewesten. Nu scheenen deeze redenen te klemmen. De Ingezetenen, zig een opperhoofd verkooren hebbende, grypen de wapenen op, en verzekeren zig van 't geschut, van 't Raadhuis en van de Poorten. Voorts, verstellen zy

1595.

Oost-
friesland
en de
Stad
Embden,

(7) Zie REYD XI. Boek, bl. 250.

1595.

waar in
de Veree-
nigde
Staatē
betrok-
ken wor-
den,

die een
Verdrag
tusschen
de par-
tyen be-
midde-
len.

de Wet, en noodzaaken 's Graaven bezetting, door honger, tot het ruimen van 't Slot (w). Toen wendden de Graaf en de Stad beide het oog naar de Vereenigde Gewesten, om onderstand. Men ontving beider afgezonden in den Haage. Elk sprak zyn schoonst: De Graaflyke gezanten beschuldigden de Stedelingen van miltzigt. De Embders den Graave van het befhoeijen hunner vryheden: in 't burgerlyke en in 't Godsdienstige; geevende zy, voorts, niet donkerlyk, te verstaan, dat de Graaf Spaansche hulp zocht, ja gezind scheen, de Stad aan den Spanjaard, tegen andere goederen, af te staan. De Staaten, beiderlei gezanten gehoord hebbende, gaven zulk antwoord, dat noch Graaf Edzard buiten vrees gesteld werdt, noch de Embders zig verzekeren konden van hunnen bystand (x). Doch toen, daarna, tyding kwam, dat 's Graaven Zoon, *Enno*, Krygsvolk te hoop rukte, en zig versterkte, tegen over Delfzyl (y), versterkten zy ook de Vloot, die gewoonlyk den Eemsstroom bewaarde, en deden een Regiment Friezen naar Embden trekken, welk, met open' armen, ontvangen werdt. Graaf Edzard, geeñe andere uitkomst ziende, nam, kort hierina, de Staaten tot middelaars aan, tusschen hem en de Stad. Ook bevredigden zy partyen, door een Verdrag (z), dat, op den vyftienden van Hooimaand, te Delfzyl, geslooten werdt, en

(w) REYD XI. Boek, bl. 251. BOR XXXI. Boek, bl. 96 [354].

(x) MEEREN XVIII. Boek, f. 331 *vers.*

(y) REYD XI. Boek, bl. 252.

(z) Zie het by BOR XXXII. Boek, bl. 46 [60].

en van deezen inhoud was: „ In de Stad, 1595.
 „ zou de gewoone Godsdienst vryelyk ge-
 „ oefend worden. Den Graave zou ook
 „ de zyne, daar buiten, vry staan. In de
 „ Kerkelyke Byeenkomsten, waarby de
 „ Raad der Stad een' Gemagtigde zou mo-
 „ gen zenden, zouden geene dan Kerkelyke
 „ zaaken mogen worden verhandeld. De
 „ Predikanten zouden, door deeze Verga-
 „ deringen, verkooren, door den Graave,
 „ goedgekeurd worden. Van de vier Bur-
 „ gemeesteren en negen Schepenen zou,
 „ jaarlyks, de helft afgaan; zo dat niemant,
 „ langer dan twee jaaren, in 't bewind zou
 „ kunnen blyven. In de plaats der afgaanden,
 „ zou de Graaf andere kiezen, uit een dub-
 „ bel getal, door den Raad benoemd. De
 „ Raad, uit veertig Perfoonen bestaande,
 „ zou zyne eigen' Leden kiezen. Alle be-
 „ lastingen, srydig met de vryheden der
 „ Stad, zouden afgeschafft blyven. De Graaf
 „ zou 't Kasteel slegten, en der Stad onder-
 „ werpen. Hy zou de vaart voorby de Stad,
 „ door geene nieuwe sterkten, hinderen: en
 „ deeze weldaaden des Graaven zou de Stad
 „ aan hem, met eene goede somme gelds,
 „ erkennen. Zyne opvolgers en de Regen-
 „ ten der Stad, zouden deeze punten, in ver-
 „ volg van tyd, ook bezweeren moeten.”
 Het wederzydsch aangenomen Krygsvolk
 werdt, na 't sluiten van dit verdrag, afge-
 dankt, en de Staatfche bezetting, naar Fries-
 land, te rug gezonden (a). Doch de een-
 dragt

(a) MEIEREN XVIII. Boek, f. 323.

1595. dragt was zo niet hersteld, of dezelfde onlusten borrelden, van tyd tot tyd, wederom op: gelyk wy, ter zyner plaatse, nader staan te melden.

X.
Weder-
zydsche
Krygs-
bedryven
der
Spaan-
schen en
Staaten.

De veldtogt deezes jaars, die, van der Staaten zyde, laat begonnen werdt, slaagde ongelukkiglyk. In Luxemburg, hieldt men zig slegts bezig, met het veroveren eeniger sterkten (*b*): waarna Filips van Nasfau, die hier de Staatfche benden geboodt, zyn voetvolk naar de naaste zeehaven in Frankryk zondt, om, van daar, naar Holland overgescheept te worden, terwyl hy zelf, met de Kuitery, diep door Duitschland, herwaards keerde (*c*). De meeste onderneemingen der Spanjaarden gelukten, daarentegen, naar wensch. De Graaf van Fuentes, de muitende Italiaanen te vrede gesteld hebbende, verpynde zig, om den Koning van Frankryk, die thans in Bourgondie oorloogde, op de grenzen zyns Ryks, afbreuk te doen. Verdugo belegerde la Ferté, en stondt op 't punt om de Stad te bemagtigen, toen zy, door eenen hoop Franschen, gelukkiglyk, ontzet werdt. Verdugo, 't beleg hebbende opgebroken, veroverde, daarna, eenige Plaatsen van minder aangelegenheid; doch werdt, in den loop zyner overwinningen, gestuit, door eene ziekte, die hem, op den tweeden van Herfstmaand, uit het leeven rukte (*d*). Midlerwyl, vermeersterde Fuentes Chatelet, in Vermandois: ook Han, door ver-

Dood
van Fran-
çois Ver-
dugo.

(*b*) BOR XXXIII. *Boek*, *bl.* 1 [5], 19 [27].

(*c*) BOR XXXII. *Boek*, *bl.* 20 [23].

(*d*) BOR XXXII. *Boek*, *bl.* 12 [18], 20 [28].

verraad; doch 't Kasteel aldaar bleef in de magt der Franschen (e). Toen sloeg hy 't beleg voor Dourlans, alwaar Valentin de Pardieu, Heer van la Motte, door een' musketschoot, van 't leeven beroofd werd. De Stad en 't Kasteel werden, stormenderhand, overweldigd (f). 't Bemagtigen van Dourlans baande den weg, tot het inneemen van Kameryk, welke Stad, met het Kasteel, in Wynmaand, by verdrag, overging, gelyk wy reeds hebben aangetekend. Koning Henrik, die een geheel Leger, onder Velasko, in 't Graaffchap Bourgondie, tegen zig gehad hadt, was egter meester geworden van de Stad Dijon, en nu op weg, om Kameryk te ontzetten, toen hem de tyding van het overgaan der Stad ter ooren kwam. Hy gaf 'er den Staaten de voornaamste schuld van, als hadden ze hem den beloofden en verleenden bystand, ontydig, onttrokken. Doch zy verdedigden zig met den algemeenen nood van dit jaar, en zonden den Koning, die zig hadt laten verluiden, dat hy zig met Spanje verdraagen wilde, op nieuws, twee Regementen voetvolks en eenigen onderstand in geld en graanen toe, zig, deswege, by de Koninginne van Engeland, die hieruit wederom aanleiding nam, om op de betaaling van 't gene men haar schuldig was te dringen, ten beste mogelyk, verschoonende (g).

1595.

LaMotte
sneuvekt.

Mid-

(e) BOR XXXII. *Boek*, bl. 12 [18], 20 [28].(f) BOR XXXII. *Boek*, bl. 29 [38] enz.(g) GROTH *Hist. Lib.* IV. p. 227. BOR XXXIII. *Boek*, bl. 42 [56] enz.

1595.

XI.
Maurits
belegert
Grol,

breekt
het beleg
op.

Filips
van Nas-
sau komt
om.

Aanslag
op
Meurs.

Midlerwyl, was Prins Maurits, met het Leger der Staaten, nu versterkt door de benden onder Filips van Nasfau, in Hooimaand getrokken voor Grol, daar zeshonderd man binnen lag. Doch Mondragon, die last hadt, om één waakend oog te houden op de beweegingen van den Prins, volgde hem, met vyfduizend man, op de hielen, en noodzaak te hem, door vreeze voor 't affnyden van den toevoer, tot het opbreeken van het pas begonnen beleg. Mondragon, daarna, geveken over de Lippe, werdt, door Maurits, wien men 'svyands magt, voorheen, te groot beschreeven hadt, terstond agter na gezet. Filips van Nasfau trok, met vyf honderd Paarden, over den stroom, om de vyandyke voederhaalers te overvallen: doch Mondragon, berigt van den toeleg, door eenige overloopers, ging hem te keer, met zyne gantsche Ruitery, en bragt de Nasfauische Paarden haast in wanorde en op de vlugt. Filips zelf kreeg hier eene wonde, die hem, eerlang, de dood deedt. Zyn broeder, Ernst, van Nasfau, die, nevens hem, gevangen genomen was, kocht zig, naderhand, vry. Ernst een der Graaven van Solms, liet hier ook het leeven (*h*). Eer de beide Legers de winterkwartieren betrokken, ondernam het volk van Prins Maurits, by nacht, de Stad Meurs, die de Spanjaards bezet hadden, by verrassing, in te neemen. Doch deeze toeleg mislukte, doordien de aanbreekende dag den knechten spoediger overviel, dan zy gegist had-

(*h*) BON XXXII. Boek, W. 53 [43] enz. 104[109], 105[131].

hadden (i). Maar eene hoop Staatfche Ruiters bemagtigde, daarna, het Slot te Weerd, in 't Graaffchap Hoorne, welk zy egter, als te afgelegen, om bezet gehouden te worden, naderhand, wederom verlieten. Ook gelukte het hun, een Spaansch geleide op te ligten (k). Heraugiere had Lier verrast, op den veertienden van Wynmaand; doch de ongebondenheid zyner knechten, die, tegen zynen last, aan 't plonderen geslaagen waren, was oorzaak, dat hy, oervallen van de Spaanschen, de Plaats, met merkelyk verlies, wederom ruimen moest (l). Ondertusfchen, hadt Mondragon eerst het veld verlaaten. Hy overleedt, kort hierna (1), in den ouderdom van omtrent twee-ennegentig, jaaren (m). Doch nog in dit jaar 1595, vermaard door de dood van verscheiden' aanzienlyke mannen, stierf ook, te Parys, op den vierentwintigften van Oogstmaand, Don Antonio, verdreeven Koning van Portugal, niet zonder sterk vermoeden van vergiftigd te zyn, door de Spanjaards (n). Prins Maurits deedt zyn Leger, eerlang, ook de winterkwartieren betrekken. Het werdt, by monftering, zesduizend tweehonderd twee-enderdig knechten, en eenduizendzevenenvyftig Ruiters sterk bevonden (o).

Men hadt, in Holland, dit jaar, zo groot een Duurte in Holland.

(i) BOR XXXII. Boek, bl. 104 [130].

(k) BOR XXXII. Boek, bl. 35 [47], 104 [130], 105 [131].

(l) BOR XXXII. Boek, bl. 112 [140].

(m) BOR XXXIII. Boek, bl. 5 [167].

(n) BOR XXXII. Boek, bl. 38 [50].

(o) BOR XXXII. Boek, bl. 35 [47].

(1) Op den derden van Louwmaand des jaars 1596.

1595. een gebrek aan graanen, dat de prys der Rogge, aan sommige oorden, van vyftig tot honderdenvyftig goudguldens fteigerde. Te Amfterdam, vondt men, by opneeming, den vóorraad zo klein, dat de Wethouders elkanderen, by eede, verbonden, zulks geheim te houden. Ook gaven ze 'er niemant kennis van, dan den Advokaat Oldenbarneveld. Zy vreesden, aan den eenen kant, voor eenen opftand onder 't gemeen, en aan den anderen, voor een verbod van uitvoer, wanneer de weinige vóorraad van graanen in hunne Stad rugtbaar gemaakt werdt. De duurte ontftondt, voornaamlyk, uit gebrek van aanvoer te Dantzig; daar veele Hollandfche fchepen lagen, zonder vragt te kunnen krygen (p). Doch zy verminderde, toen deeze fchepen, belaadend, t'huiswaards keerden.

XII. De voorfpoed der Spaanfche wapenen, in Frankryk en elders, hadt de Ingezetenen van 's Konings Nederlanden vervuld met nieuwen moed: die nog hooger rees, toen zy vernamen, dat Filips de Landvoogdy den Kardinaal-Aartshertoge, ALBERTUS VAN OOSTENRYK, jongften Broeder van den Landvoogd Ernst, opgedraagen hadt, en dat deeze, met eenen aanzienlyken onderftand, in geld en in manfchap, herwaards op weg was (q). De Koning hadt hem, reeds eenigen tyd, beproefd, in de Landvoogdye van Portugal: en oordeelde hem bekwam,

(p) BOR XXXII. *Boek*, bl. 122 [152].

(q) BOR XXXII. *Boek*, bl. 93, 107 [123, 134].

kwaam, tot die der Nederlanden. Hy kwam, 1595. uit Portugal, door Spanje in Italic, en hieldt zig, eenige weeken, te Genua, op (r). Eindelyk nam hy zynen weg, door Savoye en Bourgondie, naar Luxemburg, daar hy, den negenentwintigsten van Louwmaand des jaars 1596 aankwam. Hy bragt omtrent drieduizend Spanjaarden mede, die, om de kosten van nieuwe Bevelhebberen uit te winnen, gedeeltelyk, geteeken werden onder oude Regementen. Ook voerde hy een deel ongemunt zilvers herwaards, om de schade te ontwyken, die op het overmaaken der penningen, door wisfel, gelooopen zou hebben. Op den elfden van Sprokkelmaand, deedt hy zyne intrede te Brusfel, alwaar de Staaten hem, na 't vertoonen van zynen Lastbrief, als Landvoogd, aannamen. Hy bereikte, ten deezen tyde, omtrent vyfendertig jaaren (s), en de meesten meenden, dat de Spanjaards nu hun gezag in de Nederlanden kwyt zouden zyn. Doch 't ontschoot hun: want schoon Fuentes en Ibarra te rug ontboden werden, zag men, eerlang, het opperbeleid des oorlogs opdraagen aan *Don Francisco de Mendoza, Admirant van Arragon* (t), en verscheiden' andere Spanjaarden voorzien met hooge ampten: waaruit, met reden, beslooten werdt, dat de nieuwe Regeering de oude kwaalen niet verdryven zou (u).

die in de
Neder-
landen
komt.

1596.

Mid-

(r) BOR XXXII. Boek, bl. 122 [151].

(s) BOR XXXII. Boek, bl. 5, 9 [197, 173].

(t) BOR XXXIII. Boek, bl. 99 [293].

(u) GROTH Hist. Liör. V. p. 240.

1596. Midlerwyl, hielden de Vereenigde Staaten een waakend oog op de bedryven van den Kardinaal-Aartshertoge. Hy had zig, reeds voor eenigen tyd, bemind zoeken te maaken, by de Hollanders en Zeeuwen, te wege brengende, dat een groot getal van fchepen, in de Spaanfche en Portugeefche havens, in beflag genomen, wederom ontflaagen waren (v). Daarbenevens, bragt hy met zig herwaards Filips Willem, oudften Zoon van wylen den Prinfe van Oranje, die, nu omtrent agtentwintig jaaren in Spanje gevangen gezeten hebbende, geflaakt was, op dat hy, of een werktuig zou ftrekken tot bevordering der vrede, of tweedragt verwekken, onder de Vereenigde Staaten. Men hieldt zig, in Spanje, verzekerd van zyne trouwe, doordien hy belydenis deedt van den Roomfchen Godsdienst, in welken hy opgebracht was. Doch hierdoor, maakte hy zig te meer verdagt by de Vereenigde Staaten, die, hem, fchriftelyk, geluk gewenscht hebbende over zyne verlosfing, te gelyk verklaarden „ dat de tegenwoordige oorlog „ zyne komst binnen hunne grenzen niet „ gedoogde, zonder vrygeleide; welk zy „ hem, by betere gelegenheid, wilden toefchikken, terwyl zy zig verzekerd hielden, dat hy, die de Spaanfche wreedheid, zo veele jaaren, beproefd hadt, niets onderneemen zou, welk de vryheid van eenen Staat, gegrondvest door de wakkerheid, den raad en het bloed zyns Vaders,

,, ZOU

Filips Willem, Prins van Oranje, komt met hem herwaards.

Wat de Staaten met deezzen handelen.

„zou konnen krenken.” De Prins Filips antwoordde beleefdelyk op dit fchryven, be- 1596.
 tuigende, niets te willen onderneemen, dan
 ’t gene hy vertrouwde, aan beide de partyen
 te zullen behaagen. Doch ’t gene zynen Va-
 der betrof ging hy, met ftilzwygen, voorby.
 Ook heeft hy, naderhand, een bedryveloos
 leeven verkooren; ziende zig, om zyne af-
 komst, in kleinagting onder de Spanjaards,
 en, ter oorzaake zyns geloofs, verdagt in de
 Vereenigde gewesten. De Graavin van Ho-
 henlo, zyne volle Zuster, en Prins Maurits
 zelf hadden een mondgesprek met hem ge-
 houden, in ’t Land van Kleeve, en hem ee-
 ne aanzienlyke fomme gelds, uit de inkom-
 sten der Vaderlyke goederen, aangeboden:
 Veelligt, hebben zy hem toen ook bewoo-
 gen, om zig ftil te houden. Wyders, ver-
 leende de Koning van Spanje hem, door den
 tyd, handligting van zyne goederen in Bour-
 gondie, welker inkomsten hy, geduurende
 zyn leeven, genooten heeft (w).

De Kardinaal - Aartshertog hadt nu eeri XIII.
 Leger van vyftienduizend man byeen, en DeAarts-
 oordeelde zig in staat, om iet van gewigt hertog
 te onderneemen. Eerst wendde hy ’t oog Albertus
 naar Frankryk; werwaards de Vereenigde rukt in
 Staaten, in Wynmaand des voorleeden jaars, Frank-
 twee Regementen voetvolks, onder Justinus ryk?
 van Nasfau, gezonden hadden (x): Koning
 Henrik, die den *Heer de la Tuillerie*, ten
 deezen einde, herwaards hadt afgevaardigd;
 daar-

(w) BOEK XXXII. Boek, bl. 102, 124 [151, 153]. XXXIII.
 Boek, bl. 5 [167]. GROTII Hist. Liber. V. p. 241, 242.

(x) BOEK XXXII. Boek, bl. 104 [129].

1596.

belegert
en be-
magtigt
Calais en
Ardres.

daarbenevens, verlof geevende, om vyftig duizend ponden buskruids, op hun geloove, in Holland, te doen koopen (y). De Koning, dus verfterkt, hadt, na 't overgaan van Kameryk, het beleg geflaagen voor la Fere in Vermandois, van welke Stad, de Kardinaal hem zocht af te trekken. Henrik, daarentegen, deedt de Staaten, door den Heere van Buzanval, in den aanvang deezes jaars, verzoeken, om de manfchap onder Justinus van Nasfau, die, anders, met het einde van Louwmaand, wederom naar huis keeren moest, nog eenigen tyd, te mogen behouden (z): 't welk hem werdt toegestaan. La Fere werdt toen naauwer beflooten. De Aartshertog, geenens kans ziende, om de Stad te ontzetten, rukte voor Calais, in den aanvang van Grasmaand. Agt vendelen knegten lagen hier binnen, onder welken twee Staatschen waren. De Stad werdt, spoedig, overweldigd, en de bezetting genoodzaakt, te wyken op 't Kasteel, welk, eerlang, ook stormenderhand ingenomen werdt. Beide gebeurde het nog in dezelfde Grasmaand. Omtrent zestig Staatsche knegten, zig wakkerlyk geweed hebbende, bedongen vryen uittogt. De Engelsche en onze fchepen, die voor Calais gekruist hadden, en vierduizend Franschen, van voor la Fere derwaards gezonden, waren niet in staat geweest, om de Plaats te ontzetten (a). De Kasteelen van Guines en Hames werden toen ook overweldigd. Ardres,

(y) BOR XXXII. Boek, bl. 113, 115 [141, 143].
 (z) BOR XXXIII. Boek, bl. 3 [170] enz.
 (a) BOR XXXIII. Boek, bl. 28 [186] enz.

dres, dieper landwaards in gelegen, viel den Aartshertoge Albertus, in Bloei maand daarna, insgelyks, in handen (b). Zyn Leger, gebrek aan mondbehoefden krygende, verliet toen den Franschen bodem, en keerde naar Vlaanderen te rug. Hier zagt men den Aartshertog te beweegen, tot het beleg van Oostende. Doch Maurits kreeg 'er de lugt van, en voorzagt de Stad zo rykelyk van krygs- en mondbehoefden (c), dat Albertus besloot, de onderneeming te verschuiven, tot betere gelegenheid. De Staatsche Ruiters liepen, midlerwyl, het platte land van Brabant af. Ook overweldigden zy 't Steedje Epternach, in Luxemburg. Voorts werdt 'er, dit jaar, van de Staatsche zyde, niets van belang, te lande, ondernomen (d).

Maar de Kardinaal-Aartshertog, in Vlaanderen te rug gekomen, wierp het oog op Hulst (e), aan het bemagtigen van welke Stad, de veiligheid van Brabant, gedeeltyk, hing, en Vlaanderen ook dienst geschieden zou. Prins Maurits hadt, na 't inneemen van Hulst, in 't jaar 1591, de graften wyder gemaakt, en van eenige werken voorzien. Doch de Zeeuwen, op zig genomen hebbende, de Plaats verder te sterken, hadden zig hierin zulks gekweeten, dat hun naarging, dat zy meer zorg voor 't omgelegene land gedraagen hadden, dan voor de Stad. Zeker, 't vlakke veld was bezet met eenige schan-

1596.

Hy slaat
het beleg
voor
Hulst.

(b) BOR XXXIII. Boek, bl. 25 [193].

(c) BOR XXXIII. Boek, bl. 24 [192], 38 [211].

(d) BOR XXXIII. Boek, bl. 25, 76, 80 [193, 261, 267].

(e) BOR XXXIII. Boek, bl. 26 [195].

1596. fen, en aan de Stad weinig gedaan (f). De Aartshertog dan, den *Heer van Rhone* gelast hebbende; over de Schelde, in Brabant, te rukken, als hadt hy 't op Breda of Bergen op Zoom gemunt gehad, lokt Maurits met 's Lands meeste magt derwaards. *George, Graaf van Solms*, was, met eene maatige bezetting, gelaaten binnen Hulst. *Claude la Barlotte*, een wakker Krygsmán; werdt, terftond hierop, met eenige manschap, afgezonden, tegen deeze Stad. En 't gelukte hem, by nagt, in 't begin van Hooimaand, over de vaart te geraaken, daar het Staatfche Bootsvolk veel te flordige wagt hielt. Voorts vermeersterde hy eenige hoogten en dykjes omtrent de Stad. 't Beleg zo gelukkig zynde begonnen, vervoegde Albertus zig voor Hulst, met nieuwe manschap. Prins Maurits toog ook wederom derwaards, en stelde orde in de Stad; doch vondt zig niet in staat, om de bemagtigde Plaatsen te herwinnen: waarom hy zig; te Kruiningen, op het uiterste van Zuidbeveland, nederfloeg, vanwaar hy Hulst, van tyd tot tyd, volk toefchikte.

De Staaten nemen Waardgelders aan.

Het Leger der Staaten was geweldig verzwakt; ten deezzen tyde. Men hadt, om kosten te spaaren, beslooten, de Duitsche knegten af te danken. De manschap, naar Frankryk gezonden, en een goed deel volks, gelegd op de schepen, die men der Koninginne van Engeland toegefchikt hadt, hadden, daarenboven, 's Lands kleine krygsmagt zeer gefmaldeeld. Voorts, moesten verscheiden

Grens-

Gransplaatfen, langs den Ryn en elders, bezet gehouden worden: zo dat Prins Maurits, tegenwoordig, naauwlyks tweeduizend man byeen hadt. De Zeeuwen, zittende met het vuur voor de fcheenen, drongen, derhalve, zo sterk op nieuwe werving, dat men de Steden over den Ryn en elders, met tweeduizend man, aangenomen als waardgelders, of op halve foldye, voorzag, en de geoffende bezetting herwaards ontboodt. Ook werden tweeduizend knechten geworven in Engeland: waarby de Koningin, op verzoek der Staaten, nog tweeduizend anderen voegde (g).

Wyders, zo dra de Kardinaal-Aartshe-
 tog den moerasfigen grond omtrent Hulst, met takken en rysbosfen, geftevigd, en eene fchipbrug over de vaart geflaagen hadt, voerde hy 't grof gefchut voor de Stad, die, zo wel als zeker Ravelyn, gehegt aan den wal, en uitziende op de Schelde, van toen af, hevig befchooten werdt. Het Ravelyn werdt, eerlang, veroverd door Rhône, die zig, hierdoor, den toevoer te water beveiligde. Niet lang hierna, sneuvelde hy aan een' kogel, die uit de Stad op hem afkwam. De belegerden deden ook verfcheiden' uitval-
 len, van welken zy, doorgaans, met buit en gevangenen, te rug keerden. Somtyds, gelukte het hun, het vyandlyk gefchut te vernagelen. Ook deden zy eene myn fpringen onder een bolwerk, welk de vyand be-
 mag-

Hulst
wordt be-
fchooten.

Rhône
sneuvelt.

(g) BOEK XXXIII. Boek, bl. 35, 43, 50 [192, 217, 226].
 G. O. H. H. H. Libr. V. p. 246, 247.

1596. magtigd hadt. Doch al dit verhinderde niet,

De Stad
wordt
opge-
eischt,

dat de belegeraars, eindelyk, tot aan den wal doorgedrongen, de Stad, naar krygsgebruik, opeischten, op den zestienden van Oogstmaand. Men gaf hun moedig bescheid: waarop zy niet terstond aan 't stormen vielen, gelyk men verwacht hadt; maar, afschrikt door 't verlies van omtrent tweeduizend man, die, in de voorige aanvallen, gesneuveld waren, beslooten, den wal te ondergraaven. En terwyl dit werk, in stilte, zynen gang gaat, bekruipt eene heimelyke vrees, voor de overmagt des vyands en voor zyne bedekte laagen, de herten der meeste bezettingen, bevelhebbers en gemeenen. Men spreekt den Graave van Solms, en raadt hem tot het opgeeven der Stad, die toch niet lang meer te houden zou zyn. De eenige Matthys Held kantte zig tegen zulk een' raad; doch de Graaf leende 'er ooren aan. De Stad en de schans Nasfau werden, by verdrag, overgegeven, op den agttienden van Oogstmaand (*h*), zo men wil, boven de verwagting van den Aartshertoge, die zelf rekende, dat hy 'er zestig Oversten, en niet minder dan vyfduizend gemeenen voor verlooren hadt. Groot nadeel leeden de Vereenigde Staaten, by het verlies van Hulst, waarmede zy ook de brandfchattingen over een gedeelte van Vlaanderen kwyt raakten. De Zeeuwen waren zeer te onvrede op den Graave van Solms, die zig, meenden ze, te laf gedraagen hadt. Ook zeiden ze hem, eerlang,

en geeft
zig over,
by ver-
drag.

(*h*) BOEK XXXIII. Boek, II. 39-50 [212-226].

lang, 't bevel over hunne regementen op, 1596. voorgeevende zynen dienst niet meer te behoeven. Dan de Vereenigde Staaten, voor welken hy zig schriftelyk verdedigd hadt (i). gaven hem, sedert, een nieuw Regiment, zonder dat Zeeland zig daartegen stelde (k). De Kolonel *Piron* ondernam, in Wynmaand hierna, Hulst te verrassen. Ook was hy reeds, op eenen donkeren nacht, over 't verdronken Land, geraakt, en naar de Stad in aantogt. Doch die van binnen, verwittigd van den toeleg, waren op hunne hoede; waarom hy, onverrigter zaake, te rug toog (l). Na 't veroveren van Hulst, was men, hier te Lande, bedugt, voor verdere onderneemingen des vyands, die nog een goed deel van 't jaar voor de borst hadt; doch de Kardinaal-Aartshertog, den beloofden onderstand uit Spanje misfende, en daarbenevens belemmerd, door de munitie der Hoogduitschen, die zig verzekerden van Heerentals, scheidde vroeg uit den veldtogt, en keerde naar Brusfel, daar hy, met eene algemeene toejuiching, ontvangen werdt. Men begon hem reeds aan te merken als den hersteller van 's Konings zaaken, in de Nederlanden, en als den herbrenger van 't geluk, welk, sedert zeven jaaren, de Spaansche zyde scheen verlaaten te hebben (m). Doch deeze gunstige hoop verdween, door den tyd: gelyk ons 't gevolg deezer Geschiedenisfe leeren zal.

Met

(i) Zie BOR XXXIII. Boek, bl. 51 [227] enz.

(k) GROTH *Libr.* V. p. 253.

(l) BOR XXXIII. Boek, bl. 65 [247].

(m) GROTH *Hist. Libr.* V. p. 254.

1596.

Biron
valt in
Artois.
Varen-
bon en
Chimai
geslaa-
gen.

Met den aanvang van Herfstmaand, deedt de Maarfchalk van Biron, op bevel des Konings van Frankryk, aangezet door de Vereenigde Staaten (*n*), eenen inval in Artois. Varenbon, Stadhoudcr van dit gewest, trok hem tegen, met eene bende Paarden: doch kreeg de nederlaag, en werdt, nevens den *Graave van Montecuculi* en anderen, gevangen genomen: waarna 't platte land van Artois en van Vlaanderen deerlyk afgeloopen werdt, door de Franschen, die, wat laater, ook den Prins van Chimai op de vlugt floegen (*o*). Meer zouden zy en de Staatfchen, die, in fchepen, voor Bergen op Zoom, lagen, ondernomen hebben, zo 't hun de aanwas der froomen en het koude jaargetyde niet belet hadt (*p*).

XIV.
Keizer
Rudolf
arbeidt,
op
nieuws,
tot be-
vorde-
ring der
vrede.

Midlerwyl, was Keizer Rudolf, aangemaand door den Kardinaal - Aartshertoge, wederom te raade geworden, om een Gezantschap herwaards te zenden, tot bevordering der vrede. Sommige Ryksleden hadden, op den jongsten Ryksdag, gedreeven, dat de Vereenigde Staaten den Koning van Spanje behoorden te vertrouwen, wanneer de Keizer en 't gantsche Ryk borg voor hem bleeven: waartegen anderen, nogtans, hadden aangemerkt, hoe weinig het den Staaten gelyken zou, zo de Spaanschen 't verdrag niet hielden, eerst aan 't Ryk te klaagen, en daarna af te wagten, dat partyen gedaagd, gehoord en geoordeeld werden. Men voegde

(*n*) Refbl. Holl. 2 Sept. 1596. bl. 443.
(*o*) BOEK XXXIII. Boek, bl. 56 [235].
(*p*) GROTIU Hill. Libr. V. p. 258.

'er by, dat de Staaten, al werdt schoon Spanje in 't ongelyk gesteld, zig geene hulp van 't Ryk zouden kunnen belooven, also zelfs de Westfaalsche Kreits, die, naar den inhoud der Landvrede, door 't Ryk, tegen vreemd Krygsvolk, beschermd moest worden, hulpeloos gelaaten werdt (q). De Keizer besloot nogtans, voort te vaaren met het bewerken der vrede. Vooraf, deedt hy vrygeleide voor zyne gezanten verzoeken van de Vereenigde Staaten. Doch deezen weigerden, heuschelyk, in eenige onderhandeling te treden met Spanje (r): waarom men hun, in Duitschland, beschuldigde, dat zy de vrede niet zогten. *Don Guillian de S. Clement*, Gezant van Spanje in Duitschland, trok voordeel uit deeze omstandigheden. De Hertogin van Kleeve was onlangs zeer schieyk overleeden: waarna 's Hertogs Raaden, de beterschap van den krankziunigen Vorst voorgeevende, hem, terstond, eene andere Gemalin, uit den Huize van Lotharingen, toefchikten, en, ondertusfchen, 't bewind der Regeeringe in handen hielden. Zo zeer steunden ze zelfs op den voorspoed der Spaanschen, hunne vrienden, dat zy de afgevaardigden der Vorsten van Brandenburg en Nieuwburg ten Lande uit deden vertrekken, en den algemeenen Staaten stoutelyk afvraagd, *wat ze van hunte wagen hadden?* waarop deezen bescheidener antwoordden „ dat zy, „ schoon vrienden der Vorsten van Bran-

1596.

Kleef-
sche zaaken.

(q) BOR XXXIII. Boek, bl. 9 [173].

(r) BOR XXXIII. Boek, bl. 23 [191].

1596. „denburg en Nieuwburg, vrede met hen
 „houden wilden, mids zy ze zelven heilig-
 „lyk hielden, en geene uitheemsche magt
 „in Duitschland haalden.” De Spaansche
 Gezant by den Keizer en Don Francisco de
 Mendoza, Admirant van Arragon, die, ten
 deezen tyde, Duitschland doorreisde, wisten,
 hieruit, en uit het verder gebeurde, de Vereenigde
 Staaten te vertoonen, als t'eenemaal
 afkeerig van de vrede, en bragten te wege,
 dat de tegenwoordige Regeering van Kleeve
 en Gulik, die geheel Spaanschgezind was,
 door een Keizerlyk Plakaat, bevestigd werdt
 (s): van welke en andere byzonderheden,
 men, cerlang, hier te Lande, uit vericheiden'
 onderfchepte Brieven (t), kennis kreeg.

XV.
 Togt der
 Engelfchen en
 Staatfchen
 naar
 Spanje.

Terwyl het Filips dus, met handelen, en,
 met den kryg te lande, fchier alomme, gelukte,
 bragten de Engelfche en Staatfche fchepen
 hem, in zyn eigen Ryk, geene kleine fchade
 toe. De Koningin van Engeland, berigt gekreegen
 hebbende, dat de Koning van Spanje zig wederom
 ter zee toerustte, en, niet zonder reden,
 vastftellende, dat hy 't op haare Staaten
 gemunt hadt, befloot, voor hem, gereed te zyn,
 en eene aanzienlyke Vloot naar Spanje te zenden.
 In Lentemaand, vaardigde zy den Ridder François
 Vere herwaards af, om vierentwintig fchepen te
 verzoeken van de Vereenigde Staaten, die haar,
 fchoon men de kosten, op meer dan vyf tonnen
 fchats, in den tyd van vyf maanden, be-

(s) *Bor XXXIII. Boek, bl. 99* [293]. *GROTH Hist. Libr. V. p. 251.*
 (t) *Zie dezelve by Bor XXXIII. Boek, bl. 92-96* [283-289].

rekend hadt, egter gereedelyk toegeftaan 1596.
 werden (u). Ook waren deeze fchepen spoedig uitgerust, en liepen, den zestienden van Grasmaand, uit Texel, in zee, onder 't beleid van *Joan van Duivenvoorde*, *Heere van Warmond*. Te Plymouth, vereenigden zy zig met de Engelsche Vloote (v), die honderdenzestig fchepen fterk was, en, op den der tienden van Zomermaand, onder zeil ging. Karel Howard hadt het opperbevel over de Vloote: doch de Landfoldaaten ftonden onder 't gebied van *Robert, Graave van Esfex* (w). Zy hadden last, om alleenlyk de Spanjaards, en zulken, die de Spanjaards met krygs- of mondbehoefsten ftyfden, te befchadigen. Mydende voorts de Franfche en Spaanfche kusten, om niet ontdekt te worden, zeilden ze, door de ruime zee, op Kadix aan, daar thans eene aanzienlyke Vloot in de haven lag, gedeeltelyk ten oorloge, gedeeltelyk ter Koopvaardye uitgerust. De vereenigde Vloot kreeg zo dra deeze fchepen en de Stad niet in 't gezigt, of Esfex dreef, dat men 'er op invallen moest. De Heer van Warmond gaf 'er zyne ftem toe. Maar Howard, wien de Koningin uitdruklyk belast hadt, haare fchepen in geen gevaar te ftellen van den wind, die toen juist heviger opgefteken was, drong door, dat men den flag, tot 's anderendaags, uitftelde. Toen, 't was de eerfte van Hooimaand, vielen de Engelsche en onze fchepen aan op de Spaanfchen, die,

Scheeps-
 ftryd
 voor Ka-
 dix.

(u) Bor XXXII. Boek, bl. 15 [180] enz.

(v) Bor XXXIII. Boek, bl. 23 [191].

(w) Bor XXXIII. Boek, bl. 25 [207].

1596. gedeeltelyk , naar Porto Real geweeken , gedeeltelyk , omtrent Kadix gebleeven waren , en , wel haast , de Straat door , naar de Middellandsche zee , of , by de plaats , daar zy lagen , op 't drooge gejaagd werden . Een Hollandsch schip , gevoerd door *Willem Henrikszoon* , geraakte , by deeze gelegenheid , door zyn eigen kruid , in den brand . Een Engelsch en verscheiden ' Spaansche schepen werden ook , door 't vuur , verteerd . Na 't overmeesteren of verjaagen der Spaansche Vloote , deedt Esfex 't Krygsvolk , op den uithoek , 't *Puntal* genaamd , aan Land gaan : waarna 't Hollandsch Bootsfolk 't Kasteel , dat aan den zeekant lag , geweldigerhand , veroverde . De brug , die Kadix , op een Eiland gelegen , hegt aan de vaste kust , werdt , hierop , afgebroken . Lodewyk van Nasfau , Broeder van Graave Willem Lodewyk , trok , aan 't hoofd van vierhonderd Engelsche spietfen , op , tegen omtrent zeshonderd Spaansche E-delen , te paarde gesteegeen , tot verdediging der Stad . Doch deezen , onbedreeven in den kryg , werden , zonder moeite , overwonnen : voorts , werdt de Stad ingenomen ; daar men een verdrag sloot , volgens welk , de plondering , voor twee millioenen guldens , werdt afgekogt . Maar de Hertog van Medina Sidonia , Landvoogd van deczen oord , weigerde dit verdrag te bekrachtigen : waarop de Stad geplonderd werdt . De Koopvaardyvloot , die in de Haven lag , werdt , door de Spanjaards zelve , verbrand : en wil men , dat , by deeze gelegenheid , wel tien millioenen

Kadix
wordt in-
geno-
men ,

geplon-
derd ,

nen

nen schats aan de vlam opgeofferd zyn. Doch 1596.
 de Hollandsche Koopluiden, die op Spanje, en,
 op den naam van Spanjaarden, op Amerika
 handelden, droegen wel driemaalhonderd-
 duizend guldens, in deeze schade. Zelfs
 werdt een Hollandsch schip, door de Engel-
 schen, beroofd van vyftigduizend guldens,
 onder voorwendfel, dat het vyanden geld
 was: al het welke te wege bragt, dat de ty-
 ding van het inneemen van Kadix, hier te
 Lande, kleine vreugde veroorzaakte. De
 Graaf van Esfex sloeg voor, de Stad in te hou-
 den; doch de Admiraal Howard wees aan,
 dat men haast gebrek aan mondbehoeften
 hebben zou: en schoon de Heer van War-
 mond aanbodt, de Engelsche Vloot, eene
 maand lang, uit zyne schepen, te spyzigen;
 terwyl men, naar dat de wind diende, uit
 Italie, uit Engeland, of zelfs uit Afrika,
 voorraad zou kunnen haalen; dreef egter
 Howards gevoelen boven. Men stak dan,
 na 't plonderen, den brand in de Stad en in
 eenige Dorpen, en verliet de Spaansche kust,
 op den zestienden van Hooimaand, koers
 zettende naar Engeland. De Engelsche Vloot
 kwam, den agttienden van Oogstmaand, in
 de Haven van Plymouth, behouden aan. De
 Heer van Warmond werdt, schriftelyk, voor
 zynen dienst, bedankt, door de Koninginne.
 Doch 't schein, dat zy hem liefst niet ten
 Hove zag. Hy keerde dan naar Holland, in
 't verslag, welk hy van zyne verrigtingen
 deedt aan de algemeene Staaten, zeer klaa-
 gende over de Engelschen, die den Hollan-
 deren hun aandeel in den gemaakten buit

verbrand
 en ver-
 laaten.

1596. onthouden hadden (x). De Koning van Spanje hadt veel geleden, door deezen inval in Kadix. De inkomsten des volgenden jaars waren 'er in gesmolten, de Spaansche zee-magt geknakt, twaalfhonderd stukken geschuts gezonken. Al het welke de Koninglyke schatkist, die reeds veel ten agteren was, in zo deerlyken staat bragt, dat Filips, in Slagtmaand, de tollens des Ryks, die, meest allen verpand waren voor 's Konings schulden, en voor rekening van byzondere Koopluiden geheeven werden, wederom naar zig nam, om aan geld te geraaken. Doch door dit middel, gehouden voor niet zeer eerlyk, verloor hy al zyn geloof by de Renteniers en Koopluiden: waarom hy genoodzaakt werdt, de geslaakte tollens zynen schuld-eischeren wederom in handen te stellen (y). De groote behoefte des Konings was oorzaak, dat de veldtocht in de Nederlanden, in 't volgende jaar, zo gelukkig niet slaagde, voor den Aartshertoge.

In Hol- land poogt men, te vergeefs, de kostbaare stoffen te belasten. In de Vereenigde Gewesten, waren, met het afneemen der duurte in Italic (z), de gemeene en byzondere inkomsten ook merkelyk geminderd. Des men, in Holland, te raade werdt, eene nieuwe belasting te leggen, op de gouden, zilveren en zyden lakens, welken tot kleedinge gebruikt werden. Doch, 't gene vreemd schynen mag, zy, die verdroegen, dat de noodige levensmidde- len

(x) Verhaal in de Resol. Holl. 17 Aug. 1596. bl. 346 enz. Bor XXXIII. Boek, bl. 54-56 [232-235].

(y) GROTIJ Hist. Libr. V. p. 259, 260.

(z) Zie XXXI. Boek, bl. 381.

len belast werden, zagen het belasten van 't overdaadige, en 't gene slegts tot pronk diende, aan, als eene inbreuk op hunne vryheid: hoewel, misfchien, de maakers der kostbaare stoffen, meer dan de gebruikers, zig aan den Impost op dezelveu gestooten hebben. Men kante zig, in verscheiden' Steden, met naame te Amsterdam, tegen de Pagters van deezen Impost, met woorden eerst, en toen met daaden, zo hevig en halssterrig, dat de Staaten genoodzaakt waren, sijn te staan met het invorderen deezer belastinge (a).

Een groot deel van 't jaar werdt, wyders, gesleeten, in eene onderhandeling met Frankryk en Engeland, die, vroeg in 't voorjaar, begonnen was. Ieder deezer twee Ryken hadt, tot hiertoe; den Staaten hulp toegeschikt of afgevorderd, naardat het hun gelegen kwam: en beurtelings geklaagd over de Staaten; hun zelfs dreigende, met het sluiten eener afzonderlyke vrede met Spanje; waarby de Vereenigde Gewesten, die deeze magtige nabuuren gaarne met Filips in oorlog zagen, zekerlyk, hunne rekening niet gevonden zouden hebben. Zy zогten dan, door het zenden van onderstand naar hunne gelegenheid, beide de Mogendheden te vriend te houden, zonder dat zy egter, of uit onmagt, of uit voorzigtigheid, dien onderstand zo groot maakten, dat Filips tot de vrede met Frankryk of Engeland gedwongen werdt. Doch dit gebrek van onderstand veroorzaakte geduurige klagten: ook nam 'er Koning

XVI.
Handeling der
Staaten
met
Frankryk
en Engeland.

Hen-

(a) BOEK XXXIII. Boek, bl. 76 [261].

1596. Henrik gelegenheid uit, om de hulp, den Staaten toegeschikt tot ontzet van Hulst, te rug te houden. Elizabet, die den minsten onderstand, welken men, van hier, aan Frankryk zondt, met afgunstige oogen aanzag, drong, van den anderen kant, sedert eenigen tyd, op de betaaling van 't gene men haar schuldig was. De Staaten vonden zig dan dikwils bedremmeld, en buiten staat, om Frankryk en Engeland, te gelyk, genoeg te geeven. Zy zогten, om uit deeze waarrigheid te geraaken, een vast verbond van onderlinge bescherming met beide de Ryken te sluiten: en hunne Gemagtigden traden, ten deezen einde, in Lentemaand, eerst met den Engelschen Raad van Staate, *Thomas Bodlei*, in onderhandeling. Bodlei sloeg voor, als uit zig zelve „dat de Koningin en de Staaten „zig verbinden zouden, om met Spanje in „oorlog te blyven, geene vrede maakende „dan met wederzydsch goedvinden. Dat „de Staaten hunne Oorlogschepen by de „Engelschen zouden voegen, wanneer de „Koningin besluiten mogt, Spanje, te water, te beoorloogen. Dat zy, daarentegen, zouden verzoeken, om een goed getal van Engelschen in hunne soldy te mogen houden. En om der Koninginne, ook wegens haare agterfallen, genoeg te geeven, moesten de Staaten haar, jaarlyks, zo lang zy leefde, een gezantschap toezenden, om haar, op haaren geboortedag, te bedanken voor den onderstand, den Landen beweezen; haar, of haaren opvolger, daarbenevens, zo lang de oorlog duuren zou, eene „jaar-

Voorslag
van den
Engel-
schen
Raad
Bodlei
aan de
Staaten.

„ jaarlykfche erkentenis van twintigduizend
 „ ponden fterlings of tweemaalhonderddui- 1596
 „ zend guldens overmaakende. Doch zo de
 „ oorlog, by haar leeven, eindigde, of zo
 „ alle de Nederlanden, met elkanderen,
 „ vereenigd werden; zou men haar, vier
 „ jaaren agtereen, jaarlyks, tagtigduizend
 „ ponden fterlings aanbieden: waartegen zy
 „ den Staaten alles, wat zy te vorderen
 „ hadt, kwytſchelden zou; en waarmede
 „ ook het verdrag van den jaare 1585 ver-
 „ nietigd zou zyn: terwyl het aan de be-
 „ ſcheidenheid der Koninginne ſtaan zou,
 „ de verpande Steden wederom over te le-
 „ veren, of, geduurende den oorlog, te
 „ blyven bewaaren.”

De Staaten, weinig ſmaaks hebbende
 in deezen voorſlag, vonden nogtans onge-
 raaden, daarop weigerend antwoord te gee-
 ven. Zy vaardigden dan Bodlei af, met
 een ernſtig verzoek „ dat de Koningin, by
 „ t verdrag van den jaare 1585, blyven wil-
 „ de, hun den onderſtand, in het zelve be-
 „ loofd, ſtiptelyk toezendende. Doch kon
 „ men dit niet verwerven; dan verzogten
 „ ze verlof, om vier- of vyfduizend Engel-
 „ ſchen, op hunne eigene kosten, te mogen
 „ ligten en onderhouden, zo lang 's Lands
 „ dienſt zulks vorderen zou: ook, dat haare
 „ Majesteit de hulptroupen, tot nu toe, hier
 „ te Lande, in dienſt geweest, met naame de
 „ bezettingen der verpande Steden, niet te
 „ rug ontboodt, dan twee maanden na het
 „ fluiten van dit verdrag; ten zelfden tyde,
 „ den Staaten de gemelde Steden wederom
 „ in

Der Staat
 ten ant-
 woord.

1596. „ in handen stellende. Of, indien zy dezelve, gedurende den oorlog, nog geliefde in bewaaring te houden, zou zulks, zonder benadeeling van 't Regt der Staaten en der Steden, en niet, dan volgens 't verdrag van den jaare 1585, mogen geschieden." Voorts booden de Staaten aan, jaarlyks, zo lang de Koningin leefde, een plegtig Gezantschap naar Engeland te zenden, om de Koningin te bedanken voor den verleenden onderstand; haar te gelyk twintigduizend ponden sterlings aanbiedende, welke somme zy haar, jaarlyks, gedurende den kryg, zouden betaalen. Maar na 't sluiten der vrede, of na de vereeniging van alle de Nederlanden, zouden de Staaten, vier jaaren agtereen, een Gezantschap afvaardigen, en jaarlyks tagtigduizend ponden betaalen. Doch alle deeze betaalingen zouden niet geschieden dan tegen eigen' handtekening der Koninginne, elk jaar gedaan." Welk laatste men zigt te bedingen, om dat men niet van zins was, zig omtrent de opvolgers der Koninginne te verbinden.

Gezantschap naar Engeland.

Met dit bescheid, vertrok Bodlei naar Engeland (*b*). De Staaten beslooten, in Zomermaand, tot het afvaardigen van een Gezantschap derwaards (*c*); waartoe Leoninus, Loofen en *Frankena* benoemd werden: die nogtans, niet voor 't midden van Herfstmaand, in zee staken. Zy bleeven tot

(*b*) BOR XXXIII. Boek, bl. 18, 19 [183-186].

(*c*) BOR XXXIII. Boek, bl. 38 [211].

tot omtrent het einde van 't jaar, te Londen, 1596.
 zonder veel te verrigten: alzo de Koningin oordeelde, dat de twintigduizend ponden sterlings, die men haar aanboodt, zelfs het onderhoud der bezettingen in Briele en Vlisfingen niet konden goedmaaken; zodat zy nog jaarlyks kosten zou moeten doen, zonder van haare agterftallen eenigszins voldaan te worden. Zeker is 't wel, dat de Staaten niets liever gezien zouden hebben, dan dat zy deeze Plaatsen ontledigde, en zig dus van het onderhoud deezer bezettingen ontsloeg. Doch hiertoe hadt zy geen zin. De Staaten dan, bespeurende, dat zy zig, in dit opzigt, aan het verdrag van 't jaar 1585 houden wilde, drongen haar, om 'er, ook in andere opzigten, by te blyven (d). De Koningin vondt het, daarentegen, vreemd, dat men uitfelde, haare agterftallen te voldoen, tot na eene vrede, die de Staaten zo lang verschuiven konden, als zy wilden: en drong fterk, op het opbrengen van meer gelds in 't jaar. De Staaten beriepen zig op hunne behoefte; doch de Koningin wierp hun tegen den voorfpoed hunner wapenen en den aanwas hunnes Koophandels, blykbaar, uit de toeneemende pragt hunner gebouwen; daar haare inkomsten uitgeput werden, door zwaare toerustingten tegen Spanje, zonder dat zy, gelyk Filips, goud- en zilver-mynen te baat hadt, om haare fchatkist te vullen. Maar fommigen, die den tegenwoordigen ftaat beide van Engeland en van de Vereenigde

(d) Bon XXXIII. Boek, bl. 63, 64 [244-246].

1596. de Gewesten wel meenden te kennen, oordeelden, dat de Koningin zo behoeftig niet was, als zy voorgaf, en de Staaten alleenlyk zo sterk drong, tot het voldoen der agterftallen, op dat zy hen te beter onder bedwang houden zou, en op dat de betaaling van 't gene zy te vorderen hadt niet van de goedwilligheid haarer schuldenaaren zou afhangen: dat ook de Staaten de voldoening hunner schulden niet uit onvermogen uitsfelden; maar om de Koningin, door 't belang, welk zy by hunne welvaart hadt, te nader aan zig te verbinden (*e*). Het twisten over dit stuk duurde, tot dat men, te Londen, tyding kreeg, dat de Koning van Spanje zig wederom sterk wapende tegen Engeland. Elizabet, toen bevroedende, dat zy den bystand der Staaten, te water, wederom behoeven zou, liet voor eenen tyd af van het dringen op betaaling haarer agterftallen (*f*).

Toerusting ter zee in Spanje en Portugal.

Men had reeds, in Wynmaand, in den Haage, omftandig berigt gekreegen van de toerusting eener magtige Vloote, in de havens van Spanje en Portugal, en op eene Dagvaart, in Slagtmaand gehouden, hadden de Staaten van Holland, ernstelyk, geraadpleegd op de voorzorg, die men te gebruiken hadt, tegen de aankomst der Spaansche Vloote. Deeze, honderdagentwintig fchepen sterk, was, onder bevel van *Don Martin Pedilla*, van Lisbon in zee gefteken: doch 't behaagde der Voorzienigheid, even als voor

agt

(*e*) GROTII Hist. Libr. V. p. 261, 263.

(*f*) RAPIN Tom. VI. p. 458.

agt jaaren, déeze onderneeming te verýde-
 len, door eenen hevigen storm, die wel veer-
 tig schepen, by Kaap Finisterre, op het droo-
 ge, en vier- of vyfduizend menschen aan hun
 einde hielp (g). Men weet deeze ramp, groo-
 tendeels, aan het wantrouwen der Spanjaar-
 den, die de Nederlandsche en Hoogduitsche
 Stuurlieden, welken op de Vloete waren,
 en een' anderen koers houden wilden, met
 den degen in de vuist, gedwongen hadden,
 de vlag te volgen van hun, die, vooruit, in
 hun eigen bederf liepen. De agterste sche-
 pen alleen gaven geloof aan zekeren Holland-
 schen Schipper, die, voor agt jaaren, ook
 verscheiden' Spaansche schepen gered hadt,
 keerden te rug, en kwamen, behouden, doch
 onverrigter zaake, wederom t'huis. De Dui-
 kerkfche Oorlogfchepen, die last hadden,
 de Spaansche Vloot in te wagten, deden,
 om deeze reden, dit jaar, geen nadeel. Daar-
 entegen, gelukte het den onzen, twee sche-
 pen, die te Nieuwpoort op stapel stonden,
 te verbranden (h).

1596.

wordt
 wederom
 verýdeld
 door
 eenen
 storm.

Doch eer dit alles gebeurde, was de on-
 derhandeling tusfchen Frankryk en Engeland
 ten einde gebracht, en een onderling Verbond
 getroffen: waarin ook de Staaten deel na-
 men. De Hertog van Bouillon en de *Baron*
van Sancy, omtrent den tyd van het innee-
 men van Calais, naar Engeland gezonden
 zynde, om dit Verbond te bewerken (i),
 hadden meer niet dan eenen onderftand van
 vyf-

XVII.
 Verbond
 tusfchen
 Frankryk
 en Engeland.

(g) BOEK XXXIII. Boek, bl. 65-67 [247-250].

(h) GROTIU Hilt. Lijr. V. p. 269.

(i) Zie BOEK XXXIII. Boek, bl. 36 [208] enz.

1596. vyfentwintigduizend kroonen konnen verwerven. Bouillon nogtans keerde, na verloop van eenigen tyd, nog eens naar Engeland, en floot toen een beschadigend en verdedigend Verbond tusfchen de twee Kroonen: waarby, onder anderen, bedongen werdt,

„ dat men geene vrede maaken zou, dan met

„ wederzydsch goedvinden, en zig benaarftigen, om ook andere Mogendheden, tot

„ het aanneemen van dit Verbond, te be-
weegen (k).” In gevolge van dit laafte beding, begaf Bouillon zig, terftond, naar Holland (l). De algemeene Staaten traden, na kort beraad met Prinfe Maurits en den Raad van Staate, ook in dit Verbond. Zelfs slooten zy, op den laafsten van Wynmaand, nog een byzonder Verbond met den Koning van Frankryk, waarby bedongen werdt, dat Henrik, met den aanvang der naaste

„ Lente, een Leger op de grenzen van Pi-
kardye en Artois voeren zou; en dat de

„ Staaten, van de andere zyde, met agtdui-
zend knegten en vyftienhonderd paarden,

„ in 't veld zouden verfchynen; ten welken

„ einde zy, by de twee regementen, den

„ Koning reeds ter hulpe toegefchikt, nog

„ twee anderen voegen zouden: welken on-
derftand, vermeerderd met nog duizend

„ paarden, zy wederom van Frankryk te

„ wagten zouden hebben, zo dra 's Konings

„ zaaken zulks gehengen zouden. Elk zou,

„ op zynen bodem, het opperbevel hebben

„ over

waarin de
Staaten
ook tree-
den.
Byzon-
der Ver-
bond
tusfchen
Frankryk
en hen.

(k) Refol. Holl. 1 Octob. 1596. II. 417 enz. Bor XXXIII. Boek, bl. 35, 68 [206, 250].

(l) Zie Bor XXXIII. Boek, bl. 73 [258] enz. 76 [262].

„ over zyne hulptroepen. 't Zou den Ko- 1596. :
 „ ning gelieven, te volharden in zyne by-
 „ zondere gunst over de Steden der Veree-
 „ nigde Gewesten, en vooral over den Hui-
 „ ze van Nasfau, om deszelfs onsterfelyke
 „ dienften, den Lande gedaan. Voorts zou-
 „ den de oude verbindtenissen, omtrent het
 „ Regt van *Aubaine*, den vryen handel, en
 „ in andere opzigten, stand grypen, zo ver
 „ zy, door het tegenwoordig verdrag, niet
 „ veranderd werden (*m*).” Wegens het regt
 van *Aubaine*, gaf de Koning eene byzondere
 verklaring, in Oogstmaand des volgenden
 jaars (*n*). Het sluiten deezer Verbonden werdt,
 in de Vereenigde Gewesten, met openbaare
 vreugdetekenen, gevierd (*o*): en 't was, voor-
 waar, geene kleine eer voor de Staaten, met
 Koningen, als met huns gelyken, in maat-
 schappyye te mogen treden. Hierdoor werden
 zy, in spyt van Spanje, openlyk, aangemerkt,
 als hebbende in zig zelve het regt van op-
 perfte magt. Koning Henrik, die zulks, ten
 dienste zynere eigene zaaken, en in erkente-
 nis der hulpe, hem, door de Staaten, be-
 weezen, gevoeglyk oordeelde, hadt het door-
 gedrongen tegen de Koninginne van Eng-
 land; die, in 't eerst, dreef, dat men, met
 de Staaten, als staande onder haare bescher-
 ming, handelen moest. Zo noode besloot
 zy, volken, die zig naauwlyks van eens an-
 ders heerschappyye ontslaagen hadden, met
 ge-

Vreug-
de, hier
te lande,
over dee-
ze Ver-
bonden.

(*m*) *Traité entre la France & les Provinc. Unies M. S. BOE*
 XXXIII. *Boek, bl. 78 [265] enz.*

(*n*) *Declaration du Droit d'Aubaine M. S.*

(*o*) *GROTIJ Hist. Libr. V. p. 265.*

1596. gekroonde hoofden, gelyk te stellen. De Staaten hielden 't Verbond, met Frankryk gemaakt. Alleenlyk zonden zy, in plaats van volk, geld derwaards: waarmede de Koning beter gediend was. Doch ook dit baarde wederom argwaan in Engeland, daar men Frankryk gaarne altoos in oorlog zou gezien hebben. Maar Henrik erkende de gunst der Staaten ten deezen tyde, door eene verklaring, dat de getuigenissen der Hoogleeraaren van 's Lands Hooge Schoole te Leiden, voortaan, ook in Frankryk, zouden van waarde gehouden, en derzeiver titels van bevordering, aldaar, aangenomen worden (p).

Verklaaring van Frankryk ten voordeele der Hollandische Hooge Schoole te Leiden. Gezantschap naar Deenemarke.

Omtrent deezen tyd, hadden de Vereenigde Staaten wederom een Gezantschap gezonden naar Deenemarke, om Christiaan den IV, die nu meerderjarig geworden en gekroond was, deswege, te begroeten, en de oude verbindtenissen met hem te vernieuwen. De plegtigheid der Krooning was, op den agtsten van Herfstmaand, verrigt. Doch de Staatliche Gezanten hadden ze niet willen bywoonen, om over den rang geen geschil te hebben met den Spaanschen Gezant, Joan Baptista Tassis, die hen niet voor afgevaardigden van eenen onafhankelyken Staat zou hebben willen erkennen. Zy werden beleefdelyk ontvangen van den Koning, dien zy een fraai gebouwd vaartul, groot veertig lasten, en zes schoone merrien vereerden.

Ook

(p) METFEN XVIII. Boek, f. 349. Refol. Holl. 26 Febr. 15 Maart 1597. bl. 139.

Ook werden de voorregten, den Amsterdameren verleend, door den Koning, bevestigd. Doch de bevestiging der oude vryheden van Enkhuizen en Schiedam werdt uitgesteld: om dat men ze, ook niet van 's Konings Vader, hadt kunnen verwerven (g): 't zy dat de Koning zelf redenen hadt, om deeze Steden minder gunstig te zyn; 't zy dat hy 'er, door de Stad Amsterdam, wier Pensionaris, Nikasius Silla, een der gezanten was, heimelyk, toe bewoogen ware. De Gezanten, elk met eenen gouden keten beschonken, kwamen, in Slagtmaand, wederom in Holland.

1596.

In Wintermaand, werdt, te Veere, gevat *James Wimes*, een Schotsch Edelman, die Hopman Rollé hadt tragten te beweegen, om de Stad aan den Spanjaard te verraaden. Hy beleedt, dat hy, tot dit stuk, door eenen Schotfchen en twee Spaansche Jezuiten, in Brabant, was omgekogt. Rollé hadt zig, met kennisse der Regeeringe, eerst gelaaten, als of hy hem behulpzaam wilde zyn; doch, schrift van zyne hand bekomen hebbende, hem aangebragt. Hy werdt, op den agtsten van Louwmaand des volgenden jaars, onthalsd en gevierendeeld (r).

James Wimes onthalsd, om een voorgenomen verraad van Veere.

Het affterven van *Pieter de Ryke*, die den staat van *eersten Edele*, in Zeeland, bekleed hadt, en, in Sprokkelmaand, overleeden was (s), gaf, dit jaar, aanleiding tot een ge-

XVIII. Pieter de Ryke, vertoone den oet-

(g) BOR XXXIII. Boek, bl. 57 [236] METELEN XVIII. Boek, f. 349.

(r) BOR XXXIII. Boek, bl. 91 [282].

(s) BOR XXXIII. Boek, bl. 15 [179].

1596. geschil , tusfchen de Zeeuwfche Staaten en Prinfe Maurits , welk , in laater tyden , gewigtige gevolgen gehad heeft . Om den aart van dit gefchil wel te verftaan , moeten wy de zaaken van wat hooger ophaalen .

ften E-
delen in
Zeeland,
fterft.

Oor-
fprong
van het
Regt des
eerften
Edelen,
en ver-
haal der
gefchil-
len , des-
wege
gevallen.

Lang voor den aanvang der Nederlandfche beroerten , beftonden de Staaten van Zeeland uit drie Leden , den Abt der Lieve Vrouwen-Abtdye te Middelburg , de Ridderfchap en Edelen des Lands , en de vyf goede Steden , Middelburg , Zierikzee , Reimerswaale , Goes en Thoolen . Deeze drie Leden bragten meer niet dan drie ftemmen ter Staatsvergaderinge uit ; waarvan de Abt de eerfte hadt , de Edelen de tweede , en de Steden met elkandelen de derde . Sommigen willen , dat de Staatsvergaderingen , in overoude tyden , alleen uit de Edelen en Steden beftonden , en dat de Abt , met den aanwas zyner goederen , een der breedfte geërfden van Zeeland geworden zynde , eerst in laater' tyd , op dezelve , toegelaaten werdt : wanneer men hem , als een' geestelyke , de eerfte ftem , eershalve , zou hebben opgedraagen (†) . Doch hiervan is my geen duidelyk blyk voorgekomen : en nog minder van de wyze , waarop men , zonder den Abt , ter Staatsvergaderinge , ftemde . Veel waarfchynlyker is 't my , dat 'er , in overoude tyden , zelden of nooit , byzondere Staatsvergaderingen gehouden zyn , in Zeeland : naderhand , ook niet afzonderlyk , dan over Beden ; en dat toen de Abt reeds aanzien en goederen genoeg ver-

(†) Leven van Willem den I. I. Deel, bl. 281.

verkreegen hadt, om, nevens de Edelen en Steden, zitting en stem te hebben ter Dagvaart. Ten tyde van Karel den V, muntte, onder de Zeeuwsche Edelen, uit, in aanzienlyke titels en Ampten, Maximiliaan van Bourgondie, Heer van Beveren enz. Hy was Markgraaf van Veere en Vlisfingen, Stadhouder van Holland en Zeeland, en Admiraal-Generaal (u). Deeze, om zyne uitsteekendheid te doen kennen, nam den titel van *eersten Edele* aan, gelyk hy waarlyk was, hieldt den voorrang boven de andere Edelen ter Dagvaart, en beschikte veele zaaken, naar zyn welgevallen: waarmede hem de andere Edelen, om zyn aanzien ten Hove, en de dienften, die hy hun doen kon, doorgaans, beworden lieten. Hy, in 't jaar 1558, overleeden zynde (v), werdt zyn boedel bezwaard gevonden met zo veele schulden, dat zyners Zusters Zoon, Maximiliaan, tweede Zoon van Jan de Hennin, Heere van Bosfu, dien hy tot erfgenaam verklaard hadt (w), niet aan de erfenis geraaken kon. Wy hebben reeds, by eene andere gelegenheid, gemeld, hoe eenigen zyners goederen, met naame het Markgraaffschap van Veere en Vlisfingen, naderhand, openlyk verkogt, en in handen van Willem, Prins van Oranje, gekomen zyn (x). Met de dood nu van Heere Maximiliaan, en ter oorzaake van den verwarden staat

(u) Zie V. Deel, bl. 294. 423.

(v) VI. Deel, bl. 36.

(w) Extract uit het Testam. by BOXKORN op REIGERSB. I. Deel, bl. 224.

(x) VII. Deel, bl. 381.

1596. staat zyns boedels, was de titel van *eersten Edele* verdweenen; dien niemant zig aanmaatigde, tot dat Prins Willem, als Voogd van zynen Zoon, den jongen Graaf van Buuren, wien de Heerlykheid van S. Maartensdyk in 't Eiland Thoolen, van zyne Moeder, aanbesteren was, zig als den aanzienlyksten of *eersten Edele* van Zeeland begon aan te merken, en, op den twaalfden van Wynmaand des jaars 1562, *Filibert van Serooskerke* en *Adolf van Borselen*, Zeeuwfche Edelen, last gaf, om den persoon zyns Zoons, als eersten Edele, ter Dagvaarten van Zeeland, te verbeelden: den eersten, naar 't schynt, met opzigt op Zeeland Bewester-Schelde; den tweeden, met opzigt op Zeeland Beooster-Schelde. Ten zelfden tyde, magtigde hy *Pieter Haak*, Baljuw van Middelburg, *Filibert van Serooskerke* en *Jaqnes van Heerenthout*, tot het hooren en sluiten van 's Lands Rekeningen Bewester-Schelde, en *Adolf van Haamsfede*, *Joos van der Werve* en *Adolf van Borselen*, ten zelfden einde, Beooster-Schelde (y). De bezorgers des boedels van Heere Maximiliaan kantten zig hier wel tegen, beweerende, dat de titel van eersten Edele tot het Markgraaffschap van Veere en Vlisfingen behoorde; doch de Prins, gestyfd door de Landvoogdesse Margareet, bleef in 't bezit der nieuwe waardigheid (z). Het Markgraaffschap van Veere en Vlisfingen, daarna, in 't jaar 1567, voor den grooten Raad te Meche-

(y) Zie de Brieven by AITZEMA III. Deel, bl. 619. 620.

(z) Remonstr. du Prince d'Orange & Lettre de son Altesse by AITZEMA III. Deel, bl. 636, 636.

Mechelen, te koop geveild, en door den Koning van Spanje genaast zynde, oordeelde deeze, te gelyk, in het bezit der waardigheid van eersten Edele geraakt te zyn, en stelde Adolf van Bourgondie, Heer van Wakkene-Kapelle, aan, om zynen Persoon en het lighaam der Steden Veere en Vlisfingen, in de Staaten van Zeeland, te vertoonen (a). Dit duurde tot na den aanvang der Nederlandfche beroerten, en het omflaan van Vlisfingen en Veere. De Heer van Wakkene-Kapelle week toen ten Lande uit, en Prins Willem stelde, na dat gantsch Zeeland zyne zyde gekooren hadt, *Christoffel Roels*, Pensionaris van Zeeland, aan; om den persoon zyns Zoons, als Heer van S. Maartensdyk en eersten Edele, te verbeelden, op ééne der eerste Dagvaarten na 't omflaan van alle de Zeeuwfche Steden; die in Grasmaand des jaars 1578 gehouden werdt (b).

Midlerwyl, was 'er merkelyke verandering gekomen, in de wyze van stemmen ter Staatsvergaderinge. De Abt was 'er geen Lid meer van: veele Edelen bleeven, insgelyks, agter. De Gemagtigde van den eersten Edele bekleedde, veelttyds, de plaats des gantschen Adels (2). De Steden Vlis-

fiu-

(a) Zie zyne Commissie by BOXHORN op REIGERSB. II. Deel, bl. 523. en by AITZEMA III. Deel, bl. 60.

(b) Remonst. der Staat. van Zeel. van A. 1579. Art. XXXIV. by BOXHORN op REIGERSB. II. Deel, bl. 594.

(2) Nogtans, vind ik, dat, op eene Dagvaart, in den jaare 1575, te Middelburg, gehouden, *Mr. Adriaan de Jonge*, als representeerende de edele van Zeeland, ende *L. P. Loper* als representeerende de breede geërfde ver-

1596. fingen en Veere hadden, by Oktroi van den Prinse van Oranje, het regt verkreegen, om, in plaatse van den Abt, ter Dagvaart, te verschynen (c). Zo men dan nu maar drie stemmen gehad hadt, gelyk voor deezē; zou zyne Doorlugtigheid de eerste, de Steden Vlisfingen en Veere, die veel aan den Prinse verschuldigd waren; als gekomen in de plaatse van den Abt, eene andere, en alle de overige goede Steden alleenlyk de derde stem gehad hebben: 't welk deezē ongeraaden dagt. Om evenwel niet gereedelyk en geheellyk te wyken van de oude gewoonte, sloeg men voor, dat houdende den eersten Edele de eerste stem, Middelburg en Zierikzee de tweede, en Reimerswaale, Goes, Thoolen, Vlisfingen en Veere de derde hebben zouden: of anders, Middelburg, Vlisfingen en Veere, als Steden van het zelfde Eiland, de tweede, en Zierikzee, Reimerswaale, Goes en Thoolen de derde. Doch beide deezē voorflagen werden verworpen (d); waarom men de stemmen, van den eersten Edele eerst, en daarna van de Steden, eene voor eene, in haaren rang, opnam; zo dat 'er geene drie, gelyk van ouds, maar agt stemmen waren, of liever zeven, alzo Reimerswaale, grootendeels van 't zee-water ingezwolgen, geene Gemagtigden meer ter Dagvaart zondt. Maar in Bloecimaand des jaars

(c) Zie VI. Deel, bl. 463.

(d) Remonstr. der Staat. van Zeel. van A. 1579. Art. XXVII. — XXXIII. bl. 593.

scheenen zyn. *Regist. ten Raede van Middelh. 27 Decemb. 1575. f. 225.*

jaars 1579, zegt Jonkheer *Arend van Dorp*, 1596.
 die, toen, wegens den Graave van Buuren, als Heer van S. Maartensdyk, ter Dagvaart verscheen, de stemmen wederom tot drie te brengen (e). Doch Middelburg, Zierikzee, Goes en Thoolen kanteden zig hier ernstelyk tegen, leverden een Vertoog over aan den Prins, te Antwerpen, en verzogten, daarby „ dat 'er, gelyk sedert eenigen tyd, agt „ stemmen blyven mogten, immers geduurende den oorlog: na 't eindigen van welken, men de zaaken, naar behooren, zou „ kunnen herschikken (f).” De Prins, bespeurende, dat 'er geene besluiten ter Dagvaart genomen zouden worden, zo lang 't stuk van 't stemmen hangen bleef, was den vier Steden gedeeltelyk te wille, beveelende „ dat 'er, geduurende den oorlog, agt „ stemmen zyn zouden, te weeten van de „ Edelen, en van de Steden, Middelburg, „ Zierikzee, Reimerswaale, Goes, Thoolen, Vliisfingen en Veere, in haaren rang; „ doch na 't sluiten van de vrede maar drie, „ eene voor de Edelen, de tweede voor de „ vyf goede Steden, en de derde voor Vliisfingen en Veere (g).” Men heeft zig egter aan deeze orde niet gehouden, en, ook na 't eindigen van den oorlog, gelyk te vooren, Stad voor Stad, gestemd. Na van Dorp, bekleedde Pieter de Ryke de plaats des Graaven

(e) Remonr. der Staat. van Zee. van A. 1579. Art. V. — XI. bl. 519.

(f) Remonstr. als boven Art LXXII. — LXXVII. bl. 599.

(g) Acte van zyne Excell. by BOXHORN op REIGERSB. II. Deel, bl. 600.

1596. ven van Buuren, als Heer van S. Maartensdyk. Prins Willem, die hem aangesteld hadt, gaf hem geen en nieuwen last, schoon hy, in 't jaar 1581, het Markgraaffschap van Veere en Vlisfingen, in 't openbaar, gekogt hadt (*h*), met het Regt, om, uit hoofde van dit Markgraaffschap, den staat van eersten Edele te bekleeden. Prins Maurits zelf, alhoewel, na zyns Vaders dood, tot Markgraaf ingehuldigd (*i*), liet de Ryke dienen, op zynen voorgaanden last. De Graaf van Buuren, Heer van S. Maartensdyk, was in 't leeven, en 't schein ongerymd, eenen last in te trekken, die, uit zynen naam, gegeven was. Maar, toen de Ryke nu overleden was, en een ander in zyne plaats gesteld moest worden, deedt zig eene nieuwe zwaarigheid op. Den Graave van Buuren, die nu zyne vryheid wederom bekomen hadt, en in de Nederlanden te rug gekeerd was, deeze aanstelling over te laten, was onge-raaden, also hy de Spaansche zyde hieldt. De Heerlykheid van S. Maartensdyk, ten behoeve van Prins Maurits, verbeurd te verklaren, streedt met de redelykheid. Maurits besloot, derhalve, zig te bedienen van de voorwaarden, waarop het Markgraaffschap van Veere en Vlisfingen verkogt was, en, in de hoedanigheid van Markgraaf, Jonkheer *Jakob van Maldere* aan te stellen, om zynen persoon, als eersten Edele, te verbeeden.

Doch hierin leedt hy dubbele tegenkantsing, zo van de zyde des Graaven van Hohenlo

(*h*) VI. Deel, bl. 331.

(*i*) XXXI. Boek, bl. 271.

henlo en eeniger Zeeuwſche Edelen, als van de zyde der Staaten van Zeeland. Hohenlo was met de volle Zuster des Graaven van Buuren gehuwd, en beweerde, dat men hem behoorde toe te laaten, om den ſtaat van eerſten Edele, of zelf, of, door eenen anderen, te doen bekleeden. De *Heer van Kruiningen* en *Willem van Kats*, Zeeuwſche Edelen, betwistten Prinſe Maurits het Regt van eerſten Edele niet; doch begeerden, gelyk hunne voorzaaten, ook ter Dagvaart beſchreeven te worden. De Staaten vonden zig zeer bedremmeld, om deezen Heeren en Prinſe Maurits tevens te vergenoegen. Zy beſlooten egter, den Prinſe, als tegenwoordig den voornaamſten Edele van Zeeland, het vervullen der Plaatſe van de Ryke, met eenen Perſoon, den Staaten aangenaam, toe te ſtaan, zonder dat zy verſtaan konden, dat de Staat van eerſten Edele, aan eenige Huizen, Geflagten of Plaatſen gehegt was. De Prins hadt, in 't eerſt, weinig genoegen in dit beſluit. Hy ſchikte 'er zig egter naar. De laſtbrief, dien hy, als Markgraaf, aan Maldere gegeven hadt, werdt wederom ingetrokken, en, naar het oogmerk der Staaten, veranderd. Voorts, hadt het den Staaten, en den Steden Zierikzee, Goes en Thoolen, inzonderheid, vry wat geſtooten, dat Maldere, een Vlaanſch Edelman, met deeze waardigheid, bekleed werdt. Doch Thoolen werdt overgehaald, door den Prinſe; waarna Zierikzee en Goes zig overſtemmen lieten, zonder egter Maldere voor aangenaam te willen verklaaren. De Staaten

ſtel-

1596. stelden den Graaf van Hohenlo, met goede woorden, te vrede, hem verklaarende, dat zy, ter oorzaak van 'sPrinses schieyken togt naar Calais, in haast hadden moeten besluiten, om hem, met het vervullen der Plaats van Pieter de Ryke, te laten worden; doch dat zulks onverminderd eens iegelyks geregtigheid geschied was. Den twee Zeeuwfchen Edelen werdts iets diergelyks geantwoord, en daarenboven, dat men, tot nadere gelegenheid, hadt uitgesteld, op hun Vertoog te besluiten (i). De zaak van den eersten Edele bleef hierby berusten, voor deeze reize, en Maldere begaf zig, in Wintermaand deezes jaars, met der woon, naar Zeeland (k). In 't jaar 1615, deden de Zeeuwfche Edelen een nieuw Vertoog, ten zelfden einde strekkende (l); doch met gelyken vrugteloosen uitflag. Na van Maldere, heeft *Adriaan van Manmaker* den staat van eersten Edele bekleed (m), tot na de dood van Prinses Maurits. Doch eenige maanden voor dezelve, was zyne Doorlugtigheid in onderhandeling getreden, over dit zyn Regt, met Jonkheer *Henrik van Tuil van Serooskerke*, als Gemagtigde van de bekende nakomelingen der oude Zeeuwfche Edelen: die, in deeze hoedanigheid, den Prinses afstondt „ het Regt, om alleen den Zeeuwfchen Adel uittebeelden, mids hy altoos

(i) Zie versch. Stukken by AITZEMA III. Deel, bl. 622 enz. en Laeven van Willem I. I. Deel, bl. 292 enz.

(k) Bor XXXIII. Boek, bl. 99 [293].

(l) Zie Notul. Zeel. 9 Maart 1616. bl. 35. AITZEMA III. Deel, bl. 624 enz.

(m) Notul, Zeel. 21 Dec. 1617. bl. 243. 2 Febr. 1618. bl. 145

„ eenen uit de Zeeuwfche Edelen verkoor, 1596.
 „ om zynen Perfoon te vertoonen, en om
 „ de ampten en ftaaten te bekleeden, die,
 „ van ouds, tot den eerften Edele behoord
 „ hadden.” Maurits nam deezen afftand aan,
 en de voorwaarde, waarop dezelve gefchied
 was, by eene *Acte* van den eerften van
 Sprokkelmaand des jaars 1625, waarvan my
 een net Affchrift ter hand gekomen is. Doch
 alzo men van deeze handeling geene aante-
 kening vindt, in de *Notulen* der Staaten van
 Zeeland, fchynt zy niet ftaatswyze bevestigd
 geweest te zyn, en dus haar vol beflag niet
 gekreegen te hebben.

Het jaar 1596 liep, beide aan de Spaan-
 fche en onze zyde, ten einde, met het maan-
 ken van de noodige toebereidfels tot den
 aanftaanden veldtogt, die, beter dan de
 laaftte, voor de Staaten, fcheen te zullen
 uitvallen. De Aartshertog ontving geenen
 onderftand uit Spanje, en klaagde, in eenen
 Brief van den negenden van Wintermaand,
 die gelukkiglyk onderfchept werdt, over de
 zwakheid zyns Legers (*n*), welk, in 't Beleg
 van Hulst, en, in verfcheiden' gevegten,
 geweldig gefmolten was. Daarentegen,
 vonden de Staaten zig gesterkt, door het
 Verbond met den Koning van Frankryk,
 van wien zy grooten dienst op de Neder-
 landfche grenzen te gemoet zagen. Voorts,
 hadt men den ftaat des oorlogs opge-
 maakt, en middelen beraamd, tot voldoe-
 ning van den zelve; fchoon deeze mid-
 de-

XIX.
 Toebe-
 reidfels
 tot den
 aanftaan-
 den
 veldtogt.

(*n*) *Boek XXXIV. Boek, bl. 5. [299].*

1597.
 Gevegt
 by Turn-
 hout.

delen, thans, met naame in Holland, zeer bekrompen omkwamen (o). En 't volgende jaar was naauwlyks begonnen, of Prins Maurits, vyfduizend Knegten en aghonderd Paarden uit de bezettingen geligt, en te Geertruidenberg verzameld hebbende, ondernam het vyandlyk Leger onder den *Graave van Varax*, welk by Turnhout lag, en vierduizend Knegten en vyfhonderd Paarden sterk was, te bestooken. Op den driewintigsten van Louwmaand, trok hy op, met het Leger, en kwam, tegen middernagt, te Ravels, omtrent een uur gaans van de vyandlyke Legerplaats, aan, van zins, met den ogtendstond, aan te vallen op de Spaansche verschanfingen, of den Graave van Varax, in 't open veld, slag te leveren. De vyand hadt, midlerwyl, in den nanagt, de pakkaadje gezonden naar Heerentals, werwaards men dagt te wyken, als de nood aan den man komen mogt. Maurits, uit de groote stilte in 's vyands Leger, afneemende, dat men daar vol vreeze was, zondt, met den dag, de ruitery en tweehonderd uitgelezen knegten naar de Thieltfche heide, belastende het overig voetvolk, van verre, te volgen. François Vere, met eenige ligt gewapende knegten, vooruit gerukt, verdryft eenige soldaaten, die een klein stroompje bewaarden, welk men over moest, en valt den vyand, reeds op weg naar Heerentals, in den staart. Toen rent Hohenlo, met vierhonderd paarden, den Spaanschen op zyde.

en

(o) Zie Resol. Holl. 24 Dec. 1596. W. 606.

en eerlaag voorby: waarna hy, wendende, den eersten aanval doet. Varax, een jong Krygsman, hadt de onvoorzigtigheid gehad van zyne Regementen, niet dicht op een, maar verspreid te plaatsen, 't welk, nevens den schrik, oorzaak zyner nederlaage was. In een oogenblik, raakten ruiters en knegten in wanorde en aan 't vlugten. Doch terwyl de onzen zig, ten deele met afmaaken, ten deele met plonderen, bezig hielden, keerde *Nicolo Basta*, die 's vyands Ruitery geboodt, met losfen toom, naar 't slagveld te rug, en zou den Prinse de zege byna ontwongen hebben, hadt deeze geene vier Kornetten Paarden uit het gevegt gehouden: die, toen aanvallende, Basta andermaal wyken deden. Van 's Prinse zyde, waren niet boven tien man, in dit gevegt, gesneuveld. Van den anderen kant, werden 'er meer dan tweeduizend begraven, vyfhonderd gevangen genomen. De Graaf van Varax zelf was, in den eersten aanval, gedood. Het Kasteel van Turnhout gaf zig, den volgenden dag, over, by verdrag. Agtendertig veroverde vendels en de kornet van Mondragon werden naar den Haage gevoerd, en, op de groote zaale van 't Hof, ten toon gehangen. De Prins zondt het lyk van den verslaagen Graave den Aartshertoge Albertus toe, met eenen beleefden brief, die heuschelyk beantwoord werdt. Maurits, het voetvolk wederom naar de winterlegeringen gezonden hebbende, keerde, terstond, naar den Haage, wordende, over dit eerste proefstuk zyner bekwaamheid in 't open veld, met al-

1597.

Nederlaag en dood van den Graave van Varax

1597. gemeene toejuiching, begroet (p). Toen hy, ter Staatsvergaderinge, verslag deedt van deeze zege, verklaarde hy, dat dezelve, grootendeels, toe te schryven was, aan het verzuim des vyands van het afbreeken eener kleine brugge (q).

Amiens
verlooren en
herwonnen.

De Aartshertog, bedrukt over zo groot eene nederlaag, die gevolgd werdt van 't verlopen zyner beste knechten, by middel van betaaling, werdt, eerlang, wederom een weinig verkwikt, door de tyding van het verrassen van Amiens, 't welk den Spaanschen Bevelhebber over Dourlans, *Don Fernandes Portocarrera*, in Lentemaand, gelukt was. De Koning van Frankryk, vergeefs gepoogd hebbende, Atrecht, Kame-ryk en Dourlans, op zyne beurt, te verschalken (r), sloeg, in Bloeiemaand, het beleg voor Amiens, welk, na 't sneuveln van *Portocarrera*, die de Stad dapperlyk verdedigd hadt, niet voor den negentienden van Herfstmaand, by verdrag, aan hem overging (s).

Aansla-
gen des
vyands.

De Lente en een groot deel van den Zomer verliep, zonder dat 'er, van de Spaansche of Staatfche zyde, iet voorviel van belang. De eersten ondernamen te vergeefs Schenkenschanse te verrassen (t). Ook mislukte hun een welbelegde aanslag op Steenwyk, daar zy den wal reeds beklommen, en, aan verscheiden' oorden, met stormen, begon-

(p) BOR XXXIV. *Boek*, bl. 6-8, 10 [301-304, 306].

(q) Resol. Holl. 24, 28 Jan. 1597. bl. 24, 25.

(r) BOR XXXIV. *Boek*, bl. 16, 17 [314, 315].

(s) BOR XXXIV. *Boek*, bl. 24, 64, 65 [325, 330, 331].

(t) BOR XXXIV. *Boek*, bl. 16 [314].

gonnen hadden : doch, door de wakkerheid der bezettingen, met verlies, werden afge-
weezen (u). Prins Maurits ook, den twintig-
sten van Bloemaand, met eenig volk, in twee
schepen, uit Nieuwmegen vertrokken zyn-
de, om Venlo, door heimelyk verstand met die
van binnen, te vermeesteren, zag zyne onder-
neeming, door 't stillen van den wind, 't welk
één der twee vaartuigen te rugge hieldt, en
door de tegenweer der Stedelingen, veydelen.
De dappere Hopman Matthys Held verloor
hier het leeven. Anderen, gevangen genomen
zynde, werden ter dood veroordeeld (v).
De Staatfche Ruitery, uit de bezettingen van
Brabant en Gelderland, op voordeel uitge-
toogen, werdt, omtrent deezen tyd, aan
verscheiden' oorden, geslaagen (w). 't Scheen,
dat het Krygsgeluk, welk den onzen, vroeg
in 't jaar, hadt begonnen te begunstigen,
hen, in 't grootste gedeelte van het zelve,
voorhadt te verlaaten.

1597.

Maurits
poogt
Venlo
in te
neemen.

De Staat-
fche
Ruitery
geslaa-
gen.

Doch in den nazomer, keerde de kans :
waartoe 't langduurig beleg van Amiens aan-
leiding gaf. De Kardinaal Aartshertog, voor-
hebbende deeze Stad te ontzetten, hadt zyn
Leger, uit Brabant, derwaards gevoerd, en
den onzen 't veld vry gelaaten. Van deeze
gelegenheid besloot men zig te bedienen.
Prins Maurits, Graaf Willem Lodewyk en
de Raad van Staate, welken de Gewesten 't
beleid van den voorgenomen krygstogt o-
vergelaaten hadden, vonden raadzaam, de
Spaan-

XX.
Gelegen-
heid tot
gelukkiger
onder-
neemingen
van
Prinse
Maurits.

(u) METER. XIX. Boek, f. 355. BOR XXXIV. Boek, bl. 21 [320]

(v) BOR XXXIV. Boek, bl. 19 [319].

(w) BOR XXXIV. Boek, bl. 26 [323]. GROT. Hist. Libr. VI. p. 281

1597.

Spaanschen te verdryven uit Overysfel en 't Graaffchap Zutfen, daar zy nog eenige weinige Plaatsen inhadden: waarna de zetel des krygs zou verplaatst zyn, aan de linkerzyde des Rynstrooms, en de regteroever bevryd van 't opbrengen van brandschattingen aan den vyand. Doch hiertoe was dienftig, dat men zig, vooraf, verzekerde van de Plaatsen, daar de vyand, zo hy, verdreeven zynde, te rug wilde, of zo hy te raade werdt Amiens te verlaaten, over den Ryn zou konnen trekken: waardoor, te gelyk, de handel op Duitschland zou beveiligd zyn. De Prins dan, verzeld van zynen jongen Broeder, Henrik Fredrik, die nu van de Hooge Schoole te Leiden gekomen was; en van de voornaamste Legerhoofden, begeeft zig, in den aanvang van Oogstmaand, naar 's Graavenwaard, waaromtrent, een Leger van zeventuizend knechten en twaalfhonderd paarden verzameld was, welk, terstond, met ponten, over den Ryn, en met eene schipbrug, over de Waale, gezet zynde, langs den linkerover der eerstgemelde Riviere, opwaards trok.

Hy
neemt
Alfen in.
Belegert
Ryn-
berk.

Prins Maurits, de Stad en 't Kasteel Alfen, in 't voorby trekken, by verdrag, hebbende ingenomen (x), deedt, nog dien zelfden avond, Rynberk berennen. Daarna verzekerde hy zig van een Eilandje of Waard, voor de Stad, in den Ryn leggende, besluitende, voorts, de toegangen naar de Plaats, die van allen voorraad, en bovenal van gescht, rykelyk voorzien was. Terwyl men aan de loopgraaven arbeidde, werdt Lodewyk van Nas-

(x) BON XXXIV. Boek, bl. 37 [344].

Nasfau, uit de Stad, met een' kogel, in de dye, getroffen; terwijl een andere door 's Prinzen tent vloog, niet zonder zyn merke-lyk gevaar. Het regenagtig jaargetyde ver- traagde het werk aan de loopgraaven. Toen dezelve, eindelyk, voltooid waren, werdt de graft gevuld, de Stad beschooten, en een- en andermaal opgeëischt: 't welk, voor de tweede reize, zo scherp geschiedde, dat den belegerden de moed ontzong, en de Stad, by verdrag, overging, op den negentienden van Oogstmaand (y). De Aartsbisshop van Keulen zondt, teritond, een Gezantschap aan Prins Maurits, en in den aanvang des volgenden jaars, aan de algemeene Staaten, verzoekende de herlevering van Rynberk, als onzydig zynde, en onder zyn gebied be- hoorende. Doch men hadt geene ooren naar dit verzoek. De Staaten antwoordden, eg- ter, heuschelyk „ dat, schoon al, wat de „ vyand bezeten hadt, hun, naar het regt des „ oorlogs, schieen toe te komen; zy egter „ de Stad den Aartsbisshop inruimen zou- „ den, ware hy magtig dezelve te bescher- „ men. Maar nu hy ze overliet aan de eer- „ ste begeerte des Spanjaards, en hierdoor „ een gedeelte der Vereenigde Gewesten „ bloot stelde voor de vyandyke stroope- „ ryen, kwam het hun niet gelegen, de „ Plaats, voorals nog, te ruimen. Zy wilden „ ze, veel liever, nog eenen tyd lang, tegen „ den Spanjaard, beschermen, of, zo men „ wilde, tegen hunne gemaakte kosten, in „ den

1597.

De Stad
geeft zig
over.
De Aarts-
bisshop
van Keu-
len
eischt ze
weder-
om.
Ant-
woord
der Staa-
ten.

(y) Refol. Holl. 25 Aug. 1597. bl. 360. Boek XXXIV. Boek, bl. 38 [344].

1597. „ den voorigen kryg, te pande houden. De
 „ tol, dien de Aartsbisfchop, in de Stad,
 „ plag te doen heffen, zou men hem laten
 „ geworden (z).” Met welk antwoord, de
 Keulſche Gezanten, voor dien tyd, werden
 afgeweezen. Voorts, ſchreeven de Staaten
 aan de Vorſten van Brandenburg en Nieuw-
 burg „ dat zy hun den weg naar Kleeve, lie-
 „ ver met de daad dan met woorden, had-
 „ den willen baanen, hun, voor 't overige,
 „ bevolen latende 't waarneemen van den
 „ bekwaamen tyd, om hun regt te verzeke-
 „ ren (a).”

Maurits
 neemt
 Meurs in.

Maar Maurits, eerst in beraad gelegd heb-
 bende, of hy, na 't veroveren van Rynberk,
 Grol zou aantasten, kwam, op den negenen-
 twintigſten, met het Leger, voor Meurs, een
 weinig boven Rynberk, landwaards in, gele-
 gen, en, nevens het ſterk Kasteel, voor om-
 trent elf jaaren, ingenomen door de Span-
 jaards, die 't nog bezet hielden. Graaf Her-
 man van den Berge, 's Konings Stadhouder in
 Gelderland, hadt de bezetting onlangs ver-
 meerderd, onder anderen, ten deezen einde,
 verlaatende de *Kamille-Schans* hieromtrent, die
 Maurits, naderhand, ſlegten deedt. Voor
 Meurs, legerde hy zig, aan twee zyden, viel
 terſtond aan 't maaken van loopgraaven, en,
 op den derden dag, aan 't vullen der grafte,
 op drie plaatſen. De bevelhebber der Ves-
 ting, *Andreas de Miranda*, wagte egter den
 ſtorm niet af; maar gaf ze over, by eerlyk
 verdrag, op den twaalfden van Herſt-
 maand

(z) BOR XXXIV. *Boek*, bl. 40 [346]. XXXV. *Boek*, bl. 7

[416] enz.

(a) GROTH *Hiſt. Libr.* VI. p. 293.

maand (b). De Stad en het Graaffchap Meurs was, door de Graavinne Weduwe van Nieuwenaar en Meurs, reeds in 't jaar 1594, aan Prinse Maurits afgeftaan: welke aftand, in Sprokkel- en Zomermaand des jaars 1598, in den Haage, en te Delft, daar zy toen haar verblyf hadt, bekragtigd werdt (c).

1597.

Kort na 't inneemen van Meurs, ontving men, in 't Leger, berigt, dat Graaf Fredrik van den Berge, met de bezettingen van Lingen en andere Plaatsen, eenen inval in de Zevenwolden gedaan, verſcheiden' hoeven afgebrand, en eenigen buit bekomen hadt. Het afzyn van 't Frieſch Krygsvolk, welk het Leger volgde, hadt hem, hiertoe, gelegenheid gegeven. Maurits beſloot, hierom, te eerder, over den Ryn te trekken, en den vyand nader te komen (d). Des doet hy, by Orfoi, eene ſchipbrug leggen, en voert 'er 't Leger over, het zelve, op den elfden van Herſtmaand, nederſlaande voor Grol, daar agthonderd knechten en drie Kornetten ruiters, onder *Graave Jan van Stryum*, binnen lagen. Naarſtig deedt de Prins aan de verſchanſingen en loopgraaven arbeiden: ook, eerlang, het water der grafte aftappen, in welken arbeid, de uitvalen der belegerden hem egter dikwils belemmerden. Doch de Prins, de Plaats hebbende doen beſchieten, met gloeiende kogels, waardoor wel zestig huizen in brand raakten, en daarna vierentwintig ſtukken geplant hebben-

Vyand-lyke inval in de Zevenwolden.

Grol belegerd

(b) Reſol. Holl. 4 Sept. 1597. bl. 424. BOR XXXIV. Boek, bl. 40 [346] enz.

(c) Zie Regt van zyne Hoogh. J. W. FRISO on Meurs en Lingen *Bylaag. bl. 3. 5. Suppl. au Corps Diol. Tom. II. P. 1. p. 239, 241.*

(d) GROTIJ *Hill. Libr. VI. p. 213.*

1597. bende tegen den wal, bewoog die van binnen tot de overgave, op den zeventwintigsten van Herfstmaand. De bezetting beloofde, binnen drie maanden, geene wapenen, aan deeze zyde van de Maaze, te zullen voeren (e).

Beleg
van Breë-
voort,

Van Grol, toog de Prins naar Breëvoort, eene Plaats, gehouden voor zeer sterk van gelegenheid, als zynde omringd van moerasfen, en werwaards men geenen toegang hadt, dan langs eenen dyk, die door de Stad liep, en langs een smal voetpad. Maurits, Breëvoort opgeëischt, en moedig befcheid bekomen hebbende, naderde de Plaats, van drie kanten, ten wedereinde van den dyk, en over den weeken grond, die, met ongelooflyken arbeid, gestevigd werdt: waarna hy eene hoogte inkreeg, op welke twintig stukken geplant konden worden. In agt dagen tyds, was hy tot aan de graft genaderd; doch zag geen kans, om ze droog te maaken, alzo zy, door den regen en de wellen, dié de grond opgaf, geduurig wederom gevuld werdt. De foldaat, heet op roof, jookte vast naar den storm, zynen mond vol hebbende van het plonderen der vestinge. 't Geschut hadt nu reeds geweldige breuken gemaakt in de muuren, wanneer de belegeraars eene kurkbrug (3), toegeteld door de bootsgezellen, in de graft wierpen, en, over dezelve, den wal naderden en beklimmen, met zo veel felheid en aandrang, dat

welk,

(e) Refol. Holl. 27 Sept. 1597. bl. 478. BOR XXXIV. Boek, bl. 40 [347] enz.

(3) Zie, wegens de uitvinding deezer Kurkbruggen, BOR XXXIV. Boek, bl. 28 [330].

dat de belegerden, allen moed tevens zakken laatende, de hoeden om hoog staken, ten teken dat zy begeerden te verdraagen. Doch hiertoe scheen 't nu telaat. Zeventig omtrent werden 'er, in den eersten aanval, afgemaakt, de overigen gedreeven naar 't Kasteel, welk, terstond hierna, by verdrag, opgegeven werd. Doch de Prins bedong eene somme gelds voor 't Krygsvolk, welke den Stedelingen egter, naderhand, kwytgescholden werd. De Bevelhebber, *Damiaan Gardot*, zig gehaat gemaakt hebbende by de Burgerye, werd, door Maurits, eerst, met de dood bedreigd; doch verwierf, daarna, door smeeken, het leeven. 't Veroveren van Breévoort was voorgevallen, op den negenden van Wynmaand (f). Eenigen tyd te vooren, hadt Maurits Goor, dat door de Spaanschen verlaaten was, doen bezetten (g).

Het Leger hadt, te Breévoort, maar weinige dagen uitgerust, toen de Prins het deedt voorttrekken naar Overysfel: een togt, die, in dit jaargetyde, langs glibberige wegen, ongelyk veel moeilyker was, dan het veroveren der Plaatsen; die de Spaanschen hier nog inhielden. Enschede, verlaaten van een gedeelte zyner bezettinge, welk de Prins, onder weg, geslaagen hadt, werd, zo dra overgegeven als opgeëischt, op den agttienden van Wynmaand. Ootmarfum volgde, drie dagen laater; na dat 'er 't geschut, op den twintigsten, voor gebragt was. Ondertusfchen, was Oldenzeel ook opgeëischt, en, op 't ont-

1597.

flormen-
derhand,
ingenom-
men
wordt.

Maurits
Goor be-
zet heb-
bende,
beimag-
tigt
Ensche-
de, Oot-
marfum
en Ol-
denzeel.

(f) BOR XXXIV. Boek, bl. 48 [358] enz.

(g) BOR XXXIV. Boek, bl. 40 [348].

1597. vangen van weigerend bescheid, hevig beschooten: waarna de Stad zig, den twee-entwintigsten, opgaf. Enschede en Ootmarfum werden, federt, ontmanteld (*h*).

Hy be-
gert
Lingen.

Toen wendde de Prins het oog naar Lingen, gelegen over den Eemsstroom. De Stad en het Graaffschap waren, weleer, door Karel den V, die ze, in den Duitschen oorlog des jaars 1546, op den Graave van Tekelenburg, veroverd hadt (*i*), aan Maximiliaan, Graave van Buuren, ter leen gegeven: doch de Keizer hadt zig, na 's Graaven affterven zonder zoonen, dit leen wederom toegëigend: 't bewind over het zelve opdraagende aan den Stadhouder van Friesland (*k*). Willem, Prins van Oranje, die met 's Graaven Erfdogter gehuwd geweest was, oordeelde regt te hebben op Lingen, en schonk het zig zelve, by Brieven, op den naam van Koning Filips, in den jaare 1578, gegeven: waarby hy zig verbondt, het van Overysfel ter leen te zullen houden, en 'er zyne Dogter, Katharina Belgica, drieduizend guldens, jaarlyks, uit te zullen betaalen (*l*). Sedert was Lingen, door de Spaanschen, ingenomen. En Graaf Fredrik van den Berge was 'er, onlangs, binnen getrokken, met het puik der Spaansche knegten in deezen oord. Maurits, Lingen aanmerkende als zyn erfgoed, vertoonde zig, na 't overtrekken van de Dinkel, en daarna van den Eemsstroom, op den agtentwintigsten van

(*h*) Resol. Holl. 23 Oct. 1597. bl. 505. Bor XXXIV. Boek. bl. 51 [362] enz.

(*i*) Zie V. Deel, bl. 291.

(*k*) Zie V. Deel, bl. 332. VI. Deel, bl. 42, 316. VII. Deel, bl. 165, 240.

(*l*) Supplem. au Corps Diplom. Tom. II. P. I. p. 178.

van Wynmaand, regt voor de Stad: uit welke, in 't eerst, hevig, geschooten werdt. De Prins hadt, om weg te spoeden, alleenlyk, eenige ligte stukken geschuts met zig gevoerd, en belast, de zwaaren, door den mond van de Eems, te schepe, aan te brengen. Dit vertraagde 't beleg eenige dagen. Doch zo dra 't grof geschut in 't Leger aangekomen was, werdt al 't geweld van het zelve gekeerd tegen 't Kasteel. Veel moeite hadt men met het afleiden en vullen der grafte; toen dit werk, eindelyk, volbragt was, werdt het Kasteel en de Stad opgeëischt. Graaf Fredrik van den Berge, bevel ontvangen hebbende van den Kardinaal Aartshertoge, om zig zelve en zyn volk te spaaren, tot betere gelegenheid, gaf de vesting over, op den twaalfden van Slagtmaand (m). Met de verovering van Lingen, maakte Maurits een einde van den tegenwoordigen veldtogt, waarin hy zig van verscheiden' stroomen verzekerd, en eene ruime streek Lands van de vyandyke brandschattingen verlost hadt. Zyn volk betrok, terstond hierna, de winterlegeringen. Hy zelf keerde naar den Haage, daar hy, met meer dan gemeene toejuichingen, verwelkomd werdt.

1597.

De Stad geeft zig over.

De onderneemingen tegen Spanje waren, dit jaar, ter zee, ongelukkiger dan te lande, uitgevallen. De Graaf van Essex, verlekkerd door den uitflag van den jongsten togt naar Kadix, hadt de Koningin van Engeland bewoogen, om zestien groote Oorlogsfchepen onder zyn opperbevel te stellen: waarby de

XXI. Onge-
lukkige
Scheeps-
togt der
Engel-
schen en
Staat-
schen.

(m) Refo, Holl. 12 Nov. 1597. bl. 549. **Boek XXXIV. Boek,**
bl. 53 [364] enz.

1597.

Staaten tien anderen voegden, onder den Heere van Warmond. Men hadt voor, de Spaansche Vloot, onder *Don Martin de Padilla*, te Ferrol leggende, te vernielen: voorts op de Indische schepen te passen, en, daarenboven, Terfera, een der Vlaamsche Eilanden, in te neemen. De Vlooten verzamelden te Plymouth, en gingen, van daar, onder zeil, op den twintigsten van Hooimaand, zynde, met de mindere vaartuigen, omtrent honderd schepen sterk. Een zachte koelte uit den Noorden voerde haar tot op de hoogte van Gallicie, daar zy van eenen geweldigen storm uit den Zuiden belooopen werden, die de schepen verre van een verstrooide. Veelen liepen, voor wind, te rug. Esfex, schoon zyn schip zwaar beschadigd was, wilde de reis voortzetten; doch 't ysfelyk weder en de angst van 't scheepsvolk drong hem te wenden. Hy bragt het, met de meeste schepen, nog voor 't einde van Hooimaand, behouden, in Engeland aan. Daarna, ondernam hy eenen tweeden togt naar de Vlaamsche Eilanden, alwaar hy de Indische Vloot dagt te onderscheppen; doch zyne schepen, andermaal door storm verstrooid zynde, heeft hy zig moeten te vrede houden, met het plonderen van eenige Eilanden. Midlerwyl, was de Spaansche Vloot de haven van Angra agter Terfera ingelooopen, daar de Engelschen, door tegenwind verhinderd, haau niet beschadigen konden. Drie schepen alleen, afgedwaald van de overigen, werden veroverd, of op strand gejaagd, door *Walter Rawleigh*, wien de onzen nogtans beschuldigden, dat hy hun een Spaansch schip, door hen

hen genomen, ontweldigd hadt, terwijl zy 1597. —
 jagt op een ander maakten. Voorts, hebben
 de Engelschen, op deezen togt, nog eenige
 open' Steedjes in brand gesteken: waarna zy,
 regen den winter, te rug keerden (n). Eenigen
 tyd te vooren, hadt Don Martin de Padilla,
 met honderdenagt schepen, naar Engeland,
 in zee gesteken zynde, een deerlyker lot
 getroffen. Een noordelyke storm hadt drie
 Gallioenen en zes andere schepen doen ver-
 gaan: waarna hy, met de ontheisterde Vloote,
 t'huis gekomen zynde, verlaaten werdt van
 zyn Admiraal-ampt, welk aan *Don Diego Brocero*
 werdt opgedraagen (o). De Spanjaards
 waren dus, zo wel als de onzen en de
 Engelschen, dit jaar, ongelukkig ter zee.

De Spaan-
 sche Vloot
 lydt we-
 derom
 veel,
 door
 storm.

Doch terwijl men, van onzen kant, den
 kryg inzonderheid te lande zocht voort te zet-
 ten, waren verscheiden Mogendheden in de
 weer, om de Vereenigde Staaten te dringen
 tot vrede met Spanje. *Sigismond de III*, Ko-
 ning van Poolen, zondt, ten deezen einde,
 een Gezant herwaards, die, op den eenentwin-
 tigsten van Hooimaand, gehoor kreeg, in de
 Vergadering der algemeene Staaten. Hy deedt
 zyn voorstel in 't Latyn, en, nadat hy breed
 hadt uitgeweid, over de pligten der onder-
 daanen omtrent hunne Vorsten, dreigde hy
 den Vereenigden Gewesten eenen gewisfen on-
 dergang, door de magt van 't Huis van Oos-
 tenryk, zo zy niet, by tyds, schuld bekenden,
 en hunnen zoen zогten by Filips, wiens

XXII.
 De Ko-
 ning van
 Poolen
 raadt de
 Staaten
 tot vrede
 met Span-
 je.

(n) Refol. Holl. 21 Nov. 1597. bl. 554. BOEK XXXIV, Boek,
 bl. 31 [335] enz.

(o) BOEK XXXIV, Boek, bl. 23 [335].

1597.

Hun ant-
woord.

goedertierenheid en trouw hy hemelhoog ver-
hief: waartoe de Koning, zyn meester, hun
zyne bemiddeling aanbodt. De algemeene
Staaten antwoordden hem, na cenig beraad,
„ dat de kryg, dien zy tegen Spanje voerden,
„ regtvaardig, en de vrede vol gevaar was,
„ waarom zy, voorals nog, tot geene hande-
„ ling, verstaan konden.” En wanneer de Ge-
zant hen, hiertoe, op nieuws, sterk drong, niet
zonder bedreiging, dat de Koophandel op
Poolen gestremd stondt te worden, zo zy lan-
ger weigerig bleeven, schroomden hunne Ge-
magtigden niet, te kennen te geeven, *dat, in-
dien Poolen goetvinden kon, 't Regt der volken
te schenden; zy zo wel de vrugten van dit Ko-
ningryk, als dit Ryk hun geld, zouden konnen
ontbeeren.* Met welk bescheid, verzeld van
heusche brieven aan de Poolse Majesteit, de
Gezant werdt afgevaardigd (p).

Handel
met het
Duitsche
Ryk.

De Keizer, de Duitsche Vorsten en verschei-
den' Steden des Ryks hadden ook vrygeleide
verzogt voor een aanzienlyk gezantschap: en
als de Staaten zig daarvan beleefdelyk ont-
fschuldigd hadden, *Karel Nutzel* afgezonden
met brieven, waarby zy zig beklaagden „ over
„ de weinige eerbiedenis, die men hier den
„ Ryke toedroeg, weigerende men, den ou-
„ den Duitschen Bondgenooten, vrienden en
„ weldoeneren, 't gene zelfs den vyanden
„ plag toegestaan te worden. 't Welk te
„ vreemder schein, om dat de gezanten niet
„ slegts last hebben zouden, om van vrede te
„ handelen; maar ook van andere zaaken, de

„ wel-
(p) BOR XXXIV. Boek, bl. 29[332]enz. Refol. Holl. 21, 22.
22 July 1597. bl. 337, 338, 343. GROT. Hist. Libr. VI. p. 283.

„ welvaart der Vereenigde Gewesten niet
 „ minder betreffende, dan die des Duitfchen
 „ Ryks:” door welke zaaken, zo Nutzel voor-
 gaf, het vernieuwen der oude verbindtenifsen
 verftaan werdt. Voorts dreigden ook de Duit-
 fche Brieven, *dat niemand de Majesteit des Ryks
 ongeftraft befpootten zou.* De Staaten antwoord-
 den, fchriftelyk „ dat eerbiedenis tot het
 „ Duitfche Ryk alleen hen tot het doen der
 „ gemelde waarfchuwing bewogen hadt, op
 „ dat men de moeite fpaaren zou van het zen-
 „ den eens Gezantschaps, welk toch vrugte-
 „ loos zou zyn : alzo niemand beter kennis
 „ hadt van hunne zaaken, dan zy zelve.”
 Voorts, vastftellende, dat het Duitfch Gezant-
 fchap, zo 't komen mogt, ook over 't ftroopen
 op den bodem des Ryks klaagen zou, ver-
 fchoonden ze dit, met de oude redenen, het
 regt en de noodzaakelykheid des oorlogs, en
 diergelyk bedryf der Spanjaarden: waarby zy
 nog voegden „ dat zy nu meer hoop hadden
 „ dan immer, om de ongebondenheid der
 „ knechten te kunnen beteugelen, alzo zy
 „ ten deezen einde, hunne foldy, nog on-
 „ langs, verhoogd hadden (g).”

De Koning van Deenemarke zondt, wat laa-
 ter, een Gezantschap herwaards, welk de Staa-
 ten, insgelyks, tot vrede kwam vermaanen.
 Hem was zo veel gelegen aan den Koophandel
 op Spanje, dat hy, meent men, Filips deezen
 dienst niet hadt durven weigeren, fchoon 't
 verfchil in den Godsdienst anders maakte,
 dat hy den Spanjaarden niet veel goeds toe-

1597.

Gezant-
 fchap des
 Konings
 van Dee-
 nemarke,
 om de
 Staaten
 tot vrede
 te ver-
 maanen.

VER-

(g) Refol. Holl. 22 July 1597. bl. 342 enz. Bok XXXIV.
 Boek, bl. 46-48 [355-356].

1594. vertrouwde. De Staaten, uit de minzaam-
 wyze, waarop de Deenen hun de vrede aan-
 preezen, ligtelyk konnende opmaaken, dat
 zy, van deezen kant, geenen sterken aandrang
 te wagten zouden hebben (r), vonden raad-
 zaam, hun de omftandigfte opening te doen
 van de redenen, waarom zy, voorals nog, alle
 Vredehandeling verwierpen. En opgehaald
 hebbende „hoe zy, met Frankryk en Engeland
 „ verbonden, aan Prinse Maurits ten hoog-
 „ ften verpligt zynde, geene byzondere vrede
 „ konden aangaan; vertoonden zy, door wel-
 „ ken nood, zy, tot het opneemen der wape-
 „ nen, gedrongen waren, en hoe dikwils men,
 „ vrugteloos, gehandeld hadt van vrede; die
 „ Spanje in fchyn aanboodt, om de Veree-
 „ nigde Gewesten gehaat te maaken by uit-
 „ heemsche Mogendheden, of om, zo hy ze
 „ verwierf, zyne magt te keeren tegen ande-
 „ ren, die met hem in Godsdienst verschilden,
 „ zynde den Spanjaarden in den mond
 „ beftorven, *dat men kettters met kettters dem-
 „ pen moest*: onder welke fchandelyke benaa-
 „ ming, zy zo wel die van de Augsburgfche be-
 „ lydenis als de Hervormden verftonden.”
 Voorts was, in hun antwoord, aanmerkelyk,
 dat zy van de tegenwoordige Regeeringe fpra-
 ken, als beftondt dezelve nog, gelyk ten tyde
 der Vorften, in eene alleenheerfching, bepaald
 door 's Lands wetten en gewoonten: 't zy dat ze
 't ftuk waarlyk dus begreepen, of, gelyk fom-
 migen meenen (s), zo fpraken, enkelyk om
 zig te voegen naar de Deenen, onder welken
 eene

Vertoog
 van de
 redenen,
 waarom
 de Staa-
 ten nog
 geene
 vrede
 konnen
 aangaan.

Aanmer-
 kelyke
 befchry-
 ving der
 tegen-
 woordige
 Re-
 geeringe.

(r) GROTH Hist. Libr. VI. p. 283.

(s) GROTH Hist. Libr. VI. p. 284.

eene bepaalde alleenheersching plaats hadt : 1597.
 „ De Nederlanders waren, zeiden ze, nooit
 „ dienstbaar geweest dan aan de wetten, aan
 „ welken ook de Vorsten onderworpen wa-
 „ ren. De Vorstelyke Regeering was wel, van
 „ de ouders, afgedaald op de kinders; doch
 „ nooit hadden de Vorsten onbepaald gebied
 „ gevoerd. Vorst en volk waren elkanderen
 „ trouw gebleeven, tot dat Filips, zynen eed
 „ en Goddelyke en menschelyke wetten met
 „ voeten tredende, de onderzaaten genood-
 „ zaakt hadt, de wapenen aan te neemen, tot
 „ hunne eigene bescherming: 't welk egter,
 „ niet los en verwardelyk, maar onder 't wys
 „ beleid des Prinsen van Oranje geschied was.
 „ Filips, daarna aangezocht, door Koningen
 „ zelven, om zig met de Nederlanders te laa-
 „ ten bevredigen, en onvermurwbaar geblee-
 „ ven zynde, was, 't gene, zelfs by volken, die
 „ onder Koningen leefden, niet ongemeen
 „ was, openlyk afgezworeen. Eenigen waren
 „ toen te raade geworden, 't hoog bewind der
 „ Regeeringe op te draagen aan den Broeder
 „ des Konings van Frankryk. Anderen hadden
 „ Oranje verkooren: onder wiens Regeering,
 „ zy gebleeven waren, tot dat hem de schel-
 „ mery der Spanjaarden van 't leeven beroofd
 „ hadt. Toen hadden zy Maurits tot zynen
 „ opvolger in de Regeering verklaard; die
 „ nu, ondersteund door het bondgenootschap
 „ van magtige Koningen, de grenzen, door
 „ de wapenen, uitbreidde (t).” Hoe weinig
 verzagting 'er, wyders, in 't stuk van den Gods-
 dienst,

(t) Resol. Holl. 18, 21-27 *OR.* 1597. *bl.* 502, 521, 524. *Boek*
 XXXIV. *Boek*, *bl.* 59 [372] *en2.* *GROEN HILL. LIBR.* VI. p. 281.

1597. dienst te wagten ware, werdt, met een versch voorbeeld, bewezen. *Anneke van den Hove*, Dienstmaagd te Brusfel, was, onlangs, aldaar, om de standvastige belydenis van der Hervormden of Doopsgezinden Leere, levende in de aarde gedolven, niet zonder kennis van den Kardinaal-Aartshertoge, die, zo men wil, gezeid hadt, *dat men haar, naar de Plakaaten, hadt te handelen*. Haar omkomen verdient te meer gedacht te worden, om dat men niet vindt, dat 'er, na haar, iemant, om den Godsdienst, in de Spaansche Nederlanden, ter dood gebragt is. Midlerwyl, bedienende de Staaten der Vereenigde Gewesten zig van haar voorbeeld, om hunne afkeerigheid van de Vredehandeling, binnens Lands en by uitheemschen, te billyken (*u*).

De Poolfche en Deensche Gezanten vertrokken, van hier, naar Engeland, met last, om by de Koninginne te bewerken, dat de handel der twee Ryken op Spanje onbelemmerd bleeve van de Engelschen. Doch Elizabeth weigerde hun dit rondelyk. In den Haage, was het hun, daarentegen, uitdrukkelyk, vergrund (*v*). De Hollanders, in 't byzonder, begreepen, dat men allen anderen volken het regt laten moest, om mondbehoefsten naar 't westen te voeren; waarvan zy zelve hun werk maakten, als 't hun niet scherpeelyk verboden werdt (*w*).

XXIII.
Twist
tusfchen
de Stad

Terwyl de Staaten dus de Vredehandeling met Spanje van de hand weezen, lieten ze niet na, de gewesten, onderling, en met elkanderen,

(*u*) METER. XIX. Boek, f. 357. GROTH Hist. Libr. VI. p. 286.
(*v*) BOEK XXXIV. Boek, bl. 42 [359], 62 [377].
(*w*) GROTH Hist. Libr. VI. p. 286.

ren, te bevredigen. De Stad Groningen en de Ommelanden tusfchen de Lauwers en de Eems ftaken nog in de oude tweedragt, die, aangegroeid in den oorlog, en terwyl de Stad de Spaanfche zyde hieldt, zo ligt niet was uit te rooijen. De Stad ftondt ftyf op de behoudenis eeniger voorregten, haar, door tusfchenspraak van den Hertoge van Parma, fchoon niet als eene eeuwigduurende wet, toegestaan. De Ommelanden, daarentegen, gewoon op zig zelve te ftaan, merkten alle verbintenis met de Stad aan, als eene inbreuk op hunne vryheid, en dreigden het oude bondgenootfchap te breeken: waarby der Stad groot gezag in den Koophandel en in 't ftuk der Regtspleevinge over de Ommelanden was toegestaan. Doch dit, oudtyds, vrywilliglyk gefchied, hadt nu kragt van Regt bekomen, en 't fcheen, in de tegenwoordige omftandigheden, ongeraaden, 't vermogen der bondgenooten, dat door eendragt magt kreeg, te verdeelen, en de banden te breeken, die de Leden verknogt hielden, op welken voet, die ook, eertyds, gelegd mogten zyn. De algemeene Staaten dan, aan gezogt tot het effenen der gefchillen, ftelden ten dien einde, in den jaare 1595, eerst drie (x), daarna agt of negen regters; welker uitspraak, in Louwmaand deezes jaars, door de algemeene Staaten, bevestigd werdt, en, onder anderen, behelsde „ dat de Stad en de Ommelanden famen ééne Heerlykheid en Landfchap uitmaaken, en, door de gezamenlyke Staaten van Stad en Lande, geregeerd worden zouden. Dat men zaaken van groot ge-

1597.

Groningen en de Ommelanden,

bygelegd door de algemeene Staaten.

„ Wigf,

(x) BOEK XXXII. Boek, bl. 9 [14] vnz.

1597.

„ wigt, in ecne algemeene Landfchaps Verga-
 „ dering, zou afhandelen: de overigen, door
 „ Gemagtigden der Staaten, die ook 't beleid
 „ der fchattingen, gemeene middelen, heer-
 „ lyke en geestelyke goederen hebben zou-
 „ den. In 't ftemmen, zou de Stad voorgaan;
 „ doch anders geen gezag boven de Ommelanden hebben. Doch de vier regters,
 „ *Hoofdmannen* genaamd, zouden, naar 't
 „ oud gebruik, ingevoerd, door de Gelder-
 „ fchen, en gevolgd, door 't Huis van Oos-
 „ tenryk, door den Raad der Stad gekoo-
 „ ren worden: de overige regters van de
 „ Kamer des Geregts, binnen Groningen,
 „ door de Staaten.” Ten opzigte van den
 „ Koophandel, werdt beraamd „ dat men de
 „ waaren, die in de Ommelanden vielen, of
 „ gemaakt werden, niet zou mogen uitvoe-
 „ ren, voor dat ze, in de Stad, ter markt ge-
 „ bragt waren: dat men ook, ten platten lande,
 „ geen ander bier dan Groninger zou mogen
 „ tappen. Doch uitheemfche waaren mogten
 „ uit de Ommelanden vryelyk vervoerd wor-
 „ den (y).” Meer andere punten behelsde dee-
 „ ze Uitspraak, die ons van te weinig belang
 „ gefcheenen hebben, om 'er breeder over uit te
 „ weiden. Wyders, hielt men zig, federt, aan
 „ de Uitspraak zo ftipt niet, of men zag de ge-
 „ dempte twist, daarna, meer dan eens, weder-
 „ om opborrelen. Het Gewest van Stad en Lan-
 „ de hadt, onlangs, insgelyks, verfchil gehad
 „ met de andere Vereenigde Gewesten, over
 „ zyn aandeel in de gemeene lasten, welk ver-
 „ fchil verbleeven zynde aan de uitspraak van
 „ de

(y) BOEK XXXIV. Boek, bl. 9 [364] enz.

de Stadhouders, Maurits en Graave Willem Lodewyk; hadden deezen geoordeeld, dat Stad en Lande zestienduizendvyfhonderd guldens opbrengen moest, zo dikwils Holland, Zeeland, Utrecht en Friesland, samen tweehonderdduizend guldens opbragten (z).

Holland en Zeeland waren ook wederom oneenig geworden, over 't heffen der verlofgelden, 't welk, volgens zeker verdrag, by voorraad gemaakt, voor de helft, in Zeeland geschiedde, van goederen, die, in Holland gelaaden zynde, over de Zeeuwfche stroomen, werden uitgevoerd. Maar dit verdrag hadden de Hollanders onlangs opgezeid, zig beroepende op een Plakaat der algemeene Staaten, inhoudende, dat het verlofgeld betaald moest worden, ter plaatse, daar de goederen gelaaden werden. Voorts, werden de voorige beschuldigingen van de oogtuikingen der Zeeuwen, omtrent het verkorten der verlofgelden, wederom opgehaald. De Zeeuwen, daarentegen, verweeten den Hollanderen hunne begeerlykheid; om welke te bedekken, zy zig van 's Lands Plakaaten bedienden. De onderlinge hevigheid vast groeiende, werden, met dit, ook andere geschillen gemengd, die zo hoog liepen, dat Zeeland, eindelyk, weigerde, te draagen in de gemeene lasten. Andere gewesten volgden dit voorbeeld, welk gevaarlyke gevolgen gehad zou hebben, was men niet, na veel haspelens, overeengekomen, om Zeeland eenige byzondere voordeelen te laten genieten, en, in

1597.

Nieuwe onlust tusschen Holland en Zeeland, over 't heffen der Verlofgelden.

(z) BOEK XXXIII. *Boek, bl. 58* [237].

1597. het overige, 't gezag der algemeene Staaten, over 't regelen van den ophef der Verlofgelden, ongekrenkt te laten (a). De Koningin van Engeland zelve hadt zig gemoeid met deezen twist, en de Staaten van Holland, tot eendragt met de Zeeuwen, vermaand (b).

XXIV. Wat laater, vonden de algemeene Staaten, by raade van Prins Maurits, dienstig, in het beleid van de zaaken der Admiraliteit, de verandering te maaken, van welke wy, reeds by eene andere gelegenheid (c), in 't voorbygaan, gewaagd hebben. De Prins, oordeelende, dat de Kollegien ter Admiraliteit te veel afhingen van de Staaten van Holland en Zeeland, alwaar de voornaamsten zaten; en begrypende, dat zulks hinderlyk was aan de invoeringe van eenen eenpaarigen voet op den ophef der gemeene middelen te water; bragt, deezen zomer, te wege, dat 'er vyf nieuwe Kollegien ter Admiraliteit werden opgerecht; doch, om de byzondere gewesten niet te zeer te stoeten, behoudens elk gewest zyne vryheid, en alleenlyk by voorraad en voor den tyd van een jaar. Welke Kollegien zittingen zouden, te Rotterdam, in Zuidholland; te Amsterdam, in Noordholland; te Hoorn, of te Enkhuizen, in Westfriesland; te Middeburg, in Zeeland, en te Dokkum, in Friesland: in welk laatste gewest, men, bereids sedert eenigen tyd, in beweeging geweest was, om, op eigen gezag, en in gemeenschap met Stad en Lande, een byzonder Kollegie

ter

(a) Zie Groot-Plakaatb. III. Deel, bl. 1253. BOEK XXXIV. Boek, bl. 10-15 [306-313], 67 [385].

(b) Resol. Holl. 18 July 1597. bl. 334.

(c) XXXI. Boek, bl. 34.

ter Admiraliteit op te regten (*d*). De drie Kollegien in Holland zouden elk uit zeven Raaden bestaan, die hunnen last van de algemeene Staaten bekomen zouden; doch van welken 'er vier, door die van Holland en Westfriesland, en vier, door de overige Vereenigde Gewesten, zouden worden voorgeslaagen. In Zeeland, daar men nog geen byzonder Kollegie ter Admiraliteit hadt willen gedoogen, zouden de Gekommitteerde Raaden der Staaten van 't gewest, als Raaden ter Admiraliteit, gemagtigd worden, door de algemeene Staaten. 't Kollegie in Friesland zou op gelyken voet staan, als de Hollandfche Kollegien. Gelderland zou, in de byzondere Kollegien, drie Raaden in alles voorlaan, Holland en Westfriesland vyftien, Zeeland tien, Utrecht twee, Friesland vier, Overysfel twee, en Groningen en Ommelanden ook twee. Het Berigtschrift voor deeze Kollegien werdt, op den dertienden van Oogstmaand, vastgesteld (*e*); en wordt in 't voornaamste, nog tegenwoordig, gevolgd: gelyk de vyf Kollegien, schoon maar voor een jaar ingesteld, met weinige verandering, ook tot heden toe, in stand gebleeven zyn.

't Gezag van Prinse Maurits, als Admiraal-Generaal, ook over de zeemagt dier gewesten, waarvan hy geen Stadhouder was, rees niet weinig, door deeze nieuwe schikking op de Admiraliteit: waarby gevoegd zynde den roem, dien hy, thans, door de wapenen, behaalde, scheen zyn geluk, ten deezen tyde,

ten

XXV.
Verhaal
van het
Huwelyk
van Emi-
lia van
Nassau
met Don
Emma-
nuel van
Portugal.

(*d*) BON XXXIII. Boek, bl. 19 [186].

(*e*) Zie Resol. Holl. 25 Aug. — 12 Sept. 1597. bl. 451. Groot-Plakaarb. II. Deel, col. 1529. BON XXXIV. Boek, bl. 72 [391].

1597.

ten top geklommen te zyn, was het niet doormengd geweest, met eenig huisfelyk verdriet, welk hem na aan 't hert ging. De nagelaaten' Dogters van den overleeden' Prinse van Oranje waren, meest allen, aan deftige Huizen, uitgehuwelykt, en by die gelegenheid, treffelyk begiftigd, door de Vereenigde Staaten. Maria, de oudste, was getrouwd met Filips, Graave van Hohenlo; Anna, volle zuster van Prinse Maurits, met haaren Neeve, Willem Lodewyk, Stadhonder van Friesland; Louise Juliana, met Fredrik, Paltsgraave aan den Ryn; Elizabet, met Henrik de la Tour d'Auvergne, Hertoge van Bouillon; en Katharina Belgica, met Filips Lodewyk, Graave van Hanau. Ook trouwde, nog dit jaar, Charlotta Brabantina, met Klaude, Hertoge van Tremouille en Thouars. Haare Zuster Flandrina verzelde haar naar Frankryk, omhelsde daar den Roomfchen Godsdienst, en werd Abtdis van 't H. Kruis, te Poitiers. Emilia de tweede trouwde, wat laater, met Fredrik Kazimier, Hertoge van Lansberg, uit den Huize van Tweebrugge. Maar de andere volle Zuster van Prinse Maurits, ook Emilia genaamd, was, tot in dit jaar, ongehuwd gebleeven, en trouwde nu, buiten bewilliging, en geheel tegen den zin van haaren broeder en van 's Lands Staaten. *Don Emmanuel* en *Don Christoffel*, zoonen van Don Antonio, verdreeven Koning van Portugal, waren, na 't omzwerven door Frankryk en Engeland, in de Lente deezes'jaars, in Holland gekomen. En de Staaten van dit gewest hadden toen in beraad gelegd, om Don Emmanuel hier

hier te houden, op eene wedde van honderd Kroonen ter maand, en Don Christoffel, op zyn verzoek, te laten vertrekken naar Barbarye, om, by den Koning van Marokko, den dienst deezer Landen waar te neemen (f). Zy bleeven nogtans beide, eenigen tyd, in den Haage; binnen welken, Don Emmanuel zig zo diep wist te dringen in de gunst der Prinsesse Emilia, dat zy reeds zeer met hem ingenomen was, eer men Prinse Maurits het Huwelyk verzoeken liet. Hy sloeg het niet terstond af; doch gaf genoëgte verstaan, dat hy 'er noode in bewilligen zou. Don Emmanuel bleef, onder tusfchen, verkeeren met de Prinsesse, die, eerlang, in persoon, naar 't Leger trok, om haaren broeder haare genegenheid tot den Portugeefchen Prins te verklaren. Maurits ver-
toonde haar 's Prinzen bekrompen staat, 't verschil in beider Godsdienst, en boven al, dat Don Emmanuel voor eenen bastaard ging, en, tot hiertoe, nog niet beweezen hadt, dat Don Antonio, met zyne Moeder, gehuwd geweest was. Alles vergeefs. De Prinses, naar den Haage te rug gekeerd, deedt zig, op den zevenden van Slagtmaand, heimelyk, met Don Emmanuel in de egt verbinden, door eenen Priester, ten Hove ontbooden, zonder te wooten waartoe. Toen 't werk verrigt was, gaf men 'er den algemeenen Staaten kennis van, die 't zeer euvel namen, en Don Emmanuel, terstond, uit den Haage, vertrekken deden; hem beveelende, zig, tot naderen last, binnen Schiedam, op te houden. Maurits beval ook
zyne

(f) Resol. Holl. 9 May, 3-13 Juny 1597. bl. 213, 220.

1597

zyne Zuster zyn Hof te ruimen. Zy begaf zig naar Delft, en verviel daar tot groote zwaar-
moedigheid, weigerende, eenen tyd lang,
spyze te gebruiken, waartoe zy zig, egter,
door de behendigheit van *Joannes Heurnius*,
Hoogleeraar in de Geneeskunst, te Leiden,
eindelyk, nog beweegen liet. Midlerwyl, had-
den de Staaten Don Emmanuel, te ſchepe,
doen vertrekken naar Wezel. Sedert, maakten
zy hun werk van de Prinſes te beweegen, om
hem uit haare gedagten te zetten. Doch alle
moeite was vrugteloos. Zy beriep zig op haa-
re meerderjaarigheid, en op 's Lands Privi-
legien. Haar broeder dreigde haar met zyne
hoogſte ongenade. 't Baatte even weinig. Zy
volgde haaren man, op de hiel, naar We-
zel, keerde, daarna, met hem wederom her-
waards, baarde hem verſcheiden' kinderen,
en verkoos, eindelyk, Geneve voor haare
verblyfplaats, in welks nabuurſchap, zy, in de
belydenis der Hervormde Leere, geſtorven
is. Maurits is, nog eenen geruimen tyd voor
haaren dood, met haar verzoend geworden.
Maar Don Emmanuel, na haar, eene Spaan-
ſche Vrouw getrouwd hebbende, is tot de
Spaanſche zyde overgegaan (g).

XXVI.
Vyand-
lyke aan-
ſlagen.

De vyand, dit jaar, niets van gewigt, in
de Nederlanden, hebbende konnen onder-
neemen, hieldt zig, van tyd tot tyd, op, met
eenige bedekte aanſlagen, die egter op niet
uitliepen. In Slagtmaand, zocht hy Bergen
op Zoom, en daarna Geertruidenberg te ver-
raſen; doch de toeleg werdt tydig ontdekt,

en

(g) BOEK XXXIV. *Boek*, bl. 21 [321]. METELEN XIX. *Boek*,
f. 366. SPON III. van Geneve III. *Boek*, bl. 540.

en gestuit (*h*). Een aanflag op Thoolen hadt, wat vroeger, twee verraaders, *Pieter Harinkman* en *Dirk van Sypestein*, die beide in 's Lands dienst waren, en met den vyand heulden, den hals gekost (*i*). Voorts, was 'er, onlangs, meermaalen, brand ontstaan, te Amsterdam, die vermoed werdt, door 's vyands list, ontsteken te zyn (*k*). Met zulk werk der duisternisse, moest hy zig bezig houden, die nu, door muitery zyns Krygsvolks, belet werdt, iets openlykers te onderneemen. Dit euvel, eerst ontstaan in Gelder, was haast overgeslaagen naar Wagtendonk. Daarna werden 'er Calais, Kameryk, Ardres, la Chapelle, Chatelet, Lier, Dourlans, Sluis en Sas van Gend van aangetast. Hier verdreef de bezetting de bevelhebbers, elders voegden de hoofden zig by de muitende knechten. De betaaling, aan sommigen gedaan, strekte slegts, om anderen, die zig, tot nog toe, stil gehouden hadden, oproerig te maaken. De Steden schrikten, hierom, voor 't inneemen van bezetting, en 't was den Kardinaal-Aartshertoge zelve gebeurde, te Venlo, met zyn gevolg, buiten geslooten te worden (*l*): al het welke den staat der Spaansche Nederlanden in de uiterste verwarring bragt.

Zo veel onrust inwendig, gevoegd by den voorspoed van Maurits wapenen, en by den kostbaaren kryg tegen Frankryk en Engeland, deden Filips, die nu ook hoog bejaard en doorgaans ziekeleyk was, inderdaad, verlan-

1597.
Muitery
onder
's vyands
Krygs-
volk.

Filips
neigt tot
Vrede.

(*h*) Bou XXXIV. Boek, bl. 56 [369].

(*i*) Bou XXXIV. Boek, bl. 62 [377].

(*k*) GROTH Hist. Libr. VI. p. 300.

(*l*) GROTH Hist. Libr. VI. p. 300.

1597. langen naar de vrede. Ten minften, hielt hy noodig, zig, met éénen zyner vyanden te verdraagen, om hunne magt dus te zwakken, en zig zelve den last des Krygs ligter te maaken. Ook hadt Paus *Klemens de VIII.* hem, een en andermaal, vermaand, om zig met Frankryk te verzoenen. Henrik zelf verlangde, zyn Ryk gerustelyk te bezitten. Hem werdt dan de eerste opening gedaan, tot eene Vredehandeling, door 's Pausen Gezant, *Alexander de Medicis*. Henrik kon 'er egter niet toe besluiten, voor men hem verzekerd hadt, dat hem, by de Vredepunten, 't Fransche Ryk geheel gelaaten zou worden. In deeze verwagting, kwamen zyne Gezanten en die van den Aartshertoge Albertus, wien Filips volmagt tot het sluiten der vrede gegeven hadt, te S. Quintin, byeen: daar de onderhandelingen nogtans traaglyk werden voortgezét (*m*).

Eerste
opening
van han-
del niet
Frank-
ryk,

Henrik, ondertusfchen, bezeffende, hoe hy verpligt ware, niet zonder kennis zyner Bondgenooten, met Spanje te fluiten, deedt der Koninginne van Engeland weeten „ dat „ zyn Ryk, uitgeput door den oorlog, nood- „ zaakelyk vrede behoefde; en dat hy de ge- „ legenheid, om dezelve te verkrygen, dagt „ waar te neemen, zo men hem niet spoedig „ byftondt met een Leger, op kosten der bond- „ genooten verzameld. Dat hy, nogtans, voor „ zyne bondgenooten, gelyke voorwaarden „ als voor zig zelve, zou tragten te bedingen, „ indien zy dezelve geliefden te aanvaar- „ den: indien niet, moest men 't niet vreemd

(*m*) GROTIJ Hist. Libr. VI. p. 307.

„ vinden, dat hy, die zig bedierf door den oorlog, eene voordeelige vrede sloot, voor zig zelve (*n*).” De Heer van Buzanval deedt diergelyk een' boodschap aan de Vereenigde Staaten, daar hy, in 't voorbygaan, byvoegde „ dat de hulp, den Koning, zynen meester, door hen, beweezen, zeer gering geweest was; en rykelyk vergoed werdt; „ door de voordeelen, die de Staaten trokken, uit den Franschen Koophandel (*o*).” In Engeland en hier, merkte men, ligtelyk; waar de Koning heenen wilde. De voordeelen, hem, van den Spaanschen kant, aangeboden, deden hem neigen tot een byzonder Verdrag. Elizabet, die, uit haaren aart, ook vreedzaam was, vergenoegde zig met hem haare hulp toe te zeggen, zo hy den kryg wilde voortzetten; doch verkoos hy de vrede, zy wilde zig laten vinden, om de punten aan te hooren.

1597.

waarvan
Henrik
den Staa-
ten ken-
nis geeft.

Doch de Staaten merkten 't stuk anders aan. Zy hielden voor gewis, dat Filips, met hen, op geenen anderen voet, dan als een Vorst met zyne onderzaaten zou willen handelen: 't welk hun nu gantsch niet gelegen kwam. De handel tusschen Spanje en Frankryk, waarby zig ook Engeland schein te zullen voegen, zagen ze zeer kommerlyk in, zig niet magtig genoeg kennende, om al 't geweld van Spanje alleen af te weeren. Zy deden hun best dan, om den Koning van Frankryk in oorlog te houden: hem vermeerdering van onderstand, ter zee en te lande, aanbiedende (*p*).

Hunne
bekom-
mering
deswe-
ge.

Mid-

(*n*) GROTH *Histor. Libr.* VI. p. 302.

(*o*) Zie BOR XXXIV. *Boek*, bl. 76 [398] enz.

(*p*) BOR XXXIV. *Boek*; bl. 76 [400].

1597. Midlerwyl, werden zy, ook van de Spaan-
 sche zyde, door eene onverwagte bekoorin-
 ge, tot handeling aangelokt. Op 't einde van
 't jaar, vernam men, dat Filips zyne oudste
 Dogter, Izabella Klara Eugenia, verloofd hadt
 aan den Aartshertoge Albertus, die den staat
 van Kardinaal stondt af te leggen, en Bour-
 gondie en de Nederlanden tot eenen Bruid-
 schat te ontvangen. Door dit middel, dagt
 men, de afgefallen' gewesten, welken de
 Spaansche grootheid te zeer in de oogen ge-
 steken hadt, ligter te zullen beweegen tot
 handeling: waarop Brabant, en vooral Vlaan-
 deren zeer gezet was. De Vereenigde Staaten
 nogtans hielden alles verdagt: zelfs deezen
 afstand, dien zy meenden slegts in schyn ge-
 schied te zyn, om hen te ligter in 't net te
 krygen (*q*). Zy beslooten dan, in den aanvang
 des volgenden jaars, tot het afvaardigen van
 een Gezantschap naar Frankryk en naar En-
 geland (*r*), om beide deeze Mogendheden te
 beweegen, tot het volharden in den oorlog.
 De Gezanten vertrokken in Lentemaand (*s*):
 Naar Frankryk gingen Justinus van Nasfau,
 Admiraal van Zeeland en Joan van Oldenbar-
 neveld, Advokaat van Holland: naar Enge-
 land, Joan van Duivenvoorde, Heer van War-
 mond, Meester Joan van der Werke, Raad en
 Pensionaris van Middelburg, en Jonkheer
Joan van Hottinga, afgevaardigd wegens Fries-
 land in de Vergadering der algemeene Staa-
 ten (*t*). Wyders, was, eenigen tyd geleeden,

Gezant-
 schap
 naar
 Frankryk
 en En-
 geland.
 1598.

iii

(*q*) GROTIJ Hist. Lib. VI. p. 303.

(*r*) Resol. Holl. 16 Maart 1598. bl. 116.

(*s*) Resol. Holl. voor 19 Maart 1598. bl. 134.

(*t*) GROTIJ Hist. Libr. VII. p. 313.

in 't gezelschap van zyne Vrouw Moeder, 1598.
naar Frankryk, gereisd, de jonge Graaf Hen-
rik Fredrik, wien de Staaten van Holland,
op zyn vertrek, hadden vermaand, te geden-
ken, dat hy in Holland gebooren was, en ge-
houden, den dienst der Landen, ook buiten
dezelfen, te behertigen (u).

In Engeland, zocht men, de Koningin, door
veelerlei redenen, af te schrikken van de Vre-
dehandeling, en aan te zetten, tot kragtiger
ondersteuninge van den Koning van Frank-
ryk. De heerschzugt des Konings van Spanje,
die 't, meer dan eens, op het bemagtigen van
Engeland, toegelegd hadt, werdt haar, met
leevendige verwen, voorgeschilderd; en daar-
uit afgeleid, dat Engeland geene geruste vre-
de met hem hebben kon. Voorts, maakte men,
heuschelyk, gewag van 't belang, welk Enge-
land hadt by de vryheid der Vereenigde ge-
westen, wier magt ook geschaapen stondt toe
te neemen, als zy van haare bondgenooten
behoorlyk werden bygestaan: daar hun on-
dergang Engeland dreigde met een onvermy-
delyk gevaar. Men wees aan, dat het voordee-
liger voor dit Ryk was, op den Nederland-
schen bodem, dan op zyne eigene kusten, te-
gen Spanje te oorloogen. En also 't niet on-
bekend zyn kon, dat Elizabeth zeer ingenomen
was met haar Koninglyk gezag, en de Staaten,
heimelyk, verdagt hielt van onbehoorlyke
wederspannigheid tegen hunnen Vorst, ver-
toonde men, ten besluite „ hoe zy niets an-
„ ders gezogt hadden, dan 't gene hunne
„ voorouders, voor hun, hadden bezeten,

Wat 'er
in Enge-
land ge-
handeld
werdt.

(u) Resol. Holl. 17 Dec. 1597. bl. 592, 593, 616.

„ de

1598. „ de vryheid, naamlyk; die zy gemeend hadden, best te bloeijen, onder een wettig Vorstendom. Hierom waren ze, ook na 't verlaaten van Filips, niet bevreesd geweest voor uitheemsche heerschappye: en, zo iemand niet op den naam, maar op den klem van 't bewind zag, werden ze, nog tegenwoordig, door éénen, bestierd.” De Raaden der Koninginne, zelfs de aanzienlyksten, waren, over den voorslag der Staatsche Gezanten, verdeeld van gevoelen. De Graaf van Essex, een driftig krygsmann, stemde voor 't voortzetten van den oorlog. *Thomas Burgley*, spaarzaam uit den aart, en hierin gelyk aan de Koninginne, riedt, ernstelyk, tot vrede. De Koningin antwoordde den Gezanten, met gemaatigdheid; doch toonde, niet donkerlyk, dat zy meest tot vrede neigde. „ Hadt men haar, zeide zy, in de wapenen willen houden; men moest haar meer verzekering voor haar verschoth hebben aangeboden, dan tot nog toe geschied was.” De meeste Engelsche Heeren, den Staaten niet zeer gunstig zynde, voeren, wat scherper, uit, over het inhouden van de agterstallen der Koninginne „ daar men, zeiden ze, aan den rykdom der Hollandsche Steden en der gemeene schatkiste, die zelfs tot het doen van geschenken voorzien was, wel speuren kon, dat het den Landen aan geen geld mangelde.” Met het verwyt omtrent de geschenken, zagen ze, of op de giften, onlangs aan Prins Maurits en Graave Willem Lodewyk gedaan (v), of liever, op het kostbaar Lyn-
 waal.

(v) GROTH Hist. Libr. VII. p. 306.

waat, welk men den Franschen Grooten ver-
eerd, en welk, te Haarlem, tot zeven, ja elf
guldens de elle toe, gegolden hadt (w). Wy-
ders hielden ze ook ondraaglyk, dat men, in
Holland en Zeeland, winst trok uit den oor-
log, den vyand voorziende van mondbehoef-
ten, terwyl de Engelschen den handel op
Spanje ontbeeren moesten (x).

1598.

Onder dit stribbelen, staakte men de Vre-
dehandeling in Engeland, om eerst eens te
zien, welk een' keer de zaaken, in Frankryk,
neemen zouden. De Spanjaards hadden hier
voorgegeven, dat zy, onder den naam van
Bondgenooten van Frankryk, geene anderen
wilden verstaan hebben, dan die den Room-
schen Godsdienst beleeden: waarop de drift
der Engelschen tot vrede reeds merkelyk be-
koeld was. Midlerwyl, waren de Staatsche
Gezanten in Frankryk aangekomen. Zy von-
den den Koning te Angers, en werden ter ge-
hoor geleid, door den Heere van Buzanval,
die, met hen, van hier, naar Frankryk, ge-
keerd was. Oldenbarneveld vertoonde, in
eene beknopte rede, de kragt van 't onlangs
geslooten Verbond, en met hoe veel grond,
van zyne Majesteit, het houden van het zel-
ve verwacht werdt. Hy beloofde, uit naame
der Staaten, onderstand in geld, in schepen
en in manschap, te water en te lande, en
prikkelde den Koning, door den roem, die
er gelegen was, in 't vernederen der Spaan-
sche grootheid, gesteld tegen de sehände van
zig,

XXVIII.
Handel
der Staat-
sche Ge-
zanten in
Frank-
ryk.

(w) Resol. Holl. 9 Juni. 1598. bl. 23.

(x) Bor XXXV. Boek, bl. 16 [440]. GROTIU Hist. Libr.

VII. p. 314-318.

1598. zig, door eenen vyand, die, reeds buiten adem, ligtelyk verder op de knie te brengen was, eene ontydige vrede te laten opdringen. Henrik antwoordde, met verhoog van openhertigheid, dat de nood hem drong tot de vrede: doch dat hy in de wapenen blyven zou, zo Filips Calais en Blavet, welke laatste plaats de Guizifche aanhangers hem ingeruimd hadden, weigerde te rug te geven; gelyk te dugten was. De Staatfchen, geenen kans ziende, om den Koning te doen veranderen, verklaarden, eindelyk, te vertrouwen „ dat hunne aanbieding frekken „ zou, om zyne Majesteit beter voorwaarden „ te doen bedingen van den Spanjaard.” Voorts verzogten ze „ dat het geslooten Ver- „ bond in stand blyven mogt, onaangezien „ de vrede met Spanje getroffen wierdt; op „ dat, onder dekfel van het zelve, zy zig „ van de Fransche vrede zouden mogen bedienen, tot heimelyke onderfteuning, en „ de Franschen, van den Nederlandfchen „ oorlog, tot hunne meerdere verzekerd- „ heid:” waarop de Koning den Staaten verzekerde van de duurzaamheid zyner vriendschap, welke zy ook, naderhand, in der daad, ondervonden hebben (y). Aan Oldenbarneveld, in 't byzonder, verklaarde hy „ de Staaten te willen ondersteunen met twee mil- „ lioen en negenhonderdduizend guldens, „ in den tyd van vier jaaren, onder dekfel „ van 't voldoen der fommen, hem, voor „ deezen, door de Staaten verfrekt; zonder „ dat hy ooit wedergeeving der penningen, „ die

(y) GROTH Hist. Libr. VII. p. 319.

„ die hy hun opfchoot, vorderen zou, ” daar by voegende „ dat zy, ten allen tyde, van „ zyn beste volk van oorloge in dienst zou- „ den mogen neemen (a). ”

De onderhandeling tusfchen de Franfche en Spaanfche Gemagtigden was, ondertusfchen, verlegd van S. Quintin naar Vervins, alwaar, op den tweeden van Bloeimaand, de Vrede tusfchen Frankryk en Spanje getekend werdt. Filips ftondt, by dezelve, Calais en andere Steden in Champagne en Pikardye, ook Blavet aan Frankryk af. Henrik herftelde hem, daarentegen, in 't bezit van 't Graafchap Charolois, mids hy 't van Frankryk terleen hielt. Voorts werden de wederzydfche bondgenooten in de Vredehandeling begreepen, mids zy 'er zelve toe verftaan konden (b). Terftond na 't fluiten van de Vrede, werdt Buzanval naar den Haage te rug gezonden, om de geheime onderhandeling, tusfchen Koning Henrik en de Staaten, ten einde te brengen (c).

Maar Filips zag zig zo dra niet verzekerd van de vrede met Frankryk, of hy liet duidelyk genoeg merken, dat hy, met Engeland, liever in oorlog blyven, dan zig, op billyke voorwaarden, verdraagen wilde. Nasfau en Oldenbarneveld, hunnen last in Frankryk hebbende afgelegd, ftaken, hierom, over naar Engeland, vanwaar het voorig Gezantschap bereids te rug gekeerd was, en vertoonden

Vrede te Vervins tusfchen Frankryk en Spanje geteekent.

Vrymoedige taal der Staatfche Gezanten in Engeland.

(a) Memorie van een' voornaam' Regent van Amft. *M. S. Volez auffy Negot. de JEANNIN Tom. I. p. 431. en Remonfir. van J. v. Oldenbarnev. in de Waar. Hift. bl. 176.*

(b) Bor XXXV. Boek, bl. 13-24 [442-450].

(c) Refol, Holl. 7-12 Sept. 1598. bl. 319. GROTH *Hift. Libr. VII. p. 321.*

1598. der Koninginne, met eene vrymoedigheid, die men, te vooren, niet hadt durven gebruiken „ dat, zo zy zig, op 't voorbeeld van „ Frankryk, met Spanje verdroeg, de Staa- „ ten liever de gevaarlyke vrede zouden „ willen aanvaarden, dan alleen al den last „ des krygs op zig neemen.” Door welk voorstel, de Engelschen, looslyk, getoetst werden, of zy zelve de vrede niet van de hand wyzen zouden, als zy dagten, dat 'er de Staaten toe zouden konden besluiten. Voorts, boodt men der Koninginne alle redelyke voorwaarden aan, zo zy in den oorlog volharden wilde, zelfs de hoop op het afdoen der agterfallen: al 't welk zo veel te wege bragt, dat de handeling, voor eene poos, geschorst bleef. Maar 't leedt niet lang, of de Koningin schein wederom geneigd tot vrede. Zy verklaarde den Franschen Gezant, *de Maisse*, dat de Vereenigde Nederlanden niet waardig waren, dat zy haar Ryk, ten behoeve derzelven, in gevaar stelde (*d*), en vaardigde, op een' en den zelfden tyd, François Vere naar den Haage, en een ander gezantschap aan den Aartshertoge Albertus af, aan welken laatsten, zy verklaaren deedt „ dat de vrede, tot hiertoe, on- „ geflooten gebleeven was, om dat zy de wa- „ penen wenschte af te leggen, te gelyk met „ hun, voor welken zy ze hadt aangenomen.” Vere vorderde de Staaten scherpelyk, tot het voldoen der agterfallen. Ook deedt hy sterke vermaaningen tot vrede. „ 't Was, zeide hy, „ billyk, dat de Koningin de middelen om uit „ den oorlog te geraaken, of om dien, in het „ toe-

Elizabeth
schynt
ook tot
vrede te
neigen.

Hertige
woorden
van den

(*d*) T. BIRCH *Negotiat.* from 1592 to 1617. p. 57.

„ toekomende, te voeren, begeerde van hun, 1598.
 „ die haar in den kryg hadden ingewikkeld. —
 „ Hoewel haar, in 't laatste geval, by de Vor- Ridder
 „ sten, stondt nagegeven te worden, dat zy Vers.
 „ alleen de vrede van Europa verhinder-
 „ de. Immers, 't was niet te dulden, dat zy,
 „ door een ondankbaar verschuiven van 't
 „ voldoen haarer agterstallen, den Koningen
 „ ten voorbeeld strekken zou, om zig te wag-
 „ ten voor het bystaan van volken, die,
 „ zonder eenige eerbiedenis voor Vorsten te
 „ hebben, alleen hun eigen voordeel ter her-
 „ te namen.” De Staaten, inderdaad bedugt,
 dat de Koningin tot vrede mogt overflaan,
 schoon sommigen beweerden, dat zy, in 't ge-
 heim, beslooten hadt, in den oorlog te blyven
 (e), vaardigden dezelfden, die de twee laatst- Nieuwe
 gemelde gezantschappen bekleed hadden, ne- bezen-
 vens *Andries Hefels*, naar Engeland af, met ding naar
 heimelyken last, om der Koninginne tien mil- Engeland.
 lioenen guldens, voor haare agterstallen, toe
 te staan (f). De Advokaat Oldenbarneveld
 hadt, voor zyn vertrek, bedongen, dat hy, zyne
 boodschap gedaan hebbende, terstond, al was
 't zelfs met ongenoegen van haare Majesteit,
 zou mogen te rug keeren (g). De Gezanten
 kreegen verscheiden' reizen gehoor by de Ko-
 ninginne, die eene sterke zugt tot de vrede
 betoonde, om de Staaten te sterker te dringen,
 tot het rykelyk voldoen haarer agterstallen. 't
 Geviel, omtrent deezen tyd, dat Burglei, op
 zyn doodbedde leggende, de Koningin, by God
 en

(e) RAPIN Tom. VI. p. 465.

(f) Zie hunne secrete Instr. by BOR XXXV. Boek, bl. 45 [478].

(g) Resol. Holl. 15 July 1598. bl. 252.

1598.

Verdrag
tuschen
Engel-
land en
de Staa-
ten.

en al wat dierbaar was, bezwoer, om haar Ryk de vrede te geeven. Hy stierf hierop. En Elizabeth geliet zig, zeer geraakt te zyn, door zyne betuigingen. Ook werdt 'er veel ophiefs van gemaakt, by de Staatliche gezanten. Men tradt dan tot het onderzoek van de rekeningen der agterfallen (*h*), die, eenen tyd lang, betwist werden, steilende de Engelischen, naar het oordeel der onzen, het ligten en overzenden en de foldy des Krygsvolks te onmaatig hoog. Eindelyk, kwam men overeen „ dat de Staaten „ zig schriftelyk verbinden zouden, om der „ Koninginne, tegen alle haare agterfallen, „ agt millioenen guldens te betaalen: de helft, „ met driehonderdduizend guldens, jaarlyks, „ geduurende den oorlog. Doch zo 'er, na 't „ eindigen van den zelven, van deeze helft, „ nog iets te betaalen bleef, zou men, met „ twintigduizend guldens in 't jaar, volstaan „ kunnen. Wegens 't voldoen der andere helf- „ te en 't herleveren der verpande Steden, „ zou men met elkanderen, na 't sluiten der „ vrede, in 't minnelyke, verdraagen. In de „ verpande Steden, zouden elfhonderden- „ vyftig Engelsche knegten leggen, aan wel- „ ken de Staaten, maandelyks, vyfduizend- „ eenhonderd guldens tellen zouden: hun „ voorts doende leveren, 't gene men den sol- „ daaten te verschaffen gewoon is. Voorts, „ zou de Koningin, voor het toekomende, van „ het overzenden van hulptroepen ontslaagen „ zyn. De Engelschen, die nu in der Staaten „ dienst waren, of, in 't gevolg, stonden ge- „ worven te worden, zouden alleen den Staa- „ ten

(*h*) T. BIRCH Negotiat. from 1592 to 1617. p. 171.

„ ten zweeren, onder hun bevel staan, en door
 „ hen onderhouden worden: waarmede de
 „ magt eens Engelschen Legerhoofds vernie-
 „ tigd was. Doch de Koningin behieldt nog
 „ aan zig, het stellen van een Lid in den Raad
 „ van Staate. Zo zy te water of te lande beoor-
 „ loogd werdt, of oorloogde, waren de Staa-
 „ ten verpligt, haare Vloot, met dertig of
 „ veertig bekwaame schepen, en haar Leger
 „ te lande, met vyfduizend knechten en vyf-
 „ honderd paarden, te versterken. Eindelyk,
 „ werdt de overeenkomst van den jaare 1585
 „ bekrachtigd, in alles, wat by dit Verdrag niet
 „ veranderd was." Het was, op den zestienden
 van Oogstmaand, te Westmunster, getekend
 (i). Eenigen hebben geoordeeld, dat de Ko-
 ningin merkelyke voordeelen bedong, by dee-
 ze overeenkomst, en dat zy zig, looslyk, van
 der Staaten vrees voor vrede hadt weeten te
 bedienen, om de Staatsche gezanten te ver-
 kloeken (k). Doch zo men de zaak dieper in-
 ziet, zal men, vertrouwt ik, bevinden, dat het
 Verdrag ook zeer voordeelig was, voor de
 Vereenigde Gewesten. De nieuwe voordee-
 len, welken de Koningin bedong, waren, voor-
 naamlyk, deeze twee, eene aanzienlyke som-
 me gelds tot voldoening haarer agterstallen,
 en ontslag van het overzenden van hulptroep-
 pen, voor het toekomende. Maar de somme,
 die men haar beloofde, beliep slegts twee der-
 de deelen van 't gene zy gevorderd hadt (l), en
 verschilde nog twee millioenen van 't gene
 haar

1598.

Onder-
 zoek, of
 de Staa-
 ten, by
 dit Ver-
 drag, te
 veel heb-
 ben afge-
 staan.

(i) Resol. Holl. 5 Off. 1508. bl. 335. Act. Publ. Angl. Tom. VII. P. I. p. 251. BOR XXXV. Boek, bl. 42 [475] enz.

(k) RAPIN Tom. VI. p. 466, 467.

(l) Remonstr. van J. v. OLDENBARNEV. in de Waar. Hist. bl. 177.

1598.

haar de Staatsche Gezanten zouden hebben mogen toestaan. Zy moest, daarenboven, voor de helft, op tyd betaald worden, en voor de andere helft, eerst na het treffen der vrede, zonder bepaaling van tyd. De Staaten zouden, voortaan, de Engelsche hulptroepen moeten misfen; doch zy behielden, egter, het Krygsvolk, welk zy in daadelyken dienst hadden; en waren verzekerd, dat men hun niet weigeren zou, des noods, meer volks te werven, in Engeland. En schoon zy der Koninginne, beide in aanvallenden en verweerende kryg, een' aanzienlyken onderftand moesten toefchikken, begreepen zy zeer wel, dat allen kryg, die tegen Spanje gevoerd werdt, meer of min, ten hunnen voordeele, ftrekte, en dat het hun raadzaamer was, elders, dan op hunne eigene grenzen, tegen Spanje, de wapenen te voeren. De voordeelen, welken de Koningin bedongen hadt, ftrekten, derhalve, niet zeer ten nadeele der Staaten, die 't, daarenboven, voor merkelyke eere en voordeel rekenen mogten, dat zy zig hadden weeten te ontfiaan van een voornaam deel der afhankelijkheid van Engeland, alzo zy al 't Engelsch Krygsvolk, in hunnen byzonderen eed, kregen; maar ééne Engelsche ftem, in de plaats van twee, in den Raad van Staate, zouden behoeven te gedoogen, en aan geene Engelsche Legerhoofden onderworpen zyn; van welker woelzicken en heerschzugtigen aart zy, in den Graave van Leicester, zulk een fchadelyk voorbeeld gezien hadden. Alle welke aanmerkingen, onzes agtens, doen zien, dat de Staaten, by 't fluiten van dit verdrag, niet minder dan de Engelschen, voor hunne belangen, gezorgd hadden.

Kort

Kort na 't afkondigen der Vrede van Ver-
vins in de Spaansche Nederlanden, kwamen
aldaar de Brieven in 't licht, waarby Filips de
heerschappy over de Nederlanden, en over de
Graaffschappen van Bourgondie en Charolois
aan zyne Dogter Izabella Klara Eugenia af-
stondt. De Brieven waren, te Madrid, den
zesden van Bloemaand, gedagtekend, en, ten
zelfden dage, bekrachtigd, door 's Konings
minderjaarigen Zoon, *Filips*. 's Konings besluit
om zyne Dogter uit te trouwen aan den Aarts-
hertoge Albertus, die, door den Paus, ontslaa-
gen van zyne geestelyke waardigheid, den
Kardinaals hoed, reeds in 't voorjaar, naar
Rome te rug gezonden hadt (*m*), werdt 'er ook
in verklaard. De voornaamste reden van dee-
ze overdragt was, naar de taale des Konings,
„ dat de Nederlanders, tot het wel waarnee-
„ men der tegenwoordige Regeeringe, of tot
„ bevordering der vrede, hunnen Vorst by
„ zig behoorden te hebben. Zo 'er, wyders,
„ iet in deeze Brieven gesteld ware, welk,
„ naar 's Lands wetten, niet bestaan mogt,
„ zulks belaste de Koning, volgens zyne
„ hoogste en Koningklyke magt:” waar-
uit men, in 't voorbygaan, ziet, welke be-
grippen hy zig van de Nederlandsche Re-
geering vormde. Byzonder aanmerkelyk was
ook de zorg, welke hy, by deeze Brieven,
gedraagen hadt, om de Landen, zo veel
mogelyk ware, aan de Kroon van Spanje ge-
hegt te houden. „ Aan deeze Kroon moesten
„ ze vervallen, zo de gehuwden geene kin-
„ deren verwekten, of zo 'er, t'eenigen tyde,
„ man-

1598.

XXX.
De Brie-
ven,
waarby
de over-
dragt der
Neder-
landen
aan de
Infante
ge-
schied,
komen in
't licht.

Merk-
waardige
punten in
dezel-
ven.

(*m*) BOEK XXXV. Boek, bl. 2 [411].

1598. „ mannelijke en vrouwelijke nazaten ont-
 „ braken. Albertus zou egter Landvoogd bly-
 „ ven, zo Izabella voor hem overleedt. De
 „ Nederlanden mogten, buiten bewilliging
 „ der Koningen van Spanje, nimmer ver-
 „ deeld, noch vervreemd worden. Zo eenige
 „ Vrouw in 't bezit dier Landen kwame, zou
 „ men haar aan den Koning van Spanje, of zy-
 „ nen erfgenaam ten huwelyk beſteeden. De
 „ Nederlandſche Vorſten zouden hunne kin-
 „ deren niet mogen uithuwelyken, dan met
 „ goedvinden des gemelden Konings. Zy en
 „ de hunnen zouden zig van den handel op de
 „ Oost- en Westindien onthouden: en deeze
 „ punten en den Roomſchen Godsdienst, by
 „ 't aanvaarden der Regeeringe, bezweeren.
 „ Zo 'er, tegen dezelve, iet misdään werdt,
 „ zou het regt over de Nederlanden weder-
 „ om aan Spanje vervallen zyn (*n*).”

Oordee-
 len over
 deeze O-
 verdragt.

Veelerlei geſprek viel 'er over deeze over-
 dragt der Nederlanden: waarin men hielt,
 dat de Vorst de paalen zyns gezags overſchree-
 den hadt: vooral, om dat dezelve, niet, gelyk
 eertyds door Keizer Karel den V, in eene vol-
 le vergadering der Staaten, en aan zynen naas-
 ten mannelijken erfgenaam; maar, door eenen
 enkelen brief, en aan zyne Dogter, geſchied
 was. Doch anderen verheugden zig, dat ze,
 op hoedanig eene wyze ook, van de Spaan-
 ſche heerschezugt verlost waren; hoewel, in de
 meesten, eene gegronde vrees overbleef van
 t'eenigen tyde wederom onder 't gebied van
 Spanje te zullen moeten buigen. Ook viel, in
 sommigen, 't vermoeden, dat men eene maagd

(*n*) Refol. Holl. 12 Sept. 1598. bl. 306. Groot-Plakaatb. IV.
 Decl. bl. 87, 92. BOEK XXIV. Boek, bl. 32 [461] enz.

van volle twee-endertig jaaren niet zou hebben uitgehuwelykt, zo men haar niet onvrugbaar, of geagt, of gemaakt hadt (o).

Midlerwyl, kwam 'er volmagt van Izabelle aan den Aartshertoge, om de heerschappy, in haaren naam, te aanvaarden (p). Dit streedt, meenen sommigen (q), met de wetten, vorderende, dat de Vorst, in perfoon, de Regeering aanvaardt. Doch wy hebben, in 't voorgaande gedeelte deezer Geschiedenisfe, ten minste voorbeelden ontmoet, dat zulks, eertyds, in sommige gewesten van Nederland, by volmagt, geschied is (r). Albertus vindt raadzaam, geene volle vergadering, maar alleenlyk afgezondenen der Staaten, tegen den eersten van Oogstmaand, te beschryven, te Brusfel, welke Stad hy opgepropt hadt met Krygsvolk, uit vreeze voor eenige onderneeming der misnoegden. In eene aanspraak, die Richardot deedt, uit den naam des Aartshertogs, werden alle de onheilen, den Nederlanden overgekomen, aan het afzyn des Vorsten geweeten. De Gemagtigden der Staaten, voor welken, Maas het woord voerde „, de- „ den den Aartshertoge hulde, onder beding, „ dat hun, binnen drie maanden, blyk van „ het voltrekken zyns Huwelyks geleverd „ wierdt; dat hy zelf, voor Bloeiemaand des „ volgenden jaars, uit Spanje te rug keeren „ zou, binnen welken tyd, door Stadhouders „ noch Krygsoversten, iet nieuws ondernomen zou worden: zullende hy, inmiddels,

1598.

De Aarts-
hertog
Albertus
aan-
vaardt de
heer-
schappy,
uit den
naam der
Infante.

(o) Groth Hist. Lib. V. p. 342. Bor XXXVI. Boek, bl. 20 [510].

(p) Zie Gr. Plakaats. IV. Deel, bl. 93. Bor XXXV. B. bl. 35 [465].

(q) Groth Hist. Lib. VII. p. 326.

(r) V. Deel, bl. 332.

1598. „ 't bewind der Regeeringe eenen Land-
 ————— „ voogd van zynen bloede in handen stellen.
 „ Voorts, zou men, eerst na de terugkomst
 „ van Albertus en Izabelle, de wederzydfche
 „ eeden doen, in eene Vergadering der Staa-
 „ ten van alle de gewesten (s).” Het pleg-
 „ tig huldigen van den Aartshertoge, in den
 „ naam zyner Gemaalinne, geschiedde, in 't
 „ Hof te Brusfel, met veel uiterlyk bewys
 „ van vreugde, op den vyftienden van Oogst-
 „ maand (t).

(s) GROTH Hist. Libr. VII. p. 326.
 (t) BOEK XXXV. Boek, bl. 36 [467].

BERIGT VOOR DEN BINDER.

ROBERT DUDLEY, Graaf van Leicester, <i>tegen over Bladz.</i>	100
Aankomst van den Graave van Leicester te Vlisfingen, in 't jaar 1585.	112
DEVENTER, door den Overfte WILLIAM STANLEY, verraaften aan de Spaanfchen, in 't jaar 1587.	196
De Overfte MAARTEN SCHENK verdrinkt, voer NIEUWMEGEN, in 't jaar 1589.	308
DR. FRANÇOIS MAALZON, Syndicus van Westfriesland.	322
MAURITS, Prins van Oranje <i>enz. enz.</i>	340
't Kasteel van BREDA verrast, door middel van een Turffchip, in 't jaar 1590.	342

VERBETERINGEN

in 't VII. Deel.

Bl. 66 reg. 7. staat: Doch ik meen, dat de last hiertoe te laat gegeven, en niet uitgevoerd werdt. *lees:* Ook gefchiedde dit terftond: en heeft de Alblasferwaard ten minfte, verfcheiden jaaren, onder water gelegen.
— — — 9. *staat* egter *lees* ook